

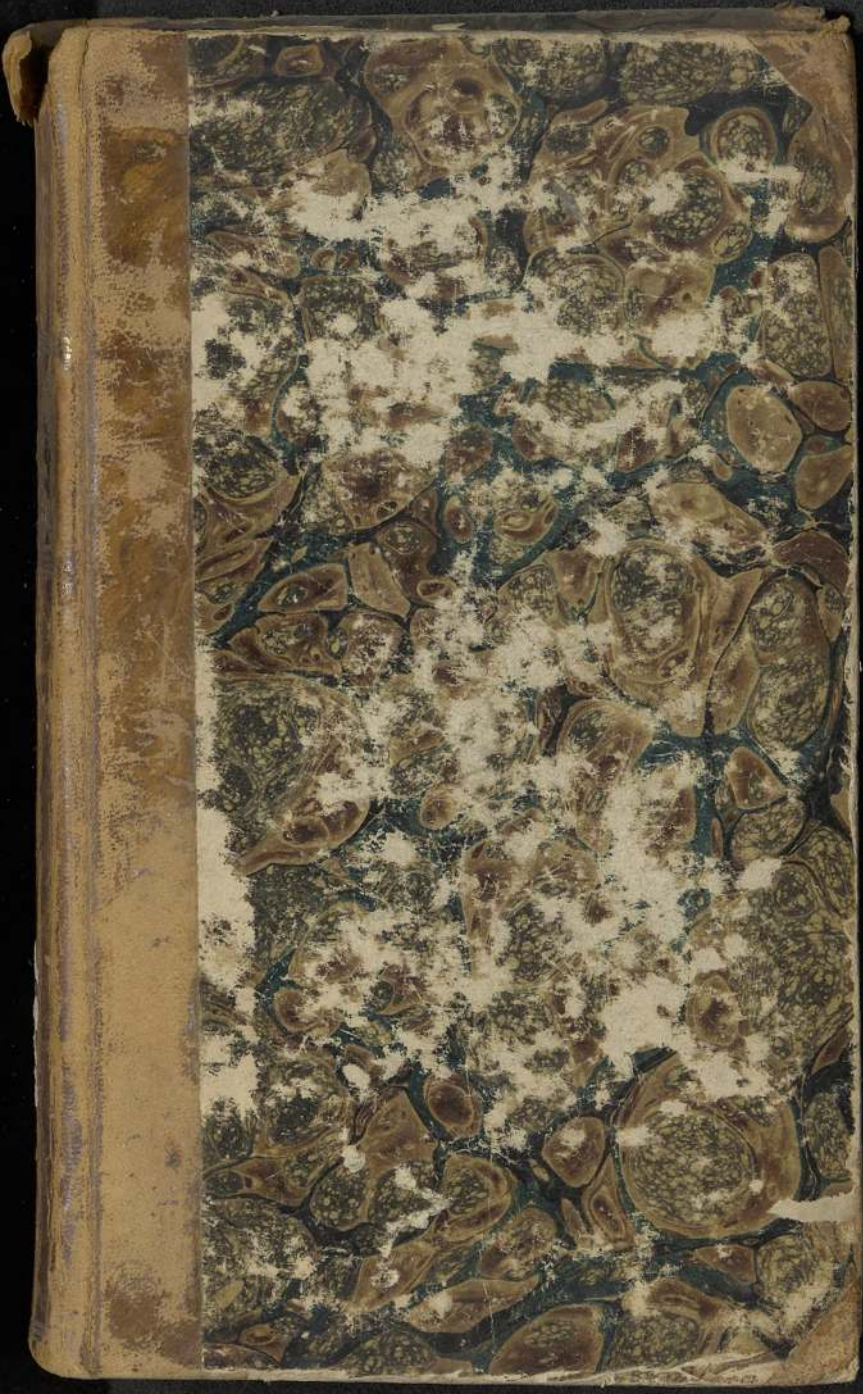
Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på
www.tekniskkulturarv.dk/about

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

11. 12

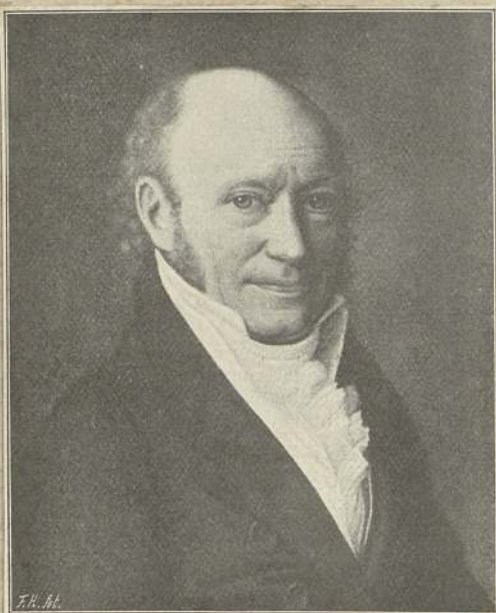
333

(1750)

H. Thomas
June 7/45

338 (489) Olu gl

1819.

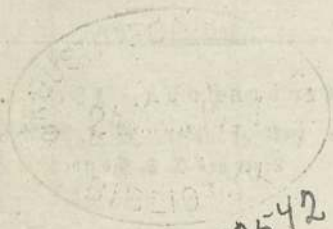
Professor Kr. Olufsen.
Efter Originalmaleri af Kr. Horneman.

B i d r a g
til en Oversigt
af
National-Industrien
i Danmark.

Af
E. Oluffen,

Professor i Statsøconomien ved Kjøbenhavns Univer-
sitet. Lærer ved det Classenske Agerdyknings-Institut.
Medlem af det Kongelige danske Videnskabernes Sel-
skab; af det Kongl. Selskab til Veterinairvidenskabens
Fremme; af det Skandinaviske Litteratur-
Selskab, &c.

Kjøbenhavn, 1819.
Sælges hos Hofboghandler J. S. Schuborche,
Trykt hos D. S. Popp.

2542

Forerindring.

Neppe var Europa, ved Freden i Hubertsborg, og ved Lord Butes, af Engellænderne saa kaldte inglorious peace i 1763 sat i en Art af Rørlighed, og neppe havde de fredelige Syssler begyndt at tage en noget bestemt Retning, inden Americas Uroligheder, og den deraf følgende store og vigtige Krig igjen forjog al Orden, og satte, saa at sige, Europa ind paa et fremmed Theater, paa hvilket, fra Versailles-Freden 1783, Fredens Syssler atter traadte frem og virkede, naagtet de store Forandringer denne Fred gjorde i Verdens Stilling. Men det føltes dog allevegne at Forandringen havde været meget stor. Americas driftige Handel begyndte, og Engellands Anmasselser, endnu mere end dette Lands uhyre Fremskridt i Kunstsiden, som paa mange Maader trykkede alle Lande, viste sig nu først i sin sande Storhed og Betydenhed. Imidlertid vare dog Europas Nationer ikke faldne i Søvn; Driftighed og tilbageblevne Kræfter yte

IV

trede sig allevegne, og maaskee var Perioden efter denne Krig den, hvori Europa var paa den rette Vej til Rolighed og Orden i Næringsveiene. Men nu fremtraadte, omtrent 1791, en nye Periode, som næsten truede med al borgerlig Ordens Omstyrting: den Periode, som begyndte med Revolutionskrigene, og fortsattes af Napoleons indtil Menneskeheden i Aaret 1813 saae en ligesaa uventet som onfselig Ende derpaa. I denne skrækelige Periode og ved de Parisiske Freds Slutninger 1813 og 1814, kan man sige at Europas Stilling, og Staternes indbyrdes Forhold leed en total Forandring. Det var ikke allene den langsomme Forandring, som Erobring af saa mange Lande, og fjendelig Besættelse af andre, maatte medføre; Forandringer, som først mærkedes i deres hele Fylde og Udstrækning, efter at den længe ventede Fred opdagede dem, og gjorde dem tydelige for alles Øine.

Under disse langsomme Forandringer fandt det Sted: 1. At Nordamerica uformærket uhyre meget udvidede sin Handel. 2. At Holland og Frankrig, og tildeels Danmark samt noget af Tydskland, ligesom Spanien og de italienske Stater mistede deres gandske eller for en stor Deel: i hvis Sted Storbrittanien og America traadte. 3. At Fastlandets Handel og Fabrikvæsen maatte tage en gandske nye Vending; det saa kaldte Continentsystem sønrede vel ikke aldeles til Frankerigs

Mening; men det virkede upaatvivlelig meget til Skade for det engelske Fabrikvæsen, og det var kun ved mange Konster og Opoffrelser, at Storbritannien forbeholdt sig en Deel af Fastlandets Forsyning. Imidlertid lærte dog Nationerne under Vanskeligheder af alle Slags, at undvære saavel brittiske Fabrikvare som indiske Producter. En paatvungen Tarvelighed, og den Nødvendighed at anbringe overblevne Capitaler, lærte at undvære og at fabrikere selv. Hvor meget end Undværelsen har hørt op med Nødvendigheden, som paanødte den, og hvor mange nye Fabrik- Anlæg end ere gangne ind igjen, saa er det dog vist at Storbritanniens Fabrikvæsen leed et Stød, som det maaskee aldrig forvinder; og dette Lands Handel maatte nødvendig lide meget, da saa mange Nationer paa een Gang vaagnede af den lange Dvale, og begyndte at tage til sig alt hvad de kunde faa, saasom Frankrig, Holland og Norden.

Udelselig maatte ogsaa Handelsens og Næringsveienes Gang forandres ved de store Forandringer, som Pariser-Fredene frembragte. Allerede forhen var Norge revet fra Danmark; Holland og Nederlændene bleve frie, en almindelig Fred satte alle Lande i Stand til at træde frem; og efter Freden indtraf den for Europa saa usigelig vigtige Begivenhed, at Sydamerica synes at have brudt for bestandig sine forrige Forbindelser med Europa: en Omstændighed, hvorved Spanien, og

med dette Europa, har hidtil tabt over tolv Mil-
lioner Piaſtre aarlig. Et Tab, der ikke kan andet
end volde en betydelig Revolution i Sølvets Priis
i hele Europa, og ſølgelig i Finantſerne og Han-
delen i det Hele; en Revolution, der mærkes ikke
ſtrar, men ſom lidt efter lidt indtrænger ſig.

Paa dette, aldeles forandrede, Theater var
det at Fredens rolige Syſler med Freden vilde
træde frem, og vandre i de forrige Spoer. Man
begreb ikke, eller agtede ikke nok Forandringen, og
man begyndte ſaa at ſige hvor man havde været
nødt til at ſlippe.

Bores Fædreland var ogſaa eet af de Lan-
de, hvor man troede, at en almindelig Fred vilde
ſætte alting paa den gamle Fod; men hvor meget
man bedrog ſig, viſte ſig ſtrar i det Dieblig man
begyndte at røre ſig. Det mærkedes ſnart, at ved
Norges Graſkillelſe var den forrige Dæne for Dan-
marks Producthandel bleven en ganſke nye. Og-
ſaa havde Følgerne af en langvarig byrdefuld
Krigſtilſtand, lammet alle Landets Kræfter. Pen-
gevæſnet var i en mageløs Forvirring. Hande-
lens almindelige Gang kunde ikke beſtemme ſig
ſtrar, Ingen forſtod endnu den nye Lære, ſom dog
var nødvendig da den gamle ikke var lenger til.
Til denne Forvirring, ſom endnu ikke er forbi,
thi den beroer egentlig paa hele Verden, kom
Trykket af de herſkende Omſtændigheder, og en
Modløſhed, en Nedſlagenhed, der mindre var frem-

VII

Kaldet af det Hærværende, end hentet af Frygt for det Tilkommende, i hvilket man ahnede endnu Noget værre; og tildeels Intet vilde see, som vakte blidere Udsigter.

Under saadanne Omstændigheder er det gandske vist rettest, at gjøre sig et sandt Begreb om Tilstanden, og fatte Skrækkebilledet ret i Diet, for at bedømme det, for at opdage hvad det bebuder. I intet Land kunde dette være vigtigere end i Danmark, hvor den begyndende Forandring syntes slet ikke at lægges Mærke til, og hvor man upaatvivselig i Fredsveiblikket 1813 og 1814 drømte sig tilbage til Freden, som den var 1805 og 1806, og deels strax og pludselig, deels ved en langsom Modvirkning saae sig skuffet i disse Forestillinger, og med Forundring befandt sig paa en gandske ny Bane, medens man troede kun at gaae den gamle Vej.

Det var det Ønske: at opmuntre til saadan Indsigt, og for at bidrage til en rigtig Bedømmelse af Fædrelandets sande Tilstand, ved at sammenligne dets Byrder med dets Kræfter; en Sammenligning, der aldrig kunde være nødvendigere, end i et Tidspunkt, da næsten en almindelig Stemme havde opløstet sig for at kundgjøre Statens Ruin, som en uundgaaelig Følge af det formodede Misforhold mellem Kræfter og Byrder; Det var et Forsøg til en saadan, ligesaa videnskabelig vigtig, som statsborgerlig nyttig, Sam-

menligning, jeg for tre Aar siden, gav mig den Ere i Forelæsninger for en stor Forsamling af oplyste og kundskabsfulde Mænd at fremsætte. Da en næsten toaarig Sygdom hindrede mig i at gjentage disse Forelæsninger, saa besluttede jeg paa Grund af det Bifald, de havde vundet, at lade dem trykke, for at fremstille dem for en større Kreds. Det er denne Beslutning, jeg nu iværksætter, og anbefaler dens Hensigt til det redelige sande Borgerfind, medens jeg hos de sande Kyndige (ikke Vandmøllere eller Vindmøllere) venter Oplysning, og Overbærelse for Udførelsen.

For disse bør jeg forklare, hvi dette Værk ikke er, eller har kunnet endnu blive saa fuldstændigt, som jeg gjerne havde gjort det, og som maaskee de fleste af Dem, der bærede mine Forelæsninger med deres Nærværelse, havde ventet. Hvad jeg her leverer, er blot et Forsøg til at bedømme Nationalindustrien i Danmark; hvorvidt den er tilstrækkelig for Statens hele Oeconomie, beroer paa mange flere Data, som jeg her har troet at burde forbigaae; til disse henhøre Pengevæsenet, af hvis Betragtning, det vil indsees, hvilket endeligt Resultat, Nationens Virksomhed, og Regjeringens Bestyrelse, forenede give til Nationalvelstandens Fremme og Tilstand; da Nationens Velstand dog til Slutning beroer paa den Deel af Lønnen for sine Beskræbelse, den tilovers blevene Deel af Nationalindtægten, den kan beholde selv til sine For-

nødenheder og Bequemmeligheder, efter at Statens Fordringer og Trang ere tilfredsstillede. Hvor stort dette Overflud kan være, kommer naturligviis an paa Størrelsen af Statens umiddelbare Krav, og dette bestemmes og lempes fornemmelig ved Regjeringens Fremgangsmaade, som for Staten virker især ved Bestyrelsen af Pengevæsenet og Finantsvæsenet; naar man derfor vil skaffe sig en Oversigt over en Nations Statsoeconomie, der om den skal have noget virkeligt reelt og nyttigt Object, bør tydeligt angive, hvorledes en Nation opløser den Opgave: at sætte sig i en vis Grad af Nationalvelstand, ved Hjælp af den omgivende Natur, under de politiske Omstændigheder, hvorunder den ved Virkninger som den selv ikke var raadig over, er sat; og ved den Industripolitik, hvorunder den maae yttre sig; maae man nødvendig udstrække sit Blik videre, og beskue Regjeringens videre Behandling, og bese det Forhold, hvori denne ved sin Bestyrelse har sat Nationen til saa at sige, til sig selv, og gjennem den udvortes Politik, til den hele øvrige Verden. Her bliver da Statens Financesvæsen den sidste og endelige Betragtning. Thi ved dette bestemmes ikke allene hvad Statsborgeren kan beholde, som endelig Løn for alle sine Bestræbelser, men paa dette beroer ogsaa den Kraft, hvormed han kan gaae frem paa sin Industribane; og Statens sande Kraft i Almindelighed.

De som ønske at gjøre sig et nogenlunde klart Begreb om Danmarks Nationalvelstand, kunde derfor med Rette forlange, at jeg ikke her havde forbigaaet det vigtigste Leed i Rjeden, og ere berettigede til at spørge, hvi jeg saa har gjort. Jeg skylder et Svar paa dette Spørgsmaal.

Endskjøndt jeg gjerne erkjender vores Regjerings Liberalitet og dens Ønske at være populair i dens Financevæsen, saa har jeg dog ikke seet noget, som bestemt antyder nogen Nærmelse til Publicitet. Og jeg anseer det for Borgerpligt ikke heri at gaae uden for dens Synsmaade, hvormed jeg end er tilbøielig til at troe at Regjeringer, neppe paa nogen Maade mere kan skaffe sig Nationernes Kjærlighed og Tillid end ved Publicitet i Financevæsenet. Hvor let det da end kunde være mig, som Enhver anden, at samle Finance-Efterretninger, og hvor meget jeg end kunde stole paa, at selv saadanne Efterretningers Bekjendtgjørelse vilde ansees og bedømmes med Liberalitet; troer jeg dog ikke at burde gjøre det. For det første, bør det ikke være Hensigten at tilfredsstille en gold Nyfærgighed; for det andet, er det dog ikke vel muligt at bekjendtgjøre saadanne Efterretninger, uden at misbruge deres Velvillighed, man har faaet dem af; For det tredie, er det Regjeringen, og ikke den private Mand, der skal og kan bedømme, hvorvidt saadan Publicitet er nyttig eller nødvendig.

At disse og flere Aarsager, hvortil endnu kommer den Overbeviisning, at man med al Sammensankning endda ikke kunde undgaae betydelig Ufuldstændighed, har jeg indtil videre, tilbageholdt de Efterretninger om vores Financesaesen, som jeg kunde have samlet, og opsat at meddele de Resultater for vores Statsoeconomie, der staae til at udlede deraf.

Ligeledes har jeg udeladt nogle Betragtninger over den statsoeconomiske Uvigtighed af Norges Fraskillelse. Grunden dertil var adskillige tænkende Mænds, deels fra min afvigende Mening, deels Overbeviisning om at det er maaskee endnu for tidligt at bringe denne Sag, der endnu ikke kan besees ved Erfaringens Fakkell, til Undersøgelse for den blotte Speculations Domstoel.

Jeg maa bede Læseren at undskyldte, at Bogen har flere Trykfeil end den vel burde have. Min Sygdom har hindret mig fra selv at besørge Correcturen, og anbringe nogle smaae Rettelser hist og her. Et omtrykket, af Trykfeil alt for urigtigt Halvark, følger, for at indsættes paa sit Sted. Jeg ansaae denne Omtrykning for desto nødvendige, da jeg desværre finder at have havt med en Chicaneur at bestille, just i Anledning af urigtig Tryk S. 105 o. f. Hr. Drewsen, som maaskee ikke har lagt Mærke til, at Bøger ofte have Trykfeil, eller at slige sjelden rettes før sidst i Bøgerne, men dog ikke kunde bide med sit Kritikakkeri til Bogen

var færdig, formodentlig af Frygt for at gjendrive af en blot Trykfeilliste, har derover, som ikke sjelden er Tilfældet hos ham, sagt sin Mening for tidlig, og anbragt, hvilket er meget almindeligt hos ham, en Art af, eller Forsøg til en Vittighed, aldeles utidig. Kunde han kun nu herved undgaae Anvendelsen af Pope's.

Some neither can for wits nor criticks pass
As heavy mules are neither horse nor ass.

Da overalt dette Værk har havt den Skjebne at blive kritiseret inden det var bleven trykt, saa bør jeg gribe denne Leilighed til at omtale disse Kritiker med et Par Ord, ikke saa meget for at gjendrive uvigtige Urigtigheder, som for at bevise at jeg ikke med min gode Villie hyder Publicum til Gjest paa uoverlagt Snakkeras, der endog skulde være drevet saa vidt, at selv den, ellers ikke dybt stikkende Dremsen, kunde deri kjende sine egne gode Benner, Ufærtænkksomhed, Ukyndighed og derfor er saa gesvindt til at reclamere dem, sandsynligviis til videre Medhielp i sit Skriblerie.

Neppe vare de første Art af disse Bidrag trykte, ja jeg tænker at kunne sige, neppe vare de sidste, inden jeg blev kaldet paa Lectie i Anledning af det jeg her S. 28 har sagt om Christian den Fjerde. Jeg troede at denne Konge, som døde 1648, nu endelig omsider var bleven Historiens. Jeg erfarer nu derimod, at det er ikke i Landet selv, og i Indretninger til dets Velstand, jeg bør

XIII

forlange at see den store Konges Minde; men at det skal være de Formodninger, de Forklaringer, og de Undskyldninger, Hr. Professor Molbech har skrevet, jeg veed ikke om, paa Bagsiden eller Forsiden af Elios Tavle, jeg skulde have lagt til Grund. Saadant var mig virkelig uventet. Altsaa var det i Ungdomsvandringerne, og alt det deri staaer saa dybt, helligt og underlig føelt, og næsten ligesaa underlig skrevet, der var det jeg skulde lære at kjende Christian den Fjerde. Jeg skulde reise med ham til Nordkap, følge ham i Skoven paa Udviiisning, see ham befale Frøkenernes Strømper stoppede, beskue Børsen, Proviantgaarden, runde Taarn, Rosenborg, og frem for alt, forgabe mig i Frederiksborg. Alt godt. Men er det ikke ligesuldt sandt, at under Chr. den fjerde begyndte det danske Riges Udstykning, er det ikke sandt, at under ham gif Torstenssen med en Armee, dybt inde fra Tydskland, dybt ind i Danmark, inden Christians Politif saae det, uagtet de spændte Forhold mod Sverrig burde have advaret hans Politif, og uagtet det lader at hans Resident i Stokholm, Bibe, virkelig advarede ham, og uagtet Ingen kalder hans personlige Heltetmod i Tvivl? Jeg lader gjerne alle Undskyldninger gjelde, men jeg paastaar at dette er Facta; og at det er tilladt at tvivle om at slige Misgreb høre til den opmærksomme Politif. Jeg spørger videre, hvad Christian gjorde for at forbedre Bondestandens Kaar? For

blev Vunderne ikke paa den gamle Træhest? Hvad gjorde han for Fabrikvæsenet? Vil man for Alvor fortælle mig, at han anlagde Silkefabriker i Kjøbenhavn, og Tapetmagerie i Kjøge? Og for Hans del? — Det ostindiske Compagnie, til hvis Vedlivelihoodelse, Kjøbenhavns Verdslige og Geistlige faae Nar efter Anlægget maatte stillinge sammen! Vil man beundre alt slikt, saa har jeg intet derimod; kun dette paaastaar jeg, at der skal andet til at grunde en stor Konges Minde, og at det er i Landet selv og de indre Indretninger, man skal see sig om efter den nationaloeconomiske Gavnlighed, en Konge har havt for sit Folk. Og naar jeg finder lidet af denne Betydning i Danmarks Historie fra Christian den Fjerde, saa er det min Mening at han virkede kun lidet med al sin gode Villie, og Driftighed. Vil man ikke tillade mig saadan Mening, saa fremsætte man Facta derimod, og ikke træde vigtig frem med Ordgyderie, om hvilket man fristes til at berjene sig af samme Konges egne Ord, den Gang Frue Munk vilde overtale ham til at bruge den tydske Vartskjærs Blysfukker. — "Hvad for tusend Syger skal vi med det Skarn?" — Overalt er det vel neppe saa gandske urigtigt at see en Sag i samme Lys som en Puffendorf, Galetti, Mühs og G. Baden m. fl. Mænd, som dog vel alle ogsaa kjende noget til Christian den Fjerde, og vel neppe ere gale Folk, fordi de om denne Konge havde en anden Mening

end den, Professor Molbech har kastet sig paa. I Bedømmelsen af historiske Characterer kan Sandheden visselig intet vinde, ved at holde sig til een Mening. Jeg tænker det er bedst at tillade andre at have deres. Hanc veniam petimus damusque vicissim.

Dog nok herom. Jeg behøver ikke at tilføie mere for at bevise, at jeg ikke med Letsindighed har slængt en Yttring om en med Rette elsket Konge ud iblandt Publicum. Men jeg behøver heller ikke at sige mere, for at godtgjøre, at det er i Historiens tydelige Udsagn, man skal lede efter Minder om den store Konge, og at naar disse fattes, er man berettiget til at tvivle om de ere til.

Formodentlig venter den bekjendte oeconomiske Smører, Hr. Drewsen, ogsaa her at finde et Par Ord til sig, i Anledning af den Raadighed og den Overskuelse, hvormed han skruede sin Uvidenhed op over mig i Kjøbenhavns Skilderie No. 18 for 1819. Om ham og til ham har jeg egentlig slet intet at sige; trænger han til et Skjænderie, saa maae han søge det hos Andre end hos mig; thi jeg føler for dybt den Agtelse man bør have for Publicum og Literatur til at indlade mig i slikt. Han, som intet kan tabe, kan jo aldrig være forlegen. Saa meget mindre kan jeg følge Hr. Dr. ud paa den skidne Voldgade, han driver sine uædle Løier paa, som Grunden til det Arrigskab, hvormed han anfalder mig, er dog intet uden den raæfste Egoisme,

XVI

og barnagtig Stræben efter, til Trods for sin Uvidenhed, sit taagede Begreb og sin usle Skrivemaade, at spille første Rolle i vores oeconomiske Literatur; og derfor vil i det mindste lade, som om han langt overseer mig. Denne Higen, latterlig ved Ringheden af de Evner, hvorved han prøver paa at gjøre den gjeldende, og lidet agtværdig eller anstændig ved de Midler han forsøger den med, kan jeg trygt overlade et billigt og skjønsomt Publicum Bedømmelsen af, uden at misunde ham saadanne smaae og korte Glæder, til at skaldfodre sin Sjælbildfæthed med. Dog raader jeg ham, ikke alt for graadigt at fare i Foderet; der kunde være Boghvede iblandt.

I n d h o l d.

Indledning. S. 1.

Hvorfor de i senere Aar indtrufne Begivenheder virkede saa skadeligt i Danmark, 1. Skadelige Følger af Statens Stillestaaen, 3. De politiske Forhold efter den utrechters Fred kunde have været gavnlig for Danmark, men gik unyttede bort, 4. adskillige politiske Feil 4. Der gives to Veje til Velstand for en Nation 4/6. Danmark har ikke ret brugt nogen af dem, 6. Catastrofer i Danmarks Handel, 6, 7. Om Handelen har beriget Danmark, 7, 8. Grunde for at den har givet betydelig Fordeel, 8, 9. Danmarks Handel, endog i den meest blomstrende Periode var en Følge af en unaturlig Eilskand i Verden 10. Ordenen for Danmarks Velstand, 11. Agerdyrkningens, 11. Danmarks Tab 1807, 12, 13. Om Danmarks Eilskand og Udsigterne derfor, 15. Statens Grundidee, 16. Den

XVIII

Statsøeconomiske Plan, 16. Statens Idee, 17. Statens høieste Hensigt, 17. Falder sammen med hele Menneskehedens Hensigt, 17. Grundprincipet for Statsbestyrelsen, 18, 19. Nationaløkonomi hvad er, 20. Hindringer derved, 21. Politiske Hindringer, 21, 22. Fysiske Hindringer, 23. Andre Hindringer for Nationaløkonomien, 24, 25.

Første Afdeling: Om Danmarks politiske Forhold til andre Stater, 26.

En Stats politiske Mulighed er den første Betragtning for Statsøconomien, 26. Den danske Stat har flere Gange puffet sig op til betydelig Størrelse, 27. Noget om Danmark under Christian den 4de, og følgende Regjerten til Christian den 6te, 28, 29. Noget politiske Geil af Danmark, 29:30. Om Danmark fra 1781 af, 30:31. Folge af Norges Graffkøbs i Militairhenseende, 33:43. Norges Grænseløshed 1780, 44:45. Noget mere om denne Adskillelse, 47, 48:54.

Anden Afdeling: Om den danske Stats fysiske Bestaaenhed 55.

Naturproducterne bestemmes af Klima og Jordbund, 55. Klimatet er det vigtigste, 56. Om Klimatet i Danmark, 57. Ustadihed deri er en nyttig Sag for Danmark, 59:62.

Speciel Bemærkninger over Jordbunden, i forskellige Egne af Danmark, 63. Deres Arter og Forhold, 63. Marskland, 63:65. Sandflugt, 65. Dens Oprindelse, 66. Hedejord, 67:69. Leerjord, Leermergel, 69. Muldjord, 69. Engjord, Kær, Moser, 70. Almindelig Oversigt over Jordbunden i den danske Stat, 70:72. Danmarks geographiske Beliggenhed, 72:74. Nogle Bemærkninger om National-Characteren, 75:81.

Tredie Afdeling: Om Naturalproducter i den danske Stat, og fornemmelig om Agerdyrknings Frembringelser, 84.

Industripolitiet i Almindelighed, 84. Production hvad er, 84, 85, 86. Naturalproduction, Fabrikation og Handel er een sammenhængende Kilde, 87, 88, 89. Industripolitikets Princip, 91. Om Agerdyrkningen, 94. Dens udmærkede Charactertræk, 95:101. Standsnings-Årsager for Agerdyrkningen hos os, 103. Oversigt af den danske Agerdyrkning, Product af Ager, Enge, Græsgange, 104:114. Sædefornets Mængde, 115. De aflede Kornarteres Quantitetforhold, 115. Nogle Bemærkninger over den danske Agerdyrkningsresultater, 116:124. Hindringer for Agerdyrkningen, ved Klima og Jordbund, 125. Specielle statsøconomiske, 125, 130. Besiddelse

sesmaaden, 131. Jorpagtning, 133, 135. Bæste, 135:138. Arvesætte, 138:140. Glende, 142:148. Egter, Reiser, 148, 149. Hovetrie, 149:162. Hovetrie til Staten og Naturalleveranser, 162:166. Hindringer for Agerdyrkningen ved Kornpolitiet, 167:169. Falsk ledskab, 169. Mangel af Capital, 171. Hvorfor Handel lokker Capitaler fra Agerdyrkningen, 173:175. Om Jorderes Afdeling i store eller smaae Lodder, 175:183. Det bedste System for Landarbejderne, 183. Den sande Grund for Jordloddernes Størrelse, 189:190. Landpolitie, 191. De virksomste Midler til Agerbrugets Opkomst i Danmark, 192:207. Andre Naturproducter, 207. Tisserie, 208, 209, 221.

Fjerde Afdeling: Om Konstoproductionen, 212.

Konstoproduction hvad er, 212. Sammenhæng mellem Nationalproduction, Konstoproduction og Handel, 212:213. Fabrikationens eller Konstoproductionens karakteristiske Træk, 216. Fabrikaters Værdi, dennes Bestanddele, 217. Fabrikvæsnets ufordeeltagte Side, 218, 19, 20, 21. Om Fabrikationens nationalberigende Egne, 222. Tolbertisternes Mening herom, 223. Physiokraternes, 223. A. Smiths, 224:25. Bedømmelse af disse Meninger, 227:33. Fabrikationens umiddelbare Indflydelse paa Nationalformuen, hvorpaa den beroe, 234.

Snusflid, 235. Den praktiske Lov for et Lands Fabrikvæsen, 241. Om Statens Medvirkning til Konsumproductionen, 244. Om Danmarks Bequemhed til Fabrikvæsen, 246-249. Den endelige Folge af Fabrikindustriens Udvidelse i ethvert Land, 248. Færligheden af et overdrevent Fabrikvæsen, 251. Fabrikvæsenets naturlige Tilstand, 252. Om Fabrikvæsenets Orden og Gang i Danmark, 255-56. Om Laugsvæsenet, 258, 59, 60. Almindelig Bedømmelse af de danske Fabrikker, 261. Beslutet af nogle kongelige Understøttelser for det danske Fabrikvæsen, 265-66. Om vort Fabrikvæsen i de sidste Aar er gaaet tilbage, 268, 69. 70. Betingelserne for et blomstrende Fabrikvæsen i et Land, 271. Anvendelse deraf paa Danmark, 273. Den rette Orden for Fabrikvæsenet i Danmark, 274. Om Regjeringens Opmuntringer for Fabrikvæsenet, 291. Kjøbskæder, 292. Deres Oprindelse, Virkning, 293. Det er ikke afgjort at Kjøbskædnæringen i Danmark tager af, 295. Om Told, 299. Exemp-ler paa, at jo høiere Tolden er, des mindre indbringer den, 300-301. Om Forbud mod fremmede Vares Indførsel, 303. Om Farvelighed, 305-306. Om Luxus, 307. Overdaadsforordninger, 315-fl. hvori Tabet ved Forbrug af udenlandske Vare bestaaer, 329-30. Om Danmark kan undgaae dette Tab, eller bør ønske nogen offentlig Foranstaltning derimod,

332-335. Lurusforbrug i Danmark er ubetydelig, 336-339. Midler til at give Lurus nogle ufsadelige Indskrænkninger, 340.

Femte Afdeling. Om Danmarks Handel, 341.

Handel hvad er, 341. Dens Nødvendighed, 341. Handelens middelbare og umiddelbare Productivitet, 342. Handelen tager lettelig en skadelig Vending, 344-45. Dens naturlige Bestemmelse, 364. Almindelig Bemærkning over Danmarks Handel, med Danmarks Fordele og Danmarks Mangler i Henseende til den 346, 47, 48, 352. Skadeligheden for Handelens Flor af alt for mange Smaastæder, 352. Handelsindskrænkninger, 354. Bemærkning om mange danske Havne, 354. Den danske Handel har ikke synderlig virket direkte paa Landets Production, 355. Om Handelens berigende Evne for visse Stater, 356, 357, 58. Forsømmelse af den for Danmark vigtigste Handel, 359, 360. Den danske Handel fra Chr. 4de af til vore Tider, 360, 61, 362. Spørgsmaal om Handelens Virkninger for Danmark, 362. Noget Udgiftssummer for Staten i Anledning af Handelen, 363, 63, 365. En stor Indgriben i Handelen er en betænkelig Sag for Danmark, 367, 368, 369, 371. Danmarks indenlandske Handel, 372. Handelsvanskeligheder for Danmark, 373. Om den

asiatisk og kinesisk Handel, 374. Om den vestindiske, 375. Danmarks udenlandske Handel har aldrig kunnet tage noget stort Sving uden som Folge af udvortes politiske Tilfældigheder, 376. Har neppe nogen Tid bragt Danmark nogen betydelig Gevinst, 376, 77, 78, 79. Grunde til at tvivle om at Danmarks Handel nogensinde kan vorde betydelig, 379, 80, 81, 82, 33, 84, 385. Aktiv og Passivhandel, 385, 86, 87. Om Danmark har, eller kan faae Underbalanse i sin Handel, 387. Bestemmelse af Ordet Underbalanse, 388-401. 424. Almindelige Slutninger om Danmarks Handel, 424-428.

Sjette Afdeling. Om Danmarks Folkemængde, S. 429.

Nogle Statsoeconomer have anseet Folkemængdens Forøgelse som et Statsgrundprincip, 431. Urigtigheden deraf, 432-437. Uleiligheden af en alt for stor Folkemængde, 437. Naar Folkemængden er for stor, 440-41. Regjeringens Pligter med Hensyn dertil, 446-47, 48. Boyes Ytringer herom, 448, 49. De fattiges Antal er meget større end det sædvanlige lader, 450. Fortsættelse af Regjeringens Pligter med Hensyn til Folkemængden, 451-52. Hvor snart Folkemængden kan forøge sig, 453, 454. Den danske Folkemængde i 1769, 87, 1801, 3, 1816, 454. Nærmere Bestemmelse

af Danmarks Folkemængde 1801 og 1803, og
 Anmærkninger derved, 454, 55, 56, o. fl. Mi-
 nimum af et Menneskes Gornødenhed i Danmark,
 460. Sammenligning mellem Gornødenheden
 og Erhvervet, 460. Et Menneskes statsøco-
 nomiske Værdi i Danmark, 461. Om Folke-
 mængden i Danmark er for stor eller for ringe,
 462.

I n d l e d n i n g.

I.

Den Tilstand hvori vores Fædreland for nærværende Tiid befinder sig, er i mange Henseender overmaade mærkværdig. Forsaaavidt den nu er for Mange en Anledning til Engstselighed, for Nogle til Haab, for de Fleste til Betænkelse, maae den ansees for Følge af de senere Dages Begivenheder. Men disse vilde ikke have virket saa voldsomt og skadeligt, dersom de havde truffet Staten i fuld Kraft. Dette var ikke Tilfældet. Den traf Landet blot i en fremstribende Forsatning, ikke i al muelig Styrke og Sundhed. At disse fattedes, maae tilskrives Landets statsoeconomiske Administration i den forløbne Tiid. I det forløbne Aarhundrede nød den danske Stat en næsten uafbrudt Rolighed i firsindestyve Aar. Hvorledes betjente man sig af denne sjeldne Lykke? Udvidede og forædlede

man Agerdyrkningen, fremblomstrede Fabrik-
væsenet, fik Handelen Kraft og gavnlig Retning?
Vi kunne desværre ikke besvare disse Spørgs-
maal med Ja. Vi maa tilstaae, at de første
tredsiendstyve Aar af hine firsiendstyve forløb,
uden at en forøget Nationalvelstand vidnede om
at man havde benyttet Velgjerningen. Vel
nød Videnskaberne betydelig Understøttelse, de
fjonne Konster opmuntredes; dette var enkelte
oplyste Ministres Bærk; men naar man dog-
mer efter noget omfattende Blik, maae det er-
kjendes, at med Undtagelse af Bjergvæsenet i
Norge, og Statens Søeforsvar, eller Flaaden,
blev i dette lange Tidrum faa eller ingen af
Statens offentlige Anliggender bragt betydelig
frem. Den vigtigste Indtægtskilde for Dan-
mark, Agerdyrkningen, blev ved at flyde i sit
vante seendragtige Lob; det er høiligen at tvivle
om at den ydede et større Product i Aaret 1760
end i Aaret 1720. I Henseende til Konflikt-
og Handel fik under Christian den Siette de col-
bertske Statsmaximer Indpas her. Ifølge der-
af bleve Fabrikker stødte frem, ikke ledede efter
Landets Natur og Nationens Arbeidsomheds
Character, hvoraf Folgen blev, at Anlæggene

standsede naar Stødene holdt op, eller naar Monopolier, Forskud, Laan m. v. ikke holdt dem i Live. — Ogsaa Handelen trivedes ikke, naagtet alle Monopolier og Reguleringer, og Kolonie-Anlæg.

At Staten i saa langt et Tidsrum blev staaende paa næsten eet og samme Punkt, var meget skadeligt. Nationen forblev i Uvirksohmhed, og vænnede sig derved end mere til den Dorstshed, som Nationalkarakteren deels formedelft Klimatet, deels af andre Aarsager er alt for tilbøielig til. Men den skadeligste Folge deraf var, at mange beeilige Dieblikke tabtes, hvorved Staten kunde have sat sig i varig Besiddelse af mange vigtige Fordele for Fabrikvæsenet og Handelen, hvilke, eengang forsømte, aldrig kunne ventes oftere.

Allerede i et ældre Tidspunkt forstod man saa lidt Statsoeconomie i Danmark, at man tyede hen til en dum orthodox Biskop for at undervises om man torde lade en meget stor Mængde industrielle, tildeels rige reformeerte Familier, nyde et Kriſted, og man rettede sig efter hans eensoldige Høfsesnak. Noget lignende fandt ogsaa Sted med flygtige Engellændere

under Christian den Tredie. Under Nederlændernes Krige med Spanien havde det neppe været vanstelig at være bleven Eier af nogle vigtige Portugisfke Besiddelser i Ostindien.

Ogsaa vare de politiske Forhold kort for og efter den utrechtske Fred gunstige for en Nation, som attraaede Deel i den europæiske Handel og Søefart. — Man kunde have gjort en Art af Navigations Act, og derved bleven Herre af en Deel af den østersøiske Handel. Ikke at forglemme de mange politiske Feil, som gjorde Schlesvig og Holsteen til en stedsevarende Kilde til Urolighed og Krig, især med Sverrig. Disse Feil, hvori den sande Marsag til Danmarks Danmagt maae søges; og som tillige stilte Danmark ved flere bequemme Leiligheder til at blive Herre over Hamborg og dens tyske Handel. Den store Mængde seculariserede Godser under Christian den Tredie — Christian den Femtes store Landeiendomme — Domainernes Salg under Christian den Syvende — høre ogsaa til denne betydelige Forsømmelse.

Der gives to Veje, ad hvilke en Nation kan opnaae en hoi Grad af Nationalvelstand. Den første er den naturligste, og tillige den visseste. At opdyrke Landets Jorder, og overalt

at bringe enhver Green af Natur-Production til en høi Grad af Guldkommenhed — Resultatet heraf er Overskud af raæe Producter, og en for Natural-Productionen overflødig Folke-
mængde. Denne gaaer efterhaanden over til Kunstflidens Sysler, eller til Handel og Skibsfart; og Landets Producter frembringe Kapital saavel til større og større Fabrikdrift, som til udvidet Handel. Denne naturlige Wei har Danmark, efter vores forhen gjorte Bemærkning, ikke betraadt. Agerdyrkningen har bestandig her i Landet savnet Regenternes Medhjælp — De søgte fornemmelig at virke for Fabriker, for Handel; men ingen havde Kraft nok til at svække Aristocratismen, og Herremændenes Undertrykkelse mod Bondestanden, som driver $\frac{1}{2}$ Deel af Landets Jorder. Aarsagerne ville vi i det følgende søge at udvikle. —

Den anden Wei til Nationalvelstand er, om en Nation benytter de naturlige Fordele, som en heldig Beliggenhed giver, samt griber de tilfældige Leiligheder til Fordele, som Begivenhedernes Gang undertiden medføre, til at bringe dens Fabrikvæsen i Glor, og sætte sig i Besiddelse af en berigende Handel, eller dog berige

fig ved indtræffende fordeelagtige Handelsconjuncturer. De Kapitaler som heraf fremstaae, over Fabrikvæsnets og Handelens Behov, gaae da over til Naturalproductionen, og fornemmelig til Agerdyrkningen, hvorved en vedvarende Grund lægges til Nationalvelstanden. Denne Wei har Engelland og Holland fulgt, i Henseende til Handel og Fabriker, Frankrig mindre ved Handel end Fabriker, Tydskland endnu meer end Frankrig ved Fabriker. —

Ogsaa paa denne Wei til en betydelig Nationalvelstand har Danmark ikke lagt et stort Stykke tilbage. Vores Fabrikvæsen er ikke tilsvækkeligt til det indenslandske Forbrug, og aldeles ubetydeligt med Hensyn til udenlandst Af sætning. Vel har Landet haft udenlandst Handel i lang Tid, men af stor Betydning eller Omfang blev den ikke før for omtrent 35 Aar siden, da den amerikanske Krig satte et temporairt Liv deri. Efter Freden til Versailles svækkedes den; men Revolutionskrigen oplivede den atter, og gav den en Udstrækning, som hidtil var ukjendt, men som med et forsvandt næsten til Intet i Aaret 1807. — At vores indenslandske Handel i denne Periode berigede Mange,

og gavnede Staten eller Statskassen umiddelbar, er ingen Tvivl underkastet; men desmere om den derved bundne Totalkapital var virkelig af nogen Betydning. Den blomstrende Handel beroede paa politiske Conjunctioner, og maatte forandres med disse. — Allerede den Amerikanske Krigs Ende beviste det.

Gunstige Omstændigheder beruse let, og lokke til overdrevne Speculationer, som ende sig med en Crisis, hvori en stor Deel af Gevinsten gaaer forloren.

Saadanne Catastrofer har Danmarks Handel, i det Tidsrum vi have for Øine, havt fleer af, med saadanne Udfald, at man berettiges til at spørge: om den Gevinst Handelen gav, var saa stor som man maaskee kunde troe. — I alt Fald, saa har Danmarks simple, jevne Handel indtil 1780 ingenlunde opsamlet saa stor Gevinst, eller Capital, at noget betydeligt er gaaet over som Overskud til Landets øvrige Indtægtskilders Ønhjelp.

Heraf tor man slutte, at saadant Overskud ikke heller har fundet Sted. Thi inden den nævnedes Epoke, tiltog vores Handel vel, saa at sige aarlig noget, men ikke betydeligt. —

Saa vel i den Amerikanske Krig, som i senere Handelsperioder, handlede Danmark meget ved Hjælp af fremmede Capitaler.

Derimod er det nok muligt, at virkeligt Overskud ved Handelen har fundet Sted i det seneste Tidrum, fra 1780 til 1807, eller i det mindste fra 1790 til 1807. — (Ved Overskud forstaaes ikke her Gevinst af Capitalen, men et Overskud over Trang til Handelscapital — en nye Capital frembragt ved Handelsgevinst, som ikke behøves til Handelens Udvidelse.)

Dette kunde sluttes af: at Danmarks Handelsstand uden at gaae til Grunde, kunde bære det Tab, som Krigen strax tilføiede den. Tabet var vel ikke heelt for dansk Regning — men det var dog altid saa stort, at det for 60 — 70 Aar siden, havde bragt hele Handelsstanden til Bettlerstaven.

Videre — at Handelsstanden kunde komme Finansierne til Hjælp med meget betydelige Summer til Laan — hvorved de bandtes.

Endelig at nogle saa Handelende have anbragt endeel af deres Formue i Jordeiendomme og Fabrikker. —

Men imod denne Mening kan indbendes: at dette formeente Overskud maaſtee kun fremkom derved at Capitaler droges ud af Handelen, fordi denne under nærværende Conjunctioner, under Krig med næsten hele Europa, ikke kunde anbringe dem. Dog maae herved mærkes, at Handelen var næsten tilintetgjort, og Kiøbmændene kunde ikke anvende deres Fonds uden stor Risico.

Denne Indvending er meget sandsynlig. Men vil man end — og jeg troer man kan — indrømme, at Danmarks Handel i de sidste 35 Aar var paa Veje til at afgive et betydeligt Overskud, som kunde forbindes med Nationens øvrige productive Midler, saa er det dog tydeligt, at Veien var usikker, og at man ingenlunde torde gjøre Regning paa Varighed. Den Handel, der skulde med Tiden frembringe disponible Capitaler til Landets Opkomst, beroede nemlig paa Krig og Forsirring i hele Verden, ingenlunde paa Handelens sædvanlige Orden, paa Belliggenhed. Denne Tilstand maatte ophøre — og den er ophørt. Nu synes det at de politiske Masser, Staterne, nogenledes have ordnet sig; de begynder at træde frem i al Virksomhed; de under-

trykte Stater bestræbe sig for at indtage deres forrige Plads, og at sætte sig i Besiddelse af de gamle Fordelse. De mægtige Nationer ligesaa, og alle søge om muligt at sikre sig nye Velfstands-Kilder ved udvidet Fabrikation og Handel. Men just fordi denne Stræben er almindelig, vil det falde enhver enkelt Nation vanskeligt at drive det meget vidt. Selv Storbritanniens Fabrikation og Handel vil lide under den nye Orden, som maae fremkomme, og en mindre mægtig og kraftig Nation vil neppe nu kunne gøre Regning paa nogen større Andeel i den europæiske Handel, end den havde for det politiske Chaos begyndte — Det er derfor ikke sandsynligt, at den danske Handel vil kunne betydelig udvides; den vil vist nok være og vedblive at være betydeligere end for 50 Aar siden; men dens meest glimrende Epoke fra 1791—97 vil den neppe komme til at ligne.

Var da Danmarks Handel i dens bedste Periode egentlig Følge af en unaturlig Tilstand i Verden, maae og vil den i en nye nær forestaaende Tingens Orden indskrænkes, eller betragtes som begrænset, saa vil man ikke fra dens Overskud kunne vente nogen betydelig Capital til Agerbrugets og Konfproductionens

Fremme; denne Wei til Nationalvelstandens Befordring, maae derfor i det mindste ansees for ubis og usikker.

Er det da ikke at vente, at Handelen kan skaffe tilveie den meget betydelige Capital, som Agerdyrkningen behøver for at bringes op paa et langt høiere Trin, samt den der udfordres til Konsumptionens Fremme, saa er denne Udvei til Nationalvelstandens forbedrede Tilstand spærret, og Danmark maae altsaa fornemmelig søge sin Velstand paa den førstnævnedes Wei, nemlig Agerdyrkningen, som Hovednæringskilde, i Forbindelse med et saadant Fabrikvæsen, som passer til Landets Natur, og at den udenlandske Handel, som Staten, uden at indvikle sig i politiske Collisioner, kan skaffe sig under alle andre Nationers Concurrence og Rivalitet.

Denne Wei synes vel langsom; men det synes kun saa. Ved Agerdyrkningens Forbedring siden 1780, er hele Landet gandske vist bleven $\frac{1}{2}$ eller $\frac{1}{3}$ meer værd end forhen, og hvilken uhyre Capital dette udgjør, vil vi siden faae Leilighed til at beregne. Men er end Weien langsom, saa er den dog sikker — den leder, om ikke til enkelte store Opdyngninger af Capitaler, saa dog

til almindelig Velstand, og Kraft i Staten, og er derfor beroligende i det mindste naar der ingen aldeles usædvanlige Vanskeligheder indtræffe, der frembringe en usædvanlig Forsatning eller Tilstand i Landet, og selv da bærer den uendelig meer end de andre Næringsveie — og kommer sig hurtigst — dens Basis, Jordemonets Frugtbarhed bliver ved.

En saadan Tilstand siger man, er indtruffen, og Spørgsmaalet er nu om Danmark ved sine egne Kræfter, det er, fornemmelig ved Agerdyrkningen, kan raade Bod paa alle de Ulykker, som de senere Begivenheder har opdyngtet paa Landet.

Vi saae at Landets Forsatning ved den nye Tilstands Fremkomst, var ikke saa blomstrende, saa kraftfuld — selv Statsgjelden var maastee større 1806 end nu — vi ahne altsaa hvi de senere Begivenheder kunne virke saa stærkt.

Danmarks Tab er unægtelig uhyre stort. Jeg taler her ikke om Norges Graaskillelse, fordi jeg er overbevist om, at den fra den statsøconomiske Synsvinkel ikke er noget Tab. Men Danmarks Tab var som sagt meget stort. Flaaden og Søarsenalene, 300 tildeels anseelige

Vaaninger, offentlige Bygninger, store Forraad af Vare — mangfoldige Skibe med Ladninger — Forliis ved Norges Proviantering — Et fransk Hjælpekorps i Landet, Hertugdømmenes fjendlige Besættelse, udgjør et Tab i Realiteten af i det mindste 30 — 35 Millioner Rbdlr. — nemlig naar man regner:

Glaaden	6	Millioner.
Hjælpecorpsen	5	—
Den allierede Armee	6	—
Huse og Forraad	4	—
Skibe og Ladninger til Danmark og Hertugdømmene efter Gradrag af Exporten	10	—
Norges Providering	4	—
	35	Millioner.

Lægges hertil Tabet ved Standsningen af Handelen i syv Aar, og især det i Agerbruget af Mangel paa Arbeidere efterladte eller forsumte Arbeide, som endnu vil vedvare længe, i saa mange Aar, Formuens Forringelse ved Mynsfodens, og endelig Virkningen af de mange Byrder paa Landmanden ved Naturalleveran-

cer, Reiser og Kjørseler, saa maatte en stor Summe komme ud, ifald den kunde beregnes. Men et stort Tab er frembragt derved, som nu svækker Landets Kræfter. Statsgjelden, som forhen ikke var ubetydelig, blev naturligviis noget større. Pengevækslet kom i Forvirring, den offentlige og den private Kredit svækkedes. Hertil kommer Almuens Demoralisation—Defraudation—en slet Tænkemaade blev almindelig — Den almindelige Standsning i saa mange Røinger — mange Familiers allerede fuldendte Ruin, og flere forestaende. Den mismodige Tilstand, hvori saa mange Familier sunkede i Knapshed og slette Kaar hele Krigen igjennem. Sandelig — man kan ikke undres over, om et saadant Skilderie gjør mange mismodige, medens saa mange Individer daglig føle deres Deel af Tabet.

Men fordi Tilstanden er ikke glædelig, kunne Udsigterne til en bedre Tilstand dog vel være gode. Jeg er overbevist om at de ere det, og det er det Ønske, at denne Overbeviisning maatte udbrede sig, som har givet mig Mod til at forsøge en Oversigt af den danske Stats Kræfter, for at sammenligne disse med den Last de have at overvinde. Dette er den eneste rigtige Maade

for at modstræbe den Eensidighed, der characteriserer de allerfleste af de Domme, man nuomflunder hører angaaende Fædrenelandets Anliggender, og som deels sætte i Forundring, formedelst den Lethed det skulde have at sætte Staten paa Fode, deels bedrøve ved den Redslagenhed eller Fortvivlelse de bære Vidne om.

I det jeg vover at give en Oversigt over Danmarks statsoeconomiske Tilstand, maa jeg foreløbigen erklære mit Haab om, at den gamle Regel: at de grundigste Kjendere ere de billigste Dommere, maae ogsaa gjælde her; Vort Lands Statistik er endnu ikke saa udarbejdet, at Statsoeconomen finder alle for sine Betragtninger nødvendige Data deri. I vores følgende Oversigt vil der altsaa i nogle Poster savnes den Fuldstændighed som man kunde ønske — Dette maa undskyldes.

En anden Erindring maae jeg ogsaa her foreløbigen anbringe. — Det er min Hensigt at vejlede til en rigtig Bedommelse af de vigtigste Anliggender i Staten, men jeg maae udbede mig, at de Slutninger vi ledes til, maae allene anses for Vink til nærmere Eftertanke, og ingenlunde for ufejlbare Anvisninger til en fuld-

kommen Indretning af Staten, eller Universal-Medicin for enhver af dens Sygdomme.

Endelig for det tredie maae jeg bemærke: at om stundom en besteden Kritik skulde træffe en eller anden bestaaende Foranstaltning, saa tænker jeg med Galiani: det er aldrig farligt at finde Feil ved Love i et Land hvor Regjeringen alvorligen ønsker at give gode Love.

II.

Resultatet af alle statsoeconomiske, theoretiske og practiske Undersøgelser, er en Grund-Idee for Bestyrelsen af en enkelt Stat. Denne Grund-Idee bestemmer den statsoeconomiske Plan, eller Indbegrebet af de Grundsætninger og Regler, som Regjeringen antager til Retsnorme for sin Virksomhed i at bringe Staten til det høiest mulige Punkt af Nationalvelstand.

Denne Virksomhed har da sit bestemte Maal som den stræber til, men den har ogsaa et fast Punkt, hvorfra den maae gaae ud. Hvad man endog vil forstaae ved det noget ubestemte

Udtryk, Nationalsvelstand, saa maa dog alle Midlerne dertil passe med een almindelig Lov. Denne Lov ligger i Statens Idee: der angiver Statens høieste Hensigt.

Saavel denne Idee, hvorfra Statsbestyrelsen skal gaae ud, som tillige det endelige Formaal, den skal stræbe at bringe det statsborgerlige Selskab til, bør Statsøeconomen kjende, for at bedømme en Stats Tilstand og Udsigter.

Statens Idee, eller høieste Hensigt maae nødvendig falde sammen med hele Menneskeheden; thi ellers vilde det borgerlige Samfund være stridende imod den almindelige Sammenhæng, eller Eenhed. Menneskehedens høieste Hensigt maae nødvendig være den fuldstændigste Uddannelse af alle physiske, moralske og intellektuelle Egener i Harmonie med hele Naturen: en forædlet Naturtilstand. Statssamfundet maae bidrage til dette Formaalets Opnaaelse, og derved er Statens Hensigt bestemt. Men denne Bestemmelse er kun en Fordring. Den indeholder ikke ligefrem Angivelse af de Midler, som Staten kan anvende til Formaalets Opnaaelse. Disse Midler antydes derimod i Statsbestyrelsens eller Regjeringens practiske Princip, dette nem-

lig: at betrygge Statsborgerne alle deres Rettigheder, altsaa Sikkerhed for Person, Eiendom — Mere — er Statens nærmeste Hensigt — at skaffe den, maae være Grundprincippet for hele Stats-Bestyrrelsens Virksomhed.

Forskjellige Retsphilosofher have opstillet andre almindelige Principer, saasom: v. Justi, Sonnenfels, Krug, Fichte. Deres Afvigelser have været foranledigede dels ved en dunkel Forestelse af Nødvendigheden af at betragte Statsforbundet i Forbindelse med Menneskehedens Idee, dels ved den Feil at forveksle Statens Hensigt med det practiske Grundprincip for Bestyrelsen.

Vores nu opstillede Princip er da ikke alene Retteføren og Grundvolden for al Regjeringens positive og negative Virksomhed, det er tillige Provesteen for dens Foretagender i enhver enkelt Green af Nationalvæsenet, og maae have sig for Die ved enhver Dom, hvorved man afgjør Rigtigheden eller Urigtigheden af enhver enkelt Lov og Foranstaltning, eller vil bestemme Virkningen deraf for Almeenvellet.

Ligesom ved et almindeligt Princip's Opstilling Folkets Fordring til dets Regjering er bestemt, det Punkt, hvorfra Staten gaaer ud, saa maae, paa den anden Side, Regjeringens Fordring til Folket ogsaa flyde deraf, af begge resulterer det Punkt Staten vil gaae til. Hvorvidt dette Punkt kan naaes, eller hvor snart, beroer vel for en Deel paa Mængden og Bestaffenheden af de Midler, som en Nation giver sin Regjering i Hænde; men Maalet: Almeen Vel, Nationalvelstanden, National-Rigdom, ere ikke blot ubestemte, relative Begreber, thi de bedømmes meest efter deres Overeensstemmelse eller Strid imod eller med en vilkaarlig Idee, eller efter Gemyt, men de have aldeles ingen endelig Grænde. — En Nation som er taalsmodig imod Arbeide, lidet noieregnende i Henseende til Livets Nydelse; en Nation, kort, som let tager til Takke, kan snart tilfredsstilles; en meer fordrende Nation er misfornøiet med et af de lavere Trin paa Nationalvelstandens Trappe og onsker at gjøre sit Krav paa en høiere Tilstand gjeldende, og er meget tilbøielig til at finde et Misforhold imellem den opnaaede Grad af Nationalvelstand og de Midler den har sat Regjeringen i Besiddelse af

til Nationalvelstandens Fremme. Over denne Post er en bestandig Strid imellem næsten enhver Regjering og Folk. Det sidste sammenligner sin Tilstand med sine Opofter, finder hin for ringe, disse for store. Regjeringen finder sædvanlig Folkets Fordringer ubestødne, og rækkende langt ud over Midlerne. Denne høist skadelige Uenighed fordrer den offentlige Mening, adskiller Folk og Regjering; den maatte bortfalde, dersom det var muligt med nogen Bestemthed at angive hvad der bør forstaaes ved Nationalvelstand. Regjering og Folk vilde da forstaae hinanden.

Endskjøndt det vel ikke er muligt, logiskt nøiagtigt at definere Nationalvelstand, et Begreb som egentlig er negativt — saa lader det sig dog gjøre, at indslutte dette Begreb inden for saadanne Grændser, at den offentlige, almene Mening vil, om den ledes af Forstand, Kynighed og Billighed, give den vilkaarlige Bestemmelse Bifald. Naar man da siger, f. Ex. at Nationalvelstand betegner den Tilstand, hvori alle Statsborgerne nyde de Frugter af deres Flid, som Etat ns ydre Forhold og Landets physiske Bestaanddel tillader, saa har man dog

i det mindste fjernet Udtrykket betydelig fra dets Ubestemthed, og Nationens Fordringer nogenledes fra Overdrivelse. F. Ex. her i Landet, om en Huusfader af den arbejdende Klasse ved 8 Timers Arbejde daglig i 300 Dage aarlig, kan ernære en Familie uden Trang, naar hans Arbejde ikke er usundt og ikke meer anstrængende end en Tærskers eller Plovmands. Her behøves nu kun Regjeringens billige Fordring til Folket; at dette bør kjende Hindringer for Rationalvelstandens Fremgang.

Disse Hindringer kunne føres til tre Hovedklasser.

1. Udvortes, politiske Hindringer.
2. Physiske Hindringer.
3. Indvortes Hindringer, fremkomne ved en feilagtig Administration.

1. Saalænge alle Regjeringer ikke er kjende og følge den almindelige Grundregel for al Regjeringskonst: at ingen Stat kan opnaae den høiest mulige Rationalvelstand, og forblive deri, med mindre alle dens Naboer, eller alle Stater, som den er i Conflict med, tillige befinde sig i denne Tilstand. — Saalænge Regjeringen ikke hylder denne liberale, med

Menneskehedens Hensigt, og Statens Formaal aldeles overeensstemmende Regel, saalænge, lige vi, ere alle Stater, endog i den dybeste Fred, i en hemmelig Krig, der endog bærer Præg af Kunsthed. Denne hemmelige Krig, som Nationerne føre imod hinandens Productionsmidler, Redskaber, Maskiner, Værksteder — deres Søefart, deres Pengestrine, volder en gjensidig Modstræben for Nationalvelstand, og naar den af en stærk Nation underskattes med fysisk Magt, en betydelig, eller aldeles Standsning i den svagere Magts Virksomhed — Ikke at tale om at den blotte personlige Uergjerrighed neppe endnu er jaget ud af Cabinetterne, og at ingen Stat altsaa endnu er sikket for Anfald af andre Stater under Paaflud af politisk Ligevægt, Arrondissementer og naturlige Grændser, eller andre slige politiske Ordspog. Da ingen Stat kan bestaae, naar alle Stater enige og vedholdende stræbe at tilintetgjøre den, siden den i det mindste tilsidst vilde fortære sig selv ved Forsvaret, og ingen Stat, mindst en svag, kan opnaae den højeste Grad af Nationalvelstand, naar alle øvrige Stater modstræbe, saa er en Stats politiske Stilling til andre Magter den første

Betragtning for den Statsøconom, som vil undersøge en virkelig Stats Nationalvelstands Tilstand og Udsigter. Er Statens politiske Umulighed i Tingenes nødvendige Orden, saa er Undersøgelsen ude, med mindre man indskrænker sit Haab til lykkelige Begivenheder, eller stoler og beraaber sig paa Folkeretten, hvis Afmagt imod Politikens Anmasselse de nyere Tider tilfulde har viist. Er Staten politisk mulig, og har den intet andet at befrygte af de øvrige Magter end disses idelige Forsøg paa at monopolisere, og derved at undergrave Statens Fabrikvæsen og Handel, saa berøer det paa hvilke naturlige eller kunstige Fordele der kunne sættes imod denne lønlige Strid. Paa disse Fordeles Natur vil det da komme an, om en Nation ved deres Hjælp kan sætte sig paa et høit Trin af Velstandens Trappe, eller bør lade sig nøie med et lavt.

2. *Physiske Hindringer.* Klima, Jordbund, geographisk Beliggenhed bestemme Naturproducterne, Mæringsmidlernes Mængde, Nationens Character (Arbeids Næsthed). Forsaavidt alle disse Elementer til Nationalvelstand findes overflødige hos en Nation end hos en

anden, besidder saadan en Nation store physiske Fortrin, og mange flere Midler til Nationalvelstand end den Nation som har færre deraf.

Med denne Klasse af Hindringer kan Muligheden af en høi Nationalvelstand ogsaa meget indskrænkes — og den maae derfor kjendes som en af Betingelserne for Nationens Fordring til Statsbestyrelsen.

3. Den tredie Klasse af Hindringer for Nationalvelstanden, bestaaer deels i de Byrder, som foregaaende Foranstaltninger i Administrationen efterlade paa Nationen, endog efter at de ere ophævede, og hvis Følger kun langsomt forsvinde. F. E. af en Statsgjeld, hvorfor Staten ikke har faaet Bederlag i Realiteter — i et stort Pensions Reglement — forsømte offentlige Anstalter, saasom: Veie, Havne, offentlige Bygninger, Arsenalers Forsyning, Skoler, o. s. v. Deels i Trykket af nærværende Indretninger, som skade Nationalvelstanden, skjøndt de endnu ikke kunne hæves. — Saaledes Liende, naturlige eller kunstige Monopoler — adskillige Municipalsrettrigheder — Naturalpræstationer — forsømt Civilisation — o. s. v. — Over alle slige Hindringer, er Folket sædvanlig

utaalmødig, og med rette, men ofte ubillig mod Regjeringen med urette. I en allerede dannet og gammel Stat, kan man ikke gaae frem som i en nye Stats Organisation. Vore nærværende Stater med alle Levninger af Hierarkie, Lehnforfatninger — med alle de Indretninger, som politisk Ubekendthed i Tider inden der var kommet noget Lys op over Regjeringskonsten, havde opstillet, ere nu omstunder meget sammenfattede og indviklede, saa det ofte er overmaade vanskeligt at forandre uden for en Tid lang at forvirre. Derfor vil og bør det i mange Stater gaae langtsomt med Forbedringer, og Nationalvelstandens Fremme maae sinkes derved.

Hvorvidt disse tre Klasser af Hindringer kunne antages som indflydende paa Danmarks Nationalvelstand, og hvilke de naturlige eller kunstige Midler ere, hvorved disses skadelige Indflydelser kunne modstræbes, er Gjenstanden for den nærværende Undersøgelse som jeg, efter disse forberedende Bemærkninger, nu vil gaae over til.

Første Afdeling.

Om Danmarks politiske Forhold til andre Stater.

En Stats politiske Mulighed, er den første Betragtning for Statsoeconomen, inden han kan lægge sin statsoeconomiske Plan.

Den Kunst at negociere med fremmede Magter, synes meget længe at have været en af Danmarks svageste Sider. Om National-Characteren er Skyld deri eller vores Adelsstands maadelige Oplærelse eller hvad andet, er uvist. Diplomatiiken er opfundet i Vaticanen, og først indført i Statscabinettet af Carl den Femte, og drevet til sin Fuldkommenhed i Frankrig; men nogen Underhandlings Cone imellem Staterne spores dog ogsaa i ældre Tidsrum. Kun i den danske Stat erkjender man ikke mange gavnlige Følger af denne Kunst, ligesom ikke, eller indtil de senere Tider, af nogen dyb Regjerings Mand.

Dog det er mærkeligt, at naagtet smaae Staters Opvoxen til store, og deres pludselige Fald, ikke ere sjeldne Begivenheder, saa er det dog, saavidt mig er bekjendt, uden Exempel i Historien, at en aldeles ubetydelig Stat har flere Gange pustet sig op til en uhyre Størrelse, og ligesaa ofte sunket ned igjen. Den danske Stat er dette mærkelige Exempel.

Det oprindelige Danmark: Skaane, og siden Sjælland med, voksede under Gorm den Gamle op til det hele nuværende Danmark og Slesvig.

Knud den Stores Rige bestod af: Danmark og Engelland.

Baldemar den Andens — en Deel af Sverrig, af Danmark, Holsteen, og en lang Strækning langs Østersøen, indbefattende: Mecklenborg og omliggende Lande, Preussen og Esthland.

Margretes af: Danmark, Sverrig, og Norge. Alle disse uhyre Riger ere nu forsvundne, og Danmark er, med Tilfæg af Holsten og Pauenborg, naar disse gaae op mod Skaane — bragt tilbage til hvad det var under Gorm den Gamle, for omtrent 9 Secler siden.

Knuds og Baldemars Riger havde geographiske Banfeligheder, og militair Umulighed. — Men Margretes Skabning var solid; kun Unionskongernes flette Politik styrkede den.

Under Christian den Fjerde, en for sine private Dyder agtværdig Mand, men somattede tvende for en Konge nødvendige Qualificationer — han var hverken opmærksom Politiker eller dæglig General, han var egentlig en stor Huusfader. Under ham gif Monarkiets Udskyning videre — Norges tvende Provindser: Jemteland og Herjedalen, samt Desel, Gulland, forloredes. Denne Konges Krige vare upolitiske, og paa den den første nær, uheldige. Han spildte sin Kraft paa Enkeltheder; og nogle Local-Anlæg, nogle Fabrik-anlæg og Handels-speculationer undertagen, efterlod han ikke i sine Riger noget Minde om en stor Konge.

Ligesaa upolitisk som Faderen, forte Frederik den Tredie Krig, og blev endnu haardere straffet. Nu gif Skaane, Halland, Blegind, Bahus-Lehn — Gjenden odelagde desuden Landet. Frederik den Tredie blev Souverain, men til Landets Opkomst gjordes intet betydeligt.

Christian den Femte førte en lykkelig Krig — til ingen Nytte — Frederik den Fjerde en ikke saa glimrende, men dog noget fordeelagtigere, skjøndt altid med Tab.

Under Christian den Siette synes det at man forsømte at benytte sig af visse gunstige Udsigter i Sverrig til en nye Union. Ligesom man allerede under Christian den Fjerde forsømte at gjøre de Schaunburgske Prætensioner paa Hamborg gjeldende. — De Nederlandske Uroligheder under Philip den Anden og Portugals Forlegenhed med sine Ostindiske og Vestindiske Besiddelser i Krigen mellem Spanien og Nederlandene, medens Portugal og Spanien vare forenede, gik ligeledes unyttede over til stor Skade for vores Handel — Forsømmelse af Anlæg af en Havn ved Helsingør — af at bemægtige Danmark den baltiske Handel — Huguenoternes Uddrivelse af Frankrig nyttede man heller ikke, til ubodelig Skade for vores Konfliktid.

I denne lange Række af Begivenheder og Stillinger, synes det at Danmark ofte maae have forsumt mange vigtige Tidspunkter, og dette berettiger til den Paastand, at Politiken har været Danmarks svage Side.

Allene den for Landet høist skadelige Uenighed med de hollsteenske Hertuger, og den mærkværdige Omstændighed, at Sverrig, ligesaa politisk betydelig eller ubetydelig som Danmark og Norge, næsten altid har vidst at have Allierede i alle Krige mod Danmark, naar dette Rige for det meste ingen har havt, undtagen Churfyrsten af Brandenburg en Gang, Hollænderne en Gang, for halv Alvor, og Rusland en Gang paa Skromt i Frederik den Fjerdes Tid, alle uden vigtige gavnlige Følger.

Med Reformationen fik Christian den Fjerde alle Geistlighedens Godser, og derved $\frac{1}{3}$ af hele Landets Tiende, som Statsejendom — I Christian den Femtes Tid eiede Kronen over 100,000 Tdr. Hartkorn med dobbelt Tiende, som Domainier.

Fra Aaret 1781 kan man regne en nye og glimrende Epoke i den Danske Statsøkonomies Historie.

Agerdyrkningen begyndte at reise sig. Fælledstæbets Forordninger, de senere Anordninger satte Kraft i Landmanden, en Kraft, det og maa tilskrives at Landet, uden at knuses, har kunnet bære det uhyre Tryk fra 1807—1814.

Handelen, begunstiget af Omstændigheder, blomstrede. Et Par Handelsmænd, Deconinck og Dunsfeldt, bragte Genialitet ind i denne Erhvervs Green.

Ogsaa Fabrikværket gik frem. Under Bernstorff den Anden fra 1784, skaffedes Danmark en forhen ukjendt Glands ved en sindig og omstuenende Politif.

Denne glimrende Periode endte sig med den Catastrophe, som fuldendte den Danske Stats Adspaltelse, Norges Adskillelse. — Det er høiligen at tvivle om, at nogen Politif havde været istand til at forebygge den. Under den convulsiviske Krampe, hvori Napoleons vilde og nædle Personlighed havde styrtet Verden, var al egentlig Politif forsvunden, og Dieblifets Fordringer vare allene gjeldende. Om Engelland burde have, gandske i Napoleons Stiil, tilladt sig sin Udsærd mod Danmark, har en almindelig agtværdig Stemme nægtet, og Estertiden vil vist ikke underkjende denne Dom; selv det at Engelland ingen Neutralitet vilde tillade Danmark, har været det til stort Tab. Men reengang besluttet, var Danmark ikke istand til at afværge den. Var Engelland bleven vaer

at Danmark f. Ex. i Juni eller Juli 1807 havde opdaget Hensigten, saa havde Engelland angrebet saa meget tidligere; thi til at blokere Sjælland, og derved at holde en betydelig Landmagt derfra, samt til at holde vort Søeværn ubesat, havde Engelland Krigsskibe færdige nok til, indtil Landmagten med Artillerie kunde komme. — Vilde det danske Kabinet have tiet til Fornærmelsen og beholde en fredelig Stilling til Storbritannien, saa er det uden for al Tvivl, at det havde udsat Landet for Napoleon. Her var kun at vælge imellem to lige store Onder. Vi valgte Alliance med Frankrig, og Norge tabtes. Hvad kunde vi have ventet ved et modsat Valg? dette er i det mindste et Spørgsmaal, som det er maafee umuligt at besvare.

Ved at underkaste Danmarks politiske Stilling en Prøve, ville vi tage særdeles Hensyn paa Folgerne for Danmark af Norges Frastillelse. Skjøndt efter Krigen vores Fædrelands — ja næsten alle Staters politiske Forfatning er anderledes end før Krigen; saa er dog hiin Udskillelse, den Begivenhed, som nærmest har forandret Danmark. Denne Prøve er desnødvendigere, som mange troe at Tabet er uerstatteligt. Vi

vilde da betragte Foreningens Virkninger paa
1. den militaire Tilstand som det Vigtigste; de
øvrige Pøster 2 — 5 vilde vi i det følgende paa
passende Steder finde Leilighed til at undersøge.

2. Paa Danmarks Production.

3. Paa dets Fabrication.

4. Paa dets Handel, og endelig

5. Dets Finantser.

1. Politikens endelige Grund er Krig;
thi alle politiske Beregninger gaae tilsidst ud paa
Muligheden af at understøtte sin Mening. Altsaa
er den virkelige militaire Styrke Grundvolden
for en Stats Politik, og det er ingensunde
en urigtig Anskuelse at nogle nyere Statsmænd
ansæe den egentlige Strategie for en af de nødvendige
Bestanddele i den sande Statsmands
Uddannelse. Vi betragte derfor de militaire
Virkninger af Danmarks og Norges Forening
under tvende Synspunkter.

a. Den strategiske Virkning, og

β. Den materielle Hjælp som Danmark i
dets Krige, fornemmelig med Sverrig, havde
at vente sig deraf.

Imod alle Europas Magter var Danmark
og Norge en svag Magt som angribende enfele

Flende. Som Allieret af noget større Vigtighed. Kun med Sverrig holdt det omtrent Ligevægt. Over denne Magt befandt sig Danmark endog, efter at den havde mistet sin forrige meget vigtige Provinds Finland. Et Tab, som Norge langt fra ikke erstatter. Men Sverrig har imidlertid ved dette Tab tilkjøbt sig en bedre militair Grændse mod Rusland og Danmark. Mod Rusland, denne uhyre Magt, siger denne Fordeel ikke meget; den er alligevel Sverrig uendelig overlegen. Den vandt desuden selv ved at erholde en bedre militair Grændse ved Finland.

Ved Norges Erhvervelse vandt Sverrig en langt bedre militair Grændse mod Danmark; men det er umuligt at Danmark, som ogsaa der ved erholdt en bedre Grændse end forhen, vandt mere derved end Sverrig. Det har ligget langt dybere og mere naturgrundet i Sverrigs Politisk at udvide sig, end det laae i Danmarks, og mod en Stat der nærer dette bestandige Ønske, er det ingen ubetydelig Fordeel at have saa gode militaire Grændser som den Danmark nu har imod Sverrig, isteden for den flatte det for havde. Overalt maatte Norge vel ogsaa engang i Tiden vorde en Deel af Sverrig, ligesom Skaane, Halland

og Blesind blev det, og ligesom Finland gik til Rusland.

I enhver Krig med Danmark laae hele Sverrigs vesilige Grændse udsat for Indfald; som landfast mod Norge især, laae det aabent for ethvert Angreb som Danmark fra den Side var istand til. Skjondt Sverrig vel ikke derved havde noget at frygte for dets bedste Provindser, var dog dets næst vigtigste Handelsstad Gothenborg, ligesom dets betydeligste indenlandske Værk Trollhättå-Kanalen meget udsatte. Og hvert Indfald fra Norge af var Sverrig desto farligere, som det derved maatte svække sig betydelig paa de for Danmark meest udsatte sydligere og bedre Provindser.

Nu derimod, om Sverrig ikke deler sin Stridskraft af denne Marsag, saa deler den danske Stat ikke heller sin. Denne behøver nu et langt mindre Søebørn. Danmark trænger nu ikke i en Krig med Sverrig saa nødvendig som før, til Herredømmet i Kattegattet og en Deel af Nordsøen. Det kan nu være dette Rige tilstrækkeligt at være Herre i Sundet og Belterne. Dette kan for en Deel opnaaes ved Batterier og smaae Skibe. Danmark er nu istand til at

indskrænke sit Søeværn meget, hvilket ikke er Tilfældet med Sverrig, som altid beholder tvende Magter at vogte sig for, Rusland og Danmark; hvorimod Danmark ikke for Fremtiden har nogen anden Magt at iagttage end Sverrig allene.

Norge og Danmark udgjorde i Krig to store isolerede Masser, som fattes Hovedsagen: en uhindret altid aaben og sikker Samfærdsel, uden hvilken de ikke kunde andet end virke uden Genhed. Den ene af dem trængte idelig til den anden, den fattedes Proviant, Ammunition, ja de almindeligste Munderingsstykker maatte sendes den. Ved enhver Forsyning hermed var altid forbundet Tab, og dette maatte være uhyre stort, naar ikke Flaaden kunde beskytte Communicationen.

Hvor overmaade betydelig og bekostelig denne Forsyning undertiden var, kan bedømmes af de Anstrængelser, som Danmark fra 1807 — 1813 maatte underkaste sig for at forskaffe Norge de fornødne Kornvare. I dette Tidrum blev fra Danmark opført og virkelig indført i Norge over 2,400,000 Tønder Kornvare, det er aarligen 600,000 Tønder, dels for Kon-

gens, deels for Privat Regning. Norge kan intet Steds faae denne uhyre Qvantitet, uden fra Danmark, mindst fra Sverrig, som deels ikke kan forsyne sig selv, men behøver selv 3—400,000 Tonder fremmed Korn, deels ikke kunde skaffe det tilveie, thi til saadan Understøttelse er det langt fra ikke nok at kunne betale med Penge eller Vare. Kornet som skal bortsendes, maa være tilstøde. Intet Land uden Danmark var istand til at yde Norge denne Hjælp, deels formedelsst Veliggenheden, deels fordi dette Rige havde Kornvare in natura, og endelig og fordi Forbindelsen mellem Danmark og Norge var et virkeligt Statsforbund, en broderlig Forening, ikke en blot politisk Aftale, eller en tvungen Tilstand fra i Gaar af, saa at naar Norge trængte, saa var det ikke allene Danmarks Pligt, men ogsaa dets alvorlige Villie og Lyst at hjælpe.

Men dette Lands idelige Trang maatte worde Danmark og var det ofte, især i sidste Krigstilstand, en næsten utrolig aarlig Byrde, som det nu er qvit, overladende samme til Norge selv, eller til en anden Stat, som hverken har Motiver eller Kraft til at bære den. Den lam-

niende Torn er nu trukken af Danmarks God, og sat i dets naturlige Fjendes. For saavidt som Strategien og en humanere Politik angaaer, havde altsaa Danmark ingen egentlig Fordeel af Norges Forening, men snarere Skade og Fortræd deraf i enhver Krig med Sverrig.

Historien viser ikke heller noget Spor af nogen vigtig Folge af Foreningen for Danmark i Krige med dets østlige Naboer. I næsten alle mistedes Lande til Sverrig. Under Christian den Fjerde og Frederik den Tredie var dette i høj Grad Tilfælde, og selv de lykkelige Krige under Christian den Femte og Frederik den Fjerde bragte ikke de tabte Provindser tilbage.

Men hvor ringe end Nytten af Diversjonen fra den Norske Side end maae anslaaes, saa vil man sige, falder nu selv denne ringe Nytte bort, og Danmark er udsat for Sverrigs hele Magt, om end Norge holder sig tilbage fra activ Deeltagelse deri, hvilket vel for nærværende Tid efter Constitutionen gaaer an, men sikkerlig ikke for Fremtiden; thi heri vil nok stee Forandring, og da vil Sverrigs Magt altid være betydeligere end Danmarks, og overgaae den meget, om Norge vilde virke tilligemed Sverrig.

Vi maae herved bemærke: at Anledning til Krig mellem Danmark og Sverrig er nu meget formindsket. Efter den geographiske Beliggenhed har Danmark intet Land som Sverrig kunde ønske, og selvfølgelig intet at søge. Om denne Magt end faldt paa at attraaе det øvrige Danmark, eller en Deel deraf, for Exempel Sjælland, som unægtelig kunde komme det ret godt tilpas, saa blev dette en Qvæstion som Europas øvrige Magter paatog sig at kjende paa, og overslod ingenlunde denne Sag allene til Sverrigs Godtbefindende. Man troe for alting ikke at det Medhold Sverrigs Planer i Aaret 1812 og 1813 fandt i Europa, vil for Fremtiden finde Sted eller være muligt. Napoleons dristige og formaaende Politik havde i denne Periode bragt det hele nordlige Europa i en Crisis, som der intet mindre udfordres til at frembringe igjen, end en nye Række af Underværker. I den var det virkelig kommen saavidt, at Russland, Engeland og Preussen kunde være aldeles ligegyldige enten Sverrig havde Norge eller ikke, som det unægtelig ogsaa rigtig beseet, for Fremtiden kan være, da Sverrigs Venstab og Danmarks Venstab vil altid være enhver af

disse store og magtige Stater lige ubigtig. I et saa trængende Dieblif, da den dristige, magtige Keiser, den store Hærfører Napoleon i Spidsen for den største og farligste Armee, som nogensinde er seet, anført af de bedste Officerer, truede det neppe ret forberedte Rusland, og kuede det undertrykte Preussen, i saadant et Dieblif, da Ingen kunde forudsee den Hjælp det russiske Klima vilde yde; i saadant Dieblif: da Spørgsmaalet om Frankrigs Uvælde stod paa Nippet at afgjøres; var det ikke urimeligt at Politiken holdt sig til de nærmeste, og forsonste de fjernere Udsigter; at Politiken, som i Ruslands udeelte Modstand saae den eneste Redning, forudsaae den store Fare hvori et Angreb fra Sverrig maatte sætte Rusland i et saa farligt Tidspunkt, at Politiken maatte betragte Alternativet: Norges Forening med Sverrig for en hoist ligegyldig Sag for Diebliffet, og maatte begribe at saa magtige Stater, som Rusland og Preussen og Engelland, altid under forandrede Omstændigheder vilde være Sverrig alt for overlegen, til ikke at raade Bod paa de Uleiligheder, denne Forening med Tiden maaskee kunde medføre.

Hvad disse Magter i et virkelig trængende
 Dieblif tillode at see, var blot for at opfylde
 Dieblikkets Fordringer; men det er let at ind-
 see, at med dette Dieblif er Venstabet ogsaa
 ude, og at en saa skjelden Crisis ikke horer i Lin-
 genes sædvanlige Lob. Det er folgelig ogsaa
 klart, at denne de store europæiske Magters Gode-
 lighed for Sverrig 1813, ikke reiste sig af God-
 hed for Sverrig eller egentlig Undertrykkelses
 Lyst imod Danmark, men var fremkaldet af
 Frygt for Napoleon, og af Attraae at redde dem
 selv — en Tilstand som ligger uden for den
 nærværende Stilling, og altsaa ikke kan ventes
 igjen til nye Medhold med Sverrigs Ideer til
 Forstørrelse. Ligesom det da ikke var Danmark
 og Sverrig der i Aaret 1813 afgjorte mellem
 dem selv det Spørgsmaal, hvem Norge skulde
 høre til, men russiske, preussiske og engelske
 Tropper, neppe en eneste Svensker, der i Hol-
 steen fik, eller tog en Afvei fra deres egentlige
 Bestemmelse, for at affige Kjendelsen imod Dan-
 mark, der slet ingen Allierede havde undtagen
 det da saa afmægtige Frankrig, saaledes vil
 det for Fremtiden ikke heller være Sverrig og
 Danmark, der kunde mellem sig selv afgjøre om

noget af det egentlige Danmark skulde tilhøre Sverrig; men Rusland, Preussen, England og Frankrig, samt Nederlandene, vilde sikkerlig paatage sig at underrette Sverrig om hvorledes det skulde være, og man vilde da see at Sverrigs Forstørrelse mod Vesten paa Danmarks Bekostning, ingenlunde ligger i den almindelige europæiske Politiks Combinationer, ligesaa lidet som det da vilde være i Sverrigs militaire Magt at understøtte dets Meninger.

Ligesom Danmark i dets Uenigheder med Sverrig vil i Fremtiden ikke savne Allierede, saa er dette Riges sande Styrke imod denne Magt ingenlunde saa ubetydelig som man ved første Øiekast kunde troe. Vel er eet af Krigsmidlerne, Folketallet, nu betydeligen forskjelligt. Sverrig og Norge har over 3 Millioner og Danmark neppe 1 600,000 Mennesker. Men derimod er det sidste Rige et langt naturrigere Land end de svenske og norske Lande, og desuden er det samlet og ikke saa udstrakt som hine. Det er militairisk betragtet langt bedre dannet og beliggende. Dets insulariske Bestaaenhed kan modveies af en tilstrækkelig Glaade, som Danmark altid vil være i stand til at skaffe sig selv, hvormod Sverrig

nok ikke saa snart vil finde en fremmed Magt, der er villig til at bekoste sin, hvilket var Tilfældet med den Flaade Gustav den Tredie begyndte sin Krig med Rusland med, som Frankerige havde betalt, men som nu er sunken aldeles ned til nogle saa bryffældige Nummere.

Ved denne hele Grensfilling er det vores Mening, at strategiskt betragtet, har Foreningen hidtil ikke, og har ikke kunnet have nogen synderlig vigtig Indflydelse paa Danmarks Krigsfilling mod Sverrig. Der kunde spørges om da Foreningen dog ikke havde saadan Virkning, ved at forsøge den forrige danske Stats materielle Krigsmidler. Folk, Penge og andre Krigsrequisiter. En Nordmand af den nyere Tankemaade, som egentlig gaar ud paa den Tanke at det er det almægtige Norge, som i eet og alt har holdt det fattige Danmark oppe, vil snart være færdig med et bekræftende Svar. Man har deroppe endog sagt, jeg troer, det er Norstedens Don Quixotte, Hr. Pastor Mergeland, der har budet sine Landsmænd den Underretning, at Danmark ingen Flaade kunde sende i Søen, dersom Norge ikke atter her kom til Hjælp med 12000 Matroser. For at see hvorvidt dette er

rigtigt, vil jeg meddele en authentisk General-
extract over Søe-Enroulleringen i Norge:
som den var 1780 (og siden er hert ingen For-
andring gjort.

Aggerhuus Stift havde 776 Heelbefarne,
469 Halvbefarne og Søevante 864 — i alt 2109.

Christianslands Stift 741 Heelbefarne,
468 Halvbefarne og 3935 Søevante — i
alt 4024.

Bergens Stift 154 Heelbefarne, 63 Halv-
befarne og 4397 Søevante — i alt 4614.

Trondhjems Stift 54 Heelbefarne, 42
Halvbefarne og 1271 Søevante — i alt 1367.

General-Sum: 1265 Heelbefarne, 1042
Halvbefarne og 6467 Søevante — tils. 12134.

Men til Koffardifarten i Norge ansaaes
for nødvendig:

I Aggerhuus Stift 1582

I Christianslands 1125

I Bergens 305

I Trondhjems 132

3142

Til Jordbrugets og Fiskeriets Drift maatte
i Landet forblive $\frac{1}{4}$ af det Antal der blev til-

overs af Generalsummen naar Koffardisarten
var forsynet, dette udgjor 2248

tilsammen 5390

Det hoieste som kunde udkommanderes til
Kongelig Tjeneste, var altsaa 6744, folgelig
omtrent det Halve af det angivne Antal, hvil-
ket er en heel Deel mindre end de 12000; men
vist nok fattes nu Danmark omtrent 6000 Ma-
troser, hvilket vilde være en betydelig Afgang,
dersom Flaaden ikke netop formedelt Norges
Afskaffelse var bleven saa overmaade meget ned-
sat, og lempet efter det Danmark nu behøver.

Hvad de øvrige Krigselementer angaaer,
seer jeg ikke at Danmark for Eftertiden kan
mangle dem. Kanoner og andre Jernsager fik
vi fornemmeligen fra Laurvig og Moss Vær-
ker, men neppe gratis; vi betalte hvad vi fik, og fol-
gelig kunne vi faae for Fremtiden baade derfra som
fra Sverrig og Engelland. Tømmer til Flaade fik
vi saare lidet fra Norge; det vigtigste, Egetøm-
mer, var der intet af, de øvrige Sorter kunne
vi stedse forsynes med for Penge fra Østersoen.
Andre Ammunitions Artikler til en Armees Be-
hov, fik vi saa langt fra ikke fra Norge, at vi

tværtimod maatte aarlig sende alting derop hvad den norske Armee behøvede. Gik vi da, vil man spørge, ikke store Summer fra dette Land? En Nordmand vil ikke være forlegen for et Svar paa dette Spørgsmaal. Jo visselig, vil det hedde: det var just hele Ulykken. Saa det svier til Norge maatte dette rige Land paa alle muelige Maader lade sig udsue; postdagligen blev store Summer requirerede, og som en Folge deraf, det forstaaer sig, thi der var vel nok at tage af? ogsaa strax sendte ned for at berige Sletternes Beboere. Saaledes klinger det deroppe, hvor, vel at mærke, Ingen hører det uden de Selv. I det Følgende vil vi paa sit Sted finde Leilighed til at undersøge Sammenhængen, og da vise at denne Sag ingenlunde er saa vigtig som de Norske have udfkraalet den, ligesom vi ogsaa ikke skulle forglemme Skatten fra Kongssberg, Tiendekobberet o. fl. Ting.

Vi kunne ikke her anticipere; vi indskrænke os til den Bemærkning, som en klar Betragtning leder til, og Historien bekræfter: at Norges og Danmarks Forening, som var et Værk af uberegnet Statsklogskab, og siden vedligeholdt af samme Grund, hvi saa utallige Ting i Ver-

den vedblive, den, at det allerede lang Tid har været saadant! at denne Forening ingensunde fra en høiere Politiks Stade har været saa gunstlig for Danmark, eller stadelig for Norge, som de norske Skrivere nu paastaar; at tvertimod denne Forenings Oplosning snarere, ved at overlade Danmark til sine egne sande Kræfter, vil have en høist velgiørende Folge af vedvarende Roe i Norden, og hvorledes det end gaaer Norge og Sverrig.

Skjondt vi troe ikke her at burde indlade os i at gjentage de sindigere Danskes Meninger, og dele deres Følelser over Oplosningen af en Forening, som i næsten fire Aarhundreder varede ved og knyttede Danske og Norske til hinanden med Baand, hvis Urværdighed plettes ikke ved den Skjelden og Smelden paa Danmark og den danske Regjering, samt de Broderkys Mora og Svea give hinanden, saa det gjenlyder mellem de norske Fjelde for at haane et forbums forbundet Folk; en Skjelden og Smelden, ledsaget af saa stor Uvoldenhed og Mangel af Indsigt og Omfagt og tildeels raare Kaadhed, saa det er umuligt at sligt engang behager fornuftige Svenske selv, og som det gjør de Danske Være ikke paa den fjerneste

Maade at have gjengjeldet dem. Skjøndt vi som sagt springe disse, af flette Klipper udsprungne og ingensteds henledende, Yttringer forbi med al den Foragt de fortjene, og tildeels have mødt hos ædeltænkende og dybere stuende Mænd og klogere Svenske sels, og indskrænke os kun til at beklage, at denne Begivenhed netop skulde træffe ind under den Fyrste, som maaskee af alle danske Konger elskede og agtede Norge meest, og deels allerede havde gjort, deels under forandrede Omstændigheder sikkert vilde have gjort meest for Norge. — Skjøndt vi, som sagt, troe at burde springe disse Udgydelser forbi, tilkommer det os dog for Guldstandigheds Skyld at nævne een Tilstand, der kan indtræffe, og som kunde være skadelig indflydende paa Danmark.

Et Land som vil frem paa Nationalvelstandens Vej, kan aldrig i nogen hoi Grad see dette Ønske opfyldt ved sig selv allene. Hertil udfordres uomgjængelig velhavende Naboer, der som gode Handelskunder modtage hvad Landet kan affætte. Danmark er i dette Tilfælde. Kan Norge, og tildeels Sverrig, ikke betale og modtage, hvad Danmark kan frembringe, saa vil

dette Land vanskelig finde Lysthavere til dets overflødige Vare i det øvrige Udland. Danmark har det Heldige i dets Beliggenhed, at dets nærmeste Naboer, Norge og Sverrig, for en stor Deel trænge til de Producter, det har fleest af, og som tillige have saadanne Vare som Danmark trænger til, og maae kjøbe af Fremmede. Heraf opstaaer paa begge Sider et Slags naturligt Monopol, som begge Parter ere høiligen tjente med. Og falder dette bort, opstaaer heri nogen naturlig eller politisk Forandring, saa ere begge Parter forlegne; men det er ikke at nægte, at Danmarks Forlegenhed for at affætte dets Kornvare, Brændevin, Gødevare ic., vilde være betydelig, og have stor Indflydelse paa dets Naturproduction. Vi omtale dette videre i det Følgende. Her nævne vi Sagen for at see den fra et andet Synspunkt, og spørge da: er nogen saadan politisk Forandring at vente?

Norge er nu bleven et med Sverrig forenet Land, under en Constitution, som blot abstract taget, gjør det til eet af de frieste Lande under Solen. Vi afholde os fra alle Bemærkninger over denne Constitution, og Forenin-

gens Natur. Vi tilbageholde dog ikke den klare Bemærkning, at ingen Constitution kan være urokket naar dens Urokkelighed beroer paa et andet og stærkere Folk, med mindre den i sig selv har indvortes rigtig faste Støtter, ved hvis Hjælp den kan trodse alle udbortes Paavirkninger; thi uden dette kan den som abstract og theoretisk Udarbeidning see godt nok ud, men maa omsider styrte sammen, naar Gloffuleringens og Complimenteringens Hvedebrodsdage ere forbi, og disse gaae snart.

Altsaa, efter Constitutionen skal Norge intet yde til Sverrig, men kan ikke heller i noget Tilfælde vente, mindre paastaae nogen Hjælp derfra. I ingen Forlegenhed kan Norge vende sig til Sverrig. Og i hvilket Fald skulde ogsaa Norge derfra kunde vente sig et trøstende Svar. Sverrig selv kan neppe komme ud af den Midelmaadighed, hvori en farrig Natur har en Gang sat det. Kunde f. Ex. i en Krig, hvori Sverrig ikke var Herre af Søen, og hvorledes skulde dette gaae til med en maadelig eller brostfældig Flaade, endog understøttet af Norges Admiral med et Par Brigger? Kunde da Sverrig i syv Aar sende Norge henved 3 Millioner

Sønder Korn, og tabe mange hundrede tusinde paa Forsøget. Ingenlunde; thi efter vores forhen gjorte Bemærkning er det ved saadan Leilighed ikke nok at man har Penge at kjøbe Kornet for; (og selv om Sverrig er i det Tilfælde at kunne anvende 9—10 Millioner paa saadan en Udgift, maa de bedømme, der kjende dette Lands Finantser bedre end jeg) Men Danmark kunde fra 1807—1813; thi Kornet var tilstede og disponibelt, og Danmark havde baade Villie og Ene til at sende Norge det.

Overalt har den norsk, svenske Forening nogle Naturfeil, som den dansk, norske ikke havde. Danmark og Norge vare hinanden aldeles ulige i Producter, sølgelig var det endog for det ene Land ønskeligt jo videre det andet drev sin Production. Enhver Forbedring i Norges Bjergværksvæsen eller Gifterie, var i Danmark en kjærkommen Tidende, ligesom alle Fremskridt i Danmarks Agerdyrkning, som spaaede Førraad og let Forsyning, maatte være Nordmændene behagelig. Det ene Land kunde aldrig komme det andet i Veien, men det er i stiefaldende at det har sig gandske anderledes med Norge og Sverrig. Det vilde jo f. Ex. være

at undergrave det sidstnævntes vigtigste Afsetning, om Norge udvidede og forbedrede sine Jernværkers Drift i den Grad at deres Frembringelser stod lige i alle Henseender med Sverrigs Jernvare. Og saaledes med flere Ting, hvori Sverrig og Norge i Grunden ere Rivaler, som ikke var Tilfældet mellem Danmark og Norge.

Til denne for Norges Nationalvelstand ikke fordeelagtige Omstændighed kunde føies en Deel Notiser af den norske Budget, og det norske Finantsregnskab for 1815. Vi forbigaae dem dog her, og forbeholde os under Afdelingen om Danmarks Finantser at anføre det Fornødne deraf; her vilde vi kun anmærke, at begge disse Documenter afgive tilstrækkeligt Beviis for at Norge, som forhen var saa nøieregnende over hver Skilling der gik til Danmark, nu giver omtrent lige saa meget, snart under Navn til Appanage for det svenske Kongehus, deels til affaires étrangères, deels til den norske Statsraads Afdeling i Stockholm, deels til Stortinget m. v.; betydelige Summer, over hvilket alt nuomstunder ikke klages, og bør ikke heller; thi en Nation vil dog vel ikke have sin Regjering gandske uden Betaling. Kun

den Følge maae vi drage deraf, at dersom saa-
danne Udgifter forhen, da de gik til Danmark,
laamede Norges Nationalvelstand, saa synes
det, at de maa have samme Virkning naar de
gaae til Sverrig, og i det Hele have en svæ-
kende Indflydelse, som vil altid noget hindre
Norges Fremgang. Skulde da Foreningen
ikke bringe Norge det Held, som Norge lader
som det venter sig, som Sverrig med mange
Ord har spaaet og tildeels lovet, og som vi
lægge til, enhver Dansk onsker og haaber, ikke
allene som Menneſke, men ogsaa som fordums
Medborger, og som calculerende Politiker, saa
er det Tilfælde indtruffen, som maa og upaa-
tvivlelig vil ſkade Danmark.

Denne Adſkilliſſe var den afgjørende Be-
givenhed, hvorved Danmarks Politik blev be-
ſtemt. Med Sverrig er Udſigt til Fred reen;
thi Tviftens Vble er borte. Danmarks politi-
ſke Stilling beroer nu herefter paa Forholder til
Engelland og Ruſland. Og naar den nærvæ-
rende politiſke Maſſe har udgjæret, vil det Sy-
ſtem komme frem paa nye i Frankrig og Sver-
rig; Engelland, Ruſland og Danmark.

Den i sig selv ikke uvigtige Begivenhed, at
Holsteen 1814 gik tilbage til det tydske Rige,
forandrer ikke synderlig i Danmarks politiske
Stilling, og Lauenborgs Indlemmelse ikke heller,
endnu mindre Helgolands Afstaaelse.

Anden Afdeling.

Om den danske Stats physiske Beskaffenhed.

Naar en Stats politiske Mulighed er afgjort, er den næste Undersøgelse: om den Grad af Nationalvelstand, den kan hæve sig til. Midlerne ere Landets physiske Beskaffenhed, og Maaden hvorpaa Staten nyttier Naturgaverne. Den physiske Beskaffenhed beroer paa Klima og Jordbund, hvortil kommer den geographiske Beliggenhed. Af disse Elementer bestemmes Naturproducternes Mængde og deres absolute og relative Godhed, under hvilken sidste ogsaa horer Bequemhed for Affatning. Om disse, som Basis for Nationalvelstanden, opfylde hvad Staten kan fordrø, beroer igjen, deels paa den Virksomheds Art, hoormed de enkelte Statsborgere forrette det nødvendige Arbeide, det er den almindelige Character, eller Nationalcharacteren. Deels beroer det paa den Hjelp som Na-

tionen deri moder fra Regjeringens Side, det er, paa den administrative Politik eller Nærings-
veienes Politie, eller Industripolitiken, hvis
trende Hovedgrene ere: Nationalproduction,
Kunstproduction, eller Fabrikation, og Handel.

I oeconomisk Henseende, for saavidt som
angaaer de Naturproducter af Planteriget, som
Menneskets Glid opelsker af Jorden, er Klima-
tet ulige vigtigere end Jordbunden. Hvor utak-
nemmelig denne end er, saa har dog Mennesket
et betydeligt Herredomme derover. Jordblan-
ding, Gjødning, Vands Udgravning, Vans-
ding, Indhegning og Omplantning, Rydning,
Plantning, Valg af passende Planter, ere vig-
tige Hjelpemidler mod Jordbundens naturlige
Elsked, som alle mere eller mindre staae i
Menneskets Magt. Selv det blotte Klima kan
forbedre en af Naturen vrangvillig Jordbund.
Det tillader en vild Vegetations Uppighed at
bedække, selv en Steenbund med et Lag vegeta-
bilist Jord. Mod Klimatets Rykker har deris-
mod Mennesket kun faa og svage Hjelpemidler.
Regnen, Frosten, Hede og Kulde, fortorrende
Vinde indtræffe naar de vilde og vare saa længe,
og virke saa skadeligt de kunne, uden at Mens-

neffets Glid er iftand til at fætte disse Potenser nogen Grændse. Derfor er i oeconomist Henseende et naturligt godt Klima den vigtigste Besgjerning et Land fgn modtage af Naturens Haand. Ved dets Hjælp er det iftand til at gaae saa vidt som Glid og Konst formaaer. Det er folgelig den vigtigste og første Betragtning ved at afveje et Lands phsyikalste Bestaenhed. Vi ville derfor her først tale om Danmarks Klima.

I Henseende til Klimatet horer Danmark om ikke til de behageligste Lande, saa dog i oeconomist Betragtning til de meget lykkelige Lande. Uden store Yderligheder af Kulde og Varme, Baadhed og Tørke, har det i det Hele et Middeltemperatur, og om man saa kunne sige, et Mellemklima som stikker sig for de allerfeste og vigtigste oeconomiske Planter. Af disse er uden Tvivl Hveden, den af vores almindeligst dyrkede Markplanter, som fordrer den høieste Mellemtemperatur. Men fra denne Mellemtemperatur indtil den, hvori vore alleralmindeligste Græsarter, *Bromus*, *Dactylus*, *Aira* o. fl. trives, er et meget stort Rum, hvori de vigtigste Forderter og Skovtræer trives godt. Selv *Fagus castanea*, sees overalt i Danmark, Ven-

syffel undtagen, om just ikke i store Exemplarer uden i Holsteen, f. Gr. i Altona, og dette Træ behøver dog en Middeltemperatur af henved 8 Gr. R. Om vore finere Frugtræer, og de fleste Haugeurter, taler jeg ikke, da de alle udfræve og nyde nogen vigtig Understøttelse af Konsten for at trives. Imidlertid trives de dog ret godt her i Landet, og afgive saaledes et ikke ufordeelagtigt Skudsmaal for Klimatet og for en hjælpende Konstes Tilstrækkelighed, hvilken sidste dog altid trænger noget til Klimatets Medvirkning.

Det danske Klimas fortrinlige Egenkab maae søges i det, som sædvanlig anføres for at dadle det, nemlig dets Ustadighed. Paa denne er det at det beroer, at vi her i Landet saa sjelden eller næsten aldrig har virkelige Misvæxt-Aar, ligesaa lidet som overmaade frugtbare Aar. Da intet Veirligt fra Foraarets Begyndelse til Efteraarets, vedvarer nogle saa Uger, saa kan man sige at vort Klima ikke engang er stadigt nok til at frembringe hine Virkninger. Jordbunden udtørres sjelden gandske til Stov. Koldt og vaadt raat Veir varer sjelden længe nok om Sommeren til at volde synderlig Skade.

Og selv Døgnvexlingen er ikke her i Landet ufor-
deelagtig for Planterne. Vi have ikke de nord-
ligste Landes lange Dage og det længevarende
Soellys, ikke heller de sydliges længere Nat;
hist er Natten for kort til at afkjøle den opvar-
mede Jord, og væde Græsplanterne med for-
friskende Dug; her alt for lang, hvorved Af-
kjølingen varer for længe. Et Exempel paa
Virkningen af den forskjellige Døgnvexling sees
paa Bygget, som i Finmarken behøver kun otte
Uger fra dets Saaening til dets fuldkomne Mod-
ning; i Danmark næsten det dobbelte; i det
sydlige Frankrig 25—26 Uger, og under Linien
modnes det slet ikke, men bliver ved at voxe i
Straae.

Ligesom Klimatet, deels formedelsf dets
idelige Afvexling, deels fordi det inciterende
Virkning holdes i Grændse ved Nætternes og
Dagenes passende Længde om Sommeren, saa
bliver det ogsaa fordeelagtigt for at befordre en
stor Mængde forskellige Planter, hvorimod et
mindre ustadigt Klima vilde ikke være fordeel-
agtigt uden for færre Arter. Og at vores Kli-
ma i det Hele er noget mere hengiven til Fug-
htighed end til Tørhed, kommer Danmark over-

maade godt tilpas, hvis Jordbund er for næsten det Halve tør Sand, hvilket uden denne ikke nok som paastjonnede Egenskab vilde være ufrugtbar. I Spanien vilde saadanne Sandegne, som de i Jylland og Hertugdømmene, være næsten udyrkelige, og hvert Aar ikke tilbyde andet end en reen Misvæxt. Altsaa er det vores ustadige Klima vi maae takke for at Halvdelen af vores Jorder kunne dyrkes; og denne store Fordeel opvejer vistnok den Uleilighed, Klimatet undertiden forarsager vore Nerver eller vort Sind.

Den store klimatiske Vakslen, som har Sted i Danmark, maae tilskrives flere Aarsager. Landet er for det første ikke udstrakt nok til at modificere Klimatet. Dette er saa at sige fremmed og indført, og Landet maae tage det som det falder. Her gives intet Punkt som er otte Mile fra Havet, og ingen delende eller adskilende Bjergrygge. Dernæst ligger Landet paa et Strog af Jordkloden, hvor Klimatet er meget foranderligt. Paa dette hele Strog hersker nemlig en cosmisk Strid mellem Nordpolens og det varmere Jordenbeltes Klimater. Nordens Kulde modes her af Sydens Varme, og Dunskene, som Varmen udfletter, fortykkes af Kulden.

Her hersker en evig Strid, hvoraf følger megen Taage og Regn, Vandfulde, tyk Luft, under idelig Tilbage driven og Geir af den ene atmosfæriske Egenkab af den anden.

Hertil kommer endnu Landets Veliggenhed med det store Nordhav mod Vesten, eller egentlig, da Storbritannien ikke kan dække, det hele uhyre Atlantiske Hav, lige til Amerika. Mod Østen har det bjergfulde og det kolde Rusland, et uhyre Continent. Fra en af disse Sider faaer Danmark sit Klima, som da enten er blæsende, vaad, taagefuld fra Vesten, eller kold og tør fra Østen. Imidlertid maae dog den vestlige Indflydelse være noget stærkere end den østlige; thi naar man undtager, om Foraaet er vores Luftkreds mere taagefuld og vaad end kold og tør. Vi have omtrent 130 Regndage med 335 regnfrie, og 30—40 Taagedage. Vi have 65 Dage hvor Dvægsølv i R. Thermometer staaer under Frysepunktet. Barometret varierer mellem 28, 4 og 28, 6; Regnens Mængde er over 22 Tommer i Kjøbenhavn.

Ustadigheden af Klimatet kan sees af, at undertiden har Danmark Vintre, hvori Thermometret ikke falder under Nul; men undertiden

har man stadig Frost fra November til i Slutningen af April, og det er mærkeligt, at uagtet det danske Klima ofte er fugtig, saa er det dog Tørke, Danmarks Agerdyrkning lider meest af, da vore Foraar ofte ere noget tørre og kolde, formedelsk den i denne Aarstid herskende Østenvind, som uden Tvivl maae tilskrives de uhyre Vintermassers Oplosning i Rusland.

Endstjøndt Landet er, efter vores forhen gjorte Bemærkning alt for lidet til at modificere Klimatet, saa er det dog i Landets forskjellige Egne temmelig forskjelligt. Langs med hele den vestlige Strand er Klimatet meget raat og fugtigt, ligesom ogsaa paa Spidsen af Nørre-Jylland i Vendsyssel. Længere inde i Landet, hvor Vesterhavets Taage ikke strax naaer, er Luften noget tørrere; dog da hele Halsøen har en Vending eller Hældning mod Vesten, saa er det meste deraf meget udsat for de næsten idelige Havvinde. Paa den østlige Side er Landet mindre udsat for disse Vinde, og Vegetationen er derfor ogsaa der kjendelig kraftigere. Især gjelder dette om Hertugdømmene, hvis Klima er ikke ubetydelig mildere end det øvrige Danmarks. Imidlertid er dog de Øer og Dele af Landet, som

nogenslunde ligge noget i Læe for Vestenvinden, Klimatet kjendeligen mildere end de Dele og Egne, som ikke have denne Fordeel.

Fra disse Bemærkninger over Danmarks Klima vende vi os til dets Jordbund, som fremviser en stor Forskjellighed. Vi ville omtale disse forskjellige Arter efter Klasser: og angive deres Forhold.

1. Marstland. Fra Højer, sonder Ribe, langs Vesterhavet og Elben til mellem Slufstadt og Altona, strækker sig denne Jordbund, hvis Bestanddele er en Mergel, blandet med en bitummos Materie. Denne Jordbund, (Slic, Schlick,) et Vundfald af Havet i G'ldtiden, danner paa den ommeldte Strækning en jevn, horisontal, meget lav Slette, som for det meste er beskyttet mod Havets Indtrængen ved Diger, og udgjør den frugtbareste Kjøndt ikke just den sundeste Deel af Landet. Paa Marsten er der stor Forskiel hvad Frugtbarheden angaaer; som de frugtbareste ansees hele Eyderstedt og Christian Albrechts Kog i Bredstedt Amt. Uagtet Marstens store Frugtbarhed er det mærkbærdigt, at ingensteds i Danmark er Jordprisen saa lav som netop der. Saaledes kunde man 1805 i Bredsted Amt

kjøbe en Demath Marskland for 500 Sth. Rdlr., og i blot Græsløje gav den 50 Rdlr. Altsaa i 10 Aar erstattedes den hele Kjøbesummen. Dette er et høist usædvanligt Exempel i det øvrige Danmark, ja i hele Europa. I Engelland er et og tyve Aars Kjøb (twenty one years purchase) det almindeligste. Betænkes, at i Marsklandene er Folkelønnen dyr, alt Arbeide ligeledes, Skatterne ere betydelige, og Commune-Udgifterne ikke mindre, hvortil kommer at mange Marskdistricter ere forgjeldede, nogle endog fra Tredive Aars Krigen, hvilken Gjæld nu trykker, saa er det let at indsee at Jordeiendomme i disse Egne ikke kunne være godt Kjøb. Men disse Egne ere tillige usunde, og Jordbruket der er forbundet med Vanstueligheder, som man ikke andensheds kjender, hvilket igjen burde gjøre dem mindre søgte.

Ligesom Marskegnene ere høist mærkelige for Klima, Jordbund, Nationalcharaacter, Beslignenhed, deres overvættede Frugtbarhed, saa ere de det ikke mindre for deres Oprindelse, og den Langsomhed med hvilken Havet danner dem; en Langsomhed man kan gjøre sig nogen Forestilling om, naar man veed at det Vand som i

nogenledes stille Veir skyles op med Floden, og hvoraf Marsten har sin Oprindelse, neppe indeholde $\frac{1}{12}$ af sin hele Masse som solid Materie, der som Bundsald, nedsænker sig og omsider danner det saakaldte Forland, som med Tidens Længde modnes og omfattes med et beffjermende Dige. Disse Diger forstod man i de danske Marstlande, ligesaaalidet som i andre, at bygge efter Theorie. Isteden for at give dem en Dossering af 3 eller 4 mod 1, gjorde man dem langt steilere, som de farlige Diger omkring Odholm o. fl. Steder, som ofte ved Havets Overbrud noksom have beviist deres Slethed, og uden Tvivl er Desmerciere's Bog i Bredsted Amt den første, hvis Uddige blev anlagt efter rigtige theoretiske Grundsætninger.

2. Denne rige og frugtbare Omfatning af Landet, langs med Vesterhavet, ophører mod Norden, og som alt bemærket, ved Hojer i Ribe Stift, og derfra Nord paa omkring Skagen og til Søbye, møder man et gandske andet Syn, en uafbrudt meer og mindre bred, dog sjelden under halv Mill smal Strimmel af Sandflugt. For hele Jylland udgjør denne Strimmel for nærværende Tid omtrent tolv Quadrattmil.

Ogsaa paa flere Steder inde i Landet, saasom paa Aalheden, findes Sandflugt. Den er paa flere Steder lykkelig dæmpet, og allevegne er der foiet gode og virksomme Anstalter til atter at give disse nu øde Strækninger tilbage til den stræbsomme Agerdyrker.

Det mekaniske af saadan Sandflugt, langs med Vesterhavet, hvor den er farligst, fordi den der er vansteligst at holde i Grændse, er følgende: Hele Vesterhavets Bund synes for det meste at bestaae af Glyvesand, der oprøres ved Vandets idelige Bevægelse, og med Gloden bringes med dette ind paa Landet, hvor Vinden i Ebбетiden snart tørrer det, hvorfra det da med Vinden drives videre ind i Landet. Da nu de vestlige Vinde ere langt hyppigere end de modsatte, saa bringes derved meget mere Sand ind end de østlige Vinde kunde føre ud i Havet igjen. Denne de vestlige Vindes Overvægt gjør det derfor vansteligt at dæmpe Sandflugten, da denne altid i Havets Bund haver et uundtommeligt Forraad. Paa den østlige Side af Nordspidsen af Jylland synes, deels af denne Grund, deels ogsaa fordi at Bunden i Kattegattet ikke bestaar af saa fin, blødt Sand, som Vester-

havets, Sandflugten mindre voldsom. Skjøndt man allerede i den dæmpede Sandflugt, paa nogle Steder (især i Cronborg Amt) seer dyrkede Kornagre og ret frodige voxende Smaaskove, er dog Sandflugtjorden meget vanskelig at behandle, og udkræver stor Forsigtighed under Brugen.

3. Hedejord. Fra den store Hedestrækning i det nordlige Tydskland, som mod Vesten først ender sig ved Breda, gaaer fra den Lynenborger Hede en Green ind i Hertugdømmene og Nørre Jylland. Den er i den østlige Side meget bakket, og gruset, mod Vesten mere jevn og finsandet. Den største Masse af Hede i Jylland er østen for Ribe, Lemvig og Varde. Men ellers gaaer Heden over i Benschsel. Hedejorden er ikke allevegne usrugtbar, de fleste Byers Agre i Jylland er gandske vist opbrudt Hedejord. Dog heroer dens Dyrkelighed, i det mindste beroede den i de ældre Tider, fornemmelig paa Enge, og da det mod Vesten jevnt afhældende Nørre Jylland har en Deel smaae Floder, eller Naer og Bække, som i et seensfærdigt Lob flyde mod Vesten, uden synderlig Fald, hvorover Vandet trækkes langsomt bort, og faaer derved Leilighed

til at danne brede Moradser langs begge Eider af Naen, saa volder deraf, at der i disse Egne er en stor Hob Enge, som afgive, deels nogen Græsning, deels Hoe, hvorover Hedejorden bliver dyrkelig. Formedelsk Mangel af Hoe og Græs, som man i forrige Tider slet ikke, og endnu den Dag i Dag kun slet forstaaer at avle paa Marken selv, er det sieldent at see et Sted i Hedeegnen uden Eng, ligesom ogsaa en Eng, der ikke har givet Anledning til en Opdyrking. Det er da i Hedeegnene, ligesom i de varme Lande, at Flodernes Bredder ere sædvanligen de eneste dyrkede Strækninger.

Naar Heden ikke er uden Eng, eller en anden tilstrækkelig Foderforsyning, saa er den ofte ikke saa ufrugtbar, som man skulde troe. Den flætteste Hede til Dykning er den bakke, der meget ofte har en Mængde Græs og meget stortornet Sand, samt, hvilket ogsaa er tit Tilfælde paa de flade Heder, en Mængde Jernokker, ved hvilken, med noget Vand, genererer sig en Art af Sandsteen, den sorte og den røde Ahl (i det Hannoverske Ortslein) som holder en total Ufrugtbarhed, naar den ligger overlig. Den Hede er iøvrigt frugtbarst, som bestaaer af hvid

fin Sand, uden Offer og Gruus, naar den er blandet med en Mængde smaae Steen. Og hvor sørgelige Hedeskrækningerne end see ud, og hvor ufrugtbare de end kunne forekomme dem, som ikke har seet, hvad de paa utallige Steder ere blevene til, om ikke just efter Theorien, og de nye Algerdyrkings-Skolemeisters Stiflerie paa Landmændenes Trevenhed, og Underviisninger for at afhjælpe deres Uvidenhed, saa dog efter sande practiske duelige Dyrkeres usfortrodne Beskræbesser; Det er derfor rigtignok ilde at vi have endnu disse store Hedeørkener; men vi har ikke fortvivle om engang med Tiden at bringe dem under Ploven; hvor meget af Jyllands sandede Algerland er ikke opbrudt Hedejord?

4. Af Leerjord og Leermergel har Landet ikke ubetydelige Strækninger, uden at tale om Marsklandene, er Femern, Laaland, Falster i denne Klasse, og mangfoldige store Egne i Sjælland og Jylland.

5. Muldjord, meer eller mindre blandet med Leer, eller Sand, findes paa mangfoldige Steder i alle Landets Egne, i Angeln samt paa Als er det det almindeligste Jordsmån.

6. Eng, Kjør og Moser overalt. Næsten hele Bessyssel er et Kjør. Overalt er Jylland meget rig paa Jord af denne Klasse, hvis fornemste Særkjende er en fugtig Bund, som kun med Vanskelighed kan udtømmes, af Mangel paa Fald, samt en uhyre Mængde Smaaetuer. Om disses Oprindelse har man tvistet en heel Deel. Uden Tvivl ere disse Tuer, fremkomne ved forskjellige Vandplanter og andre Planter, der have groet der buskevise, saasom endeel Græsarter og Siv, i den Tid da Eggen stod under Vand, hvilket tydelig nok har været Tilfældet med de nu med Tuer besatte Kjør.

Følgende er en almindelig Oversigt over Jordbunden i den danske Stat, som jeg vover at give saa god, som det har været mig muligt at gjøre den.

Danmark, Slesvig og Holsteen er 964 Quadratomile, a 10285½ Tonde Land, dette er ($\frac{1}{2}$ antaget for $\frac{1}{2}$) noget over 991,6000 Tdr. L.

Deraf ere:

1. Marskland 40 □ Mile, 411,416 Tdr. L.
2. Leerjord, Leermangel

90 — dito, 935,666 — —

3. Muls, mulsleret, muls:
 sandet Jord
 110 □ Mile, 1,141,334 T. L.

4. Sandet Ngerland
 450 — dito, 4,667,170 —

alt Plojeland 690 □ Mile, 7,155,586 T. L.

5. Enge, Kjer, Moser
 45 — dito, 467,133 —

Plojeland og Enge
 735 □ Mile, 7,623,419 T. L.

6. Haardbundsjorder

a) Græsgange
 35 — dito, 359,992 —

b) Skovjorder
 40 — dito, 410,220 —

7. Hedejor 130 — dito, 1,337,115 —

8. Sandflugt 12 — dito, 123426 —

9. Bunde, Liimfiorden
 Soer, Bige 12 — dito, 123426 —

Altsaa forholder sig af hele Overfladen:
 de dyrkede Jorder, (No. 1, 2, 3, 4), med
 690 □ Mil til det hele 964 □ Mil, som om-
 trent 2 til 3, og det udyrkede (274 □ Mil) til

hele Areal, som 3 til 10, og det dyrkede 690
 □ Mill til det udyrkede No. 5 og 6, 120 □
 Mill, tillige med det ødeliggende No. 7, 8, 9,
 med 154 □ Mill, ialt 274 □ Mill, som 5 til
 2. Følgelig er kun noget under $\frac{1}{2}$ af hele Lan-
 det ikke under Dyrkning, og over de $\frac{1}{2}$ er meer
 eller mindre opdyrket.

Et Lands geographiske Beliggenhed, eller
 dets Beliggenhed imellem andre Lande, er i
 statsøconomist Betragtning meget vigtig. Om
 det ligger kun ved en let og altid aaben Sam-
 færsel staae i Forbindelse med Nationer, som
 enten trænge til hvad, Landet af Naturen frem-
 bringer, eller ved Kunst kan frembringe, er, un-
 der den Umulighed det er for et enkelt Land ved
 sig selv alene at komme ret vidt i Rationalvels-
 stand, af stor Vigtighed. Foraaavide den danske
 Stats naturlige Producter angaaer, ligger den
 beqvemt for Norge og Sverrig, der netop behø-
 ve hvad Danmark har tilovers, og har mange
 af de Varer Danmark trænger til, og da saa-
 vel disse Landes som Danmarks ere tildeels Li-
 vets første Nødvendigheder, nemlig Sommer til
 Hushbygning, Metaller, Kornvare, som alle ere

fuldige Vare, saa er det en stor Fordeel, at Transporten er kun kort.

For denne nødvendige Product-Handel ligger Danmark da saa beleiligt som mueligt. Alle dette Lands Havne befinde sig ogsaa ud mod Kattegattet og Østersøen.

Endog for den Handel, som de Østersøiske Lande trænge til, med hele Europa, og begge Indierne, ligger Danmark beqvemt, uden just derfor at have nyttet denne store Fordeel ret. Siden Christian den Anden lader det ikke som nogen dansk Regjering rigtig har følt Vigtigheden af denne store Fordeel, som man har tilladt Engelland og Holland at sætte sig i Besiddelse af.

For den store europæiske og almindelige Handel har imidlertid Danmark ingen ret god Leilighed, da denne Handel maae gaae igjennem det farlige Kattegat og en Deel af Nordsøen. Naturfeilen berøver derpaa, at Danmark ingen Havn har paa den hele Vestkyst mod Nordsøen. Denne Feil har Regjeringen ofte seet, og ønsket at afhjælpe, og der har i saa Henseende været tænkt paa, at anlægge en Havn ved Amrum eller Helgoland, i hvor overmaade bekvemligt et Anlæg af en brugbar Havn der end

er befundet*) nemlig, en Havn ved Helgoland var anslaaet til en Omkostning af 20 Millioner, og dog skal det ikke have været denne uhyre Sum, men Tvivl om Muligheden af Foretagendet, der voldte, at man begav Ideen.

Uden Tvivl var Anlægget af den slesvigske Kanal ogsaa beregnet paa denne Omstændighed; men deels fattes Tønningen en god Havn, deels er Seiladsen fra Frederiksstadt til Rensborg paa Eideren ikke frie for Uleiligheder. Maa ske det for Danmark saa vigtige Savn af en Havn ved Nordsøen, og dennes lette Communication med Østersøen, kunde afhjælpes, om ved Tønningen eller Frederiksstadt en Havn anlagdes ved Gravning, som i det derværende lave Marskland, og Ebbe og Flod i Elben, ikke vilde have stor Vanskelighed, og Seiladsen derfra til Rensborg blev gjort bedre, enten ved en tilstrækkelig Opgravning af Eideren, eller ved en Kanal langs med denne Flod. Jeg taler ikke om et andet saare nyttigt Project, at danne denne Havn ved Glykstadt, eller mellem denne Stad

*) Urfunden und Materialien zur Kenntniß der Nordischen Reiche, 2te Th. S. 381, samt i Fortalen dertil.

og Altona, ja maaskee ved sidstnævnte Sted, og derpaa sætte denne Havn i Forbindelse med Kanalen ved Rensborg. Alle saadanne Anlæg vilde koste meget, og det er maaskee ogsaa den vigtigste Indvending. Men det er tillige vist, at der til Danmarks udenlandske Handels Fremme ikke kan gives nogen mere glimrende Udsigt, end den saadan en Plan tilbyder. Danmark fik derved en stor Deel af den tydske Handel paa Elben, og en stor Lettelse i at bemægtige sig den østersøiske Handel, som nu, hvad Danmark angaaer, er næsten ganske overladt til det saa ubesleiligt liggende Kjøbenhavn.

Næst efter de Goder, Naturen tildeler et Land, er det et stort Spørgsmaal, hvorledes Folket bruger dem. Dette berøer vel for en stor Deel paa Administrationen; men Nationens egen Driftighed raader ogsaa meget derfor, og dennes Intensitet og Maade kommer for det meste an paa det Chaos af Meninger og Baner, hvis Total, man sædvanlig kalder Nationalcharacteren.

Om Administrationspolitiet faae vi i det følgende ofte Leilighed til at tale. Her ville vi fremsætte nogle faa Ord om Nationalcharacteren.

De vigtigste Bestemmelsesgrunde for et Folks almindelige Character, ligge i de physiske Virkninger af Klimatet, i Regjeringsformen, som bestemmer den hele borgerlige Stilling, og de Sædvaner, som deels af begge opstaae, deels tilfældigviis fremtræde, og modificere de borgerlige Forhold, som det selskabelige Liv, og give den almindelige Tænkemaade en vis Bending. Vi skulle og kunne her ikke indlade os i disse specielle Virkninger's Følger i det Enkelte. Kun de i Danmark sædvanligste Følger af disse Hædvirkninger, troe vi at kunne angive som enkelte store Træk, overladende til skarpsindigere og mere agtpaagivende Jagttagere at udlede dem af deres rette Kilde, og bringe dem i tilborlig Forbindelse, forbeholdende os allene, ved almindelige Bemærkninger over Nationen, at oplyse, hvorvidt de meest fremskikkende Træk af denne Character medvirke eller yttre Indflydelse paa Nationalvelstanden.

En af Nationalcharacterens, i statsøconomist Betragtning, skadeligste Egenskaber, er den hos den danske Almue lige saa unægtelige, som almindelige deslige Arbeidsmaneer, med et afgjort Hæng til Lædshed og Sludserie i Arbeid.

det. Om det er Climateret, her har sødet denne Døsigheid, eller det er vor Landalmues tykke ubeglemme Dragt, dens tunge Bøde, dens evige Udeleber, eller dens fugtige, ureenslige, qualme Bosiger, kan jeg ikke bestemme, men at den finder Sted er vel unægtelig, og at den paa den ene Side hindrer Arbeidets raske Fremgang, og paa den anden forsoner med de slette og ufaldkomne Frugter af det maadelige Arbeide, er vist. Heraf den evindelige Tilskættagen med slet og dovent Arbeide, med fuseragtige Vare og Ting, som maaſtee endnu mere end alt andet vedligeholde i Danmark en slet Arbeidsstil. Ingenſteds er denne døſige Arbeidsmaneer tydeligere end i det Landoeconomiske. Man sammenligne en engelsk, en tydsk Landarbeider med en dansk, og man vil falde i Forundring. Men ogsaa i Fabrikværket, i Haandværksstanden, sees den samme Søvnagtighed, hvortil kommer en Mangel af Redelighed og Samvittighedsfuldhed, som maa synes dem heel forunderlig, som kjende noget til den engelske Haandværkers Ordentlighed og Punktighed. Her i Danmark lader Haandværksstanden at være deres Kunders Herre. I intet Tilfælde spores nogen Ordentlig-

hed, uden i det Øjeblik da Regningen sendes, som upaatvivlelig indfinder sig strax, om man endog har maattet bie i Ulger og Maaneder efter Arbeidet, under igjentagne Løfter og flaaue Undskyldninger.

Man har sagt, at i Danmark tigger Pøbelen heller, end den snyder, og det er vist nok sandt; det er ogsaa sandt, at den endnu langt heller tigger, end arbeider. Og da her tillands Pøbelagtighedens Zone er meget bred, saa er Tiggeraanden ogsaa meget udbredt, og gaaer endog over i Klasser, hvor man var berettiget til bedre Tænkemaade. Jeg tager mig den Frihed, her at afskrive, hvad jeg desangaaende har sagt et andetsteds: I Danmark er Almuen alt for hengiven til at tigge, isteden for at arbejde. Og (som en Smitte, maaskee af dette Onde) ere endog de høiere Klasser tilbøielige til at befordre denne sorgelige og vanærende Gang. Her i Landet er ædle Medborgeres Godgjørenhed det almindelige Nødanker, og det maa holde ethvert Brag fra at knuses paa Undergangens Klippe. Man stoler ogsaa derpaa, næsten indtil Trods, eller den høieste Ubefædenhed. Miste en Bønde ved Jidsvaade sine Ejendele, saa fremstaaer

upaatsigtelig strax en eller anden Menneskeben, for ved Medlidenheds Strænge at bevæge de af deres Godgjørenhed berømte Landsmands Hjerte; ja man undseer sig end ikke ved især at lægge Bægt paa at den Brandlidte har forsonet at sikke sig mod Ildsvaade, ved de offentlige Indretninger, som Regjeringen har foranstaltet, netop i den Hensigt, at befrie Nationens Medlemmer fra slikt Overhæng. Og saaledes gaaer det ved næsten alle Leiligheder. En lav Betler, aad, ved Siden af detsig Trevenhed, udbreder sig meer og meer, som en æddersfyldt Kræft, der undergraver Almuens Sundhed, nedbryder Sædeligheden, berøver den redeelige Stræbsomhed en Deel af sin Lon, og vanærer Staten.

Det er denne her i Landet udbredte Tiggeraad, som ikke har Sted hos Almuen alene, men endogsaatages i Beskyttelse, og finder Medhold, af Klasser, som ved Opdragelse og Tænkemaade burde være meget ophøiet over Almuen; det er denne lave Aand, at bierge uden Fortjeneste, at fortjene uden Arbeide, som ikke blot i den agerdyrkende Klasse er saa almindelig; men ogsaa træder frem paa en vanærende og paa en meget skadelig Maade i vor Haandværksstand. Enhver drif-

tig Landmand kan man overlade at sige sin Mening om den Aand og Tænkemaade han møder hos sine Tjenestefolk, og de Daglejere, han er nødt til at bruge. Og enhver, som har det mindste med vor Haandværks-Klasse at beskille, og veed, hvorledes den kunde være, og hvorledes den er i andre Lande, indseer noksom hvor stor Afgtelse den fortjener, saavel for sin Intelligence som for sin Ordentlighed og Paalidelighed. Men hvilken Bigtighed det har for et Lands Rationalvelstand, at Grundarbeiderne, som man kan kalde Haandværksfolkene og Arbeidsklassen i Landoeconomien, ere, som de ere her i Landet, vil vi i det følgende finde Leilighed til at anmærke.

I alle Klasser i Danmark træffer man en vis Eftergivenesshed, en Tægen til Takke, som maa skee meer end noget andet, holde den sande Arbeidsstil ude. Tilfredshed med slet Arbeide og lumpen Behandlingsmaade fra Arbeiderens Side, kan ikke andet end fordærve i Bund og Grund Arbeideren, som derover taber det sidste Motiv. Om Aarsagen dertil ligger i en vis National-Dorsthed, en medfødt Taalen, den her

i Danmark saa udbredte kjendelige Mangel af Smag for det Bedre, eller hvori, drifter jeg mig ikke til at bestemme. Men vist er det, at saadant finder Sted, endog i den Grad, at Almuen netop af denne Grund tager til Takke med et maadeligt udvortes Liv, og heller tager dette som det kan falde, end søger at forbedre det ved nogen Anstrængelse. Og denne ikke stort bedre end dyriske Tilfredshed med Alting er for en stor Deel Skyld i vores laveste Almuens usle Levemaade, og det er i de hoiere Stænders idelige Overbærelse med denne Klasses elendige Tænkemaade, at en af Hovedaarsagerne maae søges til den danske Arbeidsklasses Uffølselighed, der, forsaavidt den indflyder paa Arbeidets Bestaandighed, er i statsoeconomisk Henseende overmaade skadelig. Naar Kjobere og Betalere ikke selv forstaae at vrage, og ikke paatage sig det; saa har Jammerlighed og Styrperagtighed ingen Grændse.

Denne almindelige Oversigt af Landets Naturbestaandighed, lærer os, at Danmark, hverken efter sit Klima eller sin Jordbund, endnu

mindre efter den hos Beboerne herskende Aand hører til de af Naturen meget begavede Lande. Men vi see tillige, at Landet ingenlunde fattes store Naturgaver, som en oplyst og driftig Nation let vil være istand til at uddanne. Mange af Landets Egne ere endog meget skønne; nogle meget frugtbare; de slet dyrkede Jorder kunne meget forbedres; de, endnu ikke opdyrkede, kunne for det meste opdyrkes. Landet har en ikke ubetydelig Naturkraft i Jordbundens Anvendelighed og i Klimatets Føielighed, og frembringer allerede nu, under en, bestøvare aar for almindelig, Dørsthed og Dødsighed, en værdig Natur. Vare, der betrygger Nationen sine Nødvendigheder, og skaffer tillige Midler til en vis Grad af Livs Nydelse. Og Naturen er ingenlunde imod, isald Indbyggernes Indusirie kan vækkes og vaagner engang.

Befinder Landet sig endog i en vis Middelmaadighed, saa staaer det i vores egen Magt, at gaar ud af den ind i en højere Tilstand. Overalt er Middelmaadighed ikke nogen Ulykke, thi den er betryggende. Kun Overspænding er farlig. En Nation, som har mange, ikke aab-

nede, eller kun ufuldstændigt, benyttede Indtægtskilder, har den en meget stor Skat, som fattes de Nationer, der allerede have alle deres Røringskilder i fuldt Lob. Hiin kan sige, disse maae staae stille, det er: næsten gaar tilbage.

Tredie Afdeling.

Om Naturalproducter i den danske Stat,
og fornemmelig om Agerdyrkingens
Frembringelser.

Industriepolitiet i Almindelighed.

Production i Almindelighed, og i statsoeconomisk Forstand (ikke i metaphysisk) er at tilvejebringe Ting af Værdie, til et umiddelbar Brug, eller middelbar Brug ved Bytte. Brugsværdie og Bytteværdie ere forskellige. Luft, Vand, ere meget vigtige til Brug, men til Bytte have de fælden Værdi. Guld- og Sølvvare kunne være lige vigtige til Brug, men til Bytte have de en ganske forskjellig Værdi. De første Nødvendigheds Besøb for et Menneske have ingen Bytteværdie, thi de kunne egentlig ikke byttes bort; f. Ex.

det Brød, jeg nødvendig behøver, kan jeg for ingen Pris stille mig ved.

Production er, som San siger, ikke Skabning eller Abling af Stof, men af Nytte, af Production, i statsoeconomist Forstand, er Omdannelse, eller Omforming. Saaledes er Korn¹ avl en Omdannelse af Vegetationsstofferne, Gjødskan, Jordsmønnen og Luften; Knivsmedning er en Omdannelse af Jernet, til en nyttig Form. Forskjellen bestaaer allene i, at ved det første tilvejebringes en Naturting — en Ting, hvis Væsen er bestemt af Naturen, ved det sidste derimod en Kunsting, en Ting, hvis Væsen er bestemt ved en vilkaarlig Idée.

Men Frembringelse allene giver ikke nogen Ting sin fulde Værdi. Ingen Vare kan siges at være færdig, før den er kommen til Forbrugeren. Den Værdie han tillægger den, er Kilden til al Værdie. Folgelig maae enhver Vare bestaae af tre Værdier, Frembringelsen af det raue Stof — detses Koradling — Varenes Flytning til Forbrugeren, det er Handel. Handels Væsen er blot Transport. Ombytning er allene et Middel. Noget Udtagelser gives vel her, men de ere egentlig kun tilsyneladende.

Jeg plukker et Æble i min Hauge, skræller og spiser det strax. Her synes alt Arbeide kun at henhøre til den ene Klasse, at bemægtige mig et færdigt Naturproduct, og føre det til Munden. Men egentlig er jeg dog her i et Djeblig Naturalproducent (Gartner) og Kunstproducent; thi det, at plukke et Æble, er en anden Handling, end at opelske et Træ, som bærer Æbler, ligesom at fælde et Træ, og hugge det i Stykker ikke er Naturalproduction. Endelig flytter jeg Æblet fra Træet til Forbrugeren. At disse tre Slags Arbeidere ere virkelig aldeles forskellige, sees deraf, at de i den virkelige Verden forrettes af forskjellige Mennesker, som hver for sig faae deres Umage erstattet. For Ex. naar man her i Havnen kjøber sig en Ladning Æbler. Man lægger for stor Bøgt paa Tid og Rum, som ere kun ydre Tilfældigheder.

Udsaa kan man med fuldkommen Rigtighed sige, at en Vares Værdie for Forbrugeren, er sammensat af alle Værdier, som Varenes Frembringelse, naturlig eller kunstig, samt deres Glytning, have kostet, og at folgelig disse tre Arter maae betragtes, som een eneste Kjede,

hvori ingen naturlig, men blot vilkaarlig Afde-
ling finder Sted.

Tilvejebringelse, Anskaffelse,
skeer ved Naturalproduction; ved Kunstproduc-
tion og ved Handel.

Den hele Række af Arbejder, hvorved
Industrien forsyner Menneskets Behov, er
derfor sammenhængende, og bør ikke betragtes
stykkevis eller reguleres stykkevis.

Forklaringen er ingenlunde en theoretisk
Spidsfindighed; den har en meget stor practisk
Nytte. Ansees Naturalproduction, der frem-
staffer Vare, Kunstproduction, eller Fabrika-
tion, som forandrer Naturtingene, og Omset-
ning, Handelen, der flytter dem fra, hvor de
ingen Værdie have, did hen hvor de have Værdie,
— ansees, sige vi, disse tre, ved deres Objec-
ter og Metoder meget adskilte Classer af Ar-
bejde, som henhørende under en Categorie, saa
er det en umiddelbar Følge, at de under Indu-
striepolitikken maae behandles efter eet Princip.
At de statsoeconomiske Forfattere have overseet
denne vigtige Sætning, og i deres Betragtning-
er over Naturalproduction, Kunstproduction

og Handel, have fordybet dem i det Enkelte, samt at Regjeringerne ligeledes have overseet disse Industriegrenes Continuitet, har gjort stor Skade; thi derover have de, efter eensidige Foranstaltninger over een eller anden Næringsgrens Fordeeltighed troet sig besøiet at virke til den Enes Fremme, endog paa de Andres Befordring. Dette var Colberts Tanke, og er endnu Grunden til det saakaldte mercantile System. Sagen er, at Naturproduction, Fabrikation og Handel synes saa himmelvidt forskjellige, fordi deres Objecter, deres Apparater, deres Metoder, de Færdigheder de udkræve, og Arbeidere deri og disses Stilling har saa lidt tilfældeds eller overensstemmende. Hoo skulde saaledes, uden nœiere Analyse, indsee, at hiin Vblespiser, og en Bønde, som kommer paa Torvet, og en Chinaserer, som løber ind i Haven, forrette i Grunden den samme Handling. Betænk man imidlertid, at Torv-Bønden er Naturalproducent, Fabrikant, Magazinforsalter, Kjøbmand, Expeditur, Supercargo, Besfragter og Fragtfører, Transporteur, Assurandeur, Factor — altsammen i een Person, saa indsees let, at Handlingens Væsen forandres

ikke herved, at hine Ladninger bringes til Torvs ved fleres deelte Arbeide; thi det samme seer ogsaa, om man, istedenfor een Bonde og eet Bondelæs, tænker sig en stor Herregaardsejer, og hundrede Bondelæs. Det Storre eller Mindre kan ikke forandre Begrebet.

Kan det ikke forandre Begrebet, saa kan det ikke heller gjøre forskjellige Bestyrelsesprincipper gjeldende. Er den Paastand rigtig: at al Industriens Virksomhed for at levere Vare til Forbruget, bør betragtes, ikke som tre parallelle Rækker, men som en eneste Række, saa kan for denne ene Række ikke være mere end et almindeligt Princip, hvorved hele Rækken fremmes, men ingenlunde flere Principier, hvorved kun en Deel af Virksomheden kunde fremmes, uden Forhold til de øvrige. Det er: en Stat kan ikke, uden Skade for Nationalvelstanden, fremme en af de tre Industriegrene alene. Deres indbyrdes Forhold er bestemt ved sig selv. For Ex.: Man tager aldrig feil, naar man, for at prøve almindelige statsøconomiske Sætninger, som angaae hele Statssamfundet, bringer dem tilbage til deres størst mulige Simpelt og til det enkelte Menneskes Virken; Ho-

vedforbringen bliver kun, at man analyserer Sætningen rigtigt, og bedømmer Individets Virken rettelig. Den forhen anførte Torvebonde forener i sit Individ en stor Mængde, ellers adskilte, Virksomheds Grene. Han er Nationalproducent, Konstoproducent, Handlende. Alle de disse Arbejdsklasser underordnede Arbejder, forretter han selv. Nu foretage man sig at give ham forskellige Regler for enhver enkelt af hans mange Arbejder, i den Hensigt, at han vil trives og vinde i det Hele, naar han indskrænkes i det Enkelte. F. Ex.: Han maae ikke tilvirke sine Vare selv; ikke meje eller tørste sit Korn, det skal han for Betaling lade gjøre af Huusmænd, thi disse ere nyttige for Folkemængden; ikke gjøre Ost, Smør selv; ikke nedsalte; ikke brygge, bage etc.; thi det er Fabrikation — det er tildeels Kjøbsled, Møring; han maae ikke gjøre hjemmegjort Tøi — thi det stader Fabrikkerne; han maae ikke sælge for hvad han kan faae — thi derved bliver Lednetsmidlerne dyre, dette formenes han ved Taxter. Folgen deraf bliver, at han gaaer til Grunde. Enhver Indskrænkning, der træffer ham, som Naturalproducent, som Fabrikant, som Handlende, forstyrrer

hans Næringsvei's naturlige Orden. Det samme kan anvendes paa Nationen; den er ogsaa Naturalproducent, Kunstproducent og Handelsende. Ere end Næringerne adskildte, saa taale de saa meget mindre Indskrænkning, thi hver maa da bære sig selv; hos Bonden bærer det ene det andet. Han kan ikke leve af en enkelt af sine Næringer — ikke som Producent, naar han skulde betale alt technologisk Arbejde ved sine Vare, ikke heller som Forædler. Nu lever han af dem alle tilsammen, paa Grund af at han er kun at regne for en Familie, og profiterer paa flere Maader. En egentlig Fabrikant, en Handelsmand derimod, maae leve af sin enkelte Næringsvei. Han føler derfor ethvert Tryk, og Næringen lider. Men naar een Næringsvei lider, saa lider de andre med, og hele Nationen svækkes. Dette Onde kan ene og allene undgaaes, ved at Statsbestyrelsen betragter hele Industrien, som een enkelt Virksomhed, og antager for Industriepolitikken kun een almindelig Grundsætning eller eet Princip.

Hvilket er dette Princip?

Vi have angivet, som Statens Hensigt, Medvirkning til Menneskehedens almindelige

Formaal: den størst mulige Forædling. Som nærmeste Princip for Statsbestyrelsen, til at opnaae denne Hensigt, antog vi: Sikkerhed for Person, Ejendom, Væ — Industriepolitikens Grundprincip ligger allerede heri, men maaskee ikke practisk nok udtrykt. Sikkerhed for Person, Ejendom og Væ — Menneskets Hovedgoder — forudsætter Sikkerhed i enhver Handling, eller Stræben til at naae disse Goder, altsaa Betryggelse af al udbortes Frihed til enhver Handling, hvorved de opnaaes. Men den ene Statsborgers Frihed bør ikke berøve de andre deres Frihed; den enes Ret forudsætter Pligter hos de andre. Friheden holdes derved i Ligevægt. Det er, den bliver saa stor som muligt. Altsaa! Næringsvejenes Flor beroer paa de Næringsbrugendes størst mulige Frihed. Men dette Udtryk er ubestemt, og aabner den arbitraire Villie en Udbei. Som Naturproduction, Fabrication og Handelen er Nationalvelstandens Kilder, ere de tillige Statsmidler, hvorved Regjeringen kan fremme Nationalvelstanden. At lade disse Kilder flyde som de ville, er ingenlunde ubetinget raadeligt; thi enhver

af dem vil ved Overdrivelse odelægge Nationen, som vi siden faae at see. Altsaa gibe der Tilfælde, hvor Næringsfriheden bor indskrænkes, det er, hvor en Næringsgreen vil ved sit Overmaal skade Statens øvrige Borgere. S. Ex.: i store Stæder falde mange smaae Næringer for saasom Dagleje, Udstjernerie, Marschandiserie o. fl. Enhver kan ernære et vist Antal Familier. Tilslades nu flere at dele dem, saa geraade de i fattigdom, og falde Staten til Byrde. Saaledes enhver Næringsgreen — Agerdyrkningen ikke undtagen. Der er i ethvert Tidrum et vist Quantum Næring sit *venia verbo*, i Landet; altsaa maae de Næringsbrugendes Antal rette sig derefter. Da nu Betingelsen ved Næringens Fordeling mellem Næringsbrugere er at de skal ernæres af deres Arbejde, uden at falde Staten eller Medborgere til Byrde, saa kunne vi nu angive Industriepolitikens Grundprincip: Næringsvejenes Frihed i Udøvelse, men med saadan Indskrænkning til Udøvelse, at de Næringsbrugende kunne leve i en sikker Tilstand. At forresten her tales kun om anstændige Næringsveie, og ikke om farlige eller skadelige, saasom Marc-

Frigeranstalter, Spillehuse, Vagerinstituter, liberlige Huse o. s. v. — er klart af sig selv.

Om Agerdyrkningen.

Med dette Princip for Øje, ville vi nu gennemgaae Danmarks Naturproduction, Fabrikation og Handel. Hovedpunktet af denne Undersøgelse er: Om de betydeligste Næringsveje ere i saadan Forsatning, at Brugeren og Staten er vel tjente; det er, at hine leve i Velstand, og denne stiger i sin Tilstand, eller i det mindste ikke synker. Vi begynde med Naturproductionen, og først med Agerdyrkningen, Danmarks vigtigste Indtægtskilde.

Enhver af Nationalvirksomhedens Hovedgrene har sin ganske særegne Character, som vi, ved enhvers Behandling foreløbigen ville angive. En saadan Characteristik, en statsøconomist Burdering, vil, om den rigtigt opfatter og samler de betydende Træk, udbrede et klart Lys over Nationalvirksomheden, aabne uventede Indsigter i enhver af dens Hovedgre-

nes Natur, og give tydelige og lærerige Anvisninger eller Vink til Industriepolitikens Virksomhed.

1) Den rigeste Kilde til Erhverv, som en Nation kan eje, er en frugtbar Jordbund under et godt Klima, eller maaſkee rettere, alene et for Vegetationen godt Klima; thi Jordbunden kan Menneskets Glid omſkabe. Den har beklædt Malthas Klipper med Jord, hentet i Skibe, den har forvandlet tørre Sandmarker til Agerjord, ja til Hauger.

De aarlige Producter, som Jordbunden yder en Nation, overgaaer uendelig i Værdie al den Indtægt en Nation kunde forſkaffe ſig, ved den meeſt blomſtrende Fabrikation, og den meeſt udſtrakke Handel.

Agerdyrkningens Produkter udgjør derfor ikke allene Grunden til Nations Formue, dens aarlige Producter er den vigtigſte Deel af Nationalindtægten, og ſølgelig af Statsindtægten. Jorddyrkning, ſom Aarſag til Formue og Indtægt, er ſølgelig en Gjenſtand af yderſte Vigtighed.

Man har vel en Slags Ahneſſe om, hvor betydeligt det aarlige Product af Jorden er i et

Land; det er en interessant Anstuelſe, at ſee denne Sag i en Art af Klarhed. Man tænke ſig et Folk af een Million Menneſter, ſom for rede Penge ſkulde kjøbe ſig alle Livets Nødvendigheder, til det blot ſimple Behov af Klæde, Mad og Drikke, Brøndsſel, Lys, Materialier til aarlig Hundsreparation. Alt dette vilde aarlig koſte over 150 Millioner, og kunde knapt rummes i 30,000 Skibsladninger af Mellemſtorrelſe.

Slige Berægninger kunne anſtilles paa mange Maader, men med al deres Vilkaarlighed i Data, lede de dog til en nogenſunde tydelig Beſtuelſe af hvor uhyre en Nations virkelige aarlige Indtægter af Jorden er.

2) Naturen er undtømmelig, men Agerdyrkningen har dog ſine Grændſer. Naturen bliver ved at frembringe, men Productets Størrelſe maae blive ſtaaende ved et viſt Maximum af Mellemproduction. Fabrikation har ingen Naturgrænſe; den kan gaae ſaa vidt ſom Videndiſkab og Kunſt kan lede, Talent og Glid udføre, og Politik tillade.

3) Jorddyrkningen er Folkemængdens ſande og undtømmelige Kilde. Naar den er bragt ſit Maximum nær, maae dens overflødige Hænder

vandre over til de øvrige Næringsveje, som da vorde forsynede, og først da ret vor tage deres Besyndelse. Skeeer det for saa undrages Agerdyrkningen Hænder.

4) De første Livets Nødvendigheder maae en Nation altid være sikker paa, at kunne aarligen skaffe alle sine Medlemmer. Dette kan den kun ved en Agerdyrkning, hvis Product er tilstrækkelig hertil. Nationen behøver Vare af Bytteværdie, for fra andre Nationer at erholde hvad den mangler. Dette forudsætter et Overskud over det til Livet nødvendige; ogsaa dette Overskud maae Agerdyrkningen i Almindelighed skaffe frem. Agerdyrkningen er derfor først i Vigtighed, og den maae fremmes, inden Fabrikvæsen og Handel kan komme i Betragtning.

5) Agerdyrkningen afgiver, fremfor nogen anden Næringsvei, det største Bidrag til Nationalformue. En Familie, paa 5 Mennesker, kan i her i Danmark nuomstunder drive en Jordlod paa 50 Tønder Land, saaledes at Productet føder Familien, og det Overblevne kan ernære ligesaa mange Mennesker til, altsaa det dobbelte. Dette Dobbelte er Agerdyrkerens Bidrag til Nationalformuen. Der gives neppe nogen

Fabrik, hvorved Brugeren kunde ernære ligesaa mange Mennesker, som de han underholder ved sin Fabrik; om han endog, som vilde være unaturligt, opoffrede sin hele Fordeel.

6) Jo videre Agerdyrkningen drives, fornemmelig extensivt, des sikkrere er ikke blot alle Dyrenes, men alle Nationens Medlemmers Stilling, i Henseende til den tilbørlige Forsynelse med Livets første Nødvendigheder. I et Land, hvor Agerbruget omfatter alle dyrkelige Pletter, ere alle lave, middelmaadig høie og høie Steder dyrkede, alle vaade og tørre, lerede og sandede; Marker af forskjellig Bending imod Sollyset, og de herskende Vinde. Saa forskjellige Marker forudsætter ogsaa forskjellige Sædarter. I et saadant opdyrket Land kan ikke lettelig indtræffe nogen almindelig Misvæxt, følgerlig ikke heller nogen stor Mangel paa Kornbare og andre Levnetsmidler. Thi enhver uheldig Bestrafen-
 fenhed i Veirslaget, hvorpaa al Misvæxt egentlig beroer, kan kun have een Virkning, og denne kan kun yttre sig med stor Kraft paa de Marker, som formedelsk deres Beliggenhed og øvrige physiske Egenskaber, ere meest udsatte for dens skadende Indsyndelse. For Ex.: i et vaadt

Nar lide de lave Marker, de tørre og høje trives bedst; i et tørt Nar omvendt. Denne Omstændighed er Narfag til, at almindelig Misvæxt nu er sielden i Europa, og indtræffer egentlig ikke uden i eensformige Lande, eller i lidet opdyrkede Lande, saasom Norge, Spanien. I ældre Tider, ja selv i Middelalderen, da Opdyrkningen var ringe, og indskrænket til de lettest dyrkede Strækninger, saasom Sletter og Flodbreder, var Misvæxt meget almindelig. Ligesom den endnu kan vorde det i Sverrig, Norge, Spanien; som ogsaa i Lande, der dyrke kun een Plante, som behøve et bestemt Jordsmøn, saasom Riis, der groer kun i oversvømmede, eller Dyndmarker.

7) Agerdyrkningens størst mulige Hoide er derfor en Betryggelse for Nationens Underholdning. Med Fabriker og Handel er tvertimod den størst mulige Hoide en spændt Tilstand, som ingenlunde give Nationen en lige Beroligelse. Jo større den er, jo snarere vil og maae den synke; den har alle Nationers Rivalitet imod sig, den vækker Misundelse og Krige, og maae ende med, at mange Familier edelægges.

8) Agerdyrkningen har det særegne, fremfor Fabrikation og Handel, at de Menneſker, der leve ved den, koſte Nationen mindre, end de, ſom leve i enhver anden Næringsvei; de for-
tære, eller tilintetgjøre ſølgelig ikke ſaameget af Nationalindtægten ſom hine, og forøge den derfor deſmeer. Sammenhængen heraf er denne: de ſædvanlige Landmænd leve for en ſtor Deel af ringere Producter, end Iſke Landmændene, da de ſælge de beſte. Ved Agerbruget gaaer en ſtor Deel af Producterne tilſpilde, ſom ſølgelig ere tabte for Nationalindtægten. Men dette Tab forebygger Landmanden, da han lader det ſpilte opſamles af ſine Enaae: Kreaturer; hvilke han derved har for halv Værdie, ſkjøndt han kan ſælge dem til fuld Værdie.

9) Da Agerdyrkningens høieſt mulige Flor i ethvert Land, efter vores forhen fremsatte Bemærkning, altid maae være en for Nationen onſkelig Sag, ſaa er det vigtigt for Nationen, at enhver enkelt Jorddrift er bragt til al mulig Fuldkommenhed; det er ogſaa Dyrkerens egen Fordeel, at han i ſin Bedrift erholder i det mindſte ſamme Indtægt af ſin Jord, ſom de øvrige Dyrkere. Han kan med fuldkommen Sik-

ferhed anvende alle rimelige Beføstninger, for at bringe det derhen. Udlæget kan aldrig tabes, naar det er til en virkelig Forbedring. En Fabrikant eller Kjøbmand, som vil udvide sin Bedrift, kan derimod risikere sit hele Udlæg. En Kjøbmand især kan ikke, ved at sætte en nye Capital i sin Handel, forøge sin egentlige Capital, thi den nye Capital er allerede hans; han kan forøge sin aarlige Indtægt. Hans hele Capital er og bliver usikker. En Landmand kan forøge sin aarlige Indtægt, ophøje sit Jordegods til en større Capitalværdie, som altid er sikker, og da den bestaaer fornemmelig i den Frugtbarhed Jorden har faaet, saa er den ubetalelig. Ingen Naturbegivenhed, ingen Krigsodelæggelse, kan tilintetgjøre den.

9) Da Dyrkernes Syssel er, meest at sætte Naturen i en vis Virksomhed, saa er det ogsaa fornemmelig denne, som arbejder meest. Landmanden har derfor mange ledige Timer, som paa en nyttig Maade kan helliges Industrien.

10) Af alle Røinger udfræver Agerdyrkningen den mindste Capital for at frembringe en ligestor reen Indtægt. Dette grunder sig paa 1) at den har kun faa Folk, i Forhold til dens Masse

af Producter, fordi Arbeidet er fordeelt paa Aarstiderne 2) at Naturen arbejder for Agerdyrkerne. 3) Nogle landoeconomiske Productions-Midler ere at ansee som Arbeidere. Studen trækker Ploven, men yder Fodevare, Gaar give Uld og Kjød, men ogsaa Gjødste, ligesom de andre Hundsdyr. 4) Agerdyrknings-Redskaberne ere meget simple, lidt bekostelige.

Vi have forhen sagt, at Agerdyrkningens størst mulige Høide var en agerdyrkende Nations Betryggelse. Men vi maae forklare dette Udtryk. Vi forstaae herved, at Agerdyrkingen er drevet saa vidt, som muligt, som Kunst betragtet, saa at den yder et reent Overskud. Uden dette bidrager den intet til Nationalformuen. Fortærer nemlig Agerdyrknings-Klassen hele Productet, saa er Erhvervet og Forbruget lige. Dette vil finde Sted, naar Agerjorden er alt for udslyktet. Har dette Sted, saa har denne Næringsgreen opfyldt Landet med Mennesker, der fortære al Afgrøde, og den ringeste Knapthed i Aarets Afgrøde bringer da let Mangel og Hungersnød. Her see vi da Agerdyrkingen, i sin uhindrede Frihed, paa Vejen til at

sætte en Stat i den største Fare; og vi ledes herved til at indsee, at den maae være Statsbestyrelsen underordnet, som et Statsmiddel. Vi udvikle siden dette nærmere, i Anledning af Danmark.

For at bedømme vores Agerdyrkning, fremsætte vi først en Oversigt, over hvad der frembringes, med nogle Bemærkninger, dernæst ville vi undersøge, hvilke almindelige og særdeles Hindringer den har, og Midlerne til at hæve dem.

Sammenligningen imellem hvad vores Agerdyrkning er, og hvad den let kunde worde, viser strax, at denne Næringsgren maae have truffet paa vigtige Standsnings-Årsager.

Disse Årsager ere tre Slags. Til de første henregne vi dem, som Naturen, det er Klima og Jordbund, opstiller. Til det andet Slags de, som have deres Oprindelse af Administrations- og Politikens Misgreb; til det tredje Slags de, som maae søges i selve Næringsvejens egen Natur, og den Gang Handelen med dens Producter har taget. Vi maae da først kjende den danske Agerdyrknings nuværende Tilstand, og der-

4
efter de Marsager, som hidtil have holdt den tilbage, og maaskee for Fremtiden ville sætte den Grændser. Men for at bedømme Tilstanden, er det nødvendigt, at kjende dem nøie. Vi ville derfor fremsætte et Skilderie i Detail af vores Agerdyrkningsproduct.

Kornproductet have vi ansat til omtrent 17 Millioner af alle Slags. Da Indførsel af Korn er ubetydelig, og den allerhøjeste, mig bekendt, er 180 000 Tønder, omtrent $\frac{1}{4}$ af det egne antagne Product, saa kan man antage, at vi forsyne alt vores Forbrug. Ved da at gjøre Rede for et Forbrug af omtrent 17 Millioner Tønder Korn — bevises det, at vi frembringe det selv.

Oversigt af den danske Agerdyrkning.

Product af Agre, Enge og Græsgange.

Vi ville forsøge at angive Productet af Danmarks Agerdyrkning, og vi vælge den Veidertil, som viser, hvad der aarligen forbruges,

hvilket altsaa, gjort Rede for, viser Productet, da Indførselen er at ansee for ingen.

1. 15,40,000 Mennesker (efter seneste Tællinger) a 3 Lønder Korn 4,620,000 £.

Hvede, Rug, Byg, Erter, Boghvede. Til Brød circa 300 Pd. til hvert Menneske om Aaret. For Resten til Gryn, Grød, Belling &c.

(Man regner et voxent Menneskes aarlige Føde til 10 Centner.)

2. Til Brændeviin, til Fortæring i Landet, medgaaer Korn 250,000 £.

Heraf faaes omtrent 33 Millioner Potter, til Brug for 631,300 i Landet, som drikke Brændeviin. Naar man regner det halve Landets Mennesker for 770,000 Mennesker, og af 1000, 310 un-

4,870,000 £.

Transport 4,870,000 L.

der 10 Aar, som er 238,700,
som ikke drikke Brændeviin,
samt at Syge, og ganske Fat-
rige intet drikke, men derimod
nogle af Qvindeskønnet lige
med Mandfolkene.

Til Al 1,000,000 L.

En Pot daglig til ethvert
Menneske, altsaa 1,540,000
P. (a 136 Pd.) 4,133,000
Lønder Al aarlig. Vi regne
det tyndeste, 4 L. af en L.
Malt (7 Skp.) Byg, eller for
at faae det noget bedre, af
1 Ede. Byg; det giver endog
80,000 L. over den anførte
Million.

Det er til umiddelbar Korn-
forbrug 5,870,000 Edr.

Som en virkelig knapt tar-
get, ialt $3\frac{1}{2}$ Lønde, nsie

5,870,000 L.

Transport 5,870,000 L.

3 $\frac{1}{2}$ Tønde til Mand. 300
Pd. Brød (foruden Gryn og
Erter.) En Pot Ol om Da:
gen og $\frac{1}{2}$ Pægel Brændeviin
daglig, til dem, som drikke
Brændeviin.

5. Til Sædekorn . . . 3,544,000 L

En Tønde til hver besaaet
Tønde Land, altsaa til det
halve af Agerlandet. Dette
har jeg fundet rigtigt i det He:
le, endstjøndt det halve Ager:
land er ikke besaaet. Men
da man saaer en Tønde
Hvede i 16,000, Rug i
14,000, Byg i 9 til 11,000
Havre i 10 til 12,000, Er:
ter i 18,000, Boghvede i
42,000 □ Men, saa kom:
mer Regningen ud, stjøndt Ud:
sæden er uden, Tvivl beregnes
noget for høit.

9,414,000 L.

Transport 9,414,000 £.

4. Heste;

Kjøbenhavn, Kjøbstæders
nes, Herregaardenes, Præ-
stegaardenes, Cavalleriets, til-
sammen 16,000, a 20 Løn-
der Havre 320,000 £.

12,000 (egentlig 16 til
17,000) sælges aarlig, a 20
£. H. 240,000 £.

Dyrbræt $\frac{1}{10}$ af 500,000 el-
ler 50,000 a 10 500,000 £.

2 og 3 aarige Føl og
Plagge.

22,000 Heste for civile Em-
bedsmænd, Kromænd, Møl-
lere, og fortrinlige Bønder, a
15 £. H. 330,000 £.

450,000 Bønderheste og
Husmænds, a 8 £. H. (for-
uden Vifker og Emter) 3,600,000 £.

14,404,000 £.

Transport 14,404,000 L.

5. Studesaldning. Man kan
ansætte denne Kornbrugs Ar-
tikel til 50,000 L.

(4 a 5 L. Korn til hver
Stud; 6 til 7000 Stykker
gaaer udenlands, mange stals
des til Slagning.)

6. Slagteqvæg og til Leves-
Creaturer. Der slagtes (og
der sælges 5 til 8000 uden-
lands), omtrent $\frac{1}{18}$ af hele
Qvægbesætningen af Horn-
qvæg. Dets Antal er
1,025,000 Stude, Tyre,
Køer og Qvier, $\frac{1}{18}$ deraf, er
100,000. Man kan regne
det Korn de faae, ikke just
reent ud, men i lettere Tærst-
ning, for 200,000 L.

Uf Kalve slagtes omtrent
440,000 Stykker, men for
dem regnes ikke Korn.

14,654,000 L.

Transport 14,654,000 L.

7. Gaar. Der slagtes 550,000
Lam, og af gamle Gaar
290,000 Stykker. Nogle
faae af de sidste, især Ber
der, gives noget Skafthavre,
maaskee i alt 15,000 L.

8. Sviin. Af alle Artikler er
disse Kornfortæring meest ubes
regnelig, fordi deres Antal
er ubestemt. Aarlig slagtes
dog i det mindste 250,000
Sviin. Og disse faae vel for
en Deel Olden; men man
kan gjerne regne $1\frac{1}{2}$ Tønde
Erter eller Bygstraac paa
Stykket 312,000 L.

Paa Levesvinene regnes in
tet, skjøndt deres Antal er
nok 100,000 Stkr.

9. Gjæs og Smaaefreature.

Der slagtes aarlig over 2
Millioner Gjæs. (Kjøbens

14,981,000 L.

— III —

Transport 14,981,000 £.

havn faaer aarlig 50,000

Skfr.) eller $\frac{1}{10}$ Deel; men paa

Landet saltes de ned til Cuul.

Jeg vil blot regne $1\frac{1}{2}$ Skpe.

Havre eller halv Havre og

Byg, d. e. 375,000 £.

Høns, Vender, Kalkoner,

Kyllinger, Duer, Hunde og

Katte, Stivelse 50,000 £.

10. Udførsel efter Toldlisterne

1796 til 1798:

Hvede . . 50,990

Rug . . 120,156

Byg og Malt 200,224

Havre . . 169,993

Erter . . 28,694

Boghvede . . 7,678

577,774 £.

Udførel i Form af Brænde:

viin, efter Udførsels Toldli:

sterne 333,400 £.

Udførselen 911,000 £.

16,317,000 £.

Transport 16,317,000 L.

11. Udførselen er beregnet som den var for 19 Aar siden. At der nu avles meget mere Korn end da, er en afgjort Sag, men det er vanskeligt, at angive Beløbet. Forbedringer af alle Slags have suns det Sted, men de lade sig ikke opsummere. Vi ville ansætte Beløbet af den høiere Vøl lavt til 300,000 L.

Dette giver ikke synderlig meer eller mindre end 60,000 L. L. besaaede, meer nu end for 24 Aar siden, a 4 $\frac{2}{3}$ Fold; eller nogle 1000 L. L. bedre dyrkede nu end forhen.

Den danske Stats Korn.
avl bliver da 16,617,000 L.

2. Fra Heringssømmene udsættes 150,000 Tdr. Rapsæd,

Den optager Jord for Korn-
 ablen er og en vigtig Udfør-
 sels Artikel og bør beregnes.
 Efter Forholdet af Priis til
 Byg, 3 til 1, gjør det Ba-
 luta for 1. Byg . . . 450,000 L.

13. Kartofler dyrkes nu mange
 Steder i Marken, og opta-
 ger Plads for Kornet. Det
 er vanskeligt, at beregne
 denne Plantes Bælg. Den
 er et Surrogat for Korn til
 Stivelse, Gøder, Gøde, Bræn-
 deviin.

Til Gøde for Mennesker forholde de sig
 som 3 til 8, det er: 8 L. Kartofler mod 3 L.
 Rug. Til Brændevin mod Rug 1 til 3½ —
 en Tonde giver 25 til 28 Pund Meel eller Sti-
 velse. I Marken avles 100 L. pr. L. — de
 gjøre meget Korn disponibelt; formedelsi Dyrk-
 ningen gjør de en større Vøl mulig. De mis-
 lykkesielden; de kunne ikke let glemmes, og
 derover blive deielden dyre; de ere en stor

5

Resource for et Land; Irland lever næsten deraf. Det er den vigtigste Forbedring, Agerdyrkningen i mange hundrede Aar har faaet, og de vil volde en Revolution deri.

Vi tør vel sige, at der er 10,000 T. L. dyrket med Kartofler, det er 1,000,000 T. Kartofler i Markerne, foruden i Haver. Det er i det mindste Surrogat for 375 000 T. Rug til Menneskesæde. Vores nu i hele Landet 2 Millioner Tønder, saa i det mindste spares omtrent 6 — 700,000 T. Korn til Menneskesæde Foder, Brændevin.

Denne Besparing viser, at vores forhen anførte Ansætning af Kornavlen til 17 Millioner til Forbrug og Salg er ingensunde for høi. Ved mange af de opsummerede Artikler er det næsten i uunfaldende, at de ere for lavt ansatte, og jeg er meget tilbøjelig til at troe, at de første 11 Poster vilde gjøre Rede for 18 Millioner. Dog have vi allerede anmærket, at den til Udsæd anviste Qvantitet er noget for høi.

Boghveden er gandske vist ansat noget for lavt. Noget H, Tvebakker udføres.

Af hele Avlen ansees

570,000 T. for Hvede

2,650,000 T. for Rug

3,900,000	— —	Byg
8,800,000	— —	Havre
488,000	— —	Erter
220,000	— —	Boghvede.

Cædeformet er

Hvede	.	97,000	£.	a	$5\frac{3}{4}$	Gold
Rug	.	595,000	—	$4\frac{1}{2}$	—	
Byg	.	792,000	—	$5\frac{2}{3}$	—	
Havre	.	2,000,000	—	$4\frac{1}{2}$	—	
Erter	.	60,000	—	$8\frac{2}{3}$	—	
Boghvede	.	30,000	—	$7\frac{1}{3}$	—	

3,544,000 £.

Naar hele Avlen ansees for 1.....

saa forholde Kornarternes Quantiteter, som avles, saaledes:

Havre	.	0 5,292	£.
Byg	.	0 2,345	—
Rug	.	0 1,593	—
Hvede	.	0,0 342	—
Erter	.	0 0,293	—
Boghvede	.	0,0,132	—

Den danske Stat har

Heste til Brug 500,000 Stkr.
foruden unge Heste under 5 Aar.

Hornqvæg, foruden Ungqvæg

1,205,000 Stkr

Faar 130,000 Stkr.

(hvoraf nu (1818) omtrent 15 til
16.000 Marinos.)

Levesvlin, omtrent . . . 100,000 Stkr.

Aarlig slagtes:

Tyre, Koer og Stude . . 100,000 Stkr.

Kalve 440,000 —

Gamle Faar 290 000 —

Lam 550,000 —

Svlin 250 000 —

Gjæs 2000,000 —

Hertil lægges:

Heste til udenlandst Salg 16 til 20 000 Stkr.

Stude til Udførsel, henved . 7000 —

Tobak avles og sælges for det meste uden-

landst, omtrent . . . 400 000 Pd.

Kartofler, i det mindste . 2000 000 Edr.

Uld, omtrent 4000 000 Pd.

Foruden noget Hør, lidt Hamp, Humle,
(i Høen omtrent 700 Skippund aarlig), Krap,
Haugefrugt, som sælges i Østersøens Havne;
Bøx, Huder, Tælle, Ost og Smør, Brand-
sel, Bonner, Vikker, Smør, Smaaefraturer,

o. fl. Ting, hvis specielle Angivelse neppe er mulig.

Til denne almindelige Oversigt føie vi følgende Bemærkninger:

1. Efter Forholdet af Product til Udsæd giver den danske Agerdyrkning i det Hele $4\frac{1}{2}$ Fold.

2. Vi forsyne os selv med Kornvare. Den høieste mig bekjendte Indførsel er 180 000 Tønder i eet Aar, som maae ansees for ubetydeligt, da det er kun $\frac{1}{24}$ af det Hele.

3. Af Landets 1,540,000 Mennesker, henhøre de 1100,000 til Agerdyrknings Classen, saa her i Landet 1 Menneske frembringer Kornføde for $1\frac{1}{2}$. Nemlig for 1,540 000 i Landet, og desuden udenlands for 300,000, ialt for 1,840,000. I Engelland er dette Forhold som 1 til 3.

4. Hele Massen af Agerdyrknings- Arbejde forrettes her i Landet af 450 000 Heste; det er i Forhold til Fødemidlernes Qvantitet, som 1 til 4. I Engelland er dette Forhold som 1 til 10.

5. Hornkvægets Antal giver omtrent et Hoved paa hver syvende Tønde Land Agerjord.

6. Over det halve af Landets Overflade er Sandjord, som kunde meget forbedres ved Mergling o. a.

7. Moser, Søer og Kjær, tildeels Enge, yde nu kun lidet, og tildeels Intet, men kunde paa mange Maader sættes i en meer indbringende Tilstand.

8. Ligeledes Haardbundsgræsningen.

9. Hedejorden udgjør 130 Kvadratmile. Deraf lod sig gandske vist de hundrede Kvadratmile opdyrke til Agerland.

Altsaa er $\frac{612}{664}$ Kvadratmile, omtrent $\frac{2}{3}$ af Landet, enten slet ikke, eller kun slet dyrket; ikke at tale om, at meget af den gode Jord er ikke saa vel dyrket, som den burde være.

10. Et stort Beviis paa, hvor slet Landet er dyrket, er det, at den halve Afgrøde bestaaer af den ringeste Kornsort, nemlig Havre. Istedensfor den uhyre Mængde af denne Kornsort, burde man frembringe bedre Arter. Der burde især avles mere Hvede. Engellænderne, som købe en stor Deel af vores Havre, ere alt for gode Regnere i det Landoeconomiske, til at de selv skulde lægge Bind paa en saalidet lønnende Sæd-
art, saalænge der gives Rationer, som ikke for-

flaaer Regning godt, men dyrke Havre for dem.

Vores Kornsorter ere ikke af bedste Art; de ere urene, ofte fugtige. Det sidste har man ikke raadet Bod paa, fordi Affætningen til Norge og Sverrig var hurtig. Men hvor betydelig denne Omstændighed skadede vores Kornhandel i Almindelighed, var tydelig i Aaret 1812. I dette Aar var vores Korn, formedelst det vaade Høstveirsligt, særdeles fugtigt, og overmaade meget deraf blev fordærvet i Fartsoierne, som skulde bringe det til Holland. Hollænderne maatte til sidst, for at bruge det, tørre det ved kunstig Varme. Og hvorledes dansk Hvede er recommanderet i Middelhavet, er bekjendt nok. De Handlende der, fornemmelig i Genua, dadler den danske Hvede, først for den flette fugt, forboldet af Fugtighed, saa den neppe kan sælges inden den er udtørret paa Løfterne. Og er den altid lettere i Vægt end anden god Hvede, og mere tylskallet, og giver derfor mindre Brød, som altid har en vis umoden Smag, hvoraf man har villet slutte, at man ikke lader den fuldmodne inden Meiningen. Omkostningerne paa dansk Hvede i Genua kan beløbe sig til 20

til 25 Procent, alt efterfom den har maattet ligge i fortere eller længere Tid i Magazinerne for at luftes, kastes og styrtes. Ogsaa i England er dansk Hvede lidet agtet. Vort Byg, som ogsaa gaaer for en Deel til Middelhavet, er der ifkuns i maadeligt Rygte, thi det der fornemmelig bruges til Creaturer, især til Heste og Munkelæster.

For Resten er Hvede og Rug fra nogle Gane i Hertugdømmene (Preejer Probstie iblandt andre), hvid Havre fra Thy og Easting, Rug fra flere Districter i Jylland, Vetter fra Lolland og Falster, vore bedste Sadarter. Men allevegne fattes det paa Omhve at gjøre vort Korn til forsvarligt Kjøbmandsgods. Især forsamles den tilbørlige Rensning for at stille det fra Abner og Støv, der ikke allene fordærve det ved Blanding, men tillige vedligeholde en Klamhed deri. Ogsaa gode Tørringsanstalter fattes, som de af Landets Stæder, der meget besatte sig med Kornudførsel, aldrig burde være foruden.

Ligesom vore Korn varer ikke nyde Opmærksomhed fra de Handlendes Side, saaledes gaaer det med mange andre landoeconomiske Producter,

som Ost, Smør, Kjød, hvilke i Almindelighed ikke ere af god Bestaaffenhed.

Det samme gjælder om Hør, Hamp og Humle. Træfrugt forsømmes meget i Danmark, til stor Skade for et Land, som med nogen Opmærksomhed og Kyndighed kunde have dette Gode, og deri en ypperlig Udforselsbæret til de koldere Lande, Norge, Sverrig og Rusland, hvor den alligevel, hvor slet den sædvanlig end er fra Danmark (thi fra det Slesvigiske er den dog noget bedre) finder en Affætning, som burde opmuntre til større Anstrængelse.

Den forhen udfundne virkelig forbrugte Quantitet, nemlig over 17 Mill. Tønder Kornvare, maae ansees for et medium, som der hører kun et jevn godt Aar til at fremable, men som der udkræves kun et gandske maadeligt Aar til at nedsætte betydeligen, ikke engang i saa knapt et Aar, som 1812, fandt dette Sted. Men vi maae dog agte, at det er ansat til et Forbrug, som er, om just ikke et minimum, saa dog et medium, som grændser nær der til. Mislykkes Afgrøden i det Hele $\frac{1}{2}$ eller $\frac{1}{3}$ saa besvares først paa Kreaturer, dernæst paa Udførsel. Lykkes Afgrøden derimod usædvanlig

er der $\frac{1}{20}$, eller $\frac{1}{10}$, meer, saa udføres derfor ikke mere end i et ordinært Aar, men Forbruget, især til Creature, bliver større.

Stevart raastaaer, at det allerypperligste Kornland i Europa, kun i overmaade rige og frugtbare Aar have $\frac{1}{3}$ af hele Aalen, over eget Forbrug, disponibelt. Er dette rigtigt, saa er omtrent $\frac{1}{17}$, eller en Million, af lidt over 17 Millioner, som skulde være Danmarks disponible Kornquantitet, ikke betydeligt, og saare langt fra det stevartske Datum.

Der er imidlertid ingen Tvivl om at Danmark jo nok i et Middelaar kunde have 2 til 3 Millioner Tonder Korn disponibelt, dersom de mange udyrkede Strækninger vare opdyrkede, og de allerede dyrkede, bedre nyttede.

At dette endnu ikke er skeet, ligger ikke i Natur Hindringer, thi m get af den udyrkede Jord er ligesaa god i det mindste, som det meste af det Dyrkede. Men sli Mangel maae tilskrives andre Hindringer, saasom saadanne, som ligge i de hidtil bestaaende, og endnu vedvarende statsoeconomiske Vanskeligheder, eller i saadanne, som ligge uden for Administrationspoli-

tiken, i Agerdyrkningens egen Natur, og i Handelsens særegne Vending og Gang.

Agerdyrkningen har, fremfor nogen anden Næringsvei i sig selv, en Stræben til at gaae frem ad. Landboens rolige Liv, hans betryggede Stilling, og den ringe Vanstuelighed, det har at forskaffe sig den Konstfærdighed, denne Næring i sin simple Tilstand udfordrer, volder at de, som en Gang ere satte i Forbindelse dermed, gjerne forblive deri. Allerede deri ligger en Aarsag til, at Folkemængden i Arbejdsklassen let vorder stor, og det indbyrdes Tryk har til Folge, at den for at skaffe sig Rum, opdyrker og forbedrer. Saaledes trækker Agerdyrkeren sin Næringsvei frem; men denne paa sin Side trækker ogsaa Dyrkerne frem; thi det er denne Konst særegent, at enhver nogenlunde vigtig Forbedring begrundet en Forbedring i Brugerens Tilstand og i hans Formue, i det den hæver Jordbruget paa et højere Trin. Graves Vand bort, ryddes, jævnes, indhegnes, anvender Landmanden i Aar Glid paa, at rense sit Sædeforn o. s. v., saa foreges ved alle saadanne Foretagender hans Capital, hans Dyrtning bliver blot derved bedre, det er, mere indbringende,

om han endog i sin Praxis vedbliver de gamle Metoder; hans Tilstand er forbedret. I Fabrikværket er det ikke altid saaledes. Har f. Ex. en Blikkenslager i Aar gjort usædvanlig smukke Tjebakker, Urtepotter, o. m., saa er det ingen Folge at alt saadant ogsaa næste Aar maae blive usædvanligt smukt. Han maae aarlig gjentage sin Anstrængelse, hvorimod Landmanden, efter en enkelt Anstrængelse, kan gaae frem med sine sædvanlige Skridt. Desuden, en Landmand kan, ved at opoffre en liden Deel af sin aarlige Indtægt, forøge sin Kapital. F. Ex. 100 Rd. udlagt til Udtørring af en Mark, kan giøre, at Marken giver nogle Gold mere, saasom 10 Tønder mere, à 4 Rdlr., er 40 Rd.; ialt 1000 Rdls. Capital, som Jordloddens Værdie er forøget med.

Derfor er Kapitalforsørgelse lettere ved Agerdyrkningen, end ved Fabrikation og Handel. Dette modsiges ikke vores forhen gjorte Bemærkning: at Agerbruget sielden beriger den enkelte Dyrker; thi han er i sine Vares Afsetning under den meest udbredte Concurrence, og da han ikke kan gemme sine Vare længe, er han endog nødt til at sælge snart. Ligesom han ikke

heller kan i Forveien beregne Qvantiteten af sine sælgelige Vare, da han maae tage, hvad Naturen og Tilfældighed give ham. Han holdes kun i en jevn god Forsatning. Men Landet beriges ved de mange Enkeltes Forbedringer, ved den større Productions: Evne dets Jorder sættes i.

At denne, saavel som de øvrige nyssbemærkede Aarsager, hvorfor Agerdyrkningen skulde gaae frem med raske Skridt, ikke udrette hvad man skulde vente, maae tilskrives Standsninger som ligge uden for Agerdyrkningen selv. Vi ville søge at oplede dem.

Den første Klasse af Hindringer ere de, som Klimat og Jordbund lægge i Veien. Unægtelig ere slige naturlige Hindringer overmaade vigtige, men i Danmark betyde de ikke synderlig; thi om vores Kornarter ikke ere saa gode, som sydligere Landes, saa ere de dog uden Spørgsmaal meget gode og brugelige; hvad de fornemmelig fattes, kunde en passende Behandling give dem.

Ulige vigtigere er den anden Klasse af Hindringer, hvortil vi regne de specielle statsøconomiske, eller de i et Lands hidtil værende Administrationspolitik grundede, og af disse have vi haft mange og have endnu ikke faae. Dette er saa meget

mindre at undre ober, som Agerdyrkning og Landvæsen har lidt eller intet syffelsat vore Regentere, undtagen i de sidste 30 til 40 Aar. Men den Gang vor i vor Agerdyrkningshistorie store og velgjørende Christian i Aaret 1781 begyndte sine Bestræbelser for dette vort vigtigste National-Anliggende, var der desværre fra de forløbne Tider alt for meget forsømt til at han, med eet kunde bringe denne øde Mark til en frugtbar Tilstand. Christian den Niens og Christian den Fjerdes Bestræbelse for Bondestanden fattedes den Kraft, som Frederik den Tredie først kunde give sine Bud, men anvendte ikke til Bondens Gavn. Christian den Femtes Lov og Anordninger forekomme mig meget mere beskyttende og betryggende for Bonden, end man i de senere Tider har villet indrømme og haandthæve. Frederik den Fjerdes Omsorg for denne Stand blev gandske tilintetgjort, som det synes, af Banvare, i det mindste uden at Regenten directe saa havde villet, under Christian den Sjette. Frederik den Femte, som ligesaameget af medfødt Godhed, som af Statsklogskab, ønskede den danske Bondestand bedre Kaar, gjorde

de dog intet Gjennemgribende, for at hævede denne Stand, endstjondt denne Næringsvei, som Videnskab, unægtelig i hans Regjering blev nøjere kjendt end forhen. Det var derimod vores Christian den Syvende forbeholdet, at indsatte denne Stand i sine Rettigheder, som Mennesker, og i friere Virkefreds som Statsborgere. Ikke blot Herregaardenes Tyvehuller bleve for evig tilslukkede. Træhesten blev bovlam, og Ladefogdens Hidsk gik istykket. Herremændenes Birkedommere maatte lære at læse paa nye, og Nidesfogderne fik en anden Chateausmus at studere.

Men hvor overmaade meget vi end skysse denne Monark, og de oplyste og fordomsfrie Mænd, som dele med ham den Ære, i et kort Tidsrum at have virket mere for Bondestanden, og gjennem den til Landets Velstand end alle vore Regenter, fra Baldemar den Andens Dage til vore, saa var dog det Chaos, de foresandt, virkelig alt for indviklet, til at det strax kunde bringes i det Rene. Imidlertid er nu overmaade meget gjort og det er nu langt lettere end forhen, at anbringe de Rettelser, som ere nødvendige.

Alf de tre meget store Hindringer, hvorunder vor Agerdyrkning, for saavidt den drives af Bondestanden, sukkede, nemlig Fællefskab, Hoverie og Tiende, er det første saa at sige nu ophævet. De tvende andre ere vel tilbage endnu, men den sidste, Tienden, er dog paa Veien til at miste en Deel af dens skadende Egenkab. Vi ville med et par Ord omtale disse trede for vores Agerbrug store, endnu vedvarende Hindringer, hvortil endnu kommer dem som Besiddelsesmaaden opstiller.

Hoverie og Tiende hore til de Foranstaltninger, som i deres Oprindelse bleve gjorte, enten med umiddelbar Hensyn til Staten, med eller middelbar Hensyn til Staten, til Fordeel for enkelte Klasser eller Stænder. De ere store Exempler paa Indaribning i Agerdyrkerens Ejendoms Ret, og paa den skadelige Ulighed mellem Statsborgerne, som næsten allevegne findes der Sted.

Hvorledes denne uheldige Ulighed opkom, horer til Menneskeslagten's Historie. Vi anmærke blot, at den har hersket fra de ældste Tider, da Historien næsten ligesaa tidlig taler om Slaver, som om frie Mennesker. I ældste Ti-

Lider blev Agerdyrkningen drevet meest ved Trælle eller Slaver. Paa den ene Side trykkes des Agerdyrkerne af Hierarchiet, som gjennem Religiositet skaffede sit Tilhæng store Fordelse. Paa den anden tyraniseredes de ved Lehnsvæsenet, som Middelalderens Fyrster maatte pleie af Politisk. Men som Lehnsmændenes Ubændighed snart blev farlig for Fyrsterne, maatte de see sig om en Modvægt derimod. Denne fandtes i at begunste en tredje Stand, Borgerne i Stæderne, som derover reiste sig. Ogsaa denne Stand erhvoldt Privilegier og Prærogativer paa Agerdyrkerne's Bekostning. Det meste af den dyrkede Jord tilhørte Geistligheden og Lehnene. Kun meget faae Lodder dyrkedes af deres egne Eiere.

Med den borgerlige Ordens gradvise Forbedring skedte vel betydelige Forandringer i Trællenes Kaar; de bleve omsider Fæstebønder. Men selv i denne ny Tilstand bleve mange af de forrige vanærende og trykkende Lænker ved.

Statsforlegenhed virkede ofte voldsomt paa de øvrige frie selvejende Jorddyrkere af de mindre Lodder, og drog dem meer eller mindre ind i Jevning med Fæstebøndens Kaar.

Alf Staternes chaotiske Forfatning, forment-
 melig i Middelalderen, fik den Ulighed mellem
 Statsborgerne, som nedtrykker og fornærmer nog-
 le, medens den understøtter eller beriger Andre,
 omtrent dens nærværende Form. Derfra skriver
 sig en Ulighed i Jordernes Beskatning, deraf den
 store Forskel i Besiddelsesmaaden, disse mange
 Forrettigheder, Servituter og Byrder paa en-
 paa enkelte Personer eller Klasser, som ogsaa
 finde Sted i Agerbruget, og derved standse denne
 vigtige Næringsvei. Ulykkeligviis bleve de Byr-
 der og Pligter, som paalagdes Agerdyrkeren,
 deels Statens, deels Andres Indtægtskilde og
 Rettigheder. De Foranstaltninger, som skulde
 forandre dem, maatte nødvendig komme i Collis-
 sion med Eiendomsretten, eller i det mindste
 med den Hjemmel og den Hævd, som mangeaas-
 rig upaaanket Udøvelse af formeente Rettigheder
 syntes at give.

Vi ville nu gennemgaae de vigtigste Hin-
 dringer for Agerdyrkningen, som fra ældre Daa-
 ges forvirrede eller kraftløse Regjeringssty-
 mer, eller nu sanctionerede ved positive Love, haas-
 holdt sig til vore Tider, og virke endnu skadeligt.
 Alf disse er Besiddelsesmaaden den første.

Besiddelsesmaaden. Dersom en Jordyrker skal kunne drive sin Næringsvei til fuld Nytte for sig og Staten, saa maae han besidde sin Jordlod med aldeles sikker Ejendom, og være uhindret i Brug deraf. Enhver, som har Capital, og vil anvende den paa Jorddyrkningen, maae ikke hindres i at anskaffe sig Jordegods, stort eller lidet, efter hans Lyst og Tøne.

Der behøves intet Beviis for at en fra Statens Side fuldkommen betrygget Eiendomsret er et af de vigtigste Motiver for Agerdyrkerens Anstrængelse til Forbedring og den højeste Cultur af hans Jordlod. Selveiendom af Jorden er sølgelig det første Skridt til Agerdyrkningens Opkomst, som Staten kan og bør medvirke til. Da nu en meget stor Mængde af Statens Jor-der ere i Ejendom af store Jorddrotter, som kun bruge intet, eller dog kun en liden Deel deraf selv, og overlade Brugen til Andre, saa befinde disse sig, uagtet de udgjøre Pluraliteten af Landmænd, og behandle den største Deel af Landets Jorder, eller, de allerfleste egentlige Jorddyrkere, i en usordeelagtig Stilling i det de ikke eje den Jord de dyrke; de have ikke Raadighed over

den, ikke engang til at bruge den paa den for-
deeltagtigste Maade. Saadanne ejendomsløse
Agerdyrkere ere og Forpagtere, og Fæstebønder.

Forpagtere og Fæstebønder ere i Grunden
det samme. Personer, som en Jordegodssejer
for flere Aar, bestemt eller ubestemt med betinget
Ovsigelse, eller paa Livstid, overlader Brugen af
en vis Jordlod imod en bestemt Afgift, og ofte
natural Byrde, det er Afgifter in natura, og
personlig Arbeide, eller Hoverie.

Sædvanligen giver Jordejeren, Fæsteren eller
Forpagteren noget til Besætning og Inventarium,
den i Jorden værende Sæd overlader han uden
Betaling, med Forpligtelse ved Fratrædelsen at
godtgjøre den.

En Fæster eller Forpagter kan derfor be-
gynde sin Bedrift med en forholdsmæssig ringe
Capital; en ringe Capital kan i denne Orden
drive en Bedrift, som forrenter en langt større
Capital; dette maa nødvendig være en særdeles
fordeeltagtig Maade at bruge Capitaler paa.
Det er derfor at egentlig Forpagtning af bety-
delige Aulsgaarde næsten er den eneste Maade,
hvorpaa Agerdyrkeren nuomstunder er istand til
at forøge sin Velstand. Det er ogsaa denne

Omstændighed, som gjør at de sædvanlige Fæstebønder nogenledes ere istand til at leve, uagtet alt det paa dem hvilende Tryk.

Det er klart, at en Landmand, som ikke behøver at undvære, eller at tage af sin Capital for at sætte den fast som Grundcapital, kan anvende sin hele Formue som Drifts Capital, og derved til høie Renter.

I dette Tilfælde er en sædvanlig Forpagter. Da han, som oftest leveres Besætning og noget Inventarium, saa har han sin hele Formue til den aarlige Drifts Capital. Han erholder derved høie Renter af sin Capital, og faaer den anbragt paa et langt større Jordlod end han kunde komme i Brug af, naar han skulde have brugt en Deel af sin Formue til Grundcapital og Inventarium. Man finder derfor at de almindelige Forpagtningaer ere fordeeltige, og man kan ikke nægte at der gives mange Mænd, der ere blevne rige ved Forpagtninger, frem for Eiere, som ere blevne rige ved deres egne Gaards ders Drift. Det sidste er overalt sjældent.

Forpagtning er imidlertid en for Nationalformuens Forøgelse skadelig Brugemaade af Landets Jorder.

Brugsmaaden maae være foreskrevet. Denne kan ikke være den bedstsmuelige, men en simpel Praxis. Den sætter da Jorden i det mindste ikke i bedre Tilstand; Forpagteren vilde miste af sin aarlige Indtægt om han lagde an paa Forbedring, følgerig taber Nationen ved Forpagtninger, at dens Grundejendomme intet vinde i Værdi; det modsatte maa skee naar Eieren tillige er Bruger. I de sidste Aar især forsømmer Forpagteren alt.

Forpagtninger skade ogsaa derved, at de perpetuere mange urigtige og for Nationalformuen skadelige Omstændigheder, Hovveri, Tiende, Græsning i Skove m. fl.

Skulde Forpagtninger miste deres Skadelighed saa maatte den stærke Skillevæg imellem Ejeres og Forpagterens Fordeel nedbrydes. Gandske kan det aldrig skee, thi da maatte Forpagtere og Ejere ligesom smelte sammen, og blive et ubegribeligt Mellemvæsen. Men noget kan dog Forpagtnings Skadelighed formindskes ved at bringe Forpagterens og Ejers Interesse mere nær; saasom ved meget lange Forpagtninger, nopsigelige fra Ejers Side; saalænge Contracten opfyldes, og ved en foreskreven Dyrkningsmaade.

Herved kunde man vist nok vente nogen Forbedring af Jorden, i det mindste saadan, som betaler sig inden Forpagtningstidens Udløb. Men imod Slutningen vilde den standse. Ejerens Ideer til Forbedring bleve dog aldrig overeensstemmende med Forpagterens. Naar hiin vilde varige Grundforbedringer, vil denne kun temporaire. Ejeren taber desuden lettelig ved Afgiften. Er den endog bestemt i Korn; saa burde den dog stige, ifølge Forbedringerne. Derover taber Nationalformuen, da Forbedringer forsømmes, som er meget, thi hver 4 Rd. aarlig Indtægt pr. Td. Land gjør denne 100 Rd. mere værd.

Den Omstændighed at to Familier leve isleden for een, betyder intet mere, da den ene lever for en paa Nationalformuen skadelig Maade.

Fæster, eller Fæstebønder ere egentlig ogsaa Forpagtere, med den Forskjel, at de høre til en Klasse, som forhen udgjorde Trællestanden, saa har Lovgiveren, som søgte Vigtigheden af at give en saa talrig Klasse af nyttige Mennesker en vis borgerlig Stilling, blandet sig i Sagen, for at forebygge deres Undertrykkelse af Jordejeren. En Ejer, som vil bortforpagte en stor Jordlod er af et eller andet Motiv

nødt dertil, thi ellers gav han ikke en Deel af sin aarlige Indtægt bort. Han trænger til en Forspagter, og kan ikke behandle ham haardere i Contracten, end denne, som har sin fri Villie, selv finder for godt. Men Bondealmuen er som oftest uden fri Brug af sin Villie angaaende sin Nedsættelse, den er enten bundet ved Stavnshaaand, til et Amt, et vist Militair District. Den kan ikke let gaae i en anden Egn om den end vil, fordi de Kundskaber og Færdigheder, den medbringer, høre til de gandske almindelige, som findes allevegne; Bonden kan ikke eller gaae over til andre Næringsveie, fordi de fordre Kundskaber og Færdigheder som hans Opdragelse ikke har skaffet ham. Vil han da blive Hunsfader, saa maae han søge om et Levebrød som han forstaaer at drive, og det i Nærheden. Derover maae han søge Jordbrodden, og trænger folgelig til ham, som altsaa kan gjøre hans Fæstecontract saa haard, som Lovgivningen tillader, ja endog noget haardere, fordi den sædvanlige Bonde kommer til sit Jordbrug med indskrænkede Indsigter, saae eller ingen Midler, undtagen et Par arbeidsvante Hænder, det er, uden Capital, endog den nødvendigeste: den aarlige Drifts Capital.

Han erholder alt af Jorddroten, skylder ham alt, trænger til ham altid, fordi han intet eier, altsaa heller ingen Credit. Han er derfor i Jordejerens Bold, som kan ofte misbruge sin Magt til at undertrykke ham. Loven haver derfor taget sig af Bonden, og søgt at sætte Jordejerens Vilkaarlighed Grændse. En menneskes kjerlig Jorddrot vil ikke forurette sine Bønder. En klog Høsbonde, kan ikke ville forarme dem, thi betale de ikke deres Skatte saa maa han; ere Gaardene flette, saa faaer han kun lidt i Indfæstning og Landgisle; han taber derved og hans Gods, som fattigt, er i ringe Værdi.

Fæste er vel paa længere Tid end Forpagtninger sædvanlig, nemlig paa Fæsterens Levetid, endog med grundet Haab om at Fæstet forbliver i Familien. Dette er unægteligt et stort Fortrin, Fæste har frem for en sædvanlig Forpagtning; da den giver Forbedringslysten Hensigt og Opmuntring. Desuagtet finder Forbedringer af Fæstebonden ikke Sted i den Grad som man kunde vente. Aarsagen dertil er Mangel af Capital. Giede han sin Gaard selv, saa havde han, om han end skyldte Grundcapitalen bort, dog mere Credit, kunde sølgelig lettere

Skaffe sig en tilstrækkelig Drifts Capital, og derved forbedre sin Gaards aarlige Indtægt, hvorefter han gav den en større Grundcapitalværdi, det er, han blev rigere; hvorimod han ikke, ikke heller hans Familie, bliver rigere ved at forbedre en Fæstegaard, det er Grundejeren, der bliver rigere, og om han end vilde lade sig lokke af den Udsigt, at han ved sine Forbedringer sætter Gaarden i en Stand at hans Eftermand af hans egen Familie bedre kan leve, saa har han dog stedse den gandske grundede Tvivl at Forholdet vil blive det samme som det nærværende, da en mere indbringende Gaard ved det nye Fæste vil sættes til højere Indfæstning og større Landgilde.

Fæste er derfor en Besiddelsesmaade som i Almindelighed forhindrer Forbedringer, og derfor er skadelig for Staten. Det er endog skadelig for Grundejeren selv; thi om han f. Ex. laante en Fæstegaards Grundcapital for 4 pCt., og anvendte den som Driftscapital paa Forbedringer, saa lod den sig snart bringe til (i det mindste her) det tredobbelte.

Man har i nyere Tider indført en anden Besiddelsesmaade, *Arvefæste*. Det er

egentlig Eiendom, saaledes at Kjøbesummen for Gaarden er uopsigelig; og dens Renter, samt Landgilde ansættes som aarlig Afgift. For Arvesæsteren har denne Maade den Fordeel, at den gjør ham til virkelig Ejer, for ham og for Staten har den den Nytte, at han kan forbedre sin Ejendom med al muelig Opmuntring. Men disse Forbedringer udeblive ofte længe. Ved at give Arvesæsteren Arvesæste, giver man ham ingen Driftscapital, følgelig ingen Midler til Forbedringer, undtagen meget langsomme. Ved den aarlige Afgifts Bestemmelse regner man sædvanlig noget for den Fordeel, Arvesæsteren naaer ved at faae en Gaard som det synes for intet, noget for de Forbedringer, den maae kunne modtage, og den deraf formodede højere Indtægt, endelig noget for de stigende Nominalpriser, om Afgiften er fastsat i Penge. Dette udgjør tilsammen en større Sum eller Afgift end Sæsteren hidtil udrede, de, og disse foregede Udgifter trykke ham længe.

For Afstaaeren af saadan Sæstegaard er der sædvanlig et reent Tab. Han giver sin Capital bort for aarlige Renter, og disse kunne være høje, men han formindsker derved sin disponible eller mobile Capital. Efter nogen Tid vil Rente

terne deraf dog ikke være mere end de sædvanlige Renter af en Grundcapital, og som saadan er den vel en Bestanddeel af Nationalformuen, men ikke nogen Rilde til forøget Indtægt enten for Capitalisten, eller Nationen.

Arveskæfte er derfor ikke en nyttig Besiddelsesmaade for Nationalformuen.

Den eneste nyttige Besiddelsesmaade af Jorden er Ejendom.

Denne maae være lige i Rettigheder for alle Jordejere, og alle Jordlodder.

Den maae være saa fri i Brug som Moralen tilstæder.

Alle Jordejere besinde sig i eet eneste naturligt Forhold til Staten, deres fælleds Pligt er at gavne den ved at bidrage til Nationalformuens Opkomst, sikre Grunding og Forøgelse.

Have de alle de samme Pligter at opfylde, saa maae de ogsaa have de samme Rettigheder. Det er derfor urigtigt at paalægge nogle større Byrder end andre. Det er det samme som at fordrø af nogle Jordejere visse Pligter opfylde medens de stilles ved visse Rettigheder. Eller at fritage nogle for visse Pligter medens de beholde lige Rettigheder med de øvrige.

Det er ligeledes urigtigt at formindste
baade Pligter og Rettigheder for enkelte medens
andre beholde begge.

Vi paastaae alle Jordejere bør være i Ry:
delse af samme Rettigheder naar man paalægger
dem samme Pligter. Det er: at ingen Jordejer,
som Jordejer, bør bære større Byrder end andre.

Beviset for denne Sætning vil man let
finde i det forhen nævnende sælleds Forhold til
Nationen, i den almindelige Regjeringskonst,
i naturlig Billighed.

Afviselse fra denne Regel er:

Personlige Forretter, tilstaaede den høje
Adel (Grever og Baroner), den simple Adel,
den personlige Adel: Mange af de Forrettighe:
der der tilfalde dem paa denne Regning, som
Jordeier ere imidlertid just ikke meget betydelige.
I monarkiske Stater ansees en vis Glands hos
enkelte Familier for nødvendig. Den er det
ogsaa, thi ellers vilde Afstanden imellem Mon:
arker og Uundersaatte bære alt for stor. De
Rettigheder, som enkelte Personer eller Stænder
af den Aarsag tilskodes, maae derfor betragtes
som en nødvendig Statsudgift. Om nogle af
disse Rettigheder i det Følgende.

Fra denne Regel afviger ligeledes de Fortrin, visse Jordejendomme ere tilstaaede, hvoraf nogle tillige ere personlige. Hertil høre f. Ex. i Danmark:

Skattefrihed for endeel af Grevskaber og Baronier af ellers skattepligtigt Hartkorn.

De fri Hovedgaarders Skattefrihed.

Kjøbstedjorders Fortrin frem for Bondes jord.

Alle fri Sædegaardes Tiendefrihed, samt Frihed for visse Naturalforpligtelser, saasom for Kongereiser ic.

Det beneficerede Godsers og Official Jords Privilegier.

Hoveriet, som hviler paa en stor Deel af Fæstebondejord.

Nogle af disse Forrettigheder saasom Jord pro officio er egentlig en Deel af visse Embedsmænds Lønning, og er derfor ikke fra den Side at betragte som et Tab for Nationalformuen. Det giver imidlertid Anledning til at nogle Jorddyrkere derved erholde Fordele, som andre Jorddyrkere fattes, og hvorved disse sidste komme i et ufordeelagtigt Stilling imod de privilegerede. Saaledes er det med Tiende og Hoverie.

Tiendefrihed er en uberegnelig stor Fordeel, som mangfoldige Fordejsendomme have, Præstegaarde, Mesalgaarde, alle fri Gædegårde o. fl. De tiendeydende Jordbrugere sæbne gandske denne store Fordeel. Tiende er en af de meest ødelæggende Byrder for Agerbruget, naar den leveres in natura, og selv naar den kun betales. Den gjør Opdyrkning af øde Jord til et næsten uforstandigt Foretagende, og det desmere, jo flerttere Jordbunden er; den standser Agerdyrkningens Forbedring, ja endi og dens sædvanlige Gang. Alt dette lader sig let bevise.

F. Ex. En Landmand anvender 5000 Rbd. paa at sætte et Stykke Jord i dyrkelig Stand. Derpaa dyrker han det f. Ex. aarlig med 1000 Rbd. Befossning. Hans Udgift er da

1. 5000 Rbd. Rente deraf	200 Rbd.
2. Jordristen	1000
3. Rente deraf	50
	1250 Rbd.

Skal han nu have blot 8 pCt. deraf (de 4 ere allerede hans) saa maae han have 100 Rbd. alt: saa aarlig

	1350 Rbd.
	Saaledes 1250 Rbd.

Transport 1350 Rbd.

Dette er det raa Product. Heraf

tager Tiendetageren	•	135
---------------------	---	-----

tilbage	1215 Rbd.
---------	-----------

altsaa tabt 35.

Det gaaer ikke bedre, om en Landmand vil gjøre Beføstninger paa Forbedring i sit Aalsbrug. En Landmand kjøber Kalk eller Mergel for 200 Rbd. Denne Forbedring indbringer i 4 Aar for Ex. 250 Rbd. mere end der ellers vilde være indbragt. Han har da 50 Rbd. meer, det er $6\frac{1}{4}$ pCt. af sine 200 Rbd. det er $2\frac{1}{4}$ mere end ved at sætte dem paa Rente. Men nu tager Tiendetageren $\frac{1}{10}$ af denne højere Production eller 25 Rbd., Landmanden har da for sine Renter af 200 Rbd. kun 25 Rbd. ic. eller $3\frac{3}{8}$ pCt. altsaa ikke engang simple Renter; han lader altsaa Kalkning eller Mergling være, og Nationen taber derved i disse 4 Aar Producter af 250 Rbd. Værdie.

Paa meget flette Jorder er Tiendens ubelæggende Virkning endnu større end paa de gode, fordi Korfjellen imellem Productionens Omkostninger og Producternes Værdie er større paa flette Jorder end paa gode; det er en god Jord

getaler bedre endog meget Arbeide end flet Jord
lidet Arbeide. I meget flette Egne er Tienden,
naar der avles kun tre Guld og derunder, 2
Gange meer end Dyrkerens rene Indtægt, og
Tienden er da ligesaa meget, ja mere værd end
Jorden selv; thi saaer en Bonde 3 Ed. Rug =
og avler 3 Guld eller 10 Ed., saa er Tienden
deraf 1 Ed. = 4 Rbd. og Straaet deraf værd
1 Rbd., Tienden altsaa værd 5 Rbd. for om-
trent 3 Ed. Land, eller $\frac{1}{3}$ Ed. Hartkorn, eller
15 Rbd. for en Ed. Hartkorn i Tiende. Jord
til 3 Guld kunde man for nogle Aar siden i Ribe
Amt kjøbe à 1 Ed. Hartkorn 9 Ed. Land for 25
300 Rbd., Rente kun 12 Rbd.; den sædvanlige
Tiende var 16:20 Skiepper Rug, som var i det
høieste værd 12 Rbd. altsaa Rente af 300 Rbd.
netop Jorden, eller 9 Ed. Lands Kjøbepriis, og
mindre Værdien af Tienden for 3 Ed. Land.

Først naar Mellemindtægten er 5:6 Guld kan
den rene Indtægt være saa betydelig at Tienden er
ufødelig, det er uden Tab directe for Landmanden.

Men det aarlige Tab af $\frac{1}{10}$ Foder er et
progressivt Tab, som varer ved.

Hvor Tiende afgjøres en Gang for alle ved
at give Tiendetageren et Stykke Jord til Beders:

Isa, som sædvanligt i Engelland, gives $\frac{1}{2}$ eller $\frac{2}{3}$ af hele Marken, og dette Forhold er temmelig nær ved Nøiagtighed. Hvad vil dette sige med andre Ord? Hverken mindre eller mere, end at en Tiendeyder aarlig dyrker $\frac{1}{2}$ eller $\frac{2}{3}$ af sin hele Mark til Nytte for sig selv. Det er, al hans Production koster ham $\frac{1}{2}$ eller $\frac{2}{3}$ mere end en tiendefri Dyrker. Er nu en fjerde Part af Landets Jorder tiendefri, de øvrige tiendeydende, saa besinde de sidste Besiddere sig i en hvist ufordeelagtig Stilling, og Landets hele Production blive derover dyrere.

Man kunde gjøre to Indbendinger imod Tiendens Skadelighed. Den ene, at Tabet af Tiendestraaet er Gevinst for Tiendetagerens Gaard; men denne stoler sædvanlig paa denne Hjælpetilbe, og forsømmer derover andre Forsbedringer.

Den anden Indbending er, at Tabet er mindre end det synes, fordi det er anslaaet i Kjøbesummen, eller Indfæstning og Landgilde, som nedsættes paa denne Regning. Jeg siger at Tabet er derfor ikke mindre, men endnu større end det synes, naar Tienden ydes in natura, thi den lavere Kjøbesum træffer en for Landmanden temmelig ligegyldig Deel af hans Capis

tal, nemlig Grundcapitalen. Tabet ved Tiens den derimod træffer hans Driftscapital, som i det hele er $\frac{1}{4}$ eller $\frac{1}{5}$ større end den behøvede at være om han kunde blive Tienden givet. Forsættelse i Driftscapitalen til 8:16 pC. er, naar den ikke, som her, indbringer meer, et reent Tab og langt betydeligere end Tab paa Grundcapitalen til 4 pC. Det betyder f. Ex. ikke meget om en Gaard koster 1:2:3:500 Rbd. mere eller mindre, men det er vigtigt at der aarlig tabes eller vindes 10 20:30:40 Rbd. Er Tienden bestemt i Penge eller Korn, saa kan den beregnes som kjøbt i Kjøbsummen.

Tienden er og bliver derfor en Byrde, som enkelte Jorder bære, der er høist trykkende for Landmanden, gjør disses Aar ulige uden nogen Rettelse paa andre Maader, hindrer Agerdyrskningens Udvidelse og Forbedring, skader Nationalformuen, gjør Producterne dyrere end de behøvede at være, og er ofte Anledning til forargelige Optrin, Kilde til Misundelse og Had.

Den Ulighed i Beskatning, at nogle Jorder have Skattefrihed, saasom Hovedgaardsskatterne, har vel nu omstunder ikke meget at betyde i Danmark. Man har her tilstaaet den

som en Godtgjærelse for det Tab, der kunde falde paa Jorddrotterne ved at være Cautionister for Godsernes Skatter. Denne Caution ligner en fransk Generalforpagtning, og burde affattes. Nu omstunder siger denne Caution ikke meget, da Bondestandens Kaar ere langt bedre end forhen. Forresten er al saadan Ulighed skadelig fordi den sætter de Dyrkere, som den begunstiger, i et fordeelagtigere Forhold til Productiøner end de bebyrdede. Det er klart at skattefrie Landmænd kunne sælge deres Producter lettere end skatteyndende; de lade sig alligevel betale ligesaa dyrt som disse: Ulig Beskatning har derfor den for Nationaloeconomien skadelige Virkning at Producter sælges fra første Haand over deres naturlige Værdi.

I Henseende til Egter, Reiser og andre Præstationer in natura til Staten, finder man ogsaa en stor Ulighed i Fordelingen. Byrder af den Art træffe Agerdyrkerens virksomme Midler; de spille hans Tid, ødelægge hans Heste og Redskaber, Fourage: Aflevering lammer hans Jorddrift paa det sølsomste Sted, Korn: og andre Levnsmidlers Naturallevering, endog for Betaling, forvilder den indenlandske Handel og Omsætning. Alt saadant har nødvendigt skades

lige Følger, og desmere naar Enkelte undtages, som derover komme i det forhen dadelde fordeelsagtigere Forhold til Productionen. Militairforsætningen er ligeledes til et betydeligt Tab for Arbeidskraften, og svækker Productionen; wen skjøndt den ogsaa voldet Ulighed mellem Stænderne, da den falder fornemmelig paa Bondestanden, saa er den dog et nødvendigt Onde, som Landene nuomstunder ikke kunne undvære.

Af Naturalpræstationer er i mange Lande, og tildeels i Danmark, det saakaldte Hoverie det vigtigste.

Hoveriet, eller det Arbeide, en Fæster maae forrette for Grundeieren, som en Deel af hans aarlige Jordafgift, var i sin Oprindelse et Gølge af egentlig Trældom. I senere Tider blev det enten lovmæssigt eller dog raast, mere eller mindre vilkaarligt som en Fordeel for de Jorddrotter, Staterne vilde, eller vare nødte til at begunstige. Sædvanlig beholdt det fra sin nædle Oprindelse en Forbindelse med Livgenfskabet, og saaledes er det endnu i mange Lande. Under denne Skikkelse er det ikke værdt at undersøge; vanærende for Menneskeheden, skadelig selv for Jorddrotten, ødelæggende, udpinende, græmmende for Bonden er det et Uhyre, som det

oplyste Europa venter snart at findes forvilt til Polens og Ruslands halvbarbariske Orkener.

Vi vilde indskrænke vore Undersøgelser om Hoberiet til den Tilstand, hvori det nu findes i sin af Oplysning og Menneskeljerlighed, forenet med Retsfærdighed, forandrede Bessaffenhed i vores Fædreland. I Danmark er Hoberiet en ved lovmæssig Contract indgaaet Forpligtelse imellem en Bonde og hans Grundeier om at forrette en vis nøie bestemt Mængde Arbeide. Mængden af dette Arbeide er bestemt efter saadan Maalestok, at Bonden meger ofte kan forrette sit Hovarbeide uden større Driftscapital end den han behøver til sin egen Jorddrift. Han betaler saaledes en Deel af sin aarlige Afgift for det meste med en større Anstrængelse af sin Gaards Productiv Kraft, det er, hans Hoberie kan for en Deel ansees for Industrie. Kongereiser og andre offentlige Vgter kunne ikke betragtes fra denne Synspunkt; de ere rene Byrder uden mindste Gevinst.

For den hoberiegjørende Bonde har Hoberiet den Fordeel, at han afgjør en Deel af sin Landsskyld med en tilovers værende Arbeidsmasse. Naar det er nøie bestemt og ikke mere end han

Kan bestride uden additional Arbeidskraft, saa vinder Bonden derved, da det tvinger ham til mere Arbeide.

Er det derimod ubestemt, eller udfordrer det Tillæg af Arbeidskraft, saa er det meer eller mindre skadeligt; i første Tilfælde nemlig, naar det er ikke bestemt og lempeligt saa at der ikke behøves flere Folk og Heste, synes det som Nationer maae tabe, da Bonden ikke kan have Arbeidskraft tilovers til Forbedringer paa sin egen Jord; men saadanne Forbedringer have efter det foregaaende ingen tilstrækkelige Motiver for en Fæstebonde. Han maae egentlig opoffre en Deel af hans aarlige Indkomster, eller noget Drium, for at kunne give sin Gaards Grundcapital en større Værdi, men da denne er ikke hans, saa maae han næsten tabe ved Forbedringer; og da Indfæstning og høiere Afgift altid vil være en Følge af Forbedring, saa vinder ikke engang hans Efterfølgere om denne end er af hans egen Familie ved hans Forbedringer.

I det andet Tilfælde, nemlig naar Hoveeriet er ubestemt, der er egentlig, alt for stort, og udfordrer større Arbeidskraft end til Hovbondens eget Uoldsdrift, kan Hovbonden undertiden

have Arbeidskraft tilovers fra sin egen Gaardsdrift og Hoveriet, fordi Tillæget aldrig kan afpasses nøie, men altid maae være noget større end behøves for altid at være tilstrækkelig, og han kan derfor om han vil forbedre sin Gaard. Dette synes at lede hen til et Paradox at et tungt Hoverie kan være nyttigere for Nationalformuen end et lempeligt. Men da den Forsøgelse i Driftscapitalen, uden større Indtægt, maa volde Tab, fordi hans egen Drift derved blive dyrere end den burde, (da den drives med flere Heste og Folk end der behøves) saa er hans Indtægter mindre, og hans Forsætning uden Kraft. Overalt, da Hovarbeide koster Bonden meer end hans eget Arbeide hjemme, saa bliver hans Tab derved desstørre, jo mere Arbeide han maae anvende til Hovningen.

I Henseende til Forbedringer af Bondens Jordlodder har Hoveriet ingen Indflydelse enten til at befordre dem, eller hindre dem, skjøndt det sidste ofte paastaaes. Aarsagen dertil er den samme som hos de sædvanlige Fæstere, der naagter de er hoveriefri, dog ikke heller give sig af med Grundforbedringer. Alle fri Bønder og Hovpligtige kunne derimod nok foretage

Arbejde til Forbedring som lønner sig i deres formodede Levetid, inden nye Indfæstning kan tapere deres Stræbsomhed; de kunne drive deres sædvanlige Jordbrug med Orden, og de kunne Hoveriebønder gøre ligesaa godt som Frie bønder, skjøndt med mere Ansirængelse, eller ved at anvende nogen Industrie. Det er ogsaa sjældent at Hoveriebønder i denne Henseende staae tilbage for Fæstebønderne, ligesom de endog ofte ere tidligere færdige med deres Arbejde hjemme end Hovedgaardene blive færdige med sine.

Hoverie er derfor, som det nu er i Danmark, ikke synderlig skadeligt i Henseende til Bøndernes Jorder. Naar de endog alle drevs af frie Bønder vilde de dog ikke forbedres betydelig.

Hvilke Virkningen har Hoveriet for Jorddrootten selv, for hans Hovedgaards Jord, og igjennem disse for Nationalformuen?

Jorddrootten har en stor Deel af den faste Driftscapital i Gang, som hans Jord behøver; han har sin Besætning; af den aarlige Driftscapital ligeledes, han har faste Folk, Oplag af usolgte Producter. Han sparer ved Hovarbeid

det kun en liden Deel af den første, til Redskaber, eller Inventarium, af de sidste sparer han hvad flere Folk og Arbeidsdyr vilde udkræve, især sparer han Dagleie; thi da meget Arbeide er pludseligt, og fordrer mange Hænder for faa Dage, saa kan han ikke holde de en Gang imellem nødvendige Folk hele Aaret igjennem.

Jorddrootten vinder da ved Hoberiet:

1. Renterne af en Deel af den faste Driftscapital.
2. Renterne af en stor Deel af den aarlige Driftscapital.
3. Han er betrygget for tilfældigt Tab som kunde finde Sted ved Mangel af Hænder til i Hast at forrette vigtige Arbeider, saasom i Hæbjergningen og Kornhøsten.

Men disse Fordeele koster ham:

1. En betydelig Afgang i Indfæstning, aarlig Landgilde, Reiser, som Hoberiebønder udrede mindre end simple Jæstebønder.
2. Et betydeligt Tab ved en til en vis Plan bunden Dykningsmaade. Hovningerne ere bestemte til visse aarlige Gang og Spænddage, Arbeidets Bestaaenhed er fastsat; folgelig kan en forbedret Dykningsmaade

ikke finde Sted ved Hoverie, alt maae temmelig forblive ved det gamle. Vil Jorddrootten Nyheder, maae han forrette Arbeid det selv.

3. Et Tab, eller dog Udsættelse derfor ved den større Understøttelse en Hoveriebonde kan trænge til frem for en Fribonde da Hoveriebondens Velstand maa være ham vigtigere end Fribondens, saa hjælper han ham villigere end den sidste; ved Laan, Forsskud, Credit paa Skatter ic.

Hvorvidt opveier nu disse Udgifter de forhen værende Fordele?

I Almindelighed ere de af et større Velobend Nyttens, og Hoveriet bliver folgelig et Tab for Jorddrootten.

Vi ville af et Exempel udlede Beviser. Et lempeligt Hoverie for en Bondegaard paa 6 Td. Hartkorn udgjør fælden $\frac{1}{8}$, ofte $\frac{1}{7}$ ja ofte kun $\frac{1}{8}$ af hans egen Gaards Arbeide. Bonden giver villig 40:50 Rbd. for Hoveriefrihed. Jorddrootten kan da drive sin Mark selv med en Driftscapital, lig der som $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{7}$, $\frac{1}{8}$ o. s. v. af hans hoverieegjørende Bønders Antal behøver; det er, han behøver for hver 6, 7, 8 Hovbønder

en Bondes Driftscapital, men da han allerede har en Deel af den aarlige Driftscapital i Activitet, saa behøver han kun at forsøge den i en vis Grad. Dette er nu tilfældigt, og localt; vi ville derfor ikke beregne det, men kun antage, at Hovedgaardens Eier for at drive sin Jord selv behøver et Tillæg i hans aarlige Driftscapital lig der $\frac{1}{4}$ af hans Hovbønder bruge. For hver 8 Hovbønder maae han følgelig holde en Plov, to eller fire Heste og en Karl og Dreng til Markarbeidet og til Røgt for Hestene. (Nærg: besætningen forsøges ikke; de Folk, den udkræver, var allerede).

Jorddrottens faaer af hver 8 Bønder 400 Rbd. Hoveriepenge. Regnes $\frac{1}{4}$ deraf som Rente af det Tillæg den faste Driftscapital udkræver, saa er det à 8 pC. 1250 Rbd., de $\frac{3}{4}$ som Renter af Tillæg til den aarlige Driftscapital à 16 pC. = 1875 tilfammen en Driftscapital af 3125 Rbd. Da nu en Bondegaard paa 6 Ed. Harts forn er tilstrækkelig forsynet med en fast Driftscapital af 1000 Rbd. og en aarlig Driftscapital af 500, saa begrunde de 400 han faaer af 8 Bønder en meget større Driftscapital end Bondegaardenes egen Drift, eller $\frac{8}{9}$ = 1 Hov:

Bondes Arbeide paa Hovmarken, nemlig 3125 Rbd. for at være stadesløs skal Jorddrotten kun have 1000 à 8 pC. . . . 80 Rbd.
 500 à 16 pC. . . . 80

 160 Rbd.

Han faaer 400

 240 Rbd.

Det er i Capitalværdie à 4 pC. 6000 Rbd. for meget af 8 Hovgaarde som tilsammen forrette de 1 Bondegaards Arbeide paa Hovmarken.

Da denne Capital er bunden, saa kan den ikke sættes i Virksomhed af Jorddrotten, den er tabt for ham saalænge Hoveriet varer.

For dem som maaskee ikke føler Styrken af Veriset saaledes som det her er fremsat vil jeg fremsille det under en anden Form.

Vil en Hoveriebonde frakjøbe sig Hoveriet for 50 Rbd. aarlig for 1 Gaard paa 6 Td. Harts Korn som er det fordi han finder sin Regning derved. Han erklærer altsaa derved sin Gaard for at være 50 aarlig bedre end for her, det er à 4 pC. 1250 mere værd i Kjøbesum.

Al 8 hoverieegjørende Bønder kan Jorddrotten altsaa faa $8 \times 50 = 400$ Rbd. aarlig, eller $8 \times 1250 = 10000$ Capital imod

at han selv paatager sig Hoberiet, som er lig
en Gaards Drift paa 6 Td. Hartkorn.

En saadan Gaard behøver efter det fores-
gaaende kun en aarlig Driftscapital af 500,
(Rente 80). En Jorddrot behøver ikke alliges-
vel større Driftscapital til sit paatagende Ar-
bejde $\equiv$ 8 Hovninger end 1500 det er 1000
til 8 og 500 à 16 pC. 160 Rbd.

Men nu har han Rente à 4 pC. af 10000
Rbd. 400 Rbd.

160

følgelig tilovers 240 Rbd.

for 8 Hovninger, eller en Capital $\equiv$

6000; han behøver 160

aarlig $\equiv \frac{16}{40} \equiv \frac{2}{5}$ han faaer 400 Rbd.

Han kan følgelig forrette Hoberiet for 8 Hov-
ninger, altsaa alt Hoberiet med $\frac{2}{5}$ af det
Bønderne ville give, man derfor maae ansee
Arbeidet af Bønderne for at være $\frac{2}{5}$ Deel, naar
Jorddrotten erholder kun en Værdi af $\frac{2}{5}$, følg-
elig spildes ved Høvarbeidet $\frac{3}{5}$ af Arbeidet, el-
ler rettere og egentlig, Høvarbeidet koster Na-
tionalformuen $\frac{3}{5}$ isteden for, det burde kun kos-
te $\frac{2}{5}$.

Da dette Arbejde repræsenterer virkelig en Capital, (thi den kan skaffes frem naar Hove-
riegaardene sælges) saa kan den omsættes om den
var realiseret af Jorddrootten selv til hans Hov-
markers Forbedring, af ham udlaaues til an-
dre Dyrkere, som dermed kunde forbedre eller
udvide Ugerdyrkningen. Dette kan nu ikke skee;
Hoberiet binder denne Capital, til Tab for
Jorddrootten og for Nationalformuen; folgelig
er Hoberiet skadeligt, endog naar det er aller-
tempesteligt.

Det er muligt at denne noget usædvanlige
Synsmaade af Hoberiet vil forekomme noget
fremmet, og maaskee vanskelig, at bringe i
Forening med hoed Erfaring synes at lære.
Om den er usædvanlig eller ikke gjør intet til
dens Rigtighed. Hoberiet betragtes med et alt
for indskrænket Blik naar man blot seer paa dets
umiddelbare Virkning paa Hovbonden og paa
Hovedgaardens Mark. Han kan gjerne staae
sig godt nagtet hans Hoberie, og dyrke sin Mark
ligesaa godt som en sædvanlig Gæstebonde; dette
seer man tidt nok, ja langt oftere end man kun-
de troe. Hovedgaardens Mark kan ogsaa ved
Hoberie dyrkes meget godt; man finder den sæd-

vanlig ogsaa godt dyrket; men Kibben dertil er ofte Tiender eller andre overordentlige Fordele, og en større Orden i den almindelige Behandling.

Man kunde indvende at det forestaaende Beviis ikke synes at stemme med hvad Erfaring lærer. Var Hoveriets Afskaffelse saa fordeelagtigt for Jorddroiten som det paastaes, hvortil kommer han sig da ikke oftere ved Hoveriet. Aarsagen er simpel. Der er for det første stor Forskjel paa om en Proprietair faaer en aarlig Afgift til Godtgjærelse for Hoveriet, eller om han faaer en Capital en Gang for alle. I første Tilfælde har han simpel Rente af en bunden Capital, i det andet en Capital, som han kan kasse sig saa høie Renter af som mueligt. For det andet er Hovmarken en stor Jordlod. En saadan drives altid ved almindelig god Dyrkning med større Forskjel imellem Productions Omkostning og reen Indtægt end en liden Jordlod, hvor Omkostninger mere nærmer sig den rene Indtægt. En stor Jordlod er derfor forholdsviis meget mere indbringende end en liden. Men den store Jordlod har ogsaa ved hver Forretning en stor Masse af Arbeide, og for at

dette kan vorde forrettet i rette Tid behøves mange Arbeidere. Falder Hoveriet bort saa indskrænkes Hovedgaarden til sine faste Folk, som ved mange Leiligheder ikke ere tilstrækkelige. Dagleiere eller Arbeidsfolk ere ikke altid at faae, følgerig kan den store Jordlod, overladt til sig selv, ofte sættes i stor Forlegenhed, ja bringes i stort Tab.

Dette Tab frygte Hoverleiere for at riske, og blive derfor heller staaende ved det mindre og visse end besatte sig med det større, men usikrere.

For det tredje er det ofte et og det samme at stille sig ved Hoveriet og at udparsellere Hovemarken.

For det fjerde kan en Proprietair ikke sælge Hoveriet inden Bonden vil kjøbe det, og dette har ved lempeligt Hoverie Vanskeligheder.

I øvrigt staaer denne Materie i Forbindelse med følgende: Om Jordlodders Størrelse, om et godt System for Dagleierklassen samt et vult somt Landpolitie.

Følgerig maae vi erklære Hoveriet for en høist skadelig Byrde, der volder Ulighed imellem Bønderne, sætter dem i et slet borgerligt For-

hold til Forbegudskeieren, hindre de store Hovmarkers fuldkomnere Dyrkning til sandt Tab for Hoverieeierne selv, fordi det unddrager dem en brugelig Capital, spilder en stor Masse Arbeide for Nationen, og binder en stor Capital der, paa en gavnlig Maade kunde virke til Nationalsformuens Forøgelse; sølgelig til en forøget Statsindtægt.

Foruden Hoverie til enkelte Personer maae ofte gjøres Hoverie til Staten. Hertil hører alle Rejser, Kongerejser, Betarbeide, Indkvartering m. m.

Alle saadanne Byrder ere meget trykkende, langt mere end det egentlige Hoverie, thi dette er bestemt, det betales eller godtgjøres; det overrasker ikke, thi enhver Hoveriebonde kan om han vil sige sig selv til. Hovarbeidet forrettes med Orden og med Hensyn til Besparing af Tid og Arbeide. Det offentlige Hovarbeide tager i Henseende til disse vigtige Poster ingen Betragtning. Det er tidsspildende og ødelæggende, ofte fornærmende i høi Grad for den personlige Kærlighed. Med alt dets tilsyneladende Bestemthed er det ofte aldeles ubestemt. Hvad kan f. Ex. synes meer bestemt, end at en Bonde

møder med en Vogn i Ringsted for at kjøre til Slagelse? Men hvilken Forskjel om han møder Kl. 12 og kjører først Kl. 6? hvilken Forskjel, om der, som Rothe siger, paa Vognen sidder godsmodig sindig Mand, eller en til Galopridt vant Husar?

Dette Hoberie til Staten er altid ubeleiligt, fordi det for det meste er uventet, og tildeels ubestemt. Det er desuden overmaade ulige fordeelt paa Statens Borgere, saa at Nogle ere aldeles fritagne herfor, andre som ere saa uheldige at behoe Egne hvor det ofte foresalder trykkes ned deraf, medens visse Egne sjelden føler dets Byrde. Ved en Undersøgelse foranlediget af Rentekammeret 1785 fandtes at paa Rjøsbenhavns Amt gjortes aarlig en Reise for hver $1\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn men i visse andre Amter kun en af 100 Td. Hartkorn.

Denne Byrde er overmaade trykkende og dens ulige Fordeling frembringer ogsaa her den forhen paaankede skadelige Forskjel eller Ulighed, som finder Sted imellem Landets Jordbrugere, og hvis uheldige Følger paa Productionens Mængde og Priis vi have anmærket.

Beskatningssystemet har en stor Indflydelse paa Agerdyrkningen. Det kan være saaledes beskaftet at det undertrykker gaadste denne vigtige Kilde til Nationalvelstanden, deels ved dets Indretning, eller Skattnes og Afgifternes Fordeling paa agerdyrkende Personer og paa Jorderne, deels ved at fordre et, Productionskraften overstigende, Beløb. Vi bemærke:

1. At al Ulighed i Afgifter og Paalæg er fornærmende for de Klasser, Stænder, eller Enkelte Mennesker, som lide, medens andre fritages.
2. At Ulighed i Skatter paa Jord have som al Ulighed i Byrder en skadelig Indflydelse paa Productions Mængde og Priserne, i det Varene faae en forskjellig Bytteværdi, imens Prisen bliver den samme. Ved en lavere Kjøbesum jævnes Uligheden ikke uden for de allerede eksisterende Skatter; for nye ikke.
3. At al Beskatning, som fornemmelig træffer Productionskraften, eller Driftscapitalen er nedtrykkende og ødelæggende. Paalæg derimod, som gjennem den rene Indtægt træffer alene Grundcapitalen, ere de eneste som kunne

bæres uden Ødelæggelse, eller i det mindste uden en høist skadelig Standsning.

De Byrder, som træffe Productivkraften angribe saa at sige Agerdyrkingens Hjerte; de gjøre Productionen vanskelig; den stigende Forbedring i Agerbruget umulig. Naar Landmanden skal spille sin Tid, sin Arbeidskraft paa Egter, Reiser, Høveri, saa lide hans Redskaber og Arbeidsdyr, det er, hans Driftscapital staaer ikke til hans eget Arbeide, som derover maae staae tilbage. Skal han give sit Straae og Hø bort til Tiende og Leverancer, saa savnes det til hans Markers Vedligeholdelse i den nærværende Frugtbarheds Tilstand; denne maae selgelig progressiv tage af, og Productionen vorder ringe. Endog om han erholder fuld Betaling for Leverancen af Halm og Hø taber han; thi for Penge kan han i Almindelighed intet faae tilkjøbt af disse Ting, og det er han meer om Tingene selv at gjøre, end om deres Pengeværdi.

Endog Leverancen af Kornbare er Landmanden til Skade; og han maa langt heller betale Kornet end levere det in natura. Ved Kornudskrivning kommer den indenlandske Handel

Ø af sin sædvanlige Gang, Landmanden mister sin Kredit i Kjøbstæderne, da disse hellere modtage Kornvare til deres Handel end rede Penge for de solgte Vare, som giver dem kun Fordeel paa een Maade, da de ved den anden vinde baade som Kjøber og Sælger.

Ved Aflevering af saadanne Vare lide Landmændene altid, thi Oppebørselsberjentere sørge for at de selv ikke komme til at bære Tab som de ikke kunne taale. Landmanden betaler derfor altid saadanne Paalæg dyrere end han skulde.

Vi slutte vore Bemærkninger med den Erindring at saadanne Byrder ere ingenlunde nødvendige, uden maastee i overordentlige Tilfælde, Krigstilstand s. Ex. Men hverken i Krig eller i Fred finde saadan Arbeide, Vgter Reiser, Hoverie, Korn: og andre Leverancer, Sted i en af de meest blomstrende Stater, Storsbritannien. Der spænder ingen Farmer for sin Vogn, leverer ikke et Knippe Halm, et Bunde Høe uden contant Betaling med mindre han seer en Parlaments Act derfor. Et Beviis paa at saadanne Afgifter, Arbeide og Paalæg virker sig kunne undværes.

Iblandt Hindringerne for Agerdyrkningen have vi regnet dem Kornpolitiet kan opstille. Kornpolitiet kan standse, ja aldeles ruinere Agerdyrkningen ved Indskrænkninger i den indenlandske Handel, ved Udsørfels Forbud eller høi Udsørfelstold. Det kan skade baade ved Lovbuddenes Bessaffenhed, og ved deres Ustadi-
ghed.

Er den lovbestedte Kornhandelsplan til Hindrer for Agerdyrkningen i et Land, saa mærkes denne skadelige Virkning dog snart, naar Planen følges, og varer i nogen Tid. Men Jagttagelser herover blive vanskelige naar Kornhandelsplanen hvert Aar faaer en nye Skikkelse. Naar en Landmand ikke med Visshed veed at hans Production altid finder Affæring til gangbare Priser, saa fattes ham Opmuntring. Naar han formedelst Ustadi-
ghed i Kornhandelsplanen ikke veed hvilke Producter han med Fordeel kan lægge Vind paa, saa indskrænker han sig til det blot nødvendige. Men hvorledes skulde Danmarks Agerdyrkere, for at nævne et Exempel, i det hundrede Aar fra 1672 til 1774 have kunnet have denne Kundskab, og handle efter nogen udbidende Plan i deres Jordbrug,

da Kornhandelsplanen i disse hundrede Aar har lidt ikke mindre end sex og halvfjerdsindstyve Forandringer. Selv siden den Tid har den langt fra ikke heller været stadig og i alt fra 1774 til 1806 lidt syv Forandringer. Ingen som har trængt dybere ind i Agerdyrkningens Natur vil i alle disse Forandringer mistkjende en af de vigtigste Aarsager til det lave Trin paa hvilket denne nyttige Konst er bleven staaende her i Landet.

Danmark kan nu brødføde, sig endog i et Middelaar, og tillige forsyne Norge; ligesom Holsten kan forsyne Hamborg for en Deel. Men denne Deel er ogsaa næsten den danske Stats hele egentlige vigtige Kornexport. Og dog kunde den ved Agerdyrkningens Flor blive langt større, thi der er Udsigt til Affætning udenlands af gode Kornbare. Sverrig behøver aarlig 5:600,000 Ed.; Norge ligesaa meget og Engelland over 800,000 Ed. Hvede samt i det mindste 200,000 Ed. Havre. En Nation, som kan brødføde sig selv i et Mellemmaal, og som har saa sikker Udsigt til Affætning af det overflødige, kan være driftigere i sit Kornhandelsystem end en Nation, som ofte trænger selv. Her behøves

ikke den overbrevne Engstlighed, som bryder ud i de idelige Reguleringer, der tilsidst forvirre Agerdyrkerne.

De Hindringer, for Agerdyrkningens Opkomst, som vi hidtil have gjenneemgaaet, have alle den fælleds Karakter, at de virke mere moralsk end fysisk til at tvinge en Agerdyrker tilbage i Middelmaadighed. De volde en moralsk Umuelighed, at forbedre Agerbruget, Landmanden vil under disse Hindringer ikke forbedre, om han end kunde. De Hindringer, vi nu vilse betragte, have et andet Præg, de angaae Dyrkningen selv, de indskrænke Landmandens praktiske Midler, de volde at han ikke kan forbedre sit Jordbrug, og drive det til den størst muelige Høide, om han endog vilde. Til denne Klasse hører Fællestak.

Servituter.

Mangel af Capital.

For smaa eller for store Jordlodder.

Mangel af et godt System for Landarbeidernes Klasse.

Mangel af et tilstrækkeligt Landpolitie.

At Fællestak er en meget stor Hindring for en god Dykning er saa tydeligt, og saa

almindelig erkjendt at det ikke behøver Bøvlis. Fælledeskab i Jorder beroer ikke paa at Folk vilde boe sammen i Byer, men paa at de, som vilde boe sammen, ikke paa andre Maader end ved at de delede Algerskifterne skiftevis imellem sig kunde skaffe sig lige gode og lige store Lodder. Taxation kjendtes ikke og den kunde ikke heller bruges ved Opdyrkning. Endanck Statsoeconom har nu ikke fornøden at undersøge Fælledeskabets Skadelighed, da det kan ansees for ophævet i Danmark; og efter en god Plan. Imidlertid havde det dog været at ønske at man ved de danske Udskiftninger havde betjent sig af en anden Taxationsmaade eller rettere, anden Taxations Formular; den brugte er vist nok tilstrækkelig for at udskifte en Byes Jorder; men den giver hverken Statistikerne eller Statsoeconomien nogen Oversigt af Landets Jorder, fordi Taxationens Udtryk giver ikke nogen umiddelbart Begreb om Jordernes Vægfærdighed og Productivitet. Hvilket Begreb faaer man ved at høre f. Ex. at en Ager er taxeret for 12? Refererer dette sig til en Normaljord, saa kjender man ikke denne nøiere end at denne er enten 8 eller 24. Men hvad kan denne Jord indbringe? Dette giver Taxationen intet

Begreb om. Den preussiske Taxationsmaade derimod bestemmer ved at ansætte Jorderne i visse Klasser, hvad de kunne producere i visse Aar, og betegner derved tydelig og overskuelig Jordens Værdi. S. Ex. Høede, Byg, Rug, Havres land, hver i 10 Klasser.

En af de største Hindringer for Agerdyrkningsens Opkomst er den som Mangel af Capital lægger Dyrkeren i Veien. Den standser hans Bestræbelse i enhver Green af hans Arbejde til Skade for hans private Formue og for Nationsformuen.

Det er ikke her Grundcapitalen, som kommer i Betragtning; den har ingen egentlig Virkning paa Culturen. Det er Driftscapitalen, som et Jordbrug Forbedring skal stee ved. Enhver bestemt Drift af et Stykke Jord behøver en forholdsmæssig Capital for at vedligeholde sig. Skal Driften forbedres, saa maa Driftscapitalen blive større. Men hvorfra faaer Landmanden denne store Driftscapital, naar han ikke kan tage den hos sig selv, hvilket de allerfleste Landmænd ikke kunne? Det Hypotek, han kan stille derfra, Nægg, Nedskaber, beholdne

Varer, den vorende Afgrøbe er usikker? Ingen vil laane derpaa, og Forbedringen udebliver.

Den Usikkerhed, som hænger ved Landbrugets Driftscapitaler er vist stor, og derfor seer man ogsaa, at et Lands eller Nations mobile Formue lettelig vender sig fra Agerbruget til andre Næringsveje, der i Grunden ere endnu usikkrere. Thi hvad kan være usikkrere end at sende et Skib med Ladning til China? Men denne Usikkerhed udsætter man dog heller sin Capital for end at bruge den som Driftscapital i et Afsælsbrug. Grunden dertil er at en Handelscapital, især den, som er udsat for Risiko, giver altid høie, og undertiden overmaade høie Renter. Driftscapitalen af en Jord giver altid høie Renter men aldrig usædvanlig høie Renter, fordi Agerbruget er en saa overmaade almindelig Næringsvej, at dens Producter, formedelst den store Concurrænz af Sælgere, som ere nødtre til, ikke blot at sælge, men at sælge snart, altid maae sælges for den allerlaveste Priis som muligt. Den Handlende kan ofte erholde meget høie Priser, og vinde derved; naar en Landmand faaer høie Priser vinder han kun sjelden, thi de høie Priser ere Følger af et ringe Product, af Mis-

væxt, eller Mangel. En Handelsmand kan derfor worde rig ved sin Handel; en Landmand derimod neppe; i Almindelighed opnaaer han kun en vis Grad af Velstand, med temmelig Udsigt til dens Vedvarenhed. Naar Landmænd worde rige, er det ikke ved Agerdyrkningen, men ved Handel som Agerdyrkere; ved at opdyrke, og ved at forbedre i betydelig Grad, ved Kjøb og Salg af Eiendomme &c.

Uf denne Aarsag maae Handlen friste Egensnyttens mere end Agerdyrkningen, og lokke Capitaler til sin Drift, som berøver unddrages Jordbruget. Dette maatte saameget mere finde Sted, som man har udfundet et Middel til at ophæve, eller dog meget formindste den Risiko, som en Handelscapital er underkastet, ved Assurance for Skib og Ladning, ved Assurance for Pakhuse og Vare deri. En Landmand kan ikke staae sin Driftscapital, især den aarlige samme Sikkerhed. Mod Jldsbaade kan han det for det meste; men for sin Afgrødes Bestadigelse af Natur Aarsager kan han ikke betrygge sig, saaledes som en Handelsmand sin Ladning mod Søestade. En Handlende betaler sine Vare naar han faaer dem, han veed hvad han faaer.

En Landmand betaler altid sine Vare eller Producter forud; (Arbejde, Sæden) og er uvis om hvad han faaer, om 4 Fold eller 8 Fold; flette eller gode Varer. Denne Uvisshed i Forening med det mulige Tab paa Heste og Qvæg, gjør at en Landmand ikke, uden hos sig selv, kan faae sin Næringsveis Gjenstande eller Producter sikkert, deels til Bedvarenhed af omtrent samme aarlige Indtægt, deels til Bedligholdelse som hans Eiendom. Derover er det vanskeligt for en Landmand at forskaffe sig en tilstrækkelig Driftscapital, og da Mangel af den maae indskrænke ham til en ufuldkommenere Drift, saa seer man, hvor vigtig denne Omstændighed, dette Savn, er.

Mangel af Capital for Agerdyrkningen er i Almindelighed grundet i følgende:

1. At de Hindringer som trykke Agerbruget gjører denne Næringsgreen mindre søgt, og derfor overladt til mange, som gribe den af Nød. Efterhaanden begynde dog nu flere at søge Agerbrug.
2. At enten ved Regjeringens positive Foranstaltninger, eller ved locale, og Tidssoms stændigheder; Fabrication eller Handlen til-

trække sig en større Deel af Nationens mobile Formue end de burde, hvorover Agerbruget maae fattes.

3. Mangel af Assurance for Driftscapitalen. Imod Misbæxt kan vel ingen Assurance findes Sted, men det var meget let muligt at assurere Heste og Kvæg, og dermed give dem en stadig Værd, altsaa en hypotekar Værdi.

Mangel af Capital volder at ingen Jordlod, stor eller liden, kan drives til den størstmulige Indtægt. Med tilstrækkelig Capital kan enhver Jordlod, stor eller liden, drives til Guldkommenhed. I disse Sætninger ligger Oplosningen af det saa tidt opkastede og omtvistede Spørgsmaal: Om Jordernes Afdeling i store eller smaae Jordlodder eller Afsælsbrug er fordeelsagtigst.

For at indsee den egentlige Betydning af dette Spørgsmaal maae vi forudsætte følgende Bemærkninger:

1. Naar den høistnuelige Kultur forudsættes paa en stor Jordlod, saa giver denne hverken større Product, eller bedre Producter, end den samme Jordlod vilde give om den

deeltes i mange smaae Jordbletter. De sidste fordre kun en større Driftscapital, eller mere Arbeide. Om en Gaard paa 300 Td. Land deles i 100 paa 3 Td. Land, vilde (ved den høieste Kultur paa begge) deres Product blive lige. En Hauge f. Ex. paa 300 Td. Land er ved tilstrækkelige Driftsmidler absolut muligt, ligesaa vel som 100 paa 3 Td. Land, men det er lettere at faae 100 smaae Hauger dyrkede, end 1 stor, og sædvanlig finder man at Total Productet af en Mængde smaae Lodder udgjør mere end af en stor. I Nærheden af store Steder sees dette ofte, i mange Egne Pfalz, Belgien, ligesaa.

2. Men i samme Forhold som Kulturen synker, eller bliver staaende paa et lavere Trin, af Mangel paa Driftscapital, bliver der en mærkelig Forskjel imellem den store Jordbletters Production og de mindres. Den stores Production vil overstige Summen af de mindres, og det desmere jo flattere Jordbunden, og Dyrlningen er; og jo mindre Capitaler, der arbeides med, paa begge Sider. Synker Producten da af de smaae

Lodder ned saa dybt, at den blot ernærer Besidderen, saa giver den ingen reen Indtægt, og der gaaer intet deraf over til Nationens Formue. Den har blot ernæret en større Folkemængde, men da denne intet i dette Tilfælde har bidraget til en forøget Indtægt, saa gavner den ikke. Den har nemlig kostet ligesaa meget som den har indbragt. Og den blotte Folkemængde nytter ikke Nationen. Derimod vil den store Jordblods Production altid beholde en reen Indtægt, som Overskud fra Forbruget, hvilket gaaer over til Nationens Formue. Under slet Dykning ere smaae Lodder stadelige; de ere for Nationen at ansee som tabte. Mangel af Capital kan være og er for det meste Skyld i at de ere slet dyrkede.

3. De smaae Lodder udkræve en større Drifts capital end de store. For at besride alt Arbeidet i rette Tid maae enhver Jordlod have i det hele nogen Arbeidskraft til overs.

I den virkelige Praxis synes vel denne for smaae Lodder for store Arbeidskraft ikke kjendelig. Men den finder virkelig Sted.

Om smaae Lodder paa 3/6 Ed. Land ikke altid holde Heste, saa maa de leie og dyrt betale, med Arbeide eller paataget Hovserie, til de større Lodder, for at faae de nødvendige Spænddage eller Spændarbeide gjorde. Besidderen anbringer altsaa den behøvende større Driftscapital i Form af mere Arbeide, eller en stor Anstrængelse. Men da dette mere Arbeide intet indbringer mere end sædvanligt Arbeide paa den store Jordlod saa er det ikke en fordeelsagtig Anvendelse. Den Masse af Arbeide, som dyrker 100 Lodder à 3 Ed. Land til et vis lavt Product, kunde dyrke omtrent i det mindste 4/500 Ed. Land til samme Product, og større Indtægt for Nationen.

4. Heraf følger at om baade den store Jordlod og de mindre dyrkes til al muelig Fuldkommenhed, saa at deres Production er lige stor, saa stor at paa begge Sider noget gaaer ind til Nationalformuen, saa maa Bidraget altid blive meget mindre for de smaae Lodder, da det koster Nationen meget mere, hvilken Beføstning maa fradrages. Disse Beføstninger berøe paa den aarlige Driftscapitals

uforholdsmæssige Størrelse, hvorunder ogsaa Udgifter til de flere Menneskers Underholdning eller Forbrug af Producterne maae henføres.

Jordernes Uddeling i smaae Jordlodder har da for Nationen følgende nærmere Virkninger.

1. Et Lands Agerdyrkning behøver en desto større Driftscapital jo flere smaae Lodder det har.
2. De smaae Lodders Production koster Staten mere end de store Lodders, og deres Bidrag til Nationalformuen er meget mindre.
3. Da en liden Jordlod giver kun et lidet Product, saa er enhver tilfældig Formindskelse heri farlig for Brugeren, som altid behøver det hele. Derfor er Besidderen af smaae Lodder let underkastet Nød og Armod ved Misvæxt og Vanheld. En Landmand, som maae kjøbe Landproducter, er den fattigste af alle Fattige, som endnu kunne arbejde, thi enhver anden Arbejder kan forhøje sin Arbeidsløn naar Levnetsmidlerne stige; Landmanden som mangler disse, har intet at sælge som Landmand. Han kan kun sælge

sit Arbeide for andre som Dagleier noget dyrere, men han kan aldrig faae denne sin Dagløn saa forhøiet som Nødvendigheden forlanger; fordi Dagløn ikke i kort Tid, men først efter lang Tid sætter sig i Ligevægt med Priserne paa Livets Nødvendigheder, det er, han maae arbeide end meer for Andre, for at leve, og derved maae han forsumme sit eget Arbeide.

4. Smaa Lodder forsøge Gølketallet, men ikke nogen gavnlig Gølkemængde, med mindre de frembringe et Overskud af Producter over deres Forbrug, som har Bytteværdi, og som saadan kan vorde fordeelig for Nationalformuen.
5. Dette kan kun skee ved tilstrækkelig Arbeidskraft, eller Capital, der kan bestaae i virkelig Capital, eller i Arbeidsbequemhed, Kyndighed, Bindstibeholdning. Heri er meget nationalt.
6. Men altid har dog Arbeidsomheden Grændser i Tiden. Naar Brugernes Kræfter svæktes ved Alder, saa behøver han en endnu større Driftscapital for at holde Arbeidere i sit Sted. Paa alle Kanter grændser en

liden Jordlod til Fattigvæsenets Terri-
torum.

Conclusion bliver da at

Smaa Jordlodders Drift koster Nationen
for meget i Forhold til de store Lodders.

At deres Besiddelse er mislig for Brugerne,
saa at den Folkemængde de frembringe, er ikke
altid gavnlig, men kan være skadelig.

At Brugerne selv ere ikke i nogen lykkelig
og sikker Stilling.

Disse Grunde ere tilstrækkelige til at bevise
at en Regjering i det mindste ikke bør opmuntre
eller lokke til Jordens Fordeling i smaae Lodder.

J Stater, hvor man ved positiv Med-
virkning har villet bidrage til Jordens Udnyk-
ning i smaae Lodder, eller dog ønsker at den
maa finde Sted, anseer man dens Gavnlig-
hed fra tre Synspunkter. Først at den befors-
drer Folkemængden. Vi have allerede saa hørt
at Folkemængde i og for sig allene ikke er nogen
ønskelig Sag.

For det andet har man troet, at den Nød-
vendighed, hvori Brugerne af smaae Lodder
befinde sig: at leve for en stor Deel, om ikke
gandske af en liden Plet Jord maatte bringe dem

til at dyrke denne Plet til den største Guldkornsmenhed. Skæbte] dette saa vare smaae Lodder meget fordeelagtige. Men dette Haab slaar som oftest feil. Man kan ikke nægte at ved smaae Lodders Indretning ofte udyrket Land optages, at Brugerne arbejde med Anstrængelse, men det er ligesaa klart at deres Dyrkning maae i det hele være kraftløs, fordi de fattes Driftscapital, fordi den Masse de virke paa er kun liden, og ethvert Vanheld, der indtræffer, er derfor stort, man finder at det virkelig er saa, i alle Lande; naar man nemlig gjør Forskjel paa Klima, Jordbund og Omstændigheder. Thi en Jordlod, som i Danmark er liden er det ikke i bedre Klimater. Her er en Jordlod paa 5 Td. Land liden; en Bondesfamilie kan ikke leve deraf; i Pfalz have de fleste Bønder ikke mere, og leve deraf; i Brabandt er 5 Td. Land ogsaa stor nok til at ernære en Familie. Men Klimater, Arbeidsomhed, Stræbsomhed er ogsaa kraftige Capitaler i Pfalz og i Brabandt som Danmarks Landalmue ikke eier.

Eudelig har man yndet Jordens Udstyknings i saa smaae Lodder, at Brugere ikke kunne leve deraf allene, i det Haab; at de for de første

skulde være Haandværkere; men hvortil? Haandværkerne paa Landet er sædvanlig flette og Jusskere, og dernæst at de som Dagleier kunde afhjælpe de store Jordlodders Trang til Hænder, og gjøre det mueligt at de bleve drevne uden at holde altfor mange faste Folk. Denne Bestemmelse er upaatvivlelig af stor Vigtighed. Og Hensigten opnaaes ogsaa nogenledes, skjøndt ingenlunde gandske som vi nu skulle overvise at om ved at undersøge, hvilket System for Landarbeidet er det bedste.

Enhver Jordlod, stor eller liden, trænger til fremmed Arbeide, eller til saadant Arbeide, som ikke kan regnes til den sædvanlige Arbeidskraft. En liden Lod behjælper sig i saa Henseende med de største Anstrængelser af de disponible Kræfter, hvilken forslaae, da Mængden af Arbeide ved en liden Gaard er kun liden, og Trangen i enkelte Tider, som i Høsten, er dog kun for et Par Dage i det høieste. Ved store Lodder er Trang til fremmed Arbeide stor, fordi der behøves meget overordentlig Arbeide forrettet i en vis Tid. Hertil behøves Arbeidere, foruden de faste Folk. Der bør være Arbeidere i en til-

stræffelig Mængde i et Land for at faae Forbe-
dringer udførte.

Disse Arbeidere ere enten Besiddere af jords-
løse Huse; af Huse med nogen Jord, begge enten
Fæste eller Selveierhuse med eller uden Jord.

Jordløse Huusmænd have intet uden deres
Arbeide at leve af; de maae derfor i Almindes-
lighed beslitte sig paa Ordentlighed og Dueligs-
hed for at vorde brugte. Sædvanligen betale
de deres Afgift til Husets Eier med Arbeids-
dage, for de øvrige Dage erholde de Dagleie,
eller Betaling efter Accord. Deres Ugedage er
Hoberie; de ere sædvanligen maadelige Arbeis-
dere, tildeels gamle og skrøbelige. Deres Fors-
fatning grændser nær til Uffselhed. Af dette Slags
Huusmænd er den arbejdende Landalmue i Engels-
land. Ogsaa her i Landet er en stor Mængde.
Er deres Antal endog ikke for stort for det Ara-
beide de kunne faae, saa ere dog sjelden de Ars-
beidsdage de have tilovers fra Hoberiet tilstræk-
kelige til at ernære dem til en endog ringe Grad
af Velstand. De ere fattige og ende som oftest
i Armød.

Denne Klasse af Arbeidere har derfor ins-
genlunde befordres.

Fæstehuusmænd med Jord ere meer almindelige her i Landet end i noget andet Land, og deres Stilling er uægtelig tryggere end de jodeløse Huusmænds:

Deres Forsatning er denne: De gjøre Høverie eller Ugedage for deres Fæste, og arbeide som Dagleiere paa de Dage de have tilovers fra deres egen Drift, for hvem der vil bruge dem. De ere da Fæstere, de ere høveriegjørende, allerede to meget ufordeelagtige Forhold. Men de ere tillige Dagleiere, altsaa staae de endnu under flere Herre. Med alt dette have de tillige deres eget Arbeide at passe, sølgelig beroer deres Forsatning paa fire, tildeels modstridige Stillingen. Ved denne Huusmandsklasse har altsaa et virkeligt ubestemt Høverie indsnæget sig; det til Jordeieren er bestemt; men den Afhængighed hvori en saadan Huusmand besinder sig til dem han arbeider for, er det langt fra ikke. Han trænger til Bonden, for at faae sin Jord pløiet; da han ingen Heste har, eller bør have paa en Lod af 3 Ed. Land; Han kan ikke undvære Bondens Bogn for at faae et Læs Torv eller Hø hjem. Derover er han i Bondens Bold, og denne misbruger ofte nok hans Trang.

At hans Lod som Fæster, hoveriegjørende Dagleiere ikke kan være godt dyrket følger af sig selv. Han har ingen Capital at drive Lodden med uden sine egne Hænder, og dem maae han bruge for andre.

Ogsaa denne Klasse er da ikke lykkelig i sin Forfatning.

Den tredie Klasse, Selveierhuusmænd uden Jord, nemlig Selveierhuusmænd med en Jordlod ere den som man helst maae ønske at Dagleiere paa Landet henhørte til, da deres Besiddelsesmaade er opmuntrende.

Det er derfor denne Klasse af Landarbejdere som Staten burde begunstige.

Herved kommer i Betragtning, som ogsaa ved alle Ansættelser af Huusmænd.

1. Deres Antal burde rette sig efter Mængden af Arbejde, da der ellers enten fattes Arbejdere, eller Dagleierne ikke kunne leve. Reguleringen heraf er umuelig for en Regjering. Deres Ansættelse maae derfor overlades til Eierne af de store Jordlodder.
2. Da smaae Jordlodder drives sædvanlig paa en for Nationalformuen usfordeelig Maade, saa bør disse Huusmænds Lodder være

saar smaae som mueligt, for at formindste
Tabet.

3. Deres Størrelse kan dog ikke bestemmes,
thi den bør beroe paa Besidderens Driftsca-
pital paa Jordbunden; paa Arbeidsomhed og
Arbeidets Mængde i Egnen.
4. Hensigten med saadanne Huusmænds Ansæt-
telse er at skaffe en Arbeidsklasse. For at
jevne Uligheden i Indkomster af Arbeidet,
og for at sikre Familien nogenledes Livets
første Nødvendigheder er det at den bør have
en liden Jordlod. Hensigten dermed er
altsaa ikke at den først skal være Agerdyr-
ker, og bøde paa det den ikke kunde skaffe
den med Arbeide, men omvendt. Dette
er Grundsætningen for den med Jord for-
synede Landarbeiders Klasse. Sædvanlig
antager man netop det modsatte.
5. Da deres Dagleie; Arbeide, og ikke deres
Lodders Dyrkning bør være Hovedsagen,
saar sees det hvor upassende det er, i fleng
og allebegne at ansætte Huusmænd med lige
stor Jordlod.

De bør ikke ansættes uden hvor de kan saar
Arbeide, thi ellers leve de i Fattigdom da de

ikke kunne føde sig af Lodder, og intet fors-
tjene.

Hvor de ikke kunne faae uden lidet Arbeide
bør de mere stole paa deres Lodder sølgelig bør
disse blive større i Forhold til det mindre Arbeid
de. Ligesom dette tager af bør Lodderne forstørres
og naar der er slet intet Arbeide maae Lodderne
være saa store at Huusmandens Familie kan leve
allene deraf.

Disse Sætninger ere soleklare, og dog ag-
ter man dem ikke. Allebegne ansættes Huus-
mænd med 3 Td. Land uden ringeste Tanke, om
at de ere ofte skadelige og blive ulykkelige.

Man forestiller sig maaske neppe hvor ud-
stykket Landet er. Vi ville derfor give Anled-
ning til at bedømme det.

Lubse, Mehrløse, Urz og Skippinge Hers-
reder i Sjælland have til Hartkorn 16,696 Td.
et Areal 195,780 Td. Land.

Matrikuls Nummer	.	.	5784
------------------	---	---	------

heraf er

under 2 Td. Hartkorn	.	217 No.
----------------------	---	---------

og under 1 Skp. til 8 Skp. Htk.	2615
---------------------------------	------

og under 1 Skp. Htk.	975
----------------------	-----

3807

Nummer over 2 Td. Hartkorn	.	1977
----------------------------	---	------

En Td. Hartkorn kan ved et Jebntal ansættes til 76000 Kvadrat Allen = $5\frac{1}{2}$ Td. Land. Af 5784 No. have altsaa 3590 kun $5\frac{1}{2}$ Td. Land i det høieste, og 975 kun 9600 Kvadrat Allen hver.

Man kan paastaae at dette flette Forhold er almindeligt i Danmark.

Det kan ikke nægtes, at det er vanskeligt for en Regjering at regulere denne Arbeidsflaas ses rette Fordeling. Men just fordi det er vanskeligt, ja umueligt bør den slet ikke regulere heri. Naar Agerdyrkningen er løst fra de Lænkter, den trykkes af, vil den snart selv afhjælpe de øvrige Uleiligheder. De store Jordlodder vil ansætte Huusmænd hvor det behøves, og saa mange som gøres fornødne, og Jordlodderne ville af sig selv blive saa store eller saa smaae som de efter locale eller temporære Omstændigheder bør være.

At ville bestemme Jordlodders Størrelse er et underligt Idee. En Jordlod er ikke gavnlig eller skadelig for sin Størrelse eller Lidenhed, men, fordi den drives uden Kraft og uden tilstrækkelig Capital. Om denne er tilstade eller ikke, kan ingen bedre vide end den der kan vil anstaffe sig en

Jordlob. Da man nu kan formode at han maae kunne indsee om det er til hans Fordeel, det er til at befordre hans Lods bedre Dyrkning, om han stiller sig med et Stykke deraf, fordi den er for stor for hans Driftscapital, eller forøger den med et Stykke fordi den var for liden for hans Driftscapital, saa gjør Staten bedst i at lade ham selv skjønde paa sin egen Fordeel, og ikke lægge ham Hindringer i Veien. Altsaa bør Udstykning af Jorder i store og smaae Parseller være enhver tilladt, men det maae ogsaa være enhver tilladt at lægge Jord til Jord. Lodderne antage af sig selv i ethvert Land en vis Størrelse, som til 1 Plov, eller 2 Plove. Det er de antage en vis oeconomisk Størrelse.

Det første er man meget villig til at indramme, det andet derind ansees for skadelig, og er endog hos os paa en Maade forbudet, i det mindste vil det paalægges i visse Tilfælde at oprette Huusmændsfamilier. Det er egentlig at oprette Familier, som man iforveien veed ikke kunne ernære sig.

Den Frihed at adskille, og samle Jord til smaae eller store Lodder er det første Skridt til en god Indretning af den arbejdende Landalmue,

og med den til en forbedret Agerdyrkning. Saaledes som denne Klasse nu er bestaaen, bestaaende af jordløse Huse og Huusmænd allebegne med 3/4 Td. Land er den utilstrækkelig i de allerfleste Egne, og fattes Hovedbetingelsen, nemlig Mueligheden i at sætte sig selv i Ligevægt med Midlerne til sin Ernærelse. Af denne Klasses Forsatning flyde andre Hindringer for Agerdyrkingen, dens Forbedring og Udvidelse, der gjør endog andre Hindringer vedvarende saadanne som Hoveriet; thi dettes Afskaffelse kan ikke skee uden et tilstrækkeligt Antal Arbeidere, som ikke altid ere tilstæde strax naar det behøves.

Den sidste Hindring for Agerdyrkningens Opkomst, som vi vilde betragte er Mangel af et tilstrækkeligt Landpolitie.

En Landmands Arbeide er en idelig Strid imod Naturen; denne virker ham imod paa mange Maader. Skal han kunne overvinde den, saa maae han være vis paa at de Midler han maae anvende, gjøre deres fulde Virkning. Dette kan ikke ventes naar Uorden eller Modstræbelser uden fra træde frem som Hindringer. Naar en Landmand ikke kan stole paa sine Tjenestefolk, paa sin Accord med Dagelær, paa

Fred paa sin Mark, maae hans Mod synke. Heri kan Regjeringen komme ham til Hjelp med et virksomt Landpolitie, som afgjør uden Opsættelse, og ødelæggende Formaliteter. Hvorledes det skulde være, er let at erfare; hvorledes det indrettes hører under det borgerlige Justicevæsen. Her anmærke vi blot at man i Danmark trænger høiligen dertil.

Andre Hindringer, saasom flet Dyrknings-system, Mangel af indenlandsk Samfærse, Veie, Canaler og ordtryffelige Handelsmænd i Kjøbstæder forbigaaes her.

De virksomme Midler til Algerbrugets Opkomst i Danmark.

Ved at overskue de Hindringer, som standse Algerdyrkningen i Danmark, kan det ikke være undgaaet den Opmærksomme, at hvormeget dens nære Næringsgreen end holdes tilbage af indenlandske, statsoeconomiske Standsningsmidler, saa besidder den dog i sig selv Kraft til nogensledes at bryde igjennem, og hæve sig selv. Vores Fædreland beviser det. For 6 : 700 Aar siden havde Landet intet Korn til Udsørsel. Hans fæstædernebegyndte at kjøbe Korn her, og nu

blev mere og mere frembragt indtil vore Dage, da vi have en Million tilovers fra det indenlandske Forbrug, uagtet dette forsyner vist over 500, 000 Mennesker hjemme mere nu end for 700 Aar siden. Men man tænke blot paa, under hvilke Omstændigheder, under hvilke statsøconomiske Forhold Agerdyrkeren har stræbt frem til dette betydelige Resultat. Man erindre den danske Bondes Forsatning til for ikke mange Decennier siden. Adelsens Hals og Haand over deres Bønder, Livegenskab med Træhest, Tyrehul, Ladesogedpidst, med det ubestemteste Hovetie Tiendeydning in Natura, Fælledskab: kort, med næsten alle muelige Hindringer.

Hvad var det, maae man vel spørge, for en lønlig virkende Kraft, der saaledes overvandt alle Hindringer, og frembragte en, om just ikke glimrende, saa dog en fortskridende, forbedret Tilstand? Ufsætning — den samme Kraft, som giver al Værdi sin Oprindelse — den idelige Stræben af Industrien til at lade Erhvervet staae i Forhold til Forbruget. Heri ligger den sande Hemmelighed; og heri ligger tillige Forklaringen over det Phænomen, som saa Mange ikke kunne begribe, hvi Agerdyrkningen, uagtet den alles

vegne gaaer frem, dog gaaer kun frem med meget langsomme Skridt. Just fordi den allevegne gaaer frem, kan den kun gaae langsomt. Thi hvortil skulde et uhyre stor forøget Agerdyrkningsproduct anvendes? Til at forsyne den voksende Folkemængde; dertil hører overmaade lidet. Til at forsyne Nationernes Menneſker rundeligere og med bedre Levnetsmidler? Dette ſkeer i det mindſte ikke i den nærværende kultiverede Verden, da Riidsviſe, ſom dog altid maae anſees for den beſte Beſtanddeel af Menneſkeføde, iſær i de koldere Klimater, meer og meer indſtrænkes formedleſt de høiere og høiere Priſer, det er: Qvæghold bliver dyrere og dyrere for Landmanden i Forhold til Kornavlén. Dette er en Folge af Agerdyrknings Fremſkridt. I lidet dyrkede Lande har Qvæg kun en ringe Priis. I nogle Egne af Ruſſland ſlagtes mange tusende Oxer, ſom man blot tager Tællen og Huden af, og lader Kroppen ligge; ligesom Agerdyrkningen udvider ſig med Kornavling maae Qvægholdet indſtrænke ſig til de dyrkede Marker (Enge og Græsgange undtagen) og den Jord, det Product af Jorden, ſom Qvæget forbruger, eller er i Veien for, bliver Maaleſtoffen for dets Værdi. Da nu

et vist Stykke Jord, en Lønde Land f. Ex. altid kan frembringe et langt større Quantum vegetabilist Næring end animalst, saa maae Følgen deraf være at Landmændene stræbe efter at tilvejebringe et Ligheds Forhold imellem disse to Productioner, det er: at Kjøbprisen maae stige. For nærværende Tid er Kjøb og andre Fedevarer i saa lav en Priis imod Korn, at Landmandens Nødsaghold er et reent Tab for ham, eller med andre Ord, Gjødsken er den eneste Grund til at holde Nøg, og den betaler han dyrt nok ved Tabet. Det finder derfor, som vi paaafode, ikke Sted i den virkelige Verden, hvad man vil vente og fordr af et større Agerdyrknings Product, at Menneskene kunde love bedre. Ja at denne Fordring maae staae i Striid med Tingen's Orden sees end mere af den godmodige Iver, hvormed man ved enhver Leilighed søger at vænne Almuen af med at forbruge Agerdyrknings gens bedre Producter, og overbevise den om at den kan og bør behjælpe sig med gandske andre Ting, f. Ex. Hestekjød, eller Knofter, som efter videnskabelig Theorie skal overgaae alt i Velsmag og Næringsbevne. Ja, hvad er selv Kartoffelr nes Nydelse til Hovedbestanddeel af Menneskesøde

andet end en aabenbar Tilstaaelse om, at Ugerdyrkningen ikke opfylder den Fordring at skaffe bedre Fødemidler frem til Mennesker. Jeg vil ikke trættes om Kartofler ere sunde eller ikke, men jeg tør love mig almindeligt Medhold, naar jeg sætter Kartofler som Menneskesøde langt under Hvedebrød, Rugbrød, Erter, Kjødspise. Og jeg tør spørge, om det gjør vores statsøconomiske Planer Være at Menneskene lidt efter lidt gaae tilbage til Rødder, Hestekød, Knokler, efter at de igiennem Aarhundreder have stræbt ved Ugerdyrkningekonsten at sætte sig i Besiddelse af gode Fødemidler, og nu, netop formedelsi Ugerdyrkningens Fremskridt, sættes paa flettere og knappere Koft. Dette betyder aabenbar en Inconsequenz, en Modsigelse, hvis Grund det er vigtigt at kjende. Vore eller forøges ideligen alle Midler til en bedre Nydelse af Livet, og undrages den største Deel af Menneskene meer og meer denne bedre Nydelse, saa maae Grunden hertil nødvendigen ligge i de statsøconomiske Planer, hvorefter Staterne nu omstunder bestyres, thi i Sagens eget Væsen ligger det ikke. Her nærmere at undersøge dette vilde føre os paa en Afvei fra vores Hensigt, som er at bemærke: at Ugerdyrk-

ningens store Forbedring ikke altid har til nærmeste Følge, at frembringe en lykkeligere Tilstand for Ugerdyrkningsklassen, og at det er just dette ofte feilslagne Haab, som holder en hemmelig Ulyst eller Uvillie hos denne til at forbedre sin Dyrkning.

For det tredie skal, siger man, et større Ugerdyrkningsproduct skaffes tilveie, fordi Nationen behøver et Overskud til Handel med Udlandet. Dette er rigtigt, og det er en Nation fordeelagtigt at sælge saa meget som muligt. Men naaget man ikke her kan angive dette mulige Product udtrykt i Tal, saa falder det dog ved nærmere Betragtning i Minde, at den udenlandske Udsættning af Korn og Fødevarer har, ligesom Udsættningen af enhver anden Vare, en endelig Grændse, og Erfaring viser at denne Grændse er allerede, enten naaet, eller er dog nær ved at naaes af mange Nationer i Henseende til mange Vare, og er det maaskee allerede af Danmark i Henseende til Korn. Vi have forhen nævnet denne vigtige Sag, som indeholder den hidtil ikke bemærkede Forklaring over Ugerdyrkningens sande Standsnings Aarsag. Udsættning er det som bestemmer Productionen. Det indenlandske For-

brug er her hos os nogenledes bestemt, og Landsmændene have sørget derfor. Den udenlandske Uffætning er ordnet nogenledes ved Handelens Gang, altsaa nogenledes bestemt i Hensyn til Qvantiteten. Mere end et Land forbruger indenlandsk og udenlandsk kan jo ikke frembringes, og stiger Uffætningen ikke, bliver den staaende paa et vist Punkt, saa bliver Agerdyrkningen, ligesom roret af en Talisman staaende i den Stilling, hvori den tilfredsstillede Uffætning holdt op at virke videre. Saaledes er det med alle muelige Vare, og med Kornvare endnu langt mere bestemt end med endeel Ting, der kunde henføres til de saakaldte Luxus Vare. Kornvares Forbrug er bestemt, disses ikke. Man kan tænke sig enhver Bondepige her i Landet klædt med Silke og brabandeste Kniplinger, hver Bondedreng i Vigogne Klæde og med et Guldrepeteruhr; men det er umueligt at et Menneske kan fortære 20, 30, 40 Sentner Mad og Drikke om Aaret isteden for 10. Jeg behøver eet Uhr, men jeg kan eie ti om jeg vil; jeg behøver kun 3/4 Tønder Korn om Aaret, og kjøber ikke 4, 8, 16 Tønder meer om jeg end kunde nok saa let. For de første 4 giver jeg enhver Priis, den være nok saa høi,

for de sidste vilde jeg ikke hyde endog den laveste
Priis.

Affætning er da Productionens evindelige
Regulator. Kun for saavidt Staten kan virke
paa denne kan den virke til Agerdyrkningens
Opkomst, og just fordi Affætning virker despotisk
nytter alle directe Paavirkninger intet. Derfor,
da Affætningen nu omstunder er nogenlunde ord-
net, staaer Agerdyrkningen ovelst i en stigende
Tilstand, fordi Menneskenes Antal foroges, men
allevegne er denne Stigen langsom. Ingen Na-
tion bør undre sig derom. Det Spørgsmaal;
hvorfor Agerdyrkningen staaer hos os paa et lavt
Trin er i Grunden et Spørgsmaal, som de aller-
fleste Nationer have at gjøre sig, ja det er i Grun-
den det samme Spørgsmaal, som de Lande, hvor
Agerdyrkningen er i den meest blomstrende Til-
stand kunne gjøre sig. Engeland kan spørge om
hvorfor dets Agerdyrkning ikke er saa fuldkommen
som den belgiske; i Belgien kunde man spørge om
hvorfor dets Jordbrug med al sin Høide, dog ikke
er gaaet over til Agerdyrkning som Haugefog.
Disse Nationer spørge om det samme som vi, kun
have vi at beklage os over at vi bleve tilbage, og
forsamte den beleilige Tid.

At Danmark ikke bringer det dobbelte eller tredobbelte Agerdyrkningsproduct frem, Engeland ikke det dobbelte, Belgien ikke en halv Gang meer, er ikke fordi at Engeland, Belgien, jo nok kunne behøve at sælge et større Quantum, men fordi Verden ikke behøver dette større Quantum, og derfor ikke heller vil kjøbe det. Vist nok gives der i alle Lande en Mængde Mennesker, som trænge aarlig til Korn; men det er Fattige, som ikke kunne betale, og for slige sørger Frembringeren ikke, thi hos ham gielder den almindelige Regel: Uden Kjøber ingen Sælger, uden Erstatning, ingen Production.

Alt hvad Danmark, og alle agerdyrkende Lande nu have at haabe til Agerdyrkningens Flor er indskrænket til den Udsigt at en nyttig Folkemængde i Landet, hvis Arbeide betaler sig, fremkommer, og forlanger flere Agerdyrknings Producter. Der næst at man benytter sig af tilfældige Conjuncturer for om muligt at udvirke nogen Forandring i Kornhandelens nærværende Orden, for lidt efter lidt at faae en større Andeel i de kornkjøbende Landes Forsynelse.

Men hertil kan Regieringen intet umiddelbart bidrage. Her kommer alting an paa de

Handlendes Medvirkning, og denne kan ingen og bør ingen regulere uden de selv. Finde disse en Speculation aaben for en hidtil ikke affættelig Kornquantitet, saa bør man overlade til dem at besørge det som de bedst vide, og dette forstaae de altid bedre end et Ministerium. Fra dem kunne vi vente Anledning til en større Production af vores Agerbrug og tillige til en bedre Production. Og naar de have frie Hænder vilde de trække Landmanden frem. Men inden dette kan ventes maae Kornpolitiet være saaledes at forstandige Kjøbmænd kunne give sig af med Kornhandel — en Handel som efter sin Natur er overalt en af de allermissligste. Uindskrænket Kornhandels Frihed og urokkelig Stadighed deri er den første og ufravigeligste Betingelse for Kjøbmænd, som skulle indlade sig i nogen betydelig Kornhandel, og da Kjøbmændenes Virksomhed for denne Handel er den første Kilde til Agerdyrkningens Flor, saa er ingen Fremskridt at vente i Agerdyrkningen uden fuldstændig Kornhandelsfrihed.

Men for at Handelen kan virke med fuld Kraft paa Agerdyrkningen, maa Dyrkerne ogsaa være satte i den borgerlige Stilling og saadane Forhold til deres Næringsvei, at de kunne drive

den saavidt som Omstændighederne tillade. Her træder den anden Classe af Regjeringens Beskræb-
belse for denne Næring frem, som bestaaer i at
borttage alle de Hindringer, som statsoeconomiske
Indretninger hidtil have opstillet. Vi have for-
hen nævnet de vigtigste, her opregne vi dem, for
at overseed dem paa eet Sted, og angive de Punkter,
Regjeringen fornemmelig bør have for Øine.

1. Selveiendom, kan endog bestaae ved Hoverie.
 2. I Mangel deraf fri Forpagtninger, isledensfor
Fæste.
 3. Hoveriets Afskaffelse.
 4. Tiendebælse in Natura affkaffet.
- Med disse to Poster vindes en betydelig Arbeidskraft. I Danmark spille Hoverie og Tiende nu et Arbeide = 2500,000 Miles Kjørsel.
5. Alle Egters og Naturalpræstationers Af-
skaffelse.
 6. Landpolitiets Indretning, fornemmelig Mark-
fred.
 7. Omfarg for at Folkemængden ikke opdynger
sig paa for smaae Lodder, hvorved det dis-
ponible Overflud forsvinder.
 8. Hvad Mangel af Capital angaaer, da findes
vel Capitaler i en Næringsgreen der tønner

fig. Men ellers kan Regjeringen ogsaa bidrage noget til en større Capital i Landbruget, ved at betrygge Landmændene Visshed for deres Eiendommens Værdi ved Stadighed i det egentlige Skattevæsen, og især derved, ikke at begunstige ved Monopoler og Privilegier andre Næringsgrene, der trække Landets Capitaler fra Jordens Kultur.

9. Større og kraftigere Medvirkning af Handelsstanden til forøget Udsættning, og til rene og bedre Kornvare. I denne Høst maae man tilstaae, at Letheden i at afsætte Kornvare til Norge, har vedligeholdt et Gludskerie hos vore Landsmænd, som overgaaer al Forestilling. Man har frygtet at Norges Græskillelse vilde volde en betydelig Standsning i denne rigtige Udsættning. Herved bør dog mærkes:

At Norge ikke nogetsteds og hurtigere fra kan faae de Kornvare, det behøver end fra Danmark. Desuden, for anden udenrigs Udsættning ligger Danmark beqvemt, thi naar det engang kommer i Bane dermed, saa kan fra Danmarks Udsættningsteder sendes Kornvare til det hele vestlige og sydlige Europa om Efteraaret, hele Vins

teren over og tilblik om Foraaret medens Seilads
i Østersøen endnu hverken er raadelig eller gjør-
lig. Alt kommer kun an paa at have gode, rene
og tørre Vare at sende; men dette bør Handelen
vænne til.

10. Da Danmark er et Kornland, saa er det
første som her bør gøres, at dyrke Landet til-
gavns. Jeg indrømmer nok, at en bedre
Dyrkningsmaade kunde ønskes, men jeg paa-
staaer at man i denne Post ikke maae troe
vores Ugerdyrkningsfribenter for meget
paa deres Ord. Det er let at slaae om sig
med Theorier og Konstord, let at skjende paa
de sludsfende Slenrians Landmænd, og paa
Papir gjøre dem en Hob Regninger om hvad
et bedre Ugersystem kunde indbringe og at vise,
hvor slet deres Maade er imod den man efter
eensidige Speculationer vil paatrænge dem.
Alt saadant er let, siger jeg; men der hører
et almindeligt Overblik og dybere Indsigt i
Sagen, end de fleste Landvæsens Doctere drøm-
me om, til at lempe det Særdeles til alminde-
lig Nytte. Og jeg troer ingenlunde, at det er
Landbrugsfribenter, som have i noget Land
voldet nogen vidt omgribende Forbedring,

og at de ligesaa lidet kunne det her. Almindelige Forbedringer i Agerdyrkningen, thi om andre og smaae enkelte kan ikke være Spørgsmaalet, ere sjelden Folge af andre Aarsager, end statsoeconomiske. Hvor disse fattes skrive og skrive Forfatterne forgjæves. Ingen Forfatter overtaler nogen Landmand til at aale fem Tønder Korn mere aarlig; men enhver Kjøbmand, som bestiller dem, og lover for bestandig at modtage dem, udrætter det upaaiviseelig.

Er dette rigtigt, hvorom jeg ikke spørger om vore Dages oeconomiske Forfatteres Mening, men om rigtig bedømte Erfaringer fra alle korndyrkende Nationer, saa er det fra Lovbud, ikke fra Bøger, vores Fædreland skal vente noget betydeligt Stød frem imod det Bedre. Og det kan da ikke være tvivlsomt hvad der skal begyndes med, om enkelte Dyrkere skulle gaae frem med Bogen i Hænde, eller hele Landet bør stræbe til Maalet efter en stor almindelig Plan.

Kun to Maader er mulige. Agerbruget kan drives uden saavel intensivt som extensivt. Saa vist det er, at den enkelte Landmand beforder sin Dont bedst ved intensiv Dyrkning, saa vist er

det ogsaa at et Land som Danmark, er i det Hele bedst tienst med at være dyrket extensivt. Denne extensive Dyrkning forudsætter Virksomhed paa alle Arter af Jordbund, og i alle Arter af Expositioner mod Vinden og Solen, den omfatter da alle Landets dyrkelige Pletter, og giver Anledning til Folkemængdens tilbørlige Fordeling, til Tryghed om tilstrækkelig Indtægt af Agerbruget i ethvert Aar. Disse Fordele ere vigtige og overgaae meget hvad der kunde ventes af enkelte særdeles veldyrkede Egne. Det er derfor at jeg anseer vore mange udyrkede Strækningers Opdyrkning for overmaade vigtig for Danmark, og det Maal vi først maa stræbe til. Saaledes have vi omtrent 100 Qvadratmile at opdyrke, og naar vi ere færdige dermed, er det for vores Agerdyrkning, betragtet som Statsmiddel, først Tid at anbringe den intensive Kultur.

Jeg bør naturligtviis her ikke gjøre Projecter; jeg afholder mig derfor fra at fremsætte nogen Plan til dette store Maal, det er mig nok bestemt at have angivet det, som det vigtigste; dog kan jeg ikke tilbageholde den Mening, at saadan Opdyrkning af øde Jord udkræver nogle statsoeconomiske Foranstaltninger til Let-

relse og Betryggelse, samt at den maaſkee bedſt kunde udføres af et Selskab, inddeelt i Actier, og forreſten rigtig organiseret. Jeg maae tilføie at mange Strækninger af Moser og Hede er i Engelland blevne ſatte i dyrket Stand paa denne Maade, og endnu finder ſaadant daglig Sted i Irland, ſom for nærværende Tid er det Europas Land, hvor ſaadanne Opdyrkninger fornemmelig ſkee.

Andre Naturproducter.

Vi have allerede i det foregaaende ſeet hvilke de ere, og forſøgt at angive deres ſandſynlige Mængde. Og ligesom vi have ſeet os nødte til at tilſtaaе at, de ere for det meſte maaſdelige, ligesom vores Kornvare, ſaa kunne vi ikke i Almindelighed ſælde nogen fordeelagtigere Dom om den. Hvor ſlet er ikke den ſyenſke Humle, og denne Provindses Træfrugt. Og de ſaae Fedevarer, Danmark udsender hvorledes ere de? Uden at angive nærmere Exempler, ſom ikke vilde fattes, minder jeg blot om Beſkaffenheden af det ſaltede Kjød, ſom i den amerikaniſke Krig udgik i ſaa ſtor Mængde fra de for franſt Regning anlagte Slagterier i Randers. Behandlingsmaa-

den var saadan at denne Export snart mistede al Kredit, og kunde det være andet naar man ved i Frankrig eller Amerika at aabne Tønderne, fandt alle Been og Knokler, hele Hoveder med Hornene ved, deri. Og nu vort danske Smør, hvorledes er det beskaffent? Dette vil jeg overlade dem at besvare som udenlands have kjøbt deraf. Og samme Klage kan man med Gode føre over mangfoldige Naturproducter, som Danmark sælger udenlands, dette leder atter til det forhen yttrede Ønske: at vores Handelsstand vilde være mere nøjeregnende med de Vares Beskaffenhed, som den modtager af vore Naturalproducenter. Maa ske den Begyndelse, som de Handlende i een af Rigerets vigtige Handelssteder, Aalborg, have gjort, er et vigtigt Skridt frem ad, som ingen Tid har spaaet større Betydning end nu, da Norge efter dets Fraskillelse fra Danmark, gjerne vilde om det kunde gandske undvære dette Land.

Uf Danmarks øvrige Naturproducter er næst Korn, ingen endnu saa vigtig for Landet som Hist. Hvor flet Fiskerierne drives endog af Danmark, saa er det dog vist at deres Producter endnu er meget betydelige Næringskilder

for Nationen. Vel ere de fiske-
rige Tider forbi, da alle danske Vande især Sundet vare saa rige
paa Fisk, at man som Saxo beretter, neppe kunde
roe over fra Sieland til Skaane for Sild. Skjøndt
nu denne Overflodighed, i det trettende og fjor-
tende Aarhundrede, har tabt sig, saa er der endnu
meget tilbage af den forrige Herlighed, og Fi-
ske-udgjør den Dag i Dag endnu en stor Gjen-
stand for Danmark, langt større end det maa-
ske ved første Blik synes. Jeg vil ikke nævne
den ubestemmelige Mængde af Sild, Al, Slyn-
dre og anden Fisk, som daglig fanges paa vore
Kyster, men blot erindre om: det efter saa mange
Aarhundrede, endnu stedse høist betydelige Sil-
defiske- i Limfjorden, og forsøge at give noget
Begyreb derom.

I Aaret 1816 blev Udsæelsen af Sild fra
Aalborg Toldsted, (det er egentlig, fra Ribe) an-
givet til 60,500 Tønder. Man behøver ikkun
løselig at kjende den nieste Handel med Sild,
for at paastaae med al Visshed, at ikke den halve
Deel af Sild, som fanges ved dette Fiskested
bliver der nedsaltet og udsørt. Over det Halve sæl-
ges først til Landboerne, som dagligen indfinde
dem der, indtil fra over 10 Mile derfra, for at

kjøbe ferske Sild, som hjemme saltes og nedlægges til eget Forbrug. Og naar man har seet noget til Fiskerierne andre Steder i Landet, i Belterne og Sundet, og flere Steder omkring de danske Kyster, har man Umage ved at troe, at Ribe Sildefangst udgjør det Halve af den Sild, som endnu fanges i Danmark, uagtet Ribe er vel det vigtigste Udførselssted for denne Vare.

Saa overmaade vigtigt er da Naturproduktet, Fisk, i Danmark, ikke alene som Udførselsvare, men ogsaa som Underholdningsmiddel for Nationen. Man maatte derfor ønske, at denne høist betydelige Indtægtsgreen kunde finde al mulig Understøttelse. Desuden have nogle jydsk Entreprenører begyndt at sætte sig i Besiddelse af Rablaufiskeriet i Nordsøen, men der er endnu meget at gjøre. Sildefiskeriet i Limfjorden har i de senere Tider bundet meget, og dets Vare have funden udenlands tildeels større Søgning end nordlandsk og svensk. Ogsaa Fiskeinstituttet i Altona bliver ved at vedligeholde sig. Og det arbejder nu med henved tredive Skibe og leverer hyppelige Vare. Af dette Institut er ogsaa gjort Forsøg paa at tilberede den Limfjordske Sild paa flamsk Maade, men uden Held, fordi det befandt

tes at Sildene i Limfjorden, ligesom de ved den
søenske Kyst, ved Gottenborg og Marstrand, ere
langt fra ikke af den Godhed, som Sildene, der
fanges under Hetland, og folgelig ikke tjenlige
til den flamske Medlægning.

Forsøgene fandt Sted 1781 efter Over:
Skatte: Directionens Foranstaltning, og 1811
efter Finantscollegiets.

Limfjordens Fiskeri, er derfor en over
maade betydelig Naturproduction for Danmark;
og høiligen maa man anbefale Eftertanke inden
man udsætter sig for at miste det, hvilket maa:
skee vilde hænde ifald den nu i Jylland saa al:
mindelige Raaben, paa at sætte Limfjorden og
Vesterhavet i Forbindelse ved at overskjære den
smalle Jordstrimmel i Agger Sogn, finder noget
Medhold.

Fjerde Afdeling.

Om Konstoproductionen.

Den Deel af Industrien, som har til Hensigt, at meddele en Ting en høiere Grad af Nøttighed, ved at forandre dens Egenheder, kalde vi Konstoproduction.

Vi have allerede fremsat den Paastand, at da ingen Vare har erholdt sin fuldstændige Grad af Nøttighed, inden den kommer i den egentlige Forbrugers (ogsaa Fortærers) Hænder, saa er den hele Samling af Arbeider, som frembringer Tingen, danner den, og flytter den, kun een eneste Række af Virksomhed, som staaer under eet eneste Princip. Vi bruge derfor de Udtryk: Naturalproduction, Konstoproduction og Handel blot som bequemme Afdelinger af disse Arbeider, og henføre under hver, saadanne Arbeider, som formedelsf deres Objekter, Apparater og Metoder

der synes at være meget forskellige; og virkelig ere ogsaa saa afvigende at de paa en Maade retsfærdiggjør den adskillende Classification, hvorefter man har inddeelt dem. Men det er ellers ikke vanskeligt at indsee at de ikke, formedels deres indre Væsen bør betragtes som forskellige. Natural og Kunstproductionen lade sig ikke adskille ved tilfredsstillende Definitioner; thi om hiin frembringer en Naturting — en Natur Idee — denne en Kunsting — en Fornuft Idee, saa lod der sig meget Metaphysiskt erindre imod Rigtigheden af denne Forskjel. Og — arbejder Naturalproductionen ved at sætte Naturkræfter i Bevægelse, ved Vegetationens chymiff — mechaniske Operationer, saa sætte Kunstproducenter, som bruge Jld, Vand, Syre, Alkali, Friction, Tryk, Stød etc. ogsaa Naturkræfter i Bevægelse.

Siger man at Naturalproductionen frembringer raare Producter, og Kunstproductionen forædler eller omdanner dem, saa er dette ikke heller rigtigt. Et Product er raat i hver Tilstand, hvori det kan omdannes. Klæde er et raat Product for Skræderen. Staal et raat Product for Knivsmeden. Messing er et raat

Product, et Metal men det er et Kunstproduct af Zink og Galemeje. Kioffensalt er et Naturprodukt, men det kan ogsaa gjøres, som flere Naturproducter ved Kunst, af Saltsyre og Minesralalcali. Disse Exempler vise at der er ingen bestemt Grændse for disse to Dele af Industrien, og den tredie, Handelen er efter sit Væsen aldeles intet andet end Flytning af Vare til Forbrugere, og især til den sidste, Fortærer eller Opflider, uden hvilken Varen ingen Værdi have. Fabrikantens Klæde har for ham ikke mindste Værdi, naar Krammeren ikke kjober det, og Klæde har i Krammerens Butik ikke mindste Værdi, naar det ved Handelen ikke kunde komme i Forbrugernes Hænder derfra.

Men endskiøndt det ikke lader sig gjøre med en skarpt træffende Definition at adskille disse tre Industigrene, saa give deres gandske afvigende Gienstande og Arbeidsmaader dog enhver af dem et særegent Præg og deres Frembringelse en forskjellig Bessaffenhed, som fordrer Statsøconomens Opmærksomhed. Fabrikindustrien har, objectivt betragtet, andre Virkninger i det borgerlige Selskab, end Agerdyrkningens og en langt meer indviklet dybere indgribende Sammenhæng

end den Simpeltbed som Naturalproductionen viser sig med. Ligesom vi forhen søgte at betegne Naturalproductionen, ville vi nu forsøge at give en almindelig Charakteristik af Kunstproductionen for deraf at oplyses om dens statsoeconomiske Virkninger og de nærmeste Anvendelser af Industripolitikens almindelige Princip derpaa.

Foreløbigen forklare vi Udtrykket Kornproduction som indbefattende de tre Benævnelser, Manufacturfabriker, Fabriker og Haandværker. Denne Adskillelse er unyttig og urigtig; Manufacturer skulde adskilles fra Fabriker derved at hine arbejde uden Jld og Hammer.

Haandværker kaldtes forhen hverken Manufacturer eller Fabrik, og dog er mange een af Delene efter den antagne Distinction s. Ex. Smede. Det Større eller det mindre forandrer ikke Sagens Væsen. Vi ansee dem alle tre under eet for Fabrikker — en Benævnelse der ogsaa synes at vorde almindelig, saaledes siger man en Bomuldsfabrik, en Klædefabrik &c.

Fabrikationens eller Konstoproductionens
characteristiske Træk.

1. Fabrikater have i Almindelighed Varighed.
Deres Salg strax, eller inden en vis Tid er
ikke nødvendig, derfor kan deres Priser være
jevne end Naturproducters, og ere sikkrere
til Handel.
2. Det beroer paa Fabrikanten, hvilke Urter af
Vare, og hvor mange han vil frembringe,
han kan lempe sig efter Ufsætningen og raader
derfor mere for Priserne, naar han blot sørger
for at Markedet ikke overfyldes; med Naturs-
producter er det ganske anderledes.
3. Fabrikation giver Anledning til Production.
Den sætter ofte Værdier, som ellers vilde
være tabte, f. Ex. Øst, Straahatte, Papiir
af Klude, eller den ophøier værdiløse Ting
til Værdier.
4. Ved Fabrikation kan et Land middelbart affætte
ellers uaffættelige Ting. Ved Fabrikantens
Underholdning tjener meget saadant, først
Fisk, Grønt, Frugt, Vg og mange andre Ting
som ikke kunde sælges, samt Løv. Slige
Ting sælger Landet middelbart ved Fabriks-
rarene.

5. Fabrikaters Værdi eller Priis er sammensat af fire Bestanddele.

Det raæ Materials Priis.

Arbeidets Bekostninger.

Arbeidernes Underholdning, og

hans Profit.

De 3 første maae erstattes, og derved dannes ingen egentlig nye Værdi, den forrige vedligeholdes kun. Dog, efter No. 4 og 3 kan et Land derfor vel profitere ved Fabrikation for Udlandet.

Den fjerde Bestanddeel er en nye Værdi som Tillæg til Rationalformuen, naar Værene sælges udenlands. Forbruges de indenlands, saa er der ingen nye Værdi, men kun en Fordeling af Formue, undtagen ved Vare, som Rationen ellers maatte tage fra Udlandet, thi da bliver Profitten i Landet, der sparer en Udgift.

Det er denne Profit, dette Overskud hvorpaa hele Fabrikationen kommer an. Kan det ikke tilveiebringes, saa er Fabrikken umulig, thi:

Paa dette Overskuds Størrelse beroer Fabrikationens større eller mindre Productivitet. At forøge det er derfor den almindelige Stræben, men derimod stræber igjen den almindelige Cons

currence, der virker langt stærkere og anderledes i Fabrikvæsenet end Agerdyrkningen, formodentlig Fabrikvæsenets særegne Betsaffenhed.

6. Et Middel til at forøge Overskuddet, er Arbeidets Deling, og Maskiner.

Product er naturbegrændset, Fabrication ikke. Ved Deling af Arbeide forøges Overskuddet, fordi Arbeiderne opnaae større Færdighed, saa at de i samme Tid, det er med samme Underholdnings Bekostning, forrette mere Arbeide.

Arbeidets Deling er langt lettere i Fabrikker, end i Nationalproductionen.

7. Endelig søffelsætter Fabrikvæsenet en Mængde fra Agerdyrkningen overflødige Mennesker, er i en vis Grad nødvendig for ethvert Land, som for Menneskeslægten i Almindelighed. Dog maae man herved ikke gjøre sig nogen ret stor Forestilling. Af hele Folkemængden i Danmark, bruge Fabrik: Manufacturer og Haandværker kun nogle og 80,000.

Men Fabrikvæsenet har ogsaa sin Skyldgeside.

1. Paa nogle faae Nationer nær, forsyne alle de andre sig selv med de første Livets Nød:

øndigheder. Korn, Fødevarer, Brændsel de simpleste Klædevarer; heri er derfor ikke stort at udrette for de Nationer, der kunde have noget tilovers — saasom Kornvarer; Udsættning deraf er begrændset og ordnet i Henseende til Qvantiteten. Her er ingen Rivalitet, ingen vigtig Virkning af Concurrence at befrygte, selv i Krig vil en trængende Sjænde købe Korn af sin Sjænde.

Ved Fabrikation af Vare, derimod, som andre Nationer behøve, eller ville købe af Fremmede, kunne alle Nationer indfinde sig med deres Vare, og derover sættes Fabrikanterne ind i den meest udstrakte Concurrence, og den farligste af al Concurrence, den imellem Sælgere, thi derved nedsættes hans Profit til et Minimum, og undertiden forsvinder det reent. Man har Exempler nok paa at Fabrikvarer maa sælges under Fabrikpriser. Forsvinder Profiten saa ødelægges Arbejderne, og Fabrikken gaaer overstyr, og Nationen mister det vigtigste Bidrag til Nationalformuen, som Konsumproductionen skulde skaffe fra Udlandet. Derover kan Fabrikant

ter's Forsætning vorde let mislig naar et Land overdriver sit Fabriksvæsen.

2. Denne Overdrivelse grunder sig deels paa Arbeiders yderligste Deling, deels paa Maskineriers almindelige Anvendelse. En Fabrik kan ikke saa let indskrænke sin Tilvirkning efter Ufsætning strax, naar hvert Menneske kun kan gjøre een Ting. En Fabrik drives f. Ex. i 10 enkelte Arbeider, og er da fuldstændig med 10 Arbeidere. Dermed frembringes en Quantitet Vare. Om nu kun den halve Quantitet kan affættes, saa kan Fabrikken ikke affedige nogen af de 10, den maae betale 10, som arbeide blot for 5.

Det samme med Maskiner. f. Ex. En Jldmaskine, en Hestemølle behøves til en Fabrik som maae bruges af idelig 24 Hestes Kraft. Her kan den halve Maskine ikke bruges, skiondt kun 12 Hestes Kraft var fornøden efter Ufsætningen.

3. Følgerne af saadanne Overdrivelser ere yderst skadelige for Nationen. En Mængde Mennesker vorde brodløse, og maae falde det Ofseentlige til Byrde, thi de ere ved deres Fabrik Jld, vordne ubrugelig til, alt undtagen,

een Ting. Desuden, naar en Fabrik gaaer tilgrunde, fordi den ikke kan betale sig, saa er det meste af dens Driftscapital tabt, Maskinerne til ingen Nytte, Bygningen for en Deel, ogsaa Inventariet med, derfor er det at Regjeringerne ere saa smaa over Fabrikfaget og søge ved alle Midler at afvende et hvert Sted; heraf politiske spændte Forhold, og vel ofte Krige. Et Jordbrug derimod kan ikke gaae til Grunde. Ere Husene afbrændte, er Besætning freepert, er Inventariet odelagt, saa er dog Jordens Dyrlighed tilbage, den er den største Capital i et Jordbrug, ja saa stor at man ved Kjøb af Landeiendomme ofte regner slet intet for Husene. Bore Landmænd regne sædvanligen ikke noget for Bopæl.

4. Ved Fabrikation er Menneskets Underholdning dyrere end Landmandens, han har ikke som denne Livets Nødvendigheder sikrede in Natura. Deres Prisers Bakken incommoderer ham, da hans Dagløn ikke stiger i Forhold, derfor er Fabrikantens Stilling miselig, hvortil kommer at Fabrikationsfaget er sædvanlig en for Sundheden skadelig Nær-

ringsvei og fløvgjørende for Landen. Den Folkemængde, den underholder hører ikke til Nationens lykkeligste Deel.

Uf dette for og imod sees: at Fabrikvæsenet er en meget vigtig og nødvendig Deel af Nationalvirksomheden, og at det i en høi Grad kan bidrage til at fremme Nationalvelstanden. Men det er ogsaa klart at det har nogle Betænkeligheder naar der handles om at bringe det i nogen stor Flor, og virke fornemmelig med Hensyn til indenlands Udsættning, og at det maae være Statsbestyrelsens Pligt at vaage over at det ikke tager en farlig og skadelig Bending. Denne Pligt er ikke vanskelig at opfylde, thi i det borgerlige Selskabs Natur og Væringsveiens Beskaffenhed ligger en naturlig Orden for al Industries Fremgang. Denne Orden maae man opsoge, og den maae følges.

Forinden jeg gaaer over til at fremsætte denne Orden vil jeg anbringe en Anmærkning over Fabrikationens nationalberigende Evne, for næriere end hidtil er skeet at bestemme denne. I de sædvanlige Notioner anslaaes den alt for høit, saasom af Colbertistene, der ligesrem antage at Differenzen af Fabrikatets Priis og det raæ

Materials Værdi er reen Profit og en Værdi, hvorefter med Fabrikanten har beriget Landet. Hør for 1 Rd. gjort til Kniplinger for 100, skulde efter denne Mening gjøre Landet 99 Rd. rigere. Hvor rige maatte da ikke Brabant, Tønderregnen være, ja alle Lande. Hos en anden statsøconomist Sect anslaaes den alt for lavt. Physiokraterne indsaae Mercantilisternes Slutningsfeil, men overdrev Rettelsen. De saae at Fabrikanten under sit Arbejde maatte leve, det er, fortære Ting af Værdie, Summen af alle disse Værdier maatte naturligtviis anslaaes paa Fabrikatet, og fraregnes naar man vil sige hvad dette virkelig har kostet. Vi have allerede forklaret os over hvilke Bestanddele en Vares endeligt Priis bestaaer af, og med denne Analyse kan man ikke andet end forundre sig over hvorledes, nogen kunde regne af Kniplinger til 100 de 99 for en nye Værdi, naar Kniplersten har under Arbejdet fortæret Korn, Smør, Kjød, Brænde, Lys, med anden mere til Beløb i Værdie lig, ja vel over Kniplingerne Priis, hvilket Beløb kunde være solgt. Alt hvad der kunde regnes for nye eller tilføjet Værdi, maa allene bestaae i Profit, der om den erholdtes betalt af Udlandet, var reen Til-

Læg til Nationalformuen, men Nationen kunde paa samme Tid have sendt Hæren for 1 Tid, og det Korn, Smør, Brænde, Uld, Lys, etc. Knipsterken fortærede, ud af Landet, og ligeledes erholdt en Profit derpaa. Hvori bestaaer da her Gevinsten af Fabrication? For saavidt have Physiskefraterne Ret i at Konsumproductionen ingen nye Værdi skaber, som jo kunde erholdes ved Naturens productionen, endskiøndt de indrømme Gavnligheden for Nationalvelstanden af et blomstrende Fabrikvæsen. Men skjøndt de have indseet Colbertisternes Feil, have de dog begaaet næsten lige saa grove Feilslutninger, som vi strax ville faae at see.

Ad. Smith forkaster ikke ganske denne Physiskefraternes Anskuelse. Disse indrømme Fabrikationens store Bigtighed som middelbar productio, men forkaste den Mening om deres umiddelbare Productivitet. Smith mener at endskiøndt man vel maae med Physiskefraterne antage, at Fabricationen koster Nationen en lige Værdi af raat Material og fortærede Ting, saa er dog den blotte Vedligeholdelse af Værdier, som ville være tabte uden Fabricationens Deeltagelse, dog en virkelig Forøgelse af Værdi, og altsaa en virkelig

Production, thi den frembragte Fabrikting respræsenterer alle de dertil forbrugte, disse vilde snart forsvinde, og være tabte om Konstlidenes Værk ikke erstattede, eller vedligeholdede. Et Ægteskab, siger han, er jo ikke ufrugtbart fordi det efterlader kun to Børn.

Unægteligen har Adam Smith heri, som overalt i den politiske Deconomie, ført os hen paa den rette Standpunkt, thi Vedligeholdelse af Værdie er unægtelig den sande Grund til Fabriks væsnets berigende Evne. Et snart tilintetgjort Naturalproduct kan ved Fabrikation gives en varigere Tilstand og berige Nationen. Melk kan gøres til Ost; denne kan ombyttes med andre Vare, Guld, Sølv, Kobber, Linned, Bohave o. fl. Ting, hvis Qvantiteters Størrelse udgjør tilsidst en betydelig Nationalformue, der ene beror paa at Melkens Værdi repræsenteres af Guld etc, eller vedligeholdes dermed.

Men Adam Smith har kun ført os paa den rette Standpunkt; han har desværre overladt sine Læsere, netop her paa et noget vanskeligt Sted, til selv at see. Og derved har han voldet, at den hele Sag endnu ligger i en fors

virrende Taage, som vi vilde forsøge paa at afsprede.

Vi vilde prøve paa, at angive med nogen Bestemthed Grunden til Fabricationens umiddelbare Productivitet, eller at vise hvorvidt, og hvorledes, den bidrager til Nationalformuens Forøgelse.

Vi forbigaae dens middelbare Productivitet, den opmuntrende Virkning, den ytrer paa Naturalproductionen, det Liv den giver Handelen, den gavnlige Indflydelse, den har til at gjøre Livet bekvemt, Arbeidet og Virksomheden let ved gode Redskaber etc.

Det er mærkeligt, at i alle de tre forskjellige Anskuelse af Fabrication, af Colbertisterne, Physiocraterne, og Adam Smith ligger dybe Sandheder til Grund. Colbertisterne ansee en Fabriktings Priis som reen Gevinst; det raade Materialfradraget, fordi de herved forudsætte, at Fabrikantens Underholdningsværdi ikke kunde sættes, naar dette er Tilfældet have de Ret, og dette var og er ofte Tilfældet i Frankrig. Salat, hvarst Olie, Kastanier o. s. v., kan ikke umiddelbar sættes.

Physiocraterne statuere at Fabrikantens Underholdning er en Værdi, der tilintetgjøres, og

er altsaa tabt for Nationen om den ikke erstattes ved Prisen af Fabrikatet. Dette er ogsaa rigtigt, men de oversee at de Materialier, Fabrikanten bruger til sin Underholdning, ere undertiden ikke afsættelige, og altsaa uden Værdi for Nationen. De blive alligevel repræsenterede ved Fabrikatets Værdi.

Adam Smith sætter Fabrikernes Productivitet i Vedligeholdelse af Værdie, og antager sølgelig imod Physiocraterne Fabrikationens Productivitet, men med Physiocraterne, at de forbrugte eller fortærede Værdier ere lige store med Fabrikaternes Værdi. Dette sidste er ikke sjelden urigtigt.

1. Alle tre statsoeconomiske Systemer have en falsk Anskuelse af en Vares, et Fabrikats Priis og Prisens Bestanddele, da de ikke betragte hver Bestanddeel særskilt. Heri ligger dog en Hovednøgle til Hemmeligheden. Vi have derfor gjort opmærksomme paa dens fire Bestanddele, hvoraf de tre ingen nye Værdi skaber, Fabrikatet repræsenterer dem kun, vedligeholder dem kun. Men den fjerde: Arbejderens Profit, repræsenteres egentlig ikke ved Fabrikatets Priis, den er vilkaarlig,

stor, liden, kan være Inter, den er et Plus over Varenes sande Værdi, som altsaa, naar den betales, forøger Arbejderens Formue, altsaa ogsaa Nationens Totalformue naar den betales af fremmede Nationer. Denne Profit forøges ved Arbeidsduelighed, ved Arbeidets Deling, ved Maskinerie; den forøges ved Modevare, ved monopolistisk Mangel af Concurrence mellem Sælgerne i Handel eller Udsætning o. s. v. den bliver ogsaa større for Lande, hvor de raare Materie er godt Kjøb, og Livet lettere end i andre.

2. Alle tre statsøconomiske Systemer agte ikke paa Nødvendigheden af at analysere Begrebet Værdi med Hensyn til de af Fabrikantene brugte og forbrugte Ting. Hverken det raare Material, eller de Ting, Fabrikantens Liv udkræver, ere eens i Værdi for Nationen. Mange af de raare Producter have liden, ja vel slet ingen Værdi. Mange have undertiden stor Værdi, f. Ex. alle Pjalter i et Land have liden eller ingen Værdi, kan Papiirfabrikanten faae dem for inter, og sælge Papir udenlands, saa faaer han dog et Repræsentativ, som er langt høiere i

Værdi end Kludene. Dog Klude kunde sælges udenlands, Straaer til Hætte derimod ikke. Det Quantum Ost, et Land kan sælge, er Product af en Quantitet Melk, som Landet ikke kan bruge saa fordeelsagtig; andre Materier, saasom Sand, Aske, Brændsel, Salsjance/Leer, Legetøi af Træaffald, Gulvteppe af Klædelister, have hvad deres Grundstof angaaer ingen Værdi; kan en Nation erholde dog noget derfor, ere saadanne Materiers Fabrication fordeelsagtigere end andre Materiers, der have en bestemt almindelig Værdi, saasom Metaller, Uld, Bomuld, Silke etc. Ved disse er det afgjort at Landet kan afsætte dem udenlands. De have derfor bestemt Værdie. Nationen bliver ikke fattigere end den var, om den beholdt Sand, Aske, Brændsel, Leer, Klædelister; den bliver rigere om den sælges det til enhver Priis, men den bliver fattig om den ikke sælger sit Korn, Uld, Metaller til en vis Priis.

Mange Værdier variere. Korn er dyrt i Aar, godt Kjøb næste Aar. Værdien af Fabricantens Underholdning kan altsaa være større

i Aar end næste Aar. Fabrikaternes Pries blive dog ikke forhoiet, dette jøvner sig selv i Almindelighed. Men en Fabrikants Underhold om Aaret er ingen bestemt Størrelse. I nordlige Lande er den større end i sydlige, men selv i det samme Land er den forskjellig, og paa dens relative Værd beroer atter Fabrikationens Productivitet. Fortærer nemlig Fabrikanten Ting af almindelig bestemt Værd som allevegne ere affættelige, Korn, Fedevarer etc. saa er denne hans Underholdnings Udgiftsværdi af en ganske anden Virkning for Nationalformuen end om han for en meget stor Deel forbruger uaffættelige Ting. Om den danske Stat har 80:85000 i Fabrik og Haandværkere sysselsatte Mennesker, og hver af dem fortære 1 Ed. Korn aarlig mindre, men erstatte dette ved Grønt, Høgesager, fersk Fisk, ic. som ikke ere affættelige, saa forøgedes Værdien af deres Fabrikation med Værdien af 80:85000 Ed. Korn. Heri ligger altsaa en vigtig Omstændighed til Fabrikationens store eller mindre Productivitet eller dens forøgende Evne af Nationalformuen.

3. Nødvendigheden af at forene et klart Begreb om Værdier med Bestemmelsen af de Værdier et Fabrikats Pris bestaaer af er ifær tydelig naar man lægger Mærke til den meget vigtige Omstændighed at den Deel af et Fabrikats Værdi som bestaaer af Fabrikantens egentlige Underholdning, Koft, Logis, Klæde Skatter, Borneopdragelse m. m. ikke sjelden forsvinder aldeles, er egentlig ikke til, behøver altsaa ikke at erstattes, og om den erstattes, bliver reen Profit, hvorved sølgelig Fabrikationens Productivitet bliver til et Maximum. Denne, i Grunden almindelig bekjendte men desuagtet ikke noksom forstaaede, og anvendte Sag har følgende Sammenhæng. Enhver Næringsvei forudsættes saa lønnende at Arbejderen kan leve deraf, det er, at han kan underholde sig og sin Familie paa en anstændig Maade, opdrage sine Børn, sikre sin Enke et Udkomme, betrygge sin egen Skiebne for Alderdommens Ufældighed eller uventede Vanheld; og desuden udrede alle de Bidrag til Staten, som denne kræver. Naar hans Næringsvei sætter ham istand dertil; saa har han ved sit Arbejde opfyldt sine

Pligter som Menneske og Statsborger. Ingen har videre Krav paa hans Arbeide, og paa dette, hans Kalds eller Pligts Arbeide, bær alle de Værdier, han fortærer, anslaaes. Kan eller vil han arbeide meer, saa er dette mere Arbeide et Product af hans hvilende Arbeidskraft, og dets Værdie bærer ikke Værdien af hans Underholdning. F. Ex. en Overstjerer i en Klædefabrik kan efter 8 Timers Arbeide, hvis Betaling sætter ham i den fornødvendte Stilling, gaae i et godt Laug, sladdre, eller lege med sine Børn, spille paa Fiol, spasere etc. Men han kunde ogsaa dreje et Par Timer daglig, det er i fire Dage vinde en Arbeidsdag. Dennes Product kunde han sælge for det raare Materials Værdi, og en ringe Profit, om han vil, thi han lever foruden denne Hjælp, men han sælger til Dreierens Priser, fordi disse udgjøre en talrig Klasse, der er nødt til at anslaae Værdien af deres Underholdning paa deres Arbeides Pris. Altsaa bliver hans Profit meget stor. Sælges hans Vare i Udlandet, saa er det klart at de give Landet langt meer end selv Dreierens.

4. Det besynderlige Tilfælde kan ogsaa indtræffe at Staten kan ansee visse Menneskers hele samlede Arbeides Product for reen Gevinst. Naar der nemlig under offentlig Forsørgelse staae Mennesker, som blive forsynede med alting frit, saa er deres Arbeides Priis en reen Gevinst; thi de koster Staten lige meget, saaledes Hospitalølemmer.
5. Det er ogsaa mueligt, og det finder ofte Sted at virkelige reelle materielle Værdier fremkomme, som ingen Materialværdi af nogen Art fortære. S. Ex. hver Gang en immaterial Værdi fremkalder en material Værdi. S. Ex. en Elsker af Musik maler et Malerie for en Liebhaber af Musik, fordi han spiller for ham. I det sociale Liv skeer det ofte, naar saaledes en Elskerinde broderer en Portefeuille; atter et Beviis mod Physiokraterne.

Saaledes ere de Værdier, som Arbeiders Produkter have, gandske forskjellige, og de maae efter denne Forskjellighed have en høist ulige Virkning paa Nationalformuen. Tages ikke Hensyn dertil saa er det umuligt at vurdere Fabricationens Productivitet, og at danne sig noget

bestemt Begreb om dets Fordeelsagtighed. Altsaa

Fabrikationens (umiddelbare) Indflydelse til at forøge Nationens Fortrin beroer paa

Profitens Størrelse. Denne beroer paa

1. Værdien af det raue Material i den udenlandske Handel.
2. Værdien af Arbejdernes Underholdnings Materialier i den udenlandske Handel.

Jo ringere disse Værdier ere, desto fordeelsagtigere er Fabrikationen, og den er fordeelsagtigst, naar disse Værdier ere Null.

Denne Sætning er høist simpel. Men naar den er det, hvi glemmer man den da hver Gang naar Tælen er om Fabriker. Indeholder den ikke Forklaringen over hvi nogle Landes Fabrikvæsen er blomstrende, andres vantroende ligesom ogsaa hvorfor nogle Fabriker trives i et Land, og andre Fabriker ikke.

1. Enhver Fabrik, som tilintetgjør en større eller ligesaa stor Værdi, som den skaber, eller dens Vare repræsenterer, er skadelig eller unyttig, men er ogsaa vantrivende, og kan ikke holdes uden skadelig Konst. Dette er Følge af vores Sætning.

2. Ligesom det er klart, at den Fabrikation er fordeelagtigst for et Land, som ved den mindste Forbrug af Værdier, frembringer den størst mulige Totalværdie, saa er den private Industries Arbejder den allermæst berigende Fabrikationsgreen. Den undertrykker vist nok ofte nogle af de egentlige Fabriker. F. Ex. Hunsfliden formindsker uægtelig Afsætning for Uldmanufacturer, og tildeels Bomuldsmanufacturer, men Virkningen heraf er ikke skadelig for Nationens Formue — tværtimod — thi Værene blive til for den lavest mulige Priis. Hunsfliden spilder ogsaa noget Material, deels ved den deelte Forarbejdning, deels ved at frembringe maa- delige Være af gode Materialier. Men denne Spilde kan aldrig gjøre Værene saa dyre, som Fabrikantens, der maa anslaae sin Underholdnings Omkostninger. Desuden lod det sig gjøre at bringe Hunsfliden til en bedre Arbejdsstiil. Dens Være ere sjelden fuldendte, og de ere ulige artede. Dette lod sig sætte ved Handelsstandens Indgribning deri ved Bestillinger; saaledes ere Lær- redsmanufacturene i Schlesien ordnede Huns-

flids Værksteder, Hammerum, Herreds, Jæ-
lands, Færves, uldne Strømpebindere, Knips-
lingsfabrikerne i Lønderegnen arbejde eensfor-
migt fordi de ere ved Bestillinger ledte der-
til. Hvad Fuldbendelse, Appretur, Udseende
angaaer, da lod Huusflidens Producter sig
let forædle ved Anlæg af Valkemøller, Far-
verier, Apreter, Indretninger o. s. v.

Denne Fabrikindretning er den allerfor-
deeltigste, og ethvert Land bør opmuntre
den, saameget mere, som den foruden
den Understøttelse, den rækker alle andre ikke
fuldstændige Røringsveie forebygger Fat-
tigdom og udbreder Velhavenhed. I Eng-
land er al Huusflid næsten ubekjendt. Endog
Farmers kunne ikke fikke deres Seletøj, ikke
lave deres Vogne, der skal Sadelmager og
Hjulmand til, Fruentimret bestiller inter,
men derfor har ingen Nation forholdsvis
flere Fattige end Engelland.

3. De alleralmindeligste Ting, en Nation daglig
behøver udgjør tilsammen en uhyre stor Vær-
di. Plove, Vogne, Spade, Leer, Laase,
Knive, Leer og Trækar, Hestesko, Ører,
Sange, Høyle, Fise, foruden alt hvad der

hører til Almuens Beflædning, er gandske vist hvad Værdien angaaer, den største Masse af Fabricater, en Nation behøver. Alt saadant maae den forfærdige selv, thi den kunde ikke betale det fra Udlandet, dertil er ingen Nation rig nok uden uundtømmelige almeensøgte vigtige Naturrigdomme. Hunsfliden besørger alt dette for en stor Deel, og det er en Lykke, jo meer desbedre, thi som sagt, Nationen kunde ikke betale det. Man tænke sig kun om vi skulde købe fra Udlandet aarlig 100,000 Par grove Lagner, en Million Allen Badmel, $\frac{1}{2}$ Million grove Hatte, Uldstrømper, $2\frac{1}{2}$ Mill. Sæt Hefieskoe med Søm, 50,000 Spader, ligesaa mange Sæt Plovjern; nogle Millioner Leerpotter og tusfende andre Ting. For saavidt Hunsfliden ikke skaffer sligt tilveie, maae de simple Haandværkere, Smede, Snekere, Dreiere, Hjulmænd arbejde, og det denne Fabrikation, som er yderst vigtig deels fordi den, tilfigemed de øvrige simple Haandværkere, Vævere, Farvere, Skomagere, Hattemagere, Sadelmagere, Garvere, m. s. forarbejde en uhyre Mængde Materialier, deels fordi det er dem

der leverer Nationen de i det daglige Liv nødvendige Ting og Redskaber, hvormed der skal arbeides, og paa hvis Bessaffenhed Arbeidet for en meget stor Deel kommer an. Den første Betingelse for en Nations Fabrikvæsen er derfor de simple Haandværkers Fuldkommenhed. Den er tillige Grundlaget til det finere Fabrikvæsen, thi arbejder de simple Haandværker godt, saa kunne de finere Fabrikker forsynes med gode Maskiner og Redskaber; og denne Klasse opelster en Stamme for en finere og dueligere Klasse. Af tyve Grovsmedde fremstaaer let et Par Kleinsmedde, af tyve duelige Kleinsmedde let et Par duelige Maskinmagere, mathematiske Instrumentmagere. Overalt ere de grove ordinaire Fabrikker Kilden til de fine, og derfor den Regel.

En Nation bør ikke give sig af med de Konstanlæg, som udkræve megen Duellighed og fuldkomne Redskaber, forinden Haandværkerne og de grove Fabrikker ere bragte til en høj Grad af Fuldkommenhed. Disse sidste ere de fordeelagtigste og sikreste; da de altid have Udsætning, og formedelsi den

store Mængde ikke megen udenlandst Concurrency at befrygte.

Har Huusfliden bemægtiget sig de grove simple Fabricationer, saa er det vanskeligt at faae de finere indført, deels fattes Uffætning, deels har Interessen for hjemmegjorte Sager undertrykt Sands for de bedre Vare, deels habes der i Landet ingen Stamme af Arbeidere, som man kunde vælge de fortrinligste af. Her maae da et naturligt Leed overspringes, de finere Fabriker komme frem i en unaturlig Orden, og derved en Række af Konflierier, som de gjøre nødvendige.

4. For saavidt som Huusfliden giver sig af med Forarbejdelse, der kunne være Gjenstande for Fabriksdrift (hvilket ikke er Tilfældet med adskillige) maae den betragtes som Fabrik; væenets stærkeste Modstander. Derfor tildeels er det at Engellands Fabrikvæsen er saa blomstrende, fordi Huusfliden der ligger i Dvale. Næsten alt hvad der forbruges er Fabrikvare. Under Huusflidens store Virksomhed kan et Land ikke vente betydelige Fremskridt i Fabrikvæsen i de Arbeidsgrene hvori de maae stødes sammen. Det er imidlertid ikke vanskeligt at

træste sig derover. Allerede Huusflidens moraliske Egenskab giver den en Erværdighed; den vedligeholder Tærvælsighed. Den sparer Landet en stor Udgift. Afstaf al Huusflid her i Landet, saa udtrævedes der maaskee 100,000 Mennesker for at erstatte dens Arbejde. Disse maa leve som Fabrikanter, og fortræde iblandt andet 3:400,000 Ed. Korn hvoraf Landet nu kan sælge det meste, og hvis Beføstning vilde falde paa Almuens første Nødvendigheder igjennem Klæde, Redskaber, Bohave. Altsaa er det høist betænkeligt at vilse virke imod den private Industri for at ophjælpe Fabrikvæsenet. Nødtvungent er det uden tvivl at stræbe at forødle Huusfliden, ved at oplyse, lede og lette den. Derved kan den drives langt videre end til at forsyne det egne Forbrug, den kan endog levere gode Kjøbmandsbvare.

5. Langt skadeligere end den egentlige Huusflid ere de simple Haandværkers Slethed. Forsuden at de forfuste det raae Material bliver Nationen slet forsynet med Ting og Redskaber, som volder indirecte et National Tab. Men mange af disse Fabrikationer i det smaa ere endog til directe Tab. En Smed f. Ex. har

for at smedde et Par Hesteskoe en Jld paa Esen, hvori han kunde smidde 4, og med en Forstærkning af Jlden, maaskee 8 Par. Hvormegit Brændsel gaaer her da ikke tilspilde. Ved de simple Haandsværker, hvor Arbeidet af denne, eller andre, Aarsager bliver dyrt, formedelsi Fabrikens Eidenhed, bør der søies Anstalter derimod, ved at lade dem blive større.

Vi kunne nu efter disse af hin simple Gætning udledte Forflaringer angive den præcise Grundlov for ethvert Lands Fabrikvæsen: at det bør gaae frem i den Orden, at besatte sig først med de Fabrikater, hvorved den mindste Værdie gaaer til Spilde, og efterhaanden udvide sig, indtil nær det Punkt, da de tilintetgjorte Værdier og de ved Fabrikatet vedligeholdte Værdier bliver lige store.

Det er sølgelig aldeles unødvendigt at et Land skal frembringe ethvert Fabrikat det behøver, eller som dets Indbyggere vil forbruge. Det er kun Hovedsagen, at en Nation vinder paa een Ting til Udlandet, hvad det taber ved at faae en anden Ting fra Udlandet. At ville forfærdige alt, er for en kapitalløs Nation en stor Daarligh:

Hed; at forsøge derpaa straffer sig strax med aas-
benbart Tab.

Fabrikvæsenet vil ogsaa i ethvert Land af-
sig selv tage den naturlige Retning, nemlig først
besatte sig med de fordeelagtigste Fabrikker, og
lige som disse vorde fyldte eller vel overfyldte,
gaaer det over til de mindre fordeelagtige, saa
langt mueligt, det er at sige, saa længe der endnu
er Fordeel derved for den Private, og længere
kan det ikke gaae. Det er en overmaade uheldig
Forblindelse, naar Statsbestyrelsen troer anderles
des, og ved Privilegier, ved Laan, ved Forskud til
lave Renter, eller uden Renter, ved Opsyn, ved
Forskrifter, ved Toldbud o. s. v. søger at virke
paa Fabrikvæsenet. Det er en evig Regel, at
naar en Fabrikation i et Land ikke kan holde
Priis med fremmede Vare i Landet, saa er den
utidig og skadelig. En Privatmand begynder
aldrig saadanne Anlæg, gjør han det saa er det
fordi han er uforstandig, eller ukyndig, eller har
et Bedragerie for, eller fordi han seer sit Tab
dækket ved den offentlige Understøttelse. To Til-
fælde kunne her tænkes: Staten kan lade Fab-
rikaterne sælge for almindelig Priis, godtgjøre
Fabrikanten Tabet, og dække denne Udgift med

et Paalæg paa Nationen, som da faaer dette Tillæg i Udgifter at knappe af paa sig selv, eller lægge paa dens Arbeide og Vare; det saaledes godtgjorte Fabrikfab fordyrer da en Mængde andre Vare f. Ex. en Kleinsmed behøver Kul, Jern, Fiil, Mad, Klæder; bliver hans Kul 10 Daler dyrere, saa blive hans Vare 10 Daler dyrere, bliver hver af de ti Artikler dyre, er det samme som een blev det; tvinges han til at arbejde med Fise, som er 10 Daler dyrere, saa bliver hans Vare 10 Daler dyrere, og da lider Nationen, som bruger disse Vare. Eller Staten kan ved Indforselsforbud, eller høi Told tvinge Nationen til at kjøbe de dyre Vare. Contrabandbehandelen indfinder sig strax, men for saavidt denne ikke raader Bod paa Feilen/skalder den for høie Priis paa alle andre Vare i Landet. F. Ex. Lad Klæde; og Bomuldsfabriker og Garverier være saaledes begunstigede at de paatvinge Nationen deres Vare 10 p. C. dyre end Fremmede. Lad en Hattfabrikant derved sættes i en Udgift af 100 Rd. aarlig. Han maae nu indskrænke sin Veihavenhed, levere flette Vare eller forøge Prisen paa sine Hatter. Disse blive dyrere for Forbrugerne, og fremmede Hatter indfinde sig.

Nu maae altsaa Regjeringen tage sig af Hattemasgeren, forbyde Indførselen og lade Udgiften falde paa Rationen. Solgtes Hattene udenlands saa hindrer den forhøiede Priis nu Affætningen. Hvad man tabte ved at kjøbe fremmed Klæde, Bomuldstrøi, Læder, vandtes maaskee ved de udførte Hatte. Og hvor er saa Gevinsten eller Balansen. Pengene for Klæde blive nu i Landet, men Pengene for Hatte og andre Ting blive borte. Bliver Pengene i Landet som man siger? Hvad bliver der af Statsborgernes Vellevnet, som overflige Foranstaltninger indknibes mere og mere, og tvinges til Indskrænkninger, som formindsker de begunstigede Fabrikers Affætning, saa at disse trænge til meer og meer Understøttelse. Og tages omsider Støtten bort, saa falder Bygningen sammen. Udlægget er for det meste tabt, Driftskapitalen ogsaa, thi Maskiner og Redskaber, Inventarium er blot Skramlerie, og en Hoben Mennesker ere, ved at have hengivet sig til een Syssel, bleven unyttige til enhver anden.

Vi forlange dog ikke denne Bemærkning anseet som en Regel, at Staten aldeles intet kan gjøre til Konstoproductionens Fremme; thi den kan upaatvivlelig gjøre meget derfor; men dette

bør bestaae i at lette Fabrik anlæg ved at borttage de vigtigste Hindringer, saasom ved at skaffe de fornødne raae Materialier toldfri ind, og i det mindste give Toldfrihed ved Udsørsel af Varene. Hvorfor skal f. Ex. spansk Uld erlægge Indførselstold, $1\frac{1}{2}$ Sk. pr. Pd., f. Ex. i et Land hvor man vil fremme Klædefabriker? Dernæst: ved at skaffe de fornødne Fonds, dog vel at mærke, aldrig uden fuld Sikkerhed og for al Ting, for andet Pant end end Fabrik anlæget selv. Men egentlig er dog saadant Laan ikke altid nyttigt, thi naar en Entreprenør kan ikke overbevise Eiere af private Capitaler om sin Duellighed og Redelighed, og Anlæggets Fordeelagtighed, saa bør Staten vare meget mere noie regnende. Ligesaa kan det ikke nægtes at en eller anden nyttig Fabrikation jo nok kunde hjælpes over Begyndelsens Uleiligheder, ved nogen Understøttelse af Udsørselspræmier, høi Told paa eller Forbud paa Indførsel af lignende Vare, naar der er grundet Udsigt til at disse Midler kunde bidrage til at gjøre Fabrikationen stadig i Landet. Thi endstjøndt slige Midler i Almindelighed ere forkastelige, og anvendte i nogen Omfang gjøre Skade, saa kunde denne dog for

en eller anden enkelt Vane og for en kort Tid ikke blive betydelig.

Naar Regjeringen for Resten overlader Fæbrikvæsenet aldeles til Privates Godebefindende, uden anden Opmuntring end Oplysning, og uden videre Understøttelse, end den billige Bortrydning af alle Hindringer, saa er Sagen i de rette Hænder. Vil den da ikke gaae, saa er der betydelige Aarsager dertil, det er, der er ingen sand Fordeel derved, og den Nation, hvor dette har Sted, kan vel beklage sig, men den bør ikke trodse, og søge at springe over et uoversigeligt Gjæde. Den kan forsøge sit Held i andre Fæbrikstrigrene, i Agerdyrkningen, der dog altid bliver Nationalvelstandens Basis, eller i Handelen, som kan berige Nationen. Den behøver derfor ikke at lægge Hænderne i Skjødets, eller at troe sig fortabt fordi den kan lettere kjøbe Udlandets Væsen end forfærdige dem selv.

Vi ville anbringe vore øvrige Bemærkninger over Konstoproductionens Gang og Virkning, under vores Undersøgelse om Danmarks Fæbrikvæsen.

Danmark er intet Land for Fæbriker, er en Væststand, som møder os strax i det Foregaaende.

Denne Paastrand er saa ubestemt, at man kan bekræfte den eller nægte den, alt efter den Side fra hvilken man betragter den. Paastanden kan sige: vi have ikke saa gode og saa mange Fabrikker, som vi burde have; den kan ogsaa mene at vi aldrig kunne faae dem. Det første kan man indrømme, det andet gaaer ud paa, at der er uovervindelige Hindringer for Fabrikvæsenets Flor hos os. Hvilke kunne disse være? Foreløbigen anmærke vi at disse Hindringer maae være fremkomne i et seent Tidsrum, thi de have ikke forebygget, at Danmarks Fabrikvæsen jo siden Kr. 4 anlagde Guldhuusfabriken, den første ret vigtige Fabrik i Landet, har indtil vore Dage gjort meget betydelige Fremskridt. Disse saa aldeles uoversigtelige Hindringer ville ikke heller holde vort Fabrikvæsen fra videre Fremskridt, thi saa længe en Fabrik, drevet gandske af private Fonds uden Understøttelse fra Statens Side endnu kan drives med Fordeel, en Klædefabrik, en Bomuldsfabrik, et Garverie, saa ere de uoversigtelige Grændser for en Klædefabrik, en Bomuldsfabrik, et Garverie endnu ikke naaede, den Grændse, da de ikke svare Regning, ikke naaet; Landet kan da have flere Klædefabriker, Bomuldsfabriker og

Garberier, følgelig kunde disse Fabrikationes endnu gaae frem, og saaledes kunne alle de af vore Fabrikgrene, hvis Gjenstand ere Vare, som vi tildeels faae fra Udlandet. Rigtigheden af denne Anmærkning er i sinefaldende. Følgelig betyder de Hindringer, man troer at see intet, i det mindste hvad nogle Fabrikater angaaer, og betydelige Fremfskridt ligger aldeles i Tingenes Orden.

Men, vil man sige, man nægter ikke at Fabrikvæsenet jo er gaaet frem hos os; vi have et, som er gaaet ud fra slet intet; det kan ogsaa gaae noget videre. Men til nogen høi Grad, til Flor kan det aldrig komme. Denne Tilstand modræbes af uovervindelige Hindringer. Her tales igjen ubestemt. Hvad forstaaer man ved et florerende Fabrikvæsen. Et Fabrikvæsen, som forsyner Landet med alle Fabrikvare, og udsender meget betydelige Quantiteter. Efter denne Definition gives der neppe meer end et Land, England, som har et blomstrende Fabrikvæsen. Ret mange Stater kunne ikke bringe det saavidt. Den endelige Følge af ethvert Lands Bestræbelser for Fabrikvæsenet, maae være at forsyne sig selv, og den Tidspunkt, da enhver Nation ikke

behøver uden meget faae Ting af Konstbare fra andre Nationer vil engang komme. Altsaa har Fabrikfiden en Grændse i sig selv. Dette er des tydeligere, som Fabrikindustrien egentlig ikke er bunden til noget Land; og ethvert almindeligt beboende Land kan have de allerfæste Arter af Fabrikker, nogle enkelte undtagne, som forudsætte visse Naturproducter, eller særegne locale Fordele (Brændsel, Elve til Maskinens Drivning o. s. v.).

Den endelige Følge af Fabrikindustriens Udbidelse maae derfor blive den Tilstand, at ingen Nation behøver uden enkelte Vare fra andre, og den udenlandske Udsættning vil efterhaanden meget falde bort, jo maae næsten gandske. Alle Nationer gaae idelig fremad imod dette Punkt, og det vil naaes. Visse enkelte Fabrikater saasom, store Speile, Gobelins: Tapeter, Porselins: Sirkler, Kostbare Taffeluhre, m. m. kunne maae ikke ventes forfærdigede i alle Lande til egen Forsynelse allene, fordi den blot indenlandske Udsættning ikke kunde underholde Fabrikkerne. Men saadanne Vare kunde enhver Nation forfærdige nogle af, og disse ville altid gaae i Udlandet. De allerfæste og de vigtigste kunde for Brug og i

Quantitet vil enhver Nation omsider forfærdige for sig selv.

Fabrikvæsnets endelige Maal synes saaledes bestemt, efter sin Natur, efter dets Sammenhæng med Nationalvirksomhedens øvrige Grene, maae det allevegne opstaae, gaae grader viis frem, og omsider forsyne Nationen, og afsætte til Udlandet, men efterhaanden som de øvrige Nationer træde frem for at forsyne sig selv maae den udenlandsk Affætning tilsidst høre op at være betydelig.

I denne Sagens naturlige Gang er intet at forandre, ingen Nation kan gjøre Regning paa for bestandig at beholde et Fabrikvæsen til en meget stor udenlandsk Affætning, ikke engang om endog nogle enkelte Nationer gandske forsamme Fabrikstiden, thi der vil dog altid opstaae Rivaler til saadanne Nationers Forsynelse. Men er det umuligt at blive, eller at forblive den eneste Fabriknation, eller længe at forblive i en betydelig Affætning til Udlandet af Fabrikvare, saa er det en høist farlig Retning, en Nation giver sin Industrie, naar den opdriver sig til et meget udvidet Fabrikvæsen, og til saadan Grad at Nationalvelstanden fornemmelig beror paa denne over-

spændte Tilstand. Fabrikvæsnets Forfald i et Land, hvis Tilstand beroer for en meget stor Deel paa dets Flor, er overmaade skadelig, og ødelæggende om det indtræffer pludseligt. Gaaer nogle hundrede vidtloftige Fabrikker ind, med kostbare Indretninger og Inventarium, saa er den hele Capital til Anlægget tabt paa eengang, og deri maa skee langt mere tabt end der blev vundet ved dem i fulde Gang, og desuden beholder Staten fra de omstyrte Fabrikker en Mængde unyttige Mennesker, der blive den til Byrde, og forøger Tabet. Slides det op, saa har det efter Reglen betalt sig; men sælges det som Skramlerie, saa betales det ikke. Falde Fabrikkerne kun langsomt, fordeles kun Tabet paa flere Aar, og mærkes vel ikke saa meget, men det er der alligevel.

Det er derfor en farlig Sag at stole paa et blomstrende Fabrikvæsen, sælgelig ogsaa at vilse fremkalde det. Nu omstunder er Faren større end forhen, thi hos de fleste Nationer begynder Konstfliden at gjøre store Fremskridt; næsten alle vegne udvides Fabricationen, det indenlandske Forbrug forsynes mere og mere med hjemmegjorte Vare, og de udenlandske finde altsaa mindre Af sætning. Udsigten for ethvert Land til at fabri-

fere for Udlandet, indskrænkes altsaa idelig, og derved bevises Umuligheden af at faae en stor Andeel deri, eller Urimeligheden af at bygge statsoeconomiske Planer paa saadant Haab, og Uforstandigheden af at ville tvinge Nationens Industri paa en saa let vildledende Gang. Lykker ligviis vil nu omstunder ingen Nation let kunne lokkes ud paa denne farlige Bane; den hos de fleste Nationer vaagnede Industrie gjør alt for fælelig Modstand.

Alt hvad Nationerne nu kunne vente er, at enhver hæver sit Fabrikvæsen til det Punkt at:

1. Forsyne sig selv med de Konstting, som det er Nationen fordeelagtigt at forfærdige selv;
2. At forsyne andre med de Vare som Nationen kan forfærdige lettere end andre Nationer, og med hvilke den betaler de Vare, den vilde tabe ved at forfærdige selv.

Til denne Tilstand bør enhver Nation, hvis Konstflid hidtil har sovet, stræbe. Til denne Stand vil enhver Nation, som hidtil har havt et blomstrende Fabrikvæsen, endelig og uundgaaelig synke.

Denne Tilstand er den naturlige, og den holder Nationerne i den Egebægt hvortil alt stræ-

ber, i det physiske som i det moralske og politiske. Men den er, som den fuldkomneste Tilstand i alts andet, fjern. Inden Egevgæften opnaaes kan da en Nation tiltage eller tiltrænge sig Fordele, som de andre Nationer fattes, og derved kan et Land lige som interimistisk tilegne sig Fordelene af et udvidet Fabrikvæsen. Hvad der hidtil er skeet, kan endnu skee; ligesom Engelland især har skabt sig et Slags Monopol paa Fabrikation for hele Verden af mangfoldige Vare, saaledes kunne endnu andre Nationer benytte det Tidsrum der vil foregaae inden Verdens Fabrikvæsen kommer i den naturlige Stilling, og derved opnaae de Fordele, som endnu maatte være at vinde paa denne Wei.

Runde man haabe at denne Wei blev vandret med saa megen Forsigtighed og Klogskab, at ingen Overdrivelse indfandt sig, at intet Anlæg blev gjort som jo svarede Regning, og at man stedse kunde holde Affætning og Frembringelse i det rette Forhold, og havde man det i sin Magt efterhaanden at indskrænke Frembringelsen lige som Affætningen tager af, saa at man tilsidst ikke beholdt en Hoben unyttige Bygninger, Maskiner, Vare og Mennesker paa Halsen, saa var

denne Plan vist nok folgeværdig. Men naar man raaber paa et blomstrende Fabrikvæsen i et Land, uden at tage Hensyn til disse Tvivl, saa lægger man i det mindste ikke nogen vidtskuende Omsigt til Grund. Og naar man bebrejder et Land at dets Fabrikvæsen gaaer dødsigt, saa oversæer man ofte de vigtige Omstændigheder som paatrænge denne Dødsighed. Man seer kun hvad man ønsker, Landets Fabrikvæsen skulde være, og glemmer at undersøge hvad det kan blive.

Vi ville anvende det hidtil sagte paa den danske Stat. Man bebrejder os den lave Tilstand hvori vores Fabrikvæsen befinder sig; man antager at det kan bringes langt videre, og fordrer at det skal gaa langt videre.

Vi ville da faste et Blik paa:

- a. Dets Tilstand.
- b. Betingelserne for dets Fremskridt.
- c. Den naturlige Orden for dets Fremskridt efter Danmarks Naturproducter, dets Stand paa Konstens Bane, og Verdens politiske oeconomiske Stilling.

Den allerstørste og vigtigste Deel af alle Konstoare, som Landet forbruger, er Product af Huuslid. Næsten hele Almuens Beklædning,

Badmæl, Hvergarn, Hør og Blaarlærred, Bølster, Strømper, Huer; videre Hestedækkener, Sække, m. m. Og det er ikke blot for Almuen. Endog temmelig høit oppe virker Huusfliden i de allerfleste Præstegaarde, Forpagterhuse, velhavende Borgere i Stæderne, paa mange Herregaarde. Selv i meget splendide Huse forsmaaes ikke adskillige af Huusflidens Vare; Sengenklæder, Dækketoi, Gulvtepper, Strømpestrikning. Nogle af disse Vare ere endog Gjenstande for den udenlandste Handel; Lærreder, Strømper. Mange flere kunne worde det, om Huusfliden blev rigtig ledet.

At denne Fabrikationsorden er den fordeeltigste, have vi bevilst, og da den er saa omfattende hos os, saa er den vigtigste Part af de Fabrikvare, Landet forbruger i de rette Hænder og frembringes paa den fordeeltigste Maade. Vil man ikke kalde sligt Fabrik, saa er det dog et Surrogat for Fabrik, som bringer Tingene tilveie uden at medføre det egentlige Fabrikvæsens Uleiligheder og Farer. Dog selv dette bør ikke overdrives med at indrettes alt for fabrikmæssig til udenlandst Uffætning, som kunde standse. Saaledes have Lærredsfabrikanterne i Schlesien

og Vestphalen, Knipslingsfabrikanterne i Brauband og Lønder Egnen ofte været i stor Forlegenhed formeddelt Mangel af Udsætning hvilket vil kunne stee med al Hunsflid, der betydeligen gaar ud paa udenlandsk Udsætning, og derved ere komne ud af dens særegne Charakter, og træder ind i Fabrikationens, det er: at Arbeidets Omkostninger maae heel bæres af Varenes Priser.

Hunsfliden forsyner os med en utrolig Mængde Ting, og for hvad den leverer eller kan levere bør vi ikke anlægge Fabriker, der altid koste. Hunsfliden bør forædles og ledes til at man kan undvære Fabriker. Hvor den maae slippe bør det egentlige Fabrikvæsen begynde.

Kaster man et Blik ud over dette, følger man det fra de simpleste og groveste til de mere sammensatte og fineste, maae vi bekjende at det staaer ikke paa noget ret høit Trin, tildeels paa et meget lavt, og at det for en Deel Artikler er saa langt fra at arbejde for udenlandsk Udsætning at det ikke eengang tilfredsstiller det indenlandske Forbrug. Af alle Fabriker er Haandværkerne de vigtigste, først fordi de levere Vare til den nødvendigste Trangs Afhjælpning, ved Bøvere, Skrædere, Skomagere, Snekere &c., dernæst fordi

de Bære de levere, bestemme for en stor Deel alt andet Arbeides Beskaffenhed og Priis, da de ere Arbeidsmidler, saasom Smeddenes, Hjulmændenes, Garverens, o. fl. Frembringelser, endelig fordi de forarbeide en saa uhyre Mængde af raae Producter, som for en Deel spildes eller fordærves ved den fuseragtige Forarbejdning. Haandværkernes maadelige Arbeide er en Hovedseil ved vores Fabriksøsen, ved Spilde af Material, ved flette Redskaber, hvormed arbeides flet, ved at denne Arbeider-Klasse ikke bliver en Stamme til dæslige Arbeidere, som kunne fra de grovere Fabrikker, gaae over til de fine.

Smidlertid bemærker man dog at i disse Haandværkers Arbeidsstiil er for adskillige Ting indløbet Forbedring. Snekere, Blikkenslagere, Skomagere, Vævere, Garverier, Smedde, Giortlere, Dreiere, Bogbindere, Hattemagere, have gjort betydelige Fremstridt, og de enkelte Fortrinlige vilse efterhaanden trække de øvrige med. Nogle af disse Haandværker drives endog fabrikagtigt, saasom Jsensfabriken i Dyrehauzen, Frederiksbærks Fabrik.

Årsagen hvorfor det hermed er gaaet lang: somt ligger fornemmelig i to Poster: Den første

er en vis Egenhed i Nationens Character, en Tilboielighed til at tage til Takke, grundet paa Mangel af Smag, hvad viise Ting angaaer, og Mangel paa Arbeidskraft, paa Sands for det fuldendte for andre. Hvor denne Vland engang har indsnegen sig staaer den en bedre Fabrikation særdeles i Weien. Naar alting er godt nok, saa er det bedste tilovers, og hvor er da Opmuntring til at frembringe det?

Den anden Post ligger i Laugsvæsnen, ikke deri at saa mange Haandværkere ere bundne til Laug, thi dette er i mangfoldige Henseender nyttigt. Men deri at man ikke tide nok reviderer Laugartiklerne, og isteden for ved disse at tvinge til at gaae frem med Tiderne, at antage nye Methode, bruge bedre Maskiner og Redskaber, andre forædlede, raae Materialier, omstifte de forrige Former, lader alt slentre frem paa gammelviis.

Laugsvæsnen har man i de nyere Tider havt meget imod. Men uden Grund; det er en Frugt af dyb Viisdom, og i dets Begyndelse var det uforbedreligt, men det forbedredes, at det skulde efterhaanden lempe sig efter Technologiens Fremmskridt, og Nationens Behov, der, i og med Tiden

maatte gjøre nye Fordringer. Hensigten var at betrygge mod slet Arbeide, og at betrygge Arbeiderne et anstændigt Udkomme. Derfra Læreaarsene, Mesterstykker; derfra Indskrænkning i Løugsmesterens Antal.

Mod Haandværkslaugene indvendes:

1. At de kunne monopolisere, ved at have smaae Forraad, maadelige Vare; gjøre Complottes om høie Priser. Taxter kunne her ikke hjælpe. Men Laugets Privilegier kan her virke. De kunne sættes i Concurrence med Udlandet. Man kan sætte Grimestere ved Siden.

Man kan bidrage til at danne deres Arbeidsstil ved Mønstre (saasom ved Meubelmagaziner). Deres Kunst ved technologiske Anvisninger (som ved Comiteen for Haandværkers Forædling i Kjøbenhavn).

For at forsyne Forbruget, lette Opsyn med Arbeidet og bedømme om de arbeide nok burde hvert Laug have et fælleds Udsalgsted, saaledes have i Kjøbenhavn fælleds Udsalgsteder Smedkerne, Sadelmagere, de sidste nylig begyndt dermed. Desuden opstaaer i Laugene selv Concurrence, om ikke i Priis, saa i Arbeidsgodhed.

2. At Læregaarene ere mange, og der spildes megen Tid derved.

Drengene have intet at betale deres Oplæring med; de maae da betale med deres Tid, personlig Tjeneste, middelbart Arbeide. Uden dette lærte de slet intet, thi Information i den kortest mulig Tid vilde sænke Mesterne og Svendene.

De øvrige Indvendinger: at en duelig Arbejder ofte ikke kan komme ind i Lauget, deels fordi han ikke er opdraget deri, deels fordi det er fuldstaaltigt; at de arbeide ofte kun maadeligt, at de tildeels holde fast paa en Høben urimelige Bedrægter og Skikke m. m. kunne alle hæves ved som sagt, at revidere deres Laugsartikler. Og naar der er en aarvaagen og kyndig Opsyn over Laugsbæsnen er det et virkelig Middel til at bringe Konstproductionen til en stor Høide. Og det er da blandt andet gavnlig for at hindre at Næringsveiene ikke blive oversyldte, og til et overmaade nyttigt Politie over Svende og Dreng, et Politie, som vi nu efter Laugsbæsnens Slappelse hos os ved Forordningen af 1800 mærke at være høist nødvendigt.

Al alle vore øvrige Fabrikater er der kun faae, som robe Fuldendthed, eller den høieste Konstfæd, og derover er det udenlandske Marked lukked for dem. Deres Vare indskrænkes til Hjemmet, hvor mange af dem ikke engang finde stor eller hurtig Affætning, naar udenlandsk Concurrence er tilstede. Og derover ere de ikke tilstrækkelige til at forsyne Forbrugtet.

For mange Slags Vare have vi slet ingen Fabrikker, for en Mængde have vi ikke nok, og en stor Deel af dem vi have, ere ikke gode nok.

Blandt de aldeles manglende, eller dog meget utilstrækkelige Fabrikationer ere ikke faae af stor Vigtighed, formedelsk den store Qvantitet der forbruges: Sejance, Glas, fint Jern eller Staalfram (høist utilstrækkeligt) grov Jsefram, Knive, Gasser, Saxe, Sauge, Lyseaxe, Jldtange, Jldskuffer, Vinduesfroge, Hængsler, Strigler, Boere, Høvleblade, File, Leer, deels utilstrækkelig, deels maadeligt. Endeel andre Metalvare af Blis, Messing, Sølvplet, laques rede Blisfager, Knapper, Laase, Skruer, Gjærter, Arbeide af Dørbeslag, Mortere, Lysestager, Stryggejern m. m. Knappe og Synaale, Vibehejper

ter, Spænder, Legetøi, Væker, Drejerarbejde, Børster, o. m.

At saa mangfoldige af disse Vare indføres er et betydeligt Tab, og det er desbeflageligere som mange deraf ere meget lette at forfærdige, og de fleste formedelsst den udbredte Affætning til Almuen, saa meget sikkrere, som den største Deel deraf er ikke underkastet Moden. Deres samlede Værdi er en overmaade stor Summe, og skjøndt det raade Materie altsammen maa kjøbes, er der dog Fordeel at forfærdige det her i Landet baade til eget Brug og udenlandsk Affætning. Disse Vares Fabrikation ansætter jeg for de vigtigste i Landet, og for dem, der først som Fabrikatsgjenstande bør fremmes. At de sælges for en Deel og forfærdiges deels maadeligt, er vort Fabriksvæsens første Feil.

Men det bør ikke lades ubemærket at denne Klasse af Fabrikater har i de sidste 20:30 Aar bundet meget baade i Qvantitet og Qvalitet. For 20:30 Aar siden fandtes neppe noget hjemmegjort Stykke i en Isentræmmers Butik Nu findes en heel Deel, Naale, Kamme, Been: drejertøi, støbt Jerngods, Oblater, Lak, Tobakspiber, Spader, Gile, Leer, Knive og Gas:

ler, Tegnebøger o. s. v. Denne Forandring er ingenlunde ubigtig, den beløber sig til mere end man troer.

Foruden disse Vare er endelig en stor Klasse, som angaaer de høiere Stænders Forsynelse med Klædevare af alle Slags, og heri ere vi vist nok langt fra at forsyne os selv. Alle Paaklædnings-
tøi eller Pynt af Silke er fremmed, ligesaa de fineste af Bomuld og Hør, og en meget stor Deel af det grovere og Grove med. Ogsaa af uldne Tøier, (Hatte maaſkee undtagne) — Læder til Skoe og Sadelmagerarbeide. —

I denne Klasse af Vare have vi dog ogsaa gjort betydelige Fremſkridt. Det er ikke usandsynligt at, uagtet meget fiint fremmed Klæde indføres, saa ere vi dog nær ved at forsyne os selv, thi det er bekjendt, at der gaaer en ikke ubetydelig Mængde dansk Klæde ud. Vore Bomuldsfabriker have tiltaget saare meget og finde Ulfætning endog udenlandſk, Garverier ligesaa. Sammenlignet med blot 20 Aar tilbage er Forbedringen virkelig betydelig.

En Klasse af almindelige Vare indbefatter: Sukker, Vordlyſtøberie, Vare, Vordug, Røsthaar, Porselin, Penneposer, Chokolade, Medic

te, Parfumer, Lakoblater, Legetøi, Dreiers arbejde, Bøger, Papir, Malerstoffe, Sæbe, Tobak, Olie, Uhre, Galanteriesager, mathematiske og physiske Instrumenter, støbt Jernsgods, Maskiner af alle Slags, Spindemaskiner, Presspaaner, musikalske Instrumenter, er vel meget tilbage, men har taget meget til. Papirfabrikationen udgjør vel endnu ikke 100,000 Riis aarlig, men for 25 Aar siden var det neppe 30,000. I Kjøbenhavn allene forarbejdes nu imellem 2 og 3 Mill. Pd. Tobak, for 25 Aar siden ikke 500,000 Pd. o. f. v. med de andre og mangfoldige flere Vare, hvis Tilvirkning i senere Tider have begyndt at rødfæste sig.

Denne løse Oversigt viser vel at vort Fabrikvæsen fattes endnu saare meget, men tillige at det gaaer frem baade i Fabrikaternes Godhed, Mængde og Forskjellighed. At dette skeer er upaasrivelig, og skeer det, saa er derved vel det Spørgsmaal afgjort om Danmark kan have Fabrikker, om det bør have Fabrikker, og søge at bringe dem videre — fort, om det er hvad man bør forstaae ved et Fabrikland.

Man vil maaskee indvende at de fleste egentlige Fabrikker ere fremkomne ved offentlig Undersøttelse, og drives derved, altsaa til Tab for Nationen. Man har rigtig nok hørt og seet meget om denne Undersøttelse, men endstjøndt jeg gjerne indrømmer at denne Undersøttelse ikke altid har været anbragt paa de rette Gjenstande, at den ofte har været reent til Tab, saa er dens Beløb ikke i det Hele synderlig stort. Fra 1736:74 udgjør alle af Regjeringen anvendte Summer til Haandværkere, Fabrikker og Manufactureres Dphjælp, som Foræring, Forskud, Laan, ogsaa antaget alle Arter at være tabte, kun 800,000 Rbd. i 38 Aar. Fra 1797:806 (10 Aar) har Deconomie og Commercecollegiet af Commercesfonden og Industrifonden anvendt 665,000 Rongen umiddelbar gennem Fi:

nantocollegiet.	179,000
-----------------	---------

fra 1803:1811 inclusive til Maskiner	
--------------------------------------	--

til Uldmanufacturer	526,151 D. C.	400,000
---------------------	---------------	---------

altsaa med Undersøttelsen fra	
-------------------------------	--

1736:74	800,000
---------	---------

Fra 1807:1812	
---------------	--

end videre 123,000 D. C.	80,000
--------------------------	--------

Rbdlr.	2124,000
--------	----------

hvoraf 400,000 Laan som formodes at vilse indkomme igjen; det er da i 48 Aar 1,700,000 Lbdt over 35000 aarlig; maaſkee det blev 40000, naar Tidſtrummet 1774:1796 kom til (22 Aar). Noget er vel udeladt, men høiere end mellem 40:50,000 aarligen kan Underſtøttelſe ikke regnes ſom egentligt Tab. Og er end mange opmuntrede Unlæg gaaet ind, ſaaſom nogle Porſelænsfabrikker, Silkefabriker, Kammerdugfabriker, Uhrfabrik, Sejancefabrik, ſaa ere dog Uld- og Bomuldsmanufacturerne tilbage, og en, ſkjøndt maaſkee, ringe Grad af en vis Fabrikaand eller Tact, ſom maae have gavnlig Indflydſelſe paa Fabrikvæſnet i et Land, hvor ſaadant var nyt for 60:70 Aar ſiden. Det er derfor ikke denne Underſtøttelſe, ſom for nærværende Tid er overalt meget indſtrænket, der holder vore Fabriker i Live, allermindſt dem, der ingen Underſtøttelſe have, eller nogenſinde have havt, og dog tiltage. Det er ikke heller Monopoler, eller for andre trykkende Privilegier, der holder dem vedlige. Det der holder dem er Overtydning om at de ſvare Regning, og at deres Unlæg hverken har Naturren eller andre modvirkende Omſtændigheder alts deles imod ſig ſelv.

Men det forbliver alligevel unægteligt at vort Fabrikvæsen endnu er i en ufuldkommen Tilstand med Hensyn paa dets Total Virkning og at det er gaaet og gaaer kun frem med svage Skridt. Vi ville ikke her tænke paa nærværende Tidspunkt, hvori Omstændighederne vist ikke ere gunstige for et Fabrikvæsen som vores, allermindst til nye Anlæg, formedels de høie Renter og Oversvømmelse af engelske Vare til Underpris. Vi tænke os en rolig, ordentlig Tid, saasom Perioden før 1807. Hvi gjordes i denne Periode ikke meget større Fremmskridt? At vi virkelig gjorde et Skridt fremad i denne Periode er vist, og at vi efter denne Periode ikke atter sank saa dybt tilbage som man kunde have ventet, og som mange troe, er ligesaa vist. Vores Fabrikvæsen gjorde i denne Periode virkelig ikke ubetydelig Fremmskridt. Vanskeligheden at anbringe Penge, og den store Lethed at affætte Alt under Krigen, voldte at en heel Deel Fabriker opstode, og mange udvidedes. Men det var ikke vanskeligt at forudsæe Udsaldet paa dette Drifttrigheds Forsøg. De maatte falde med den Uarsag den havde tvunget dem frem. Ogsaa andre Lande, især England, saae sig i denne høist forvirrede Tid i yderste

Forlegenhed med deres Fabrikater, formodelfs
 den standsede Affætning. I Storbrittanien var
 man imidlertid bleven ved med at arbeide i Haab
 om Fred, og da den kom omsider, gjaldt det om
 at finde Affætning for de uhyre Masser Vare.
 Nedsættelse i Priis, endog under Fabrikprisen,
 var eet af Midlerne, som de engelske Fabriker
 maatte vælge som det mindre Onde, herved
 oversømmes Fastlandet, og da Engelland til
 samme Tid, vandt sig et beleiligt, Contrabande
 Institut, paa Den Helgoland, saa kunde de nye
 anlagte Fabriker paa Fastlandet ingenlunde ud-
 holde denne dobbelte Concurrence, mange af dem
 maatte derfor gaae til Grunde, og saaledes gif
 det ogsaa nogle af vore nye Fabriker, der vare
 mere begyndte, end begrundede. At endeel
 faldt, er bekjendt, men at de dog ikke alle sank
 under hvad de vare, vil følgende Liste bevise, som
 indeholder en betydelig Mængde af de Vare, som
 ere tilvirkede i Kjøbenhavns Tolddistrict i Aarene
 1815 og 1816, hvoraf sees at Faldet i 1816
 var endda ikke stort.

Adskillige Uldne og Bomuldsfabrikater for-
færdigede 1815, 1816 i Rhøns. Tolddistrict.

	1815.	1816.
	Alenmaal.	Alenmaal.
Klæde	143,419 $\frac{1}{4}$	177,612
Casimir	806 $\frac{1}{4}$	1,334 $\frac{3}{4}$
Gulvteppesjer . .	3,360 $\frac{3}{4}$	7,842
Multum	2,632	6,430
Klonel	9,623	19,454 $\frac{1}{4}$
Challong	538	3,717 $\frac{1}{2}$
Raff	610	994
Flagdug	8,436	2,103
Bay	162	757 $\frac{1}{2}$
Bomuldsstøjer . .	130,249 $\frac{3}{4}$	166,324 $\frac{3}{4}$
Dito Forklæder . .	3,043 $\frac{1}{8}$ Df.	1,957 $\frac{1}{12}$ D.
Veststøjer af Bomuld og Uld	943 ^r	1,185 $\frac{3}{4}$
Madras af Bomuld og Silke	413	67
Schabler	198 ^{Stfr.}	64 $\frac{1}{2}$ St.
Bommejer	27,684	27,375
Olmerduger . . .	18,936	8,020 $\frac{1}{2}$
Dynevaar af Bomuld	170	6,083 $\frac{3}{4}$
Rippere	827 $\frac{1}{4}$	253 $\frac{1}{4}$
Graae Ranquiner. .	90	601 $\frac{1}{2}$

	1815.	1816.
	Alenmaal.	Alenmaal.
Bomuldsfrømper	1548 $\frac{1}{2}$ D.	2681 $\frac{1}{2}$ D.
Trykkede Cattuner	352,624	358,583 $\frac{1}{2}$
Dito Forklæder	77,978	64,929
Dito Forklæder	8,489	4,168
Dito Bordter	1,083	3,015
Dito Rippere	2,736	522 $\frac{1}{2}$
Desuden findes tilvirket i 1816, som ei findes tilvirket i 1815.		
Calmuf		489 $\frac{1}{2}$
Uldent Oliebug		147 $\frac{1}{2}$
Dito Sukkerbug		76
Dito Sarge		23
Pique		38
Trykkede uldne Vesttojer		20
Farvede Cattuner		8,587 $\frac{1}{2}$
Dito uldent Musselinet		39 $\frac{1}{2}$
Dito Manchester		41
Flor af Uld		20
Hestdækkentøj		89 $\frac{1}{2}$
Forklædebaand		12,720

For saavidt som begge Militair Etaternes Forsyning angaaer, udgjorde den i 1816 om trent 60,000 Alen grovt og 10;12000 Alen fint Klæde.

Alle de første 19 Artikler udgjorde

1816 433,107 Alen

1815 352,039

Altsaa mere 1816 . 81,968 Alen.

For at besvare det Spørgsmaal, hvorfor vi ikke i denne Periode gjorde endnu langt større Fremskridt; et Spørgsmaal som tillige angaaer Danmarks almindelige Bequemhed eller Ubequemhed til Konsumproduction, vilde vi angive Betingelserne hvorunder et Land tør haabe et blomstrende Fabrikvæsen, og lægge Mærke til, hvorvidt de finde Sted i Danmark.

1. Klima; Lys, Varme, Klæder, Føde beroer derpaa, Dyrhed er en Følge deraf.

2. Rigdom af raae Producter til Forædling. Heraf har Danmark ingen vigtig. Uden Tvivl er Uld af de jydste Saar til Hatten nok det eneste, den øvrige Uld er middelmaadig, Merinos Uld have vi af 15000 Saar, 30, 40,000 Pd.

Hør, Hamp maadelig, Tobak slet. Mes taller fattede.

Bed af Ege, Bog, Afte, Birk, Ell have vi, men bruge det slet.

3. Brændsel som Fabrikmiddel er vigtig for mangfoldige Fabrikker, er ikke tilovers.

4. Nationens Arbeidsstil er dorst og døsigt, den har kun ringe Behændighed og Kløgt.

5. De finere Fabrikker forudsætte de grovere, og en Arbeidsstamme og Maskiner, Redskaber fattes.

6. Hunsfliden er et udbredt Fabrikvæsen ffadellig, Engellands Fabrikvæsens sande Støtte er dets Graværelse.

7. Nationens Smag og Sands for Fabrikatens Godhed og Skjønhed. Her sees blot paa godt Kjøb, som ikke er opmuntrende. Nationens Lyst til fremmed Arbeide, er ikke afgjort som paaas staaes; Hunsflidens Arbeide bruges dog med Forkjerlighed.

8. Indenlandsk Afsetning er den vigtigste Spore til Fabrikfliden, men den udenlandske er ogsaa vigtig. Denne har vores Kjøbmænd ikke ret taget sig af. Regjeringen ikke heller (sommestider dog ved Udførsels; Præmier). Nationen har forsømt andre Nationers sædvanlige Statskneb, saasom Fordele for dansk Fabrik ved Handels; tractater, ved at drage Nytte af Kolonial; Monopolet.

9. Mangel af Kapital.

10. Der gives i ethvert Land en vis naturlig Orden hvori Fabrikvæsenet bør gaae frem, denne er ikke fulgt her.

Sammenligner vi vores Nation og vores Land med Betingelserne for et blomstrende Fabrikvæsen, ville vi snart erkjende at dets nærværende Præg hos os maae være Langsomhed og tildeels Middelmaadighed. Det fortjener at bemærkes at man her seer mange Fremmede i Fabrikvæsenet og Haandværkerne, derimod i Søer væsnet næsten ingen Fremmede. Sees tillige til følgende vigtige Punkter:

1. Nationens ringe Arbeidsfløgt og Dorskhed. 2. Den deraf følgende Arbeidsdørhed. 3. Levemaadens Kossbarhed i et kolde Klima. 4. Nationens overdrevene Nøisomhed, som gjør at den lader sig slet betjene, fordi den fattes Sands og Smag, altsaa Trang til de bedre Vare. 5. Nationens Mangel af Capital og NB. til passende Renter til Fabrik anlæg, og overalt liden Eyst dertil. 6. Huusfliden. 7. Urigtig Orden hvori Fabrikvæsenet her er opmuntret, hvorved det vigtigste er aldeles forsømt, saa kan man ikke nægte vor Fabrikvæsen store Mangelsposter.

For Danmark var den rette Fabricationens orden uden Tvivl følgende:

1. Hunsflidens Fabrikation, fornemmelig af Hør og uldne Vare. En fattig Nation maae opmuntre den, en riig kan undvære hvad Fabrikanterne koste.

Linne-manufacturur kunne overalt endnu ikke vel gaae uden ved Hunsflid.

Ogsaa Uldmanufacturene bør Hunsfliden omfatte saavidt muligt, thi om der end spildes noget Material derved, saa vindes i Arbeidsudgifte. Paa 100 Alen grovt Klæde spildes maaskee 2 Pd. Uld, men der vindes maaskee $\frac{1}{2}$ Tonde Korn, nogle Pd. Kjød og Smør. Forsusses endog noget Matériel, f. Ex. af Uld til Badmel, som kunde worde fint Klæde, saa er det derfor intet Tab. 3 Alen fint Klæde à 3 Sp. = 9 Specier = 1 Aars Brug; 6 Alen Badmel à $\frac{1}{2}$ Specie = 3 Specier = er til Handel 6 Sp. mindre Værd, men det koster Nationen nogle Specier mindre end Klæder, hvilke da bliver Nationens rene Gevinst ved Klædet i Penge. Men derimod er Badmel i Brug dobbelt mod Klæder, og følgelig er en Badmel-skjole dobbelt saa varig som en Klædeskjole. Ved Badmel spildes altsaa kun det halve raue Material, imod Klæde, hvilket er reen Gevinst for Nationen. Dette er ikke

fordi en Bonde gaar længere med sin Kjøle end jeg med min; vi begge slide vore Kjøler op.

Huuskøiden er da ogsaa fra den Side uønskelig, og bør befordres og forbedres. Dette er hidtil forsømt. Vores Handelsstand har ikke ret stræbt efter at befordre den, ved at bestille til udenlandsk Handel Løjer af en Bestaafenhed.

2. Haandværkerne bør allerførst fremmes. Hertil kunde et godt organiseret Laugsvæsen bidrage, blandt andet ved offentlige, fælleds Udsalgsteder (saasom hos os nu Snekernes og Sadelmagernes Udsalgsteder). Og Handelen bør ogsaa her være virksom for at frembringe udenlandsk Udsættning.

3. Dog burde nogle Haandværker forvandles til Fabrikker, fordi de ved at arbejde enkelt spille Material og Arbeidskraft. 100 Grovsmede forfærdige daglig 1000 Hesteskoer eller Spader, eller 500 Høseleer o. s. v. med 100 Jld og 200 Mennesker, som en Fabrik vilde forrette med Hjerdeparten af Brændsel, og ved Hjælp af noget Maskinerie med maaskee $\frac{1}{10}$ Menneskearbejde. Heraf et stort Tab. Varene bliver alt for kostbare, og Steenkullene hentes og betales udenlands.

Saaledes burde nogle af Hunsbæsnets Arbeider drives meer i det store, og fabrikmæssigt, som Brygning, Bugning, Maltgjøring; hvilken betydelig Ufsætning kunde Danmark ikke have af godt Al.

4. Næst disse bør de første egentlige Fabrikker anlægges for de alleralmindeligste og simpleste Ting til det daglige Livs Nytte — saasom grove Bomuldstøier til Bondestanden og Almuen — Redskaber og Værktøi — og overalt Metaltøi, Som, Gjærtlerarbeide, Bliksager, Knive, Gaffler, Laase, Hængsler, Hatte, Læder, Glas, Fajance; dernæst adskillige simple, men formede delst den udbredte Brug høist vigtige Artikler. Sæbe, Olie, Eddike, Tobak, Papiir.

Naar alle saadanne Vare forfærdiges godt i Landet, saa er Nationen godt betjent, saavel til umiddelbart Brug i det daglige Liv, som til Midler til videre Arbeide. Ja, de allerfleste af disse opregnede Vare kunne endogsaa finde betydelig Ufsætning udenlands, f. Ex. Tobak, Sæbe, Metaltøi, Hatte. De Fabrikker, som tilvejebringe disse Vare, have for det meste en betydelig Fordeel deri at de høre til den Klasse af Fabrikker, som udkræve en Mængde Mennesker og kunne ikke dri-

ves ved noget meget arbejds sparende Maskinerie. Saadanne Fabriker ere de første, en Nation bør lægge sig efter, og det kan den med Fordeel, fordi Uffætning indenlands er stor og vis, og Fabrikanten kan lade der for sig noie med faae Procent. Saadanne Fabriker tilvejebringe ogsaa den vigtige Fordeel, at Konsumproductionen virkelig stiller Nationen ved en Mængde tilovers værende Mennesker, hvorimod denne Fordeel er meget mere indskrænket ved Fabriker, der forrette det meste Arbejde ved Maskiner, som spare Hænder.

At mange af de raare Materier ere udenlandske, saasom Tobak, Jern, Kobber &c. siger intet, thi de ere ogsaa for en Deel udenlandske hos de Nationer, som nu forsyne os med Fabrikater deraf. Hvorfor kunde vel den længere Afstand fra Virginien til Danmark, end fra Virginien til Holland hindre os i at have gode Tobaksfabriker. Danmark ligger længere fra Vestindien, Ostindien, China, end Engelland; sælge vi dog ikke alligevel disse Landes Producter med Fordeel.

Denne Klasse af Fabriker er den vigtigste, og bør være den første hos os. De almindeligste, det er de simpleste Vare, maae vi bringe til Fuldstændighed i Henseende til Quantitet, og Fulds

Kommenhed til Qvalitet. Gjennem denne Klasse, kan vi gaae videre, ved Hjelp af en duelig Arbeidsflamme, gode Værktøi, og da bliver

5. Det næste Trin Fabrikat af de finere Vare, fint Klæde, Musselin, fint Staalarbeide, pletteret Ixi, Silketøi, Porcelæn.

Ved alle disse Vare er det at bemærke at de i flere Lande allerede ere bragte til en høj Grad af Fuldkommenhed. Man har i Engeland, Frankrig, Holland, alt hvad der hører til: duelige Arbeidere, ypperlige Maskiner og Indretninger, ved mange endel smaae Arcaner, man har Konstfærdighed, Opfindelse til Forandringer, man har Moden i sit Herredømme, man er i Besiddelse af mange Nationers Forsyning, man har Bane og Fordom paa sin Side til at hjælpe Udsættelsen, luttet store Fordele, som Danmark fattes. Man har her ikke Valg nok af de raade Materier, liden Konstner Mængde at vælge iblandt, og overalt faae practiske Hjælpe midler. Man kan her derfor ikke ret veie op imod andre Nationer med slige Vare, der prøves efter gandske andre kritiske Regler end de simplere. De maae tilfredsstille mange flere Fordringer end den blotte

Nyttigheds. Tiint Klæde kan gjerne være varmt, stærkt; men fatter det en vis Art af Bløddhed, af Glathed, Glans, har Farven en liden Nuance, som Moden ikke billiger, saa vrages Klædet. Fuldkomment Klæde, Silkesoi, Porcelæn, kan kun forfærdiges i fuldkomne Fabriker, som ere i Besiddelse af alle Fordele, hvilke Danmark endnu fattes. Have vore Fabriker da end frembragt nogle enkelte Stykker, der kunne sættes i Lighed med deres udenlandske Prototyper, saa maae en stor Deel af Omkostningerne derpaa være anvendte til at overvinde de naturlige eller tilfældige Hindringer; hvorved enten Varen blive dyrere end Fremmedes, eller Fabrikantens Gevinst blev for ringe eller til intet, saa at Nationen enten maae bære Tabet eller Fabrikken gaae ind.

Man seer Rigtigheden heraf ved nogle af vore fine Fabriker. Hvorfor er vel vores Porcelæn, stærkt nok, men dog hvad de bedre Arter deraf angaaer, langt tilbage i Form, Regelmæssighed, Tegning, for fransk, berlinf, saxifc. Hvad er vore Silke-manufacturur bleve til, og hvorledes var vel deres Vare i Godhed og Priis. Vore fine Klæde-manufacturur have vist nok naaet en vis

Grad af Fuldkommenhed, og de ere vist de af
vore Fabriker, som ere brugte længst. Men de
ere ogsaa de ældste af egentlige Fabriker i Dans-
mark, allerede over 100 Aar gamle fra Gulds-
husets 1677 eller 1718, altsaa dem, hvori vi
have størst Kyndighed. De forsyne ogsaa Læn-
der for det meste, thi kommer fremmed fint Klæde
ind gaaer endel dansk Klæde ud. Der forsendes
nu omtrent 300,000 Alen fint og mellemfint
Klæde.

Men selv dette Klæde, er det for en grun-
dig Kjender liget det bedste udenlandske i alle Hens-
seender? Dette Spørgsmaal vil jeg blot frem-
sætte, uden videre Bemærkning hvad Klædets
Qualitet angaaer, derimod er det dog sikkert
noget dyrere end udenlandske Klæde, og røber
følgelig en Ufuldkommenhed i Fabricationsmaa-
den, eller en Modstand af nogle af Betingelserne
for en virkelig fordeelagtig Fabrik. Maae vi
lade os denne Tilstaaelse afnøde ved den Art af
Manufactur, som vi have drevet længst, som
vi have koster meest paa, som vi have udvidet
betydelig, som vi ved mange endog urigtige, men
dog Fabrikkerne i Begyndelsen lettende Hjælpemid-
ler have begunstiget, ved Told, ved Forbud, ved

Forbeling, (det militaire Uldmanufaktur) ved
 Laan, Forfkud, Ansættelse af Maskinbyggere,
 Anskaffelse af Maskiner (fra 1803: 1811 til Bes-
 løb 400,000 Rd. d. C. pari Cours) o. s. v.
 Maae vi efter alt dette dog tilføie at vort bedste
 Klæde er ikke saa godt som det bedste engelske eller
 andet, saa er det et afgjørende Beviis for at
 denne Fabrikgreen har meget store Hindringer
 hos os.

Man vil sige: Fabrikerne kunne forbedres,
 og omfide naae Fuldkommenhed. Vi indrømme
 Muligheden, men erindre atter om, at vore For-
 søg have været i 100 Aar.

Man siger videre: Forskjellen er ubetyde-
 lig, hvad der mangler i Appretur erstattes ved
 Styrke. Vi maae her minde paa at saadant
 Raisonnement passer slet ikke, thi Fabriker maae
 levere hvad der forlanges, og ikke forlange at
 Kjøberen skal tage en Egenkab i Stedet for en-
 anden. Vil han have smukt udseende Klæde, saa
 maae Fabrikken levere sligt.

Forskjellen i Prisen er ogsaa ubetydelig siger
 man, men Forskjellen bliver dog vigtig. Bru-
 ger Landet 300,000 Alen fint Klæde aarlig, og
 dette koster 300,000 Specier mere end fremmed,

bet er, mere end Brugerne faae Værdi for, saa ere disse 300000 Specier spildte i usordeelagtig Anvendelse af Nationens Arbeidskraft og det raae Material. Hvad vinder da Landet? kan der vindes ved at spille?

For den enkelte Forbruger er Prisens Forskjel ubetydelig. Ja, for en enkelt Artikel vel, om Klæde til en Riol om Varet koster 3:4 Specier mere. Men for disse 3:4 Specier maae han dog savne eller undvære en anden Ting. Og gjelder Forskjellen flere Vareartikler, saa at f. Ex. en Haandværker derved sættes i en Udgift af 100 Specier aarlig, saa maae disse indhentes, enten ved at nægte sig og Familie en Nydelse, som han ellers kunde skaffe sig, eller ved at sætte paa sine Vare, som derved blive dyre, og Affætningen tager af. Nu siger man da, at vi skulle af Patriotisme taale Tabet. Var der blot Spørgsmaal om en enkelt Opoffrelse for engang, saa lod denne Fordring sig høre; men naar denne patriotiske Tilbagetagen indfinder sig, saa ere jo Fabricanterne hjulpe; og Forbedringerne udeblive, som da ikke behøves. Og er der Spørgsmaal om saadan Tilbagetagen for bestandig, og for mange Varesorter, saa paafører det den enkelte

et vedblivende Tab. Det er derfor en ufravigelig Betingelse for enhver Fabrik at den skal levere saa gode Vare, som man forlanger; til samme Priis, som andre Nationer kunne levere os dem for, hvis ikke, saa er Fabriken skadelig i stats-oeconomisk Henseende, fordi den spiller Material og Arbeidskraft.

Jeg vil ikke med disse Bemærkninger bestemt træde op som Modstander af vore fint Klæde Fabriker. At de ere i nogenledes god Gang kan ingen nægte, og dersom de udbrede sig, eller for flere sig, saa at der tildannes et tilstrækkeligt Antal af duede Arbeidere i alle dets Grene, og dersom dets Maskiner blive fuldkomne, saa kan det maaskee naae det Punkt, hvor der er hvad det skal være, og Nationen nød da omsider Frugten af saamange Opoffrelser. Hvad jeg vilde sige indskrænker sig blot til at forsøge den almindelige Sætning: at de Fabriker, som afgive sig med at frembringe de fuldkomneste og finere Vare have langt flere Hindringer hos os end de andre, de ligge os derfor ikke i den naturlige Orden for vort Fabrikssystem, og jeg har valgt vore seendragtigst fremskridende fine Klædemanufacturer som et Exempel, der bekræfter Rigtigheden af hiin

Sætning. Til denne er det jeg tænker man har Hensyn naar man erklærer, at Danmark er ikke noget Fabrikland, og i denne Forstand kunde man maaſkee indrømme Paaſtanden; men alligevel maae man indſkrænke den ved den Betingeſe, at den ikke gjælder, fordi den er bygget paa afgjorte Naturhindringer; men kun ſaa længe de tilfældige Hindringer, ſom nu ſtaaе imod den høiere Konſtitids Glor hoſ os, vedbare. Det er alſaa muligt at diſſe kunne høre op, og der vilde da intet være i Veien for Danmark i at drive ſit Fabrikvæſen til ſamme Høide ſom enhver anden Nation. Et hvert almindeligt beſtaffent Land kan blive et Fabrikland.

Inden dette ſkeer vil bort finere Fabrikation kun gaae frem med langſomme Skridt, og det er mere end tvivlsomt om man bør ønske dens hurtigere Gang, eller ſtræbe at paaſkynde den. Den ſkal indfinde ſig af ſig ſelv, og bære ſig ſelv. Der kan aldrig fattes Uffætning, naar den er hoød den bør være.

Denne Paaſtand: at den finere Konſtitid er endnu for tidlig anbragt hoſ os, er ikke i Grunden ſaa farlig, ſaa miſtrøſtende. Den tyder ingeniſtunde paa noget Nationaltab. Gives der

mangfoldige Fabrikgrene, som Nationen med Fordeel kan lægge sig efter, saa bør man ikke sørge over at Naturen af Sagen selv forhindrer i at besatte sig med Fabrikationer, som ere forbundne med Tab. Det er jo aldeles ligegyldigt hvad en Nation producerer, naar der blot produceres Værdier nok. Ingen enkelt Mand forfærdiger selv alt hvad han behøver, ingen Nation kan det, men man kan uden Skam og Skade købe af Fremmede hvad man kan betale. Heri er intet vanærende; men det er vanærende og taabeligt at ville arbejde imod Vind og Strøm. Der er eller intet Tab derved, thi man giver ikke mere for udenlandske Ting, end hvad de ere værd for os (nogle enkelte Modevare undtagne). Om man endog fører de raae Materialier ud, og indfører Fabricater deraf, saa er dette sjelden saa taabeligt som man troer. F. Ex. om vi udføre flette raae Huder og købe godt garvet Læder.

Jeg tilføjer en Anmærkning angaaende vore Bomuldsmannfacturer: heri have vi været heldigere, thi de gaae virkelig frem. Aarsagen er at de ere simplere end Klædemannfacturer, og at vi heri have indskrænket os til de grovere og Mellemforterne. Vi have i Danmark neppe havt nogen

Fabrik, der kunde sættes i Lighed med Bomulds-
manufacturet, som var oprettet udenfor Øster-
port.

Man sætter sædvanlig en Art af Nationals-
ære i at forsyne sig selv med indenlandske Vare.
Naar disse Vare ere slettere end fremmede, saa
tilkommer Vren ikke Nationens Konstlid, men
den moralske Dyd Tarvelighed, og den patri-
otiske Tiltakketagen. Men ellers er det en
meget taagesuld Tanke, at Brug af fremme-
de Vare, er vanærende for en Nation. Upa-
triotisk kunde det være, naar man vragede det
ligesaa gode indenlandske for det ikke bedre frem-
mede. Men er det sidste bedre, og bedre Kjøb,
saa er det ikke let at indsee hvi en Mand, som
elsker sit Fædreland, og ønsker dets Opkomst
skulde bidrage til, at dets Arbeidsomhed tager et
urigtigt Sving; at dets raae Materialier, og
dets Arbeide spildes, og at Livet vorder dyrt og
besværligt. Overtrædes da ingen moralsk eller
statsborgerlig Pligt ved at bruge fremmede Vare,
saa er det tungt at sige hvorfor sligt skulde van-
ærende. Overstrider man i Forbruget en vis
Tarveligheds eller Maadeholds Skranke, saa
kan dette være en Feil med Hensyn til den pris

vare Forsatning, men disse Skrænker kunne over-
skrides ved Forbruget af indenlandsk Vare selv.
Denne Feil, Overdaadighed, Lure, Odselhed,
er vanærende og ødelæggende, men den hører
ikke herhid.

Men den simple Brug af fremmede Ting,
kan i og for sig ikke vanære en Nation. Giver
den endog tilkjende at Nationen ikke kan forsær-
dige saadanne Vare, eller ikke forsærdige dem
med Fordeel, saa indeholdes heri ingen Bebrei-
delse. Det er tvertimod rigtigt, at Fabrikvæsenet
ikke arbejder til Trods for Naturen og Omstændig-
hederne; det er ikke heller vanærende, at Natio-
nen vil i sit ydre Liv ligne de Nationer, med hvilke
den staaer paa samme Trin af Uddannelse og sels-
skabelig Orden, og overalt er Brug af Vare, som
man har betalt, en anstændig Sag; men det er
ligeegyldigt om man selv har forsærdiget disse
Vare, eller har fortjent dem, ved at forsærdige
andre Vare, som betale dem. Vi ere tilbøielige
til at ansee det for vanærende at bruge engelske
Vare, er det da ikke vanærende for Engellæn-
derne, at bruge østersøest Hvede, dansk Byg og
Havre, russisk Hamp og Hør? Man declamerer
over at Danske bruge Vin og Silke, hvo tager

de sydeuropæiske Nationer ilde op at de bruge Støfist, svensk Jern &c.

Kan en vis Fabrikation ikke holde Pries med Fremmede, saa er det i de allerfæste Tilfælde et ubedrageligt Kjendtegn paa at saadan Fabrikation er unaturlig for Landet, er for tidligt indført, eller at den er urigtigt drevet, der anvendes altsaa mere Arbeide derpaa end der burde, det er det koster Nationen mere end det burde. Nationalformuen faaer derover en Afgang eller Formindstelse, det er, lider et Tab og Landets Kræfter spildes. Anvendes dette Arbeide i en Fabrikgreen, som Naturen begunster, som Nationen er moden til, eller besidder alle Hjælpemidler til, og som den kan drive til Fuldkommenhed, saa var det siensynlig fordeelagtigere for Nationen.

En Nations Fabrikvæsen er ikke slet fordi den erholder mangfoldige Vare fra Udlandet, det er kun slet, naar dets Vare koster Nationen mere end de ere værd, det er, naar Materialier og Arbeide spildes derpaa.

Og saadan Spilde af Material og Arbeide finder Sted ved mange Leiligheder, som den korte synede Patriotisme ikke bliver vaer. Om en

Kleinsmed for at forfærdige tyve Laase slider op to danske Fjle, naar han med een engelsk Fiil havde kunnet gjøre sine Laase færdige, og en engelsk Fiil ikke koster mere end to danske, saa blive de tyve Laase saa meget dyrere som een Fiil koster. Kjøbte han en engelsk Fiil saa kunde han sælge Laasene lettere. Sælges de udenlandsk, saa faaer Landet Udgiften for den engelske Fiil godtgjort. Er den engelske Fiil, naaget sin dødeligste Godhed, endnu bedre Kjøb end den danske, saa vinder Landet endog, ikke at tale om at Færnet til de to danske Fjle kunde have været brugt til en god Vares Frembringelse f. Ex. gode Søm, isteden for at anvendes til flette Fjle, og at den danske Fiilmager spildte det Halve af sin Tid, ved at hugge to Fjle isteden for een, samt at Laasfæsmændens Arbeide gik langsomt, fordi han maatte arbejde med flette Fjle.

Vi ville gjentage vore Sætninger om den naturlige Orden for Danmarks Fabrikvæsen.

1. Hønsflidens Forædling.
2. Haandværkernes Forbedring.

3. Nogle Haandværkers Arbeide brevet i store Fabriker.

4. Omsorg for at bringe de simple Vare forfærdigede i Mængde og til Fuldkommenhed.

5. De finere Vares Fabrikation bør overlades ganske til sig selv.

I de 4 første Poster kunde Statsbestyrelsen medvirke ved at foranstalte Løugene indrettede efter Tidens Medfor; ved fælleds Udsalgssteder; ved at paasee at Væringsveiene ikke oversyldest; at Løugene forfærdige Vare nok; ved at betrygge Fabrikanterne al Frihed til Udvælselse af deres Virksomhed; ved at jævne Veien for udenlandsk Udsætning, og fornemmelig ved at indrette det hele Handelsvæsen saaledes at Landets Handlende medvirke til Udsætning; dette sidste er næsten Hovedsagen.

Efter at have forklaret den naturlige Orden for Fabrikvæsenets Fremgang, anvendt paa Danmark, maae vi gøre opmærksom paa at den ingenlunde har været fulgt her, og heri ligger en Grund til Længselen. Nationen har vist en underlig Træghed og Ubehændighed i Fabrikarbeider. Den trængte derfor til at dannes. Men Haandværkerne, de grovere Fabriker, Huus-

Staden bleve ikke understøttede. Allerede C. 4. begyndte 1630 med Silkefabriker i Sillegaden i Kjøbenhavn, og Gobelins Tapetermanufacturer i Kjøge. Havde man fra 1736 af virket til Haandværkernes Forbedring isteden for til Klæde- og Silke- og Bomuldsmannfacturer, saa havde vi vist nu havt en meget dærlig Haandværksklasse, og deraf mange større Fabriker, thi hvad er et Værksted andet end en Fabrik. Havde man anvendt de Summer, Porcelainsfabriken har opslugt, paa Faience, saa havde maaskee Rendsborgs eller Castrups Fabriker holdt det formedelst Qvantiteten saa kostbare Wedgwood ude, o. s. v.

Endskjøndt det er rimeligt at disse spildte Understøttelser vilde have gavnet, dersom de vare faldne i god Jord, paa passende Arbeidsgrene, som Nationen var moden til, saa er det dog ikke min Mening, at det er tilraadeligt at Statsbestyrelsen besatter sig med at opmuntre Fabrikvæsenet anderledes, end paa en middelbar Maade, ved at sætte Arbeiderne i den fri Stilling, deres Virksomhed behøver; og da lade dem raade sig selv, falde naar de maae, og stige om de kunne.

Til denne middelbare Virkemaade hører:

1. At Regjeringen ikke selv driver Fabrikker eller ved Laan (uden fuldkommen Sikkerhed), Forstud, Privilegier, Monopoler, Præmier o. detsl. giver sig af med Fabrikvæsenet.

2. At den hidtil stedfindende Udskillelse af Kiøbstædnæring og Landboenæring forandres.

Kiøbstæders Oprindelse er for det meste tilfældig, uden Hensyn til Fabrikker. Henrik I. anlagde mange faste Pladser til Beskyttelse imod Uværnens Streiftog, heraf opkom mange Stæder i Tydskland. Haandværker og andre borgerlige Næringer søgte til dem, for at undgaa Lehnstidens Baronier. Fyrsterne begunstigede dem ved særegne Privilegier; de fik en republikansk Forfatning, heraf endnu Levninger i Municipal Embederne.

Stæderne vedligeholdte mange af deres Privilegier, efterat den borgerlige Orden havde forandret sig i Europa. Mange Fordele for Fabrikker og Handelsmænd forenede sig der, de vedbleve som enkelte betydelige Masser, og deres fra det egentlige Land afvigende Forfatning; ved Forstjællighed i Næringsveie begrundedes et dem eget Skattevæsen. Dette har i de nyere Tider fornemmelig bidraget til at holde Kiøbstædnæring og

Landboenæring strængt adskilte. Hertil bidrog ogsaa den Mening, at Landets Opkomst beroede paa blomstrende Stæder.

For at befordre dem tillagde man dem udelukkende Rettighed til en Mængde Væring, ved Kunstflid og Handel, hvilke Landmændene altsaa mistede.

Adskillelsen er nu omstunder deels unyttig, deels skadelig.

Blomstrende Stæder udbrede Velstand rundt omkring sig; men en florerende Omegn skaber snart en blomstrende Stad. De virke vekselsviis paa hinanden. Men Stæderne have ingen Fonds, ingen Kilde til Flor i dem selv, undtagen ved Fabrikation og Handel. Disse beroer paa Udsætning og Omsætning, er altsaa Resultat af hele Landets Velstands Grad. Et fattigt Land er ikke opmuntrende for Fabrikvæsen, og leverer kun faae og maadelige Producter til Handelsdelen, modtager ikke heller store Forraad af fremmede Vare, fordi de ikke kunne betales. I et rigt Land er det tværtimod, sølgelig beroer Stædernes Flor paa Nationens Velstand, og vil fremmes af sig selv, ligesom denne tiltager. Det er Landet, der skal opbjelpe Stæderne, Stæderne

kunne ikke opbjiælpe Landet uden ved langsomme og svage Paavirkninger ved at opmuntre til Naturalproduction. En Virkning som dog for en meget stor Deel falder bort, naar Stæderne selv drive Jordbrug.

Stæderne virke til Nationalformuen ved den Kapital hele Landet kan anvende i Konstruction og i den indenlandste, samt udenlandst Handel. Efter denne Kapitals Størrelse ere Stæderne mere eller mindre blomstrende, og den bestemmer altsaa deres Flor. Forøges den, staaer den stille, aftager den, saa gjøres Stæderne ligeledes; de af dem, som have den mindst gunstige Beliggenhed, tilintetgøres efterhaanden, og kun de virkelig nyttige blive tilbage, saaledes vil Forholdet selv tvinge sig frem. Men dersom Regjeringen nu ved Privilegier eller paa andre Maader søger at holde paa de faldefærdige halvtomme, næringsløse Stæder, saa vedblive de vel at hedde Kjøbstæder, men de holde op at være til Nytte. Og al Konst uagret vantrives og skrante de i et fort; ja dæ omsider ud af sig selv, som hos os Sclangerup.

Naar vi da spørge om Uarsagen, til vore Kjøbstæders maadelige Forsatning, saa er Svar

ret set, og man behøvede ikke alle de Præmie-
 Udsættelser og Priisfrister denne tydelige Sag
 har foranlediget, uden at træffe den sande Mar-
 sag. Vore 81 Kjøbstæder ere for det meste i
 maadelig Tilstand, fordi nogle enkelte, Kjøbenhavn,
 Aalborg, Randers, Glensborg, Altona, syffels-
 sætte den største Deel af den Kapital, Landet har
 at anbringe i den egentlige Kjøbstædnæring, saa
 at der, de øvrige Stæder kunne faae deraf, er kun
 ubetydeligt, og fordeelt paa saa mange Stæ-
 der giver kun lidet paa hvert enkelt, især da
 mange af dem faae intet, fordi de ligge aldeles
 ubeleiligt for al Slags Handel, hvorimod de bedst
 beliggende faae det meste.

Man behøver derfor ikke at troe at Dan-
 marks Kjøbstædnæring har taget betydeligen af
 fordi saa mange af vore Kjøbstæders Velstand
 staaer stille eller aftager, den er tværtimod for-
 øget meget i de sidste 50 Aar. Men den har
 anbragt sig selv der, hvor Omstændighederne vare
 gunstige.

Handelen maa søge did, hvor der er god
 Havn, hvor der er Magaziner, hvor der er Børs,
 hurtig Postgang o. s. v. den kan ikke trives i en
 liden afsides inde i Landet beliggende Stække.

Det egentlige Fabrikvæsen finder mange Hjælpemidler i store Stæder, som savnes i smaae. Det trives bedst i Nærheden af Handel og Skibsfart, fordi det der finder Mængde af raae Materialier og Leilighed til Affætning.

Paa Stæder hvor Handel, Fabrikvæsen, Skibsfart udbrede Liv og Driftighed, og lette Anskaffelsen af alting, er det muntert og interessant at opholde sig; derfor søges saadanne Stæder til Ophold af en Mængde Mennesker, der kunne leve hvor de ville, og Stæderne blive store og velhavende.

Ved disse Midler blomstre Stæder frem, og det er da klart at en liden Nation ikke kan have mange store og velhavende Stæder. Vi have her i Danmark aldrig haft mange velhavende Kjøbstæder, vi have kun haft mange Stæder, hvoraf nogle for det meste ikke skyldes Handelsdelen og Fabrikvæsenet deres Opkomst og Vedbliven, thi da de opstode var der hverken Handel eller Fabrikvæsen i Landet. Alle dem, der endnu trives skyldes dette til en beqvem Handelsbeliggenhed. Kjøbenhavn, Helsingør, Aalborg, Randers, Glensborg, Kiel, Altona. De øvrige ere udsprungne af en local Indtægtskilde, saasom

Nibe, andre ere Levninger af den catholske Geistligheds Etablissementer, saasom Viborg, og tildeels Aalborg, Andre af den Ambition at være Riigstad, saasom Hirschholm, Hillerød o. s. v. Andre ere opstandne fra Landhandelen, Hjørring, Slagelse. Og overalt er det nu denne Landhandel hvorved de fleste af vore Stæder holdes i Live. Denne maae i et ikke meget rigt, og ikke stærkt befolkert Land være indskrænket, og Stæderne med den.

Handelen er da Stædernes Grundvold og den vil binde sig selv til de Pladser, hvor den finder sine Betingelser opfyldte.

Men Fabrikvæsenet er ikke saaledes bundet til Stæderne ved noget naturligt Bånd. Det kan nedsætte sig hvor det vil, og det vilde nedsætte sig, hvor det kan arbejde lettest og bedst. Heri bør Fabrikanterne lades frit Valg, og derfor er den nu stedfindende Adskillelse af Riigstæd og Landboenæring, hvorved saa mange Haandværker især ere udelukkende bundne til Riigstæderne, ikke fordeelagtig. Det er pvertimod nyttigt for mange Fabriker og Haandværkere at boe paa Landet, hvor Luften er sundere, Stæderne

bedre, og hvor Almuens Hushold kunde komme i Forbindelse med Landets Fabrikvæsen.

Tabt end Stæderne, saa taber Landet i det Hele ikke intet; det vinder. Stæderne veds blive at være Handelens Oplagsstæder, dette er deres sande, eneste statoeconomiske Bestemmelse. Fabrikker bør tillades at nedsætte sig, hvor det efter deres egen Dom er fordeelsagtigst for den, thi der er det fordeelsagtigst for Landet.

Angaaende Haandværkeres Nedsættelse paa Landet er ved en Cancellieplacet af 1816, nu gjort nogen Forandring eller egentlig Udvidelse.

Vi have ogsaa allerede en Deel Fabrikker paa Landet: Uffersø, Bomuldsfabriken paa Budinge Mark, o. s. St. Papirmøller ligeledes, Ijsfabrikken i Dyrehøgen, Frederiksbærk, m. fl.

3. Forbud paa Ud- og Indførsel angaaer, a. Udførsel af raue Materialier, for at tvinge Landet til at fabrikere dem selv.

Kan Fabrikkerne forædle dem med Fordeel, saa behøves saadant Forbud ikke. Kunne, eller ville de ikke forædle dem, fordi de maae betale dem efter deres naturlige Værdi, saa er Forbudet skadeligt, da det maae standse Productionen. Jo større Afsetning, des større Production; jo

meer der sælges til Udlandet, deslettere blive Varene, og Landets egne Fabrikantere maae og skulde betale hvad Fremmede kunne og vilde betale.

b. Indførselsforbud paa Vare, hvis Fabrikation man vil opmuntre.

Naar de indenlandske ere hvad de bør være, saa forbyde de selv Indførselen, ere de det ikke, bør de ikke undersiøres. Contrabandehandelen gjør ogsaa slige Forbud til intet ved mangfoldige Arter af Vare.

Om høi Told gjelder det samme. Den virker som et betinget Forbud, og overtrædes lige: som dette. Jo høiere Told jo mindre fortoldes, og deraf opstaaer Skade paa flere Maader: Regjeringens Bud kommer i Ringeagt.

Skadeligheden af et Bud kan ikke bedømmes, naar det kun halv efterleves. Blevne Toldanordninger allevegne nøiagtigt efterlevede, vare alle saadanne formodentlig paa de allerfæste Steder ogsaa reent afskaffede, eller dog gandske forandrede.

Høi Told ødelægger Fabrikerne, naar de ikke kunne arbejde til Udlandets Priser, thi da betale meget slet ingen Told; den berøver Sta:

ten en Indtægt, og den ødelægger den ærlige Handlende.

Skjøndt den Paastand at jo højere Tolden er, desmindre indbringer den, er almindelig erkjendt for rigtig vil jeg dog bevise den af en virkelig Erfaring.

1. I Aarene 1786 og 87, da Dyntolden fra Jylland var 2 Rd. 40 St. angaves 1786, 6002 Stykker til Udsørsel. Tolden af Heste og Qvæg var dette Aar 14832 Rd. I 1787 angaves 5654 Stykker, og Tolden var 14,226 Rd.

I Aarene 1794 og 95, da Tolden var nedsat til under det Halve pr. St. angaves i det første af disse Aar 22,116 St. til Udsørsel og Toldens Beløb var 29,615; i det andet Aar angaves 18,228 Stykker og Toldens Beløb var 27,310 Rd.

2) 1753, 54, 55, indførtes i Norge.

1. Klædebare af Værdie 80,000, Tolden var 10:12 Procent.

2. Andre uldne og Bomuldsbare 238000, Tolden var 5:10 Procent.

3. Silkebare 65000, Tolden var 5:10 Procent.

4. Brændeviin 54000, Tolden var 10 Procent.

5. Vine 46000 pr. Drexhoved, Tolden var 6:9 Rdlr. pr. Drexh.

1765, 66, 67, da Tolden efter Toldrullen af 1762 var forhøiet.

Af No. 1. 14000 Rdl. 40 Procent.

2. 54000 Rdl. 30:40 Procent.

3. 7000 Rdl. 40:50 Procent.

4. 33000 Rdl. 40:50 Procent.

5. 38000 Rdl. 18 a 24 p. Drexhov.

3. 1781, 82, 83. Da Tolden var den samme som efter Toldrullen af 1762, undtagen for saavidt at den for Brændeviin var sat endnu høiere var Indførselen angivet.

No. 1. 6000 Rdl.

2. 20000 Rdl.

3. 3000 Rdl.

4. 17000 Rdl.

5. 15000 Rdl.

4. I Aaret 1774, da Indførselsafgiften af Brændeviin fra Hertugdømmene til Norge var 4 Sk. p. Pot. beløb denne Told sig til 8328 Rdl. I Aaret 1778 da den var 1 Sk. pr. Pot, udgjorde den 18,302 Rdl.

5. I Aarene 1786, 87, 88, er Udførselstolden af Skindvare fra Bergen 5422 Rd. I 1794 nedsattes Tolden, og beløb for 1794, ligesom for 1793 og 94 aarlig over 10000 Rd. Disse Exempler bevise, at høie Toldafgifter forøge ikke Toldens Beløb, og jeg tænker man kan overlade til Godtroenhed og Erfaring at afgjøre, om denne Formindsættelse reiser sig af at færre Vare ind: og udføres, eller om den kommer af at færre Vare angives til Tolderlæggelse.

Vi maae erkjenne at vores Toldlovgivning af 1797 er een af de forstandigste, som noget Land har, og det er meget mærkbærdigt at see saa klart et Lys pludselig at bryde frem efter det lange Mørke, hvori Grundsætningerne for Toldvæsenet laae fra Christian den sjettes Tid. Men deraf følger just ikke, at vi have noget fuldkomment practisk Toldvæsen. Naar man i nogle Kjøbstæder høit og eensstemmende erklærer Byens svage Forsatning for Virkningen af en i andre Stæder udsendt streng Overholden af Toldlovene, saa synes dette at være et tilstrækkeligt Beviis paa at saadan Strængthed ikke finder Sted i andre Byer.

Oversalt er det næsten umueligt at qvæle Contrabandvæsenet ved Forbud eller undgaae det ved hoi Told; og sølgelig kan disse Midler slet ikke anvendes til indenlandsske Fabrikers Ophjælp undtagen for enkelte Vare, der ere af den Beskaffenhed at ingen Toldbetjent kan være bekjendt ikke at kunne see dem. Men det er ikke Tilfælde det med de fleste Fabrikvare.

Skal Forbud mod fremmede Vare gives, saa maae det ikke gjælde Indførselen, men deres Brug; og da kunde det dog ikke angaae andre Vare end saadanne, hvis Udseende strax røber deres udenlandsske Oprindelse, thi ellers forsvinde de imellem de indenlandsske, saasom Hatte, Klæde. Andre Ting, s. s. Flor, Taft o. a., naar det slet ikke forfærdiges i Landet, er strax kjendeligt. For saadanne Vare kunde Forbud imod Brugen virke, thi det lod sig vel udrette at det blev anseet frisdende imod god Tone at bruge sligt. Dette er den eneste Maade hvorpaa viisse udenlandsske Fabrikater kunne holdes ude, og dertil indskrænker sig al den Indflydelse en Regjering, kan have til at forhindre Indførsel af fremmede Fabrikater, enten med Hensyn til i Almindelighed at formindste Landets Udgift til Udlandet, eller med

den Hensigt ved at holde fremmede Vare uden ved at staffe Landets lige, eller ogsaa andre Fabrikater i deres Sted Affætning.

Fabrikterer et Land ingen Silketøjer, fine Musliner, Sirtser, Flor, Kniplinger, Tøi, o. s. v., saa kan en Regjering let holde slige Ting ude af Landet ved at forbyde deres Brug. Den kan med en let Vending gjøre Brugen deraf upas, sende, ja aldeles uanstændig, f. Ex. (forbyde saadant ved Høffet, ved Bryllupper, Confirmation, Spadseregang i Frideriksberg Hauge, paa Skuespilhuset o. s. v., og man behøver kun et Par Gange at lade en Politibetjent insultere, saa er dette Forbud i Kraft). Men med Vare, som et Land selv lægger sig efter kan Forbudet lidet eller intet nytte, thi Forbudets Overtrædelse salder deels ikke let i Dinene, deels er Beviisførelsen selv tvivlsom, naar de indenlandske Fabrikater have naaet nogen Fuldkommenhed. Klæde, Lærred, grovere Bomuldsbæ, Bomuldsstrømper, Læder, Hatte, o. fl. Ting røbe just ikke strax deres fremmede Oprindelse.

Denne vigtige Forskjel mellem Forbud paa Indførsel og paa Brug er udentvivel den Grundsaetning hvorfra lave bestemte Foranstaltninger

mod Lure, mod Overdaadighed bør gaae ud, om det skal ventes nogen Følge deraf. Men Spørgsmaalet bliver dog endnu stedse, om saadanne Forbud kunne have nogen gavnlig Følge. Vi staae her ved den interessante og meget vigtige, men tilslige vanskelige Materie om Overdaad, Lure; en Materie, som det er nødvendigt at komme i det rene med, da saa mange ansee den ikke blot for uskadelig, men hoist gavnlig, medens et andet meget stort Partie betragter den som Sædernes Grav og Statens Ruin. Undersøgelsen har frem for mange andre statsoeconomiske Undersøgelser en Vanskelighed, derved at de modsatte Partier gaae ud fra modsatte Punkter. Det ene Partie filosofherer gjennem lutter abstracte Sætninger, det andet raisonnerer paa den allerconcreteste Maade ved at fremlægge Contrabogen. Det ene gaaer selvstændig frem, udleder alt af Statsprincipet, og forsmaaer al heterogen Hjælp, det andet sægter, beder, skjender i Spidsen af en heel Trophinkende Altiere, Tarvelighed, Nødsomhed, Sparsomhed, Dannemand's Sindelag, Patriotisme o. fl. Det ene Parti vil virke gjennem Forstanden, det andet tillige gjennem Gemysket.

Vi have allerede engang erklæret os imod statsøconomiske Consequenser, som behøve milde Gaver, eller uafbrudt patriotistisk Opoffrelse for at holde sig. Kan en Stat ikke bestaae ved sin egen Indretning, saa er den kun at betragte som en Gjenstand for dens Medlemmers Liebhaberie, og den bestaaer da kun saa længe som Dilletanternes Eyne kan holde ud. Hermed er det ikke vor Mening at ringeagte en agtværdig og aldeles naturlig Dyd; vi paastaae kun: at Statens store Mechanisme er bestemt ved sig selv, har sin selvstændige Gang, og bør ikke uden for sin egen Sphære søge, eller behøve bevægende Kræfter. Staten er til for Stats Samfundets Medlemmer, det er dens Pligt at forskaffe disse en beqvem og behagelig Nydelse af et moralsk rigtigt Liv. Statens Hjælpemidler maae ligge i Statsbestyrelsen selv; hvis ikke saa er denne urigtigt beregnet, og det er derfor altid en betænkelig Sag, naar Patriotisme kaldes frem som et Statsmiddel. Den sande Bestyrelsesaand taber sin Marvaagenhed, naar den som en anden slet Hund holder stoler paa Overbærelse og fremmed Hjælp. Det rette Borgersind afsjæles derved.

Altsaa forbeholde man sig Patriotismens Deeltagelse alene som en Nødhjælp i uventede store Nationaluheld, men lade den daglige Stats- huusholdning gaae sin egen bestemte Gang, efter de evige Regler for Nationalvirksomhedens gradvise Udvikling.

Vi spørge sælgelig ikke om en Statsborger vil eller skal, af Kjerlighed til Fædrelandet, indskrænke sig i sit Livs Nydelse, men om det er statsoeconomiskt rigtigt, at Regjeringen forlanger slikt, ja vel endog befaler slikt; at nogen lovbestemt Indskrænkning meddeler Statsborgeren Forskrifter hvorefter han har at indrette sit vilkaarlige Liv, eller udtrykt med directe Hensyn til vores forehavende Undersøgelse, om, og hvors vidt Forbud mod Overdaad, Luxe ere nyttige?

Svaret vilde neppe være vanskeligt, der: som man ved en bestemt Definition kunde betegne hvad man forstaaer ved Luxe, eller i det mindste opløse Begrebet med et adæquat Exempel.

Luxe er Forbrug af unødvendige Ting. Hvad er det, som bestemmer Graderne i Nødvendighed eller Undværlighed?

En Statsborgers Forbrug er:

1. Nødvendighedens.

2. Conveniensens.

3. Vilkaarlighedens.

Det første tilfredsstiller hans *physiske*, eller *absolute* Trang.

Det andet hans *udvortes* Stilling, eller den *relative* Trang, og

Det tredie hans *særegne* Smag, det er, hans *vilkaarlige* Trang.

Den første skal, den anden bør, den tredje kan tilfredsstilles.

Convenienz: Forbruget opstaaer af det *absolute* Forbrugs Forædling, ved bedre Bolig, Klædedragt, Føde, og større Deeltagelse i det *selstabelige* Liv. Det er relativt efter Forbrugerens *borgerlige* Stilling, den hvori enten Staten har sat ham, eller hvori han formedelt sin Evne og sin Kultur sætter sig selv. De Regler for den *udvortes* Form af Levemaaden i enhver statsborgerlig adskilt Klasse, ere almene Bedrægtter, hvis Betingelser det paaligger Klassens Medlemmer at opfylde, som en *selstabelig* Pligt, hvis Efterladelse isolerer Efterladeren fra hans Fævnings, og som derved bringes i Modsigelse med hvad den almene Mening i Klassen, og med dens, den almene Mening udenfor Klassen, anseer

for anstændigt. Om 20 Embedsmænd hver med 1000 Daler aarlig Gage have sat deres Leve-
maade paa en vis Fod, hvorved de fortære deres
Gage aarlig, saa vil den eller de deraf, som
fortære kun¹ deraf isolere sig fra sine Lige. Dette
Savn kunde han trodse; men han overtræder
derved tillige en Pligt, som Staten indirecte
har paalagt ham. Har Staten givet ham 1000
i Gage, saa er det til den Ende at han skal ved-
ligeholde den udbortes Anstand, som Staten til-
lægger den Embedsstilling, hvori han er sat.
Denne Anstand maae han ikke overtræde. En
Kapitain kan, uden derfor at aflade at være en
duelig Officeer, leve som en Underofficeer, men
hvor upassende det vilde være føler enhver, og
at det ikke er Statens Villie er klart deraf at
han har en Gage til at vedligeholde sin Stillings
udbortes Anseelse med. En Minister kan gaae
i Badmel om han endelig vil, boe i et fire Fags
Hus i Udelgaden o. s. v. En riig Grosserer
kan leve som en Høker, en Biskop som en Degn,
en Admiral som en Baadsmand. Alt saadant
kan lade sig gjøre; men det er afgjort at slige
Afvigelser fra det selfabelige Livs Bedrægter til-
intetgjør Anstændigheden, nedbryder al Selfabes

lighed; thi den der lever i en Stiil, som er under sin Stand, lever med en underordnet Klasse, og ikke med dem, der ved sælleds Stilling i Livet, i Staten, i Kultur ere hans Lige, og som sølgelig burde være hans passende Selskab.

Vi have maaskee berjent os af alt for stærke Lignelser; de skulde ikke modsiges deres Mening, som ønske anstændig Tarvelighed i alle Klasser; men blot med saa Ord godtgjøre at Conveniensens Fordringer, skjønde relative efter de individuelle Klasser, dog ere til en vis Grad virkelige Nødvendigheder.

Vilkaarligheden's Forbrug er det ikke. Naar en Minister med 10,000 fortærer sine 10,000, saa lever han i den Conveniensstiil, som Staten har havt Hensyn til ved Bestemmelsen af hans Gage. Fortærer han endvidere af sin private Formue 10,000, saa kan dette skee ved at forstærke sin Levemaade, hvorved han behager sin Selskabeligheds Lyst, eller hylder sin Mening om sin Stands Værdighed, det er sin aparte Smag. Men han kan ogsaa anvende sin Formue paa Gjenstande af Videnskaber, Konster, og saaledes bidrage paa en gavnlig og hæderlig Maade til Kulturens Fremskridt. Det

vilkaarlige Forbrug er da ikke nødvendigt, det kan være unyttigt, men ogsaa det modsatte.

I det absolute Forbrug falder ingen Luxe for, og altsaa er her ingen Forordning at befrygte. Sandt her mindste Spilde af Værdi Sted, saa blev det snart et stort Nationaltab. Det absolute Forbrug af alle Mennesker i Danmark tilintetgjør for Nationen en Værdi af 40:50 Millioner Specier, naar man regner enhver Familie blot for hvad en i stor Knapshed levende Dagleiersfamilie paa Landet behøver. Forbrug: tes nu af hvert Menneske overhoved til Forordning 1:2 Specie aarlig, saa kom strax $1\frac{1}{2}$:3 Millioner Specier ud som et aarligt Nationaltab.

Men i det absolute Forbrug er ikke en større Tilintetgjørelse af Værdi strax en unyttig Fortæring. Det absolute Forbrug er et Minimum af et Menneskes Fornødenhed, holdes han derved, saa er han i Knapshed, ja Gattigdom. Et større Forbrug, (bedre Føde, Klæde, Bopæl) kan derfor endnu regnes til det nødvendige, og naar man tænker sig f. Ex. en nogenlunde velhavende Bondes Levemaade maatte den vel anses som det Minimum, hvortil det nødvendige Forbrug kunde henføres. Her er altsaa ingen Convenienz

eller Vilkaarligheds Forbrug, ingen Overdaad, Luxe, ingen Indskrænkning eller Besparing ønskelig. Og dette Forbrug, dette absolute Forbrug, udgjør i Danmark gandske vist 60 Millio: ner Specier. En Udgift, hvori intet er af afsknappe, og hvori udenlandske Vare udgjør kun en meget ubetydelig Deel.

Det absolute Forbrug er bestemt baade i Henseende til Beløb i Værdi, og Værdernes eller de forærede Ting's Art.

I Convenienz: Forbruget er vel Forbruget bestemt med Hensyn til Beløbet af Værdi, men ikke med Hensyn til Værdens Art. Efter Reglen er ethvert Menneskes aarlige Indtægt en fast Størrelse, hans Udgift ogsaa, thi ogsaa efter Reglen, et Menneskes Udgift er lig hans Indtægt, eller hans Forbrug er lig hans Erhverv, endstjøndt ethvert Menneskes idelig Bestræbelse er at forsøge sin Indtægt saa meget muligt, saa voldsomt det af alles Bestræbelser i denne Post, ved Concurrencen, at enhver's Indtægt vorder et Minimum. Denne Indtægt kan han anvende til at forbedre sin almindelige Levemaade med efter sin udbortes Stilling's Medfør. Men hertil kan han forbruge forskjellige Vare, og ved, nogle af

disse kunde det Spørgsmaal gjøres om deres Forbrug er skadeligt for Nationalvelstanden eller ikke, det er: om saadant Forbrug ikke kunde undværes, og som Overdaads, Luxus Artikler burde undværes?

Det falder strax i Øinene at en Mand, en Statsborger forskaffer sig sine Indtægter paa en tilladt Maade, og maae derfor ogsaa være berettiget til at bruge sin Indtægt. Staten kan fordre, at han skal yde sit Bidrag til dens Vedligeholdelse; at han opfylder sit Kalds Pligter; at han skal tilsvare alle sine Forhold imod sine Medborgere; at han giver sine Børn Opdragelse; at han sikrer sin Enke en god Stilling. Videre Fordring synes det ikke at Staten er berettiget til at gjøre. Og ved disses Opfyldelse har Statsborgeren Bevæggrunde nok til at indrette sit Forbrug. Staten kunde ønske at han vilde gaae videre, men den maae blot ønske det, ikke befale det. At bestemme hvorvidt en Mand's Forbrug skal gaae, er overmaade urigtigt. Det forjager de Statsborgere, som ere flyttelige, de volde Misfornøielse over at ikke kunne leve i den Stil, som Formuende leve i andre Lande, ikke kunne følge den almindelige Civilisation; og i Lande,

hvor Regjeringsformen, Klimatet, Kulturgraden have lidet tillokkende er saadan Indskrænkning høist ubehagelig, da Frihed allene kan forsone dermed.

At indskrænke en Privatmands Forbrug for at tvinge ham til Tarvelighed er aldeles hensigtsløst. Ingen kan vide de lønlige Opoffrelser, han gjør for at bruge eller anskaffe sig visse saakaldte Overdaadigheds Ting.

Den private kan ikke erholde en Ting, uden at have foranskaffet en Indtægt af samme Vardi. En Nation kan ikke faae udenlandske Vare uden at fremskaffe indenlandske Værdier at betale dem med, enten ved at spare paa visse Vare, eller ved at frembringe flere andre. Forbydes da visse Vare, saa forjage Forbudene en Art af Tarvelighed for at paanøde en anden, eller en vaagnet Dristighed standses. Ved Love kan Tarvelighed ikke indføres, det kan kun synes saa, naar den paa tvinges i enkelte Tilfælde.

Ligesom det private Forbrug ikke kan indskrænkes, saa bør det ikke heller indskrænkes ved Love.

Det absolute Forbrug ikke; dette er egentlig umuligt. At give det en Bending, hvorved

Eng af mindre Værdi tilintetgjøres, saasom Hestekød, Beensuppe og alskens Surrogater er den eneste Maade, men er neppe anstændigt for en Nation; den røber Krebsgang.

Convenienz; Forbruget er sammensat.

a. Det absolute Forbrug, og et Tillæg.

b. Belansthændigheden. Det sidste kan indskrænkes. Men til en vis Grad bør det finde Sted.

Det er for en Deel physisk nødvendigt. En Bonde kan taale en ganske anden Levemaade end en i de høiere Stænder opdraget Mand.

Men det er ogsaa moralsk nødvendigt for en stor Deel. Det bestemmes ikke af den Enkelte allene, ikke engang af hele Nationen, det bestemmes af den hele kultiverede Verdens Mening.

Nedens det physiske Liv hvert Dieblit tilintetgjøres ved Individets Død gaaer det aandedige Liv uafbrudt frem, og forædler sig efterhaanden som Videnskabelighed og Kunst udvikle sig. Dette aandige Liv overleverer sig selv til Efterkommerne, det er Summen af Videnskabernes og Kunsternes forenede Virkning; det betegner i ethvert givet Tidspunkt Menneskehedens Trin

eller Grad af den høiere Udvikling, som maae være dens endelige Maal. Med denne Stand paa Banen bør det enkelte Menneske staae i Harmonie, og stræbe at naae den om han endnu er neden for. Det udbortes Livs Former, Levesmaade, Paaklædning, Bopæl, Forlystelser, m. m. er i enhver Tidsalder bestemt i Almindelighed (enkelt Nationalitet fraregnet), og der gives da i enhver Tidsalder en vis almindelig Regel derfor, en vis almindelig Dom derom. Denne almindelige Dom stræber ethvert Menneske at rette sig efter. Ved Kultur søge Menneskene at ligne hinanden, og denne Stræben føder Lethed til et velskilt og behageligt Samliv. Her er da ikke Spørgsmaalet om Danske, om Italianere, men om Europæer.

Et dannet Menneske seer eens ud overalt. Den personlige Anstand, en vis almindelig Opfyldning, den selskabelige Omgangstone er nu lige i den hele kultiverede Verden. Det hele selskabelige Liv, og for en meget stor Deel ogsaa det hushlige Liv er nuomstunder ogsaa temmelig støbt i en Form. Afvigelse fra det almindelig vedtagne er nu Sædvanlig, denne føder en vis Modbydelighed, en Frastøden, en Mening om at den En-

felte eller den hele Nation ved Gammelbogsghed trodsfer den almene Dom, og enten ikke statter høit nok til at agte den almene Dom, eller sattes moralsk Evne eller Kraft til at stige op paa det Trin, hvortil Aarhundredes Bestræbelser have bragt den kultiverede Verden.

Alt vores Forklaring over Nødvendigheden af Convenieng; Forbruget eller en Art Luxe, som grunder i Menneskehedens successive Uddannelse og i ethvert Tidspunkt bestemt ved denne Uddannelses Tilstand eller Grad, er rigtig, bekræftet Erfaring. Man lader os idelig høre vore Forsfædre og deres Tarvelighed, ja selv Poeterne træde frem med deres Anskuelser af Fortids og Oldtids gyldne tarvelige Dage — uegennyttigt nok i det mindste.

Men Sandheden er: at hverken vore Forsfædre eller nogen Nations Forsfædre have haft anden Regel for deres Forbrug end den evige uforanderlige, at Forbruget er ligt Erhvervet; at de have forbrugt det Erhvervede paa samme Maade som vi; det er, de have levet saa godt deraf som deres Bekjendtskab med Tingene i Verden og deres Medhjælp af Kunst og Videnskabelighed tillod dem. Alt vi kalde deres Levemaade tarvelig og kalde

vores nærværende ødsel, overdaadig, forsvende, ødelæggende, medens vi ikke gjøre andet end hvad de gjorde, nemlig tilføtte aarlig det aarlige Erhverv, er blot fordi vi holde os til Forbrugets Gjenstande, som er en ligegyldig Sag, og glemme de forbrugte Ting's Værdie, bedømt efter en almindelig Maalestok, Arbeide; at folgelig deres simple Forbrugs Artikler kostede dem ligesaa stor en Værdi, som vores koste os, ikke just i Pengebesværelse; men i Arbeide.

Efter saadan Synsmaade ville vore Efterskommere om fire, fem hundrede Aar upaatvibelig prise og lovsynge os som Tarvelighedens Mynstre.

Ved at dømme om sjerne Tidensaldres Forbrug overseer man i Sammenligningen den store Fæthed, hvormed vi nu forskaffe os mangfoldige Ting, formedelt vore videnskabelige Kundskaber, tekniske Færdigheder og Maskiner som ogsaa den nu saa lettede Handel og Seilads. Vore Forfædre undværede fordi de ikke kunde faae hvad, vi bruge, fordi det koste os lidet.

Vores store Fremstridt i de mekaniske Konster, og Handelsens Udvidelse maatte nødvendig forandre de Vare, som tjene til dagligt Brug,

fornehmelig i Paaklædningen, og skaffe mange Vare eller Artikler frem til Nydelse som Føde, midler. Vores Sands for det Skjønne, og det Bequemme kan tilfredsstilles, og derved en virkelig aandelig Trang til at bringe det ydre Liv i Harmonie med vores Kultur. Uden denne Muelighed opstod en underlig Striid imellem Midler og Maal. Hvi forædles Fabrikfiden, hvorfor handler og seiler man? Skulle vi gaae i Skindpelsker og Badmel og Hvergarn, hvortil da Klæde, Kattun, Taft &c. Skulle vi drikke Vand, Vasse, Ol, Mød, hvi hente vi da Wiin, Kaffe, Thee til os, aabenbare Inconsequenser. Og naar man endelig vil produsere, fabrikere og seile, handle, hvem skal da kjøbe og forbruge? Hvad er det man vil?

Man vil, siger man, indrømme at Danske skulle i deres udbortes Liv følge Conventensens Bud, og forlanger ikke at de ved Særheder og Grimaser skulle isolere sig fra andre Nationer, eller holde sig tilbage, naar hele Verden gaar frem. Men selv i denne Deeltagen kan der holdes Raade. Skindpelsker, Badmel til Stads, Mød, Drikkehorn &c. forlanges ikke. Men man behøver derfor ikke de allerfineste Sorter Klæde,

ikke de fineste Bomuldsstrier, ikke Silketoi, ikke de dyrere Arter Viin, ikke Glitter, Kniplinger, Tyl, Flor, kostbare Chavler, Baand, Blomster, o. s. v. Man kan leve meget anstændigt godt og sundt, men kan i sin Paaklædning hylde Meenlighed, Bequemmelighed, ja endog en Grad af Eleganse, uden at behøve flige Ting. Og da levede man fornuftigere; man befordrede sit private Livs Nydelse og sin Forsatnings Sikkerhed, og gavnede Staten, som nu formedelt dette Luxusforbrug faaer en betydelig Underbalanse i dens Handel.

Unægteligt er det at enten Luxus kan defineres eller ikke, saa staaer dog et vist Begreb, en god Huusholdning, klart nok for ethvert fornuftigt Menneske, og saa klart at han endog kan indrette sig derefter. Den almene sunde Forstand paatrænger enhver Statsborger Nødvendigheden af at betale til Staten hvad den fordrer, at gjøre Afregning med de af Statens Medlemmer, som han har været skyldig, at opdrage sine Børn, at betrygge sin Enke, og dernæst at leve overensstemmende med sin Indtægt, hvilket sidste han kan udvide eller bør indskrænke efter som de forhen nævnte positive statsborgerlige og moralske

Pligter tillade eller forbyde. Han føler Nødvendigheden af denne gode Huusholdning, som den funde Forstand foreskriver; men han seer omkring sig i Verden, og mærker snart af baade hans egen og andres Erfaring at han ikke kan andet end følge en god Huusholdnings Forskrift. Han er nødt dertil, thi alt uden for ham paatvinger ham den. Betaler han ikke sine Skatter, saa erholder han Execution; forsømmer han sit Embede, afsættes han; gjør han Gjæld, slæbes han til Slutteriet; opdrager han ikke sine Børn, saa foragtes han. Dette Sammenstød af saa mange Bevæggrunde volder at enhver Statsborger lever af hvad han har, og kan ikke anvende af sin aarlige Indtægt til overflødige Ting til Luxus, uden hvad, der bliver tilovers fra Nødvendighederne, dette skeer. Man lever af hvad man har, og ikke af mere, det er en Regel. Thi Enkeltets Letsindighed, Forsængelighed, Ostentation, tankeløse Forordning, ruinerende Huusholdning ere Undtagelser, og i Forhold til det Hele altid ubetydelige, ligesom efter Reglen ethvert Menneſke er friskt, skjøndt der vel gives Syge; efter Reglen er Menneſkene ædrue, skjøndt man vel finder Drukkenbolte.

Selv blandt dem, der saaledes glemme en god Huusholdnings Regler, og paa mange Maader trække deres Næstes Indtægter ind under deres egne Udgifter, seer man sjelden at de, al deres Letsindighed uagtet, forsømme mange af deres positive Pligter, Børns Opdragelse f. Ex.

Naar nu en Mand's Indtægter ere lovlige, og han bruger dem først til at opfylde sine Forhold som Menneske og Statsborger, og deraf faaer et Overskud; skulde han da ikke være berettiget til at bruge dette Overskud paa en hans almindelige Pligter ikke modsigende Maade? Vi troe at dette Overskud fra en god Huusholdning er at ansee som Løn for hans Umage, eller Opoffrelser for at skaffe det tilveie, og at det tilkommer ingen anden end ham selv at bestemme hvorledes det skal anvendes.

Man indvender vel, at dette af os saaledes kaldte Overskud er ikke noget virkeligt Overskud, men er kun at betragte som en Deel af en Mand's nødvendige Indtægt, hvoraf han faaer en Deel tilovers fra sine virkelige Fornødenheder, eller fra solide Ting's Anskaffelse, til Tant og Sjæs, Luxe og Overdaad ved at unddrage sig og sine nødvendigere eller nyttigere Ting. Dette kan

være Tilfældet, og er det maaskee ofte nok; men derved er intet at udrette ved Love. Naar en Mand faaer i Gage 1000 Rd. eller skaffer sig dem selv, saa maae man vel overlade til ham selv at bruge dem. For hans private Tilstand var det vel onskeligst at han anvendte disse 1000 Daler til en god solid Huusholdning, og saalig det deraf til saakaldte unyttige Ting som muligt. Imidlertid, naar han uden at forurette nogen lever saaledes som det behager ham, hans Familie og hans Omgangscreds bedst, saa skaffer han sig den størst mulige Livs Nydelse, og den gjør ham lykkelig. Klæder hans Kone og Døtre sig da med nogen Elegance, seer han sine gode Venner engang imellem, o. s. v. men sparer f. Ex. nogle Favne Brænde om Vinteren, spiller ikke o. a. fl. saa synes Sagen at være i Orden for ham selv. Og saalænge man ikke veed, ved hvilke lønlige anstændige Besparelser han tilveiebringer sit Overskud, bør man ikke strax troe at hans Huusholdning er uforstandig.

Ved Lovbud er her intet at udrette. Althvad man kunde ønske er, at en saadan Conventions tone var den herskende, at den private Huusholdning kunde indrettes efter Tarvelighed.

Men denne Tone kan ikke indføres enten ved Lovbud eller Moralisering; den kan allene indføres ved Mode, og Exempler fra Mænd af Bægt, det er af Stand og Rigdom, ved dem kunde saadan Mode indføres. At saadant steedte var som sagt, ussælsigt. Thi om end Staten ikke har Ret til at indskrænke Statsborgeren, hvad hans husslige Liv angaaer, naar han kun ikke overtræder nogen positiv Pligt, saa kan det dog ikke nægtes, at Convenienz; Levemaaden jo kan worde stemt i saa høi en Tone, at den falder selv den gode Husholder besværlig, og at han kan fristes til at tilfredsstille sin Deeltagen deri ved utilbørlige Midler. Staaer Levemaaden høiere, f. Ex. end en Embedsmands reglementerede Indtægter tillade at følge med, saa kunde han søge at bringe Balansen tilveie ved ureglementerede Indtægter; og saaledes kunde den antagne Stiil for Levemaaden have meget skadelige Følger for Samfundet.

Paa den anden Side anseer man Forbrug over en vis anstændig Husholdighed eller Sparhelighed for høist skadelig for det offentlige, naar det udstrækker sig til udenlandske Vare, og især til saadanne som ikke afhjælper nogen egentlig Trang,

men blot smigrer Smagen, eller tilfredsstiller Pyntelysten. For den Privates Beregning er dette en ligegyldig Sag; naar Indtægt og Udgift balanserer, saa er hans Regning rigtig. Men for Staten ræsonnerer man anderledes:

1. Ved Brug af fremmede Vare undertrykkes National-Industrien paa to Maader, ved at indenlandske Fabrikater sættes tilside for de ligeartede udenlandske, ved at de udenlandske Vare hindre andre, ulige artede indenlandske fra at komme i Brug.

2. Ved udenlandske Vare faaer Staten Udbetaling til Udlandet. For Nødvendigheder er her intet at erindre, men de mindre vigtige, og de aldeles uvigtige, og overflødige, volde en Udgift til Udlandet, der, om den overstiger hvad man har at betale med i Vare, forarsager Underbalance.

Disse Paastande ere fuldkommen rigtige, kun er Consequentsen om Underbalance ikke klar. Hvad man forstaaer ved Handelsbalance, og hvad der bør forstaaes derved vilde vi i det følgende forklare. Men med Hensyn til det Tab, som Brugen af fremmede Vare skal bringe et Land, maae vi gjøre nogle Anmærkninger.

1. Mange Ting, som ere Gjenstande for Luxus tjene til at afhjælpe en virkelig Trang, Klæder f. Ex. Bruger man Luxus i sin Paa: Klædning ved fint Tøi, eller idelig Anskaffelse af nyt, saa har man for det første Klæder; for det andet faaer Andre Klæder, naar jeg sælger eller giver mine bort, og saaledes opslides de. Herved tabes intet i Værdi; det er Fornødenhed, at jeg har een Kjole aarlig, det er Luxus om jeg faaer 36 nye Kjoler aarlig, og gaaer med hver kun i 10 Dage, isteden for 365 Dage med den ene. Naar jeg sælger en, 10 Dage brugt, Kjole er den paa meget lidet nær ligesaa god som nye, og jeg faaer omtrent mine Penge igjen, uden betydelig Tab for min store Luxe; giver jeg den bort, er den dog som Værdi betragtet lige god. Den, som faaer Kjolen, faaer hvad han vil, og naar den ikke kan bruges videre, gjør man den om til en Drængetrøie. Staten faaer altsaa fuld Værdi for Klædet, og saaledes med mange andre Ting. Møbler f. Ex. som først varadero i et Slot, ende omsider i Kjeldere og Bøndergaard; Ting, som have Varighed gaae fra de rigere og moderne Klasser ned til de lavere, som ikke hylde Moden, og de ere derfor ikke

spildte, om end Nationen har kjøbt dem udenfor Landet. U. Smith siger: De Riges Huse, Møbler, Klæder, blive snart nyttige for den fattigere Klasse der købe dem naar de Rige er fede deraf. I Lande, som længe have været rige, finder man ofte de fattige Klasser i Besiddelse af Huse og andre Ting, som endnu ere meget gode, men som fra Forsvinningen ikke vare bestemte for dem. Jacob den Førstes Brudseg, hvilken hans Dronning bragte med sig fra Danmark, som en Foræring, passende fra en Konge til en Konge, var for en Deel Aar siden seet som en Sirat i et Ølhuus i Dumfermline.

2. Saalænge Luxus Vare fra Udlandet afhjælpe en Trang, sparer Landet det af dets egne Frembringelser, som ellers var forbrugt. Drikkes Thee, Kaffe, Viin, saa spares dog Mælk, Øl. Indføres Bomuldstrøi, Silkestrøi, saa faaer Landet noget Uld, Hør tilovers til sin Handel. Vel er der en betydelig Forskjel i Værdien, men den bør dog tages med til Afdrag i Tabet. En lignende Regning bør ogsaa gøres imellem fremmede Vare, da de kostbare udelukke de mindre kostbare. Om en Flaske Madera koster 1 Specie, og man skal og vil drikke Viin, saa sparer

man ved en Glaske Madera 1½ Glasfer Rodvijn. Fine Vine, eller mange Slags Vine ved et Middags: maaltid gjør ikke altid at en meget større Mængde Vijn driffes, end naar der blot havde været een Sort. Det der vilde blive drukket af denne bør regnes fra hvad de fine Vine kostede, og saa seer man at denne Luxus ikke har været nær saa stor som den havde Udseende af.

3. Det største Tab en Nation lider ved Brugen af udenlandske Vare beroer paa, at den ikke faaer fuld Værdie for Betalingen. I Handelsen er efter Reglen de kjøbte Vare nægtig den Værdi værd man har givet derfor. Denne Regel holder altid Stik med Hensyn til almindelige altid eensartede Vare. Formedest Concurrence kan ingen Ulighed i Priis opstaae. Producenterne eller Fabrikanterne faae deres Omkostninger godtgjorte, og en til et Minimum nedsat Profit. Dette har endog Sted ved de frivoleste Vare, Flor f. Ex. Et Stykke Flor til 10 Specier er virkelig, efter al Vares Regning 10 Specier værd, og den der kjøber det faaer fuld Værdi. Men det træffer nu saa ofte ind at enkelte Vare en Tidlang forfærdiges uden Concurrence af Sælgere med en stor Concurrence af Kjøbere;

saadanne Vare ere Mode: Artikler: her kan Mos den volde at Prisen er over den naturlige Værdi, og derved taber Kjøberne. Ved et Stykke almindeligt Flor, ved simpel Taft er dette ikke muligt. Men lad Floret, Taftet faae et nyt Mønster, strax bliver det dyrere end det nye Arbeide gjør det. Moden gjør det dyrere. Og det er denne Subinde, Moden, som bedrager; men hun er nødt dertil, thi den Fabrikant, som faaer en Vare i Mode, veed, at det varer ikke længe inden det bliver Mode ikke at bruge den, og han maae da holde sig skadesløs for et eventuelt Tab. Heri ligger Modevares egentlige Dyrhed, og Tabet derved. Men forresten bliver dog Tøiet brugt. Fra London, Paris &c. sælges det i Kiøbenhavn; af Mode der, gjelder det i Aalborg, derpaa i Hjørring, Thisted. Fra Fruen gaaer det til Kammerpigen, fra Moderen til Datteren; fort, det kastes ikke bort, det bruges op.

4. Vi have anmærket at saalænge de Vare vi faae fra Udlandet endnu afhjælpe en Trang, en material Trang, saasom virkelige Klædestykker, Spise og Drikkevare, saa bør denne Værdi regnes fra som Landet sparer, ligesom jeg naar jeg brænder 1 Læst Steenkul bør regne at spare 4

Savne Bøgebrænde. Men naar de fremmede
 Vare ikke afhjælpe nogen saadan material Trang,
 men kun opfylde en indbildt Savn eller Mangel,
 saa maae man tilføie at Sagen forandres meget.
 En Dame kan bruge Taft, Atlas o. s. v. til en
 Kjole; dette er for en Deel en Nødvendighed,
 Kjolen nemlig. Nu naar denne Kjole garneres
 med Lyl, brabandske Kniplinger, alle Slags
 Silkebaand, Blomster etc., saa er dette blot
 Pynt, der ikke hører nødvendig med til Klæd-
 ningen og tilfredsstiller i det Høieste kun en Slags
 Smag. Herved skeer da at uagtet Landet fik vel
 Valuta for det til Betaling udsendte Korn, Uld,
 Smør efter Productions og Fabrikations Bereg-
 ning, og altsaa intet har tabt directe; saa er
 det dog let at indsee at i denne fuldkomne ærlige
 Handel er man dog kommen tilfort. De Vær-
 dier, man sendte ud vare reelle; de kunde være
 forbundne med Landets productive Midler og derv-
 ved forsøgt Nationalform. F. Ex. Kjøber en
 Landmand Stads eller Pynt til sin Kone for et
 Par 100 Specier, saa kunde han med disse maa-
 skee opdyrket en halv Snees Tdr. Land og forsøgt
 Nationens Indtægt med en aarlig Tilvæxt. Han
 kunde ogsaa have sat dem i solide Ting, endog

fra Udlandet: i Sølsøsi, Dæffetsi, saa havde National: Rigdommen været saa meget større, isteden for at de 100 Specier efter et Aars Tid ikke har andet Repræsentativ end nogle pjaltede Strimler i Kammerjomfruens Dragkiste.

Staten kunde da vel ønske at saadant Tab blev forebygget. Har Landet intet at anvende sit aarlige Overskud til, saa er derpaa intet at sige. Men dette er i Danmark langt fra ikke Tilfælde, hvor blandt andet Agerdyrkningen kan og bør modtage stor Forbedring, og hvor saa mange virkelige Nødvendigheds Vare maae hentes fra Fremmede. Salt, Jern, Kobber, Lønnen, Tobak, m. fl. saa vi behøve alle bore Exporter for at dække Importerne, og naar vi anvende en Deel deraftil Stads, savne vi maae skee af det fornødne.

Efter disse Anmærkninger for at bestemme Naturen af det Tab, en Nation kan lide ved Overdaadigheds Vare fra Udlandet, vende vi os til at undersøge om dette Tab kan forebygges fra Regjeringens Side, og især om Danmark behøver eller bør ønske nogen offentlig Foranstaltning til dette Maal.

Almindelige Grunde derimod:

1. Det er upaatviselesigen et Savn naar en enkelt Deel af den kultiverede Verden ikke kan eller ikke tillades at dele med den øvrige alle de Fordele eller Behageligheder, som Videnskab, Kunst, Handelen tilhøder. En saadan Nation er i samme Forsatning som en enkelt Familie der formedelft maadelige Raar, eller af andre Aarsager, maae berøve sig Nydelser, som alle Naboer have. En saadan Evang vækker Utilfredshed, og denne Sindstæmning bør en Regjering for alting undgaae at fremfalde. Som Menneſte har hver Statsborger Ret til enhver Opfindelse, enhver Ting, som den dannede Verden blive enig om at ansee som et af deres Attributer. Man har længe givet Huse udvendige Sirater, Colonner, Frontispicer, Architraver, Chambranler, luster unyttige Ting; man behøver kun et stærkt og tæt Huus. Men man anvender Skionheds Principet her, og det har ingen noget imod. Af Menneſtets anden Nødvendighed, Føde, har man ogsaa gjort en Gjenstand for Elegance og Kunst i Anretningen. Den tredie, Paaklædningen er ligeledes forenet med Skionhed, og er gaaet over til Drapperie. Hertil behøves mange Arter af

Pyntefager, som er unødvendigt til den simple Beklædning. Og denne Fordring ere alle Mennesker, som føle noget af den almindelige Selskabeligheds Drift tilbøielige til at opfylde og give nødvendig Slip paa. Regjeringen kan og bør ikke uden Nødvendighed bryde ind paa en saa naturlig og retfærdig Tilbøielighed.

2. Det gaaer nok an at en Nation modsætter sig Vare fra andre Nationer, men man maae dog ikke glemme, at Handel eller Omsætning, beror paa at der er Vare til Omsætning. Vil andre Nationer ikke modtage en enkelt Nations Vare, saa har denne Nation ofte intet at købe af andre for, og Handelen falder bort.

3. At affkaffe Brugen af visse Vare er ikke altid et Middel til at bringe den oversflødige National Indtægt til at forbinde sig med Naturalproductionens Kræfter, thi de som spare derved kunne bruge det besparede paa andre Maader. Den som ikke maae købe Levantin, Tyl, Knipslinger &c. sætter ikke derfor sine Penge i Opdyrking; han kan købe sig en engelsk Vogn, Robberstykker, spille Pengene bort, give flere Dinees, Baller o. s. v.

4. Der produceres desmere, jo meer man vil forbruge. En Landmand, som veed at hans Kjøbstæd Regning til Nytaar bliver omtrent 500 Rld. maae gjøre Foranstaltning til at forskaffe sig 500, enten denne Sum er for at betale Salt, Sommer, Jern og Bjære, eller for Taft, Lyl, Flor, Kniptlinger.

Til disse almindelige Grunde faae vi følgende med Hensyn til vores Stat.

1. I et ikke behageligt Klima er den konstante Forbedring af Livet nødvendig for at give en Illusion om bedre Egne. Tvang i vilkaarlige Ting maae omsider stramme Fremmede og de flygtelige af de Indfødte selv bort. Man raaber paa: at fattig Folk skal leve som fattig Folk; en fattig Nation skal leve som saadan, dette kan man indrømme. Men hvorfor skal en riig Mand leve som en Fattig, fordi han boer imellem Fattige?

2. Der hersker ikkun en ringe Grad af saakaldet Luxus i Danmark, og den har aldrig været her. I Chr. VI. Tid begyndte noget saadant, fornemmelig hos Adelen, især den der opholdt sig ved Hofet, og Chr. VI. men end meer Fr. V. Ministre levede med temmelig Grandezza. Hos Handelsstanden saae man indtil for en Snees Aar siden intet meget bris-

lant. Nu omstunder leve vore Ministre og Pluralitet af Adel i en temmelig paafaldende simpel Stil. De vigtigste Embedsmænd, paa Landet og i Byerne, og i Collegierne ligesaa. Nogle faae af vore Handlende her i Byen holde vel hvad man kalder et Huus, men deres Antal er nu ikke stort. Borgerklassen i Kiøbenhavn og de ringere gagerede Embedsmænd, der staae paa 1500:2000 Rd. leve notorisk tarveligt, og de ere vel nødte dertil.

I Landets Kjøbstæder, Altona, Kiel, Flensborg tildeels undtagen, leves allevegne simpelt; alle Familier paa Landet paa nogle faae Godseiere nær i Hertugdømmene, Sjælland og Fyen leve ingenlunde med Luxe. Hvor er da den Overdaad, der skal herske her i Landet? Maaskee i Kiøbenhavn, og det er rimeligt at i den største Masse af deels rige, deels velhavende Folk, i Hoffets Nærhed, maae den meste udbortes Glimmer findes. Men selv der indskrænker den sig mere til Pynt end gaaer ud paa Beværtning; og trods alt hvad man mener om det meget Pynt og Stads, er jeg overbevist om at Beløbet udgjør for hele Landet en ikke betydelig Sum.

Jeg kan ikke her opholde med at gaae ind i nogen Detail, og Sammenligning med andre

Sider for at bevise dette udsærligen. Naar man tænker paa hvor meget de sande Nødvendigheder til en Familie udkræver, og erindrer den notoriske Sandhed, at kun saae af Kjøbenhavns 20,000 Familier nu omstunder have 1500 Rd. S. B. d. e. nu 700 Specier, saa sees let at Overdaad ikke kan finde Sted, og at der hører megen Konst til for en Familie at vise en glimrende Side frem naar den tillige har at skjule de øvrige ikke glimrende Sider. Men vore mange Butiker siger man; maaskee en halv Snees i alt, og det for de rigeste Familier med samt Hoffet, for en Hovedstad, for Sjælland, nogle andre Provindser og for tildeels Sverrig. Og nu sammenligne man disse Butiker med f. Ex. Hamborgs.

Jeg kan ikke overbevise mig om at alt det man kalder Luxusvare, (hvortil Kaffe, Thee, Sukker, Viin, Klæde dog ikke hører) udgjør for den hele danske Stat en Udgift til Udlandet af 1 Million Sp., og deraf bør vel $\frac{1}{2}$ eller 200,000 regnes fra som Besparing i andre Vare.

De øvrige 800,000 Specier udgjør ikke $\frac{1}{26}$ Deel af de Værdier, som Landets Folkes mængde tilintetgjør aarlig til Nødvendigheds og

Belænstændigheds Forbrug, og saa spørger jeg om dette er værdt at gjøre Bevægelser for?

Om denne Sum end gaaer ud af Landet, saa taber Landet den ikke, først bespares der noget derved; dernæst produceres mere for at bringe den frem, thi Landmanden dyrker mere for at faae Silketoi, spanske Frugter o. s. v., lige saavel som for at faae Tjære, Jern &c. Fabris Kantere, Haandværkerne kunne ogsaa fabrikere mere. Men denne Klasse lever som bekjendt næsten uden Luxe.

Handelsstanden har det ogsaa i dens Mage at fortjene mere for at fortære mere; maae den ikke det sidste, saa kan den lade det først være.

Embedsmændene staae paa et fast Punkt; have de meget tilovers? Svar; alle Betjente i Danmark have i Gage omtrent 850,000 Rbd. S. eller nu 425,000 Specier aarlig, som er fordeelt paa henved 3000 Menneſker. (Militairets pecuniaire Eder ere som bekjendt, meget indſtrænkede). Hertugdømmernes Embedsmænd have 5:600,000 Rbd. S. aarlig. Forbydes den smule Luxuſ, ſaa forbydes ogsaa den ſtorre Production, vedbliver denne, ſaa anvendes den dog til Luxe under en anden Form.

Alt hvad vi ellers kunde sige om flige Overdaadsforbud, ville vi sige med A. Smiths Ord, *Wealth of Nations* (II Bog). "Under alle Regjeringens Udsuelfer har denne Capital (den som aarligen sættes i Landets Dyrtning, og i at vedligeholde alt Arbeide) dog jevnt og ubemærket forøget sig ved Individuernes Tarvelighed og gode Husholdning, ved deres almindelige og vedvarende Bestræbelse for at forbedre deres egen Tilstand. Det er denne Stræben, beskyttet af Love, og ved Frihed tilstædet, at yttre sig paa den fordeelagtigste Maade, som har vedholdt Englands Fremmskridt til Velstand, og som vil, naar bes det, gjøre saa for Fremtiden. Thi ellers har England aldrig været velsignet med en meget sparsom Regjering, og Sparsomhed har ikke heller nogensinde været dens Beboeres Særkjende. Det er derfor den yderste Grad af Uforsømmelighed, og Indbildskhed, naar Konger og Miniistre give sig af med at vaage over private Folks Oeconomie, og afsnappe deres Udgifter, enten ved Luxusforbud, eller ved at forbyde Indførsel af udenlandske Overflødighedsvare. De ere selv, uden Undtagelse, de største Odeland i Nationen. Lad dem passe paa deres egne Udgifter, og de kunne

gandste trygt overlade Private deres egne Ting...
Saavidt den noget ligefremme Smith om Eng-
gelland.

Desuagtet indrømme vi gjerne at man
kunde bruge Luxus ; Udgifterne paa en bedre
Maade , til Nytte saavel for den private som of-
fentlige Huusholdning. Midlerne kunde være :

1. Der gives vel kun een Maade hvorpaa
Staten kan give Penge ud til Ulandet for Vare,
nemlig for Privates Forbrug. Over dette gjøre
de selv Regning; og her vil Udgifterne svare til Ind-
tægterne. Men denne Beregning finder ikke Sted
ved Regjeringens Luxe ; naar denne behøver uden-
landske Vare , saa fordeles Beløbet ved Skatter,
og her faaer da Staten en Udgift , som Stats-
borgernes sunde Fornuft eller gode Huusholdning
har intet med at gjøre. Slige Udgifter maae der-
for en Statsbestyrer kun sparsomt besatte sig med.

2. Østeden for at at forbyde Luxus , om den
generer Statens Saldo , saa bør en forsøget Pro-
duction opmuntres og befordres.

3. Ved Hoffet og gjennem de Store kunne
Exempler gjøre at en vis Levemaade og en vis
Ordentlighed i Pynt kom i Mode , især kunde

derved forhindres at ny Moder ikke for hastig indføres, og afløse hinanden for hastigt.

4. Til at give en fornuftig Besparelse Raaderum, og til at lette de indenlandske Fabriker, ved at give dem Anledning til at behøve en mindre Capital, kunde det uden tvivl være et godt Middel at befale at kun visse Farver til Paasklædning maatte bruges. S. Ex. af Klæde, sort, mørk, blaat, grønt.

5. Fordeling af gode indenlandske Fabrikater, eller et tvungent Kjøb, kunde maaſkee undertiden anvendes.

6. Vil man forbyde fremmede Vare, saa bør deres Brug, ikke deres Indførsel forbydes.

7. Opsyn med uredelig Fortjeneste, især nsiagtig Overholden af en god Credit; Lovgivning, og en streng Paapassenhed med Embedsmænd, hvis Poster ofte sætte i en Stilling som gjør andre Indtægter end de lovlige mulige. Montesquieu siger herom meget rigtigt *L'impuniré des crimes est la cause de tous les relâchemens.*

8. Noget Statsoeconomer, især Busch, ansee en let Myntfod for en stor Understøttelse for Fabrikvæsenet.

Femte Afdeling.

Om Danmarks Handel.

Den endelige Grund for al Production er Forbrugerens Trang til Producterne. Den Green af hele National-Industrien, som leverer Varene i disse Hænder, maae selvfølgelig ansees som den egentlige Drivesjær til al Industrie, og Hans delen, som besørger Overleveringen, staaer derved betegnet som den vigtigste Gjenstand en Nation bør have for Dine.

Production kan egentlig slet ikke finde Sted uden Handel, det er, uden at Varene bringes fra Producenterne til Forbrugerne. I det almindelige simple Liv lægger man ikke Mærke til denne Omstændighed, fordi Producenten er saa ofte selv Forbruger, eller fordi Producent og Forbruger afsjøre deres Om sætning paa saa simpel en Maade, at det udbandede Begreb om Handel ikke ligger tydelig for Dagen, men alt eftersom Producent

ter og Fabricanter boe fjernere fra hinanden, indtil paa modsatte Sider af Jordkloden, seer man at Productionen grunder sig allene paa: at Handelen fører de oversflødige værdiløse Vare hen til Lande, hvor de søges og faae Værdi igjen. Den Thee, som China ikke forbruger, kan sælges i Europa; den blev ikke produceret om Handelen ikke aabnede Af sætning. Derfor er Forbrug Grund til Production; og Handelen Anledning til Forbrug, kun paa den beroer det, om Varesnes Quantitet skal forøges eller formindskes; det beroer paa den, om Producenter og Fabricantere skulle vedblive deres sædvanlige Varesorter, om de skulle tilvirke andre, eller give de sædvanlige en nye Beskaffenhed.

Da Handelen har dette i sin Magt, saa er den derved productiv paa en middelbar Maade, og den kan være det vigtigste Befordringsmiddel for Nationalvelstanden; den fortjener alsaar Statsbestyrelsens aarvaagueste Opmærksomhed, som et af de virksomste Midler. En Regjering, der forstaaer at lede et Lands Handel rettelig, behøver ikke synderlig videre positiv Medvirkning til Nationalkraftens fuldstændigste Udvikling. Den rigtig rettede Handel, den Handel, som er

beregnet efter Landets Natur, vil, under sin egen og de øvrige Næringers Frihed, spare Regjeringen meget Regjereriet. Handelstanden studerer Statsøconomien practisk, paa Torvet og paa Børsen; det er de sande Skoler, thi her træde Resultater fra den virkelige Verden frem uimodsigelige, skjøndt ofte ikke let forklarede; men de ere umodsigelige og give derfor practiske Regler. I Regjerings- Kabinettet lægger man et vist Ønske, en vis Hypothese til Grund, eller vel en sand Grund; sætning, men hiin forvirrer, og denne er ofte kun relativ, eller betingelsesviis rigtig. I Cabinetter ræsonnerer man saa godt man kan, og træffer det Sande engang imellem. Paa Torvet eller Børsen handles kun om rede Værdier imod hinanden, og hvad her skeer, bliver en Regel.

Men skal Handelen yttre nogen stor velgjørende Virkning, skal Statsbestyrelsen tage dens Grundprincip til almindeligt Maal, er Handelspolitiken Indbegrebet af den hele Industripolitik; saa maae dette kun paastaaes, naar et Lands Handel er hvad den bør være; og dette er neppe gandske Tilfældet med vores danske Handel.

Naturalproductionen tager ikke lettelig nogen
 Stadelig Bending. Sfeer det med Konstpro-
 ductionen saa er Keilen kun en Følge af Konfles-
 rier fra Statens Side. Al sig selv sfeer det
 neppe. Handelen derimod kan let forvilde sig,
 og træde ud af et vist Forhold til Landet, saa at
 den isteden for at være en integrerende Deel af
 en Nations Industri, bliver en fra Landet selv
 isoleret Næringsvei. En Handlende kan nemlig
 ansee sig blot som Borger i Verden, og paa den
 simple Efterlevelse af Anordningerne nær i det Land,
 hvor han har sit Comptoir og sine Pakhuse, kan han
 næsten være gandske fremmed for Landet, og uden
 for al Deeltagelse i, eller umiddelbar Medvirkning
 for dets Production. Hele Verdens Handel
 kunde gjerne bestyres af et eneste Handelshuus,
 med et tilstrækkeligt Antal Comptoirer eller Factor-
 rier omkring i Verden. For saavidt Handelen
 gaaer i denne Vand mister Landet hvad Hande-
 len i sin naturlige Sammenhæng med Produc-
 tions Grenene skulde virke. Vel kan Handelen
 ogsaa være umiddelbar productiv, det er, der
 kan fra den fremkomme nye Værdier for Landet,
 ved de Handlendes Profit fra Udlandet. Men ikke
 at tale om at denne Profit ikke strax er Landets

fordi' den er i Landet, saa kan den let forsvinde ved uheldig Speculation, vanheldige Conjunctioner, tilfældigt Tab.

Handelen er, siige vi, tilbøielig til at komme paa denne Vej, fordi den efter sin Natur er unational, blot cosmopolitisk, egoistisk, eller kan dog let blive det. Og den er tilbøielig dertil fordi den paa denne Vej frister Egennyttens langt stærkere end paa den rette nationalistiske Vej. En vidtstrakt Commissions Handel, hvis Affairer ere beregnede efter sandsynlige Speculationer, kan ofte mislykkes, heri ligger Risiko, i denne Nødvendigheden af en betydelig Profit, i Udset og Haab om denne ligger Anledning til det Fortrin den gives. Store Handelsaffairer udføre store store Capitaler; disse ere langt sjeldnere end smaae; de som have dem, eller ved Credit skaffe sig dem, kunne aldrig blive i noget meget stort Antal; derfor blive disse under al tilsyneladende Concurrence dog mere eller mindre Monopolister og Handelsprofiten vorder derved ogsaa større; og Risicoen formindskes noget. Den store, almindelige Handel har derfor den Skade for et Land, der trænger til Handelens Medvirkning for sin Production og sit Fabrikvæsen, at den lokker Capitaler

ler bort fra disse Industrigrene, og volde at den indenlandske Handel, paa hvilken dog en Nations Velstand fornemmelig beroer, befinder sig i krafts løse Hænder.

Vi see heraf, at et Land har en bestemt Fordring til sin Handelsstand, og at denne træder ind af sit statsoeconomiske Forhold naar den ikke opfylder denne Fordring.

Handelens naturlige Bestemmelse er at række Natural; og Konstproductionen en hjælpende Haand; jo mere den er productiv paa en middelbar Maade, desbedre opfylder den sin nærmeste Bestemmelse, og desfordeelsagtigere er den derfor Landet. For saavidt den er kun productiv umiddelbart, nedsættes dens Gavnlighed i Forhold til hvad Landet taber ved at Capitaler bruges til at samle Capitaler sammen, der forblive løse, uden at forbindes med Nationalvelstanden. Thi privat Rigdom gjør ikke en Nation rig (s. Ex. Hamborg).

For at bedømme Danmarks Handel efter denne Maalestok, maae vi først kaste et Blik paa vor Stats Fortrin og Mangler med Hensyn til Handelen.

1. Geographisk Beliggenhed. Ved den ligger Landet imellem Nordsøen, Kattegattet og

Ostersøen. Den sidste er et nogenlunde fredeligt Hav, men de tvende første ere ofte nok meget urolige, ja det andet er næsten eet af Verdens farligste Farvande i de lange mørke raagede Nætter. Is kommer ofte til, og Seiladsen kan hvile i fire fem Maanedes.

Men derimod har Landets Beliggenhed saa at sige givet os et Monopol paa at forsyne Norge og en Deel af Sverrig med vore Producter, og anvist Nationen den østersøiske Handel, for hvilken ingen ligger bekvemmere end Danmark. Her har Naturen tydelig nok betegnet vor nærmeste Handels Besskaffenhed.

2. Landets almene physiske Besskaffenhed; alle vore Havne ere mod Ostersøen og Kattegatter, til Lettelse for vores naturlige Handel. Mod hele Nordsøen have vi ingen Havn; ret ligesom Naturen vilde anvise os blot hine Bander og hine Landes Handel. Denne Omstændighed er ellers meget vigtig for vores udenlandske Handel, og i Grunden til betydelig Skade, og Hinder for den.

Vore Kyster ere langstrakte og flade; dette har den Uleilighed, at den indenlandske Skibsfart maa søres næsten gandske med smaae Skibe; maa flade fladbundede Skibe burde gives Fortrin.

Til en temmelig betydelig Søefart og Handel have vi endeel Producter, som ere tildeels mere voluminøse end de vi faae udenlandst fra, af vore felige Nødvendighedsvare.

Endskjøndt vi da ikke have en saa fordeelsagtig Beliggenhed til Handel som Storbrittanien, der udentviol er det i den Hensigt meest begunstigede Land, i det det ligger saa at sige midtvejs mellem det nordlige og sydlige Europa, saa ligge vi dog beqvemt for en eller to Arter af Handel hvoraf den ene, Producthandel med Norge og Sverrig burde være vore Hovedsag, som Understøttelses Middel for vore Natur og tildeels Konstoproduction med middelbar Productivitet for os af Handelen, og den anden, Transit Handel, Handelen paa Østersøen, som burde grunde vore egentlige udenlandske Handel, og udgjøre Hovedsagen af den umiddelbar productiv Handel. Dette ligger i Naturen. Vort Lands Beliggenhed og dets Naturbeskaffenhed betegner tydelig nok denne almindelige Plan for vore Handelspolitik. Og dette antager jeg for den Prøvesteen, hvorefter man skal slutte om Handelen har havt de gavnlige Følger for Danmark, som den burde have.

Spørgsmaalet er: Har Handelen virket for Danmark directt til at opmuntre dets Agerdyrkning, til Forøgelse og Forædling ved godt Korn, ved Fabrikplanter, Hør, Hamp, Humle, Tobak, Dvægaavl, Uld, Fiskerie; har den bidraget til at ordne Huusfliden: har den haft Indflydelse paa Haandværkerne, paa Fabrikvares Affætning, (Hatte, Randers Hansker)?

Vi ville blot nævne nogle Omstændigheder, hvoraf man selv kan indsee hvad der bør svares paa disse Spørgsmaal.

Det er først for et Par Aar siden at Kjøbmændene i en dansk Handelsstad, Aalborg, har forenet sig om at bidrage til Kornvares Forædling, ved at erklære at de kun ville tilforhandle sig Korn af en vis Godhed. Lad Randers, Aalborg, Huns, Glensborg, Svendborg, Odense, Egersøer, Callundborg, Kjøbenhavn, Kjøge, Nykøbing, Stege gjøre det samme, saa er dansk Korn godt inden faae Aar. Men ingen anden Stad har endnu fulgt dette Exempel, og ingen har endnu gjort Anstalt til at give vore Kornvare en Egenkab, som Klimatet berøver dem, Tørhed. Vi have det findrige gerneste Tørrehuus, hvor faae bruge ikke det. Simplere kunde indret:

tes i de store Kornhandels Stæder, derved fik vore Kornvare et udbredt Marked, isfeden for at de nu maae næsten udelukkende gaae til Norge. Hvor mange Skibsladninger ere ikke fordærvede i 1812 og 1813.

Hvorfor have vore Kjøbmænd ikke virket paa vor Qvægavls større Benyttelse ved at foranstalte store Slagterier til Redsaltning af de hypperlige jydskke Staldqvæg og Marskøerne. De irlandske Slagterier ere foranledigede af Kjøbmænd.

Eigegyldige har Kjøbmændene ogsaa været ober at bringe vore Fisserier i Gang, fornemmelig Sildefisseriet i Liimfjorden. Den Tid er ikke 35 Aar siden, da 80 hypperlige Sild ofte kunde i Ribe kjøbes for $\frac{1}{2}$ i Sk. ofte kunde de slet ikke sælges, saa at Fissernes Røgt af deres Garn bestod blot i at ryste Sildene ud deraf i Vandet. Dette Væsen saae Aalborgs Handelsstand paa i lang Tid, og gjør saa tildeels endnu. Have Kjøbmændene bidraget til Ølsfabrikation: Vi have dog brygget Øl, som Udlandet skjøtter om; og Glensborg Brænde, viin! hvorledes er det uagtet det dog engang havde stort Afstræk?

Lignende Spørgsmaal kan man gjøre, og lignende Svar faaer man om Handelsstandens directe Medvirkning til Fabrikvæsenets Opkomst ved at aabne Udveie til Udsættning. Hvorfor har ikke andre end en Ryberg af vore Handlende skaffet os et Væredsmannufactur liig det schlesiske eller vestphalske, der har Kjøbmænds Bestilling og Ordning deres Oprindelse at takke?

Vi have en stor Huusflid, saavel af Linned som Uldvare, hvor meget har Kjøbmændene taget sig der af, Kniplingsfabrikerne og Strømpebinding undtagne. Ja endog paa Fabrikgrene, som Landet er fortrinlig flittet til, Hattemagerier s. Ex. spores ingen Indskydelse, og nu en anden Fabrik. Kanders eller siden Odenses Handsker, en for Danmark udelukkende Fabrikartikel, er den ikke næsten gandske gaaet ind fordi Kjøbmændene forsømte at ordne den?

Ogsaa paa vort egentlige Fabrikvæsen har Handelsstanden ikke virket med Iver og Kraft, ja den har endog snarere bidraget til at formindskende forøge Udsættningen; et ubodeligt Tab.

Blandt Aarsagerne hertil maa fornemmelig regnes:

1. Man har ikke noksom benyttet sig af Kjøbmænds Kundskaber, da al Production over eget Forbrug beroer paa Ufførelse, saa er det allene Kjøbmænd, som heri kunne raade. Hvad der skulde gøres kan en Minister nok vide, men en Kjøbmand veed hvad der kan gøres, og det er Hovedsagen. Et Collegium, Departement for Productionens Opkomst maae derfor nsie følge den Vej, som oplyste practiske Handelsmænd angive. En Fabrik under en Kjøbmænds Bestyrelse mislykkes sjelden, under en Landmands næsten altid.

2. De alt for mange Smaastæder, som ere vedligeholdte blot ved Privilegier, have udklækket en alt for stor Mængde Kjøbmænd, der egentlig ere Kræmmere og Høkere. De fleste ere løbne ind i Standen uden Opdragelse, uden Kundskaber, uden Kapital, uden ringeste Handelsconnexion, hvist med et lybsk Handelsvenskab. Af slige Personer er intet at vente til Gavn, men snarere til Skade, i det de bidrage til Udslykning af den indenlandske Handels Kapital i tusende Hænder, isteden for at den burde kun være i et mindre Antal, som med sand Handelsaand, og uden svækkende Concurrence med

Grympere, virke med Kraft. Det var overmaade meget at ønske, om der fra Regjeringens Side blev taget nogen Omforg for Handelsstanden i Smaaestæderne, saa at denne Næringsvei ikke blev overfyldt, og ikke besat med alt for ukyndige Menneſker. Hvad kan man vente for gavnlig Virkning af den lave Tilstand, hvori de fleste Smaaestæders Kjøbmand befinder sig. Han er nu efter Reglen tillige Kroemand; hans Dagligstue er Comptoir, Børs, Skjenkestue paa een Gang; Brændeviinsſkatten er Mægler, og den jødner alle Banſteligheder, sædvanlig paa Bondens Bekostning. Hvad er nu her at vente? — Bonden finder Smag i denne Handelsstil, og inden den fordrives ved at hæve de Handlende paa et høiere Trin, ved at indſtrænke deres Antal, saa at større Kyndighed kan ventes, er det rimeligt, at ingen nyttig Forandring ſkeer. Nu omſtunder har Danmark kun faae Stæder, hvor en reel Handelsaand herſker. Kjøbenhavn, Alsborg temmelig, Randers, Ribe, Odense nogenledes. — Hertugdømmene have det bedre, i Altona, Glensborg, foruden Hamborg og Lybek, der ere ſaa vigtige og nyttige Stæder for Hertugdømmene.

3. Handels-Indskrænkninger have ofte bundet Hænderne paa Kjøbmændene. De mange Oscillationer i vort Kornpolitie have blandt andet forhindret stadige Handelsplaner for Kornvarer og andre vigtige Naturvare, Smør, Fedevarer, Uld ic.

4. De allerfleste af vore Kjøbstæder have kun flette Havne, aabne blot for smaae Skibe, som gjøre kun korte Reiser — heri en stor Hindring for vigtige lange Expeditioner.

5. Denne Omstændighed har ogsaa bunden Producthandelen til Norge — hvor hen vi havde saa at sige et naturligt Monopol, af og til ogsaa konstige indtil 1788. — Nordmændene tog til Takke med flette Kornvare, enten fordi de kostede mindst, eller fordi de ved at bruge Kornet for een Deel til Gladbød vare mere ligegyldige over Bestaffenheden. Om end denne Udvei til Affætning enten ved ukloge Forholdsregler fra Norges og Sverrigs Side ikke for Fremtiden skulde være saa aaben og sikker som hidtil, er dog Danmarks Beliggenhed for et andet stort Korn-Marked, til Frankrig, Spanien og Italien ikke at overse. Med nogen Driftighed og Omsorg for Kornets Godhed

kan Danmark altid tage en betydelig Deel heri; ja det ligger endog beqvemt derfor, thi det kan begynde dets Kornudførsel did om Efteraaret, fortsætte den mange Vintre over, og tidlig om Foraaret, medens Østersøen endnu ikke er bleven besejlet.

Disse og nogle flere Aarsager, Mangel af gode Veie, Kanaler, Kjøbstædernes ikke gode Fordeling i Landet, især paa Halsøen, hvor de bedste Handelsstæder ligge i den østlige Strækning, maae det tilskrives, at Danmarks Handelsstand directe ikke har virket synderlig til Nationalvelstanden ved paa en umiddelbar Maade at bidrage til Natural- og Konstoproductionens Førgelse og Forædling.

Men den vigtigste af alle Aarsager, er den Afvei vores Handel er kommen paa, deels i Folge af sin egen Tendents, deels ved Statsbestyrelsens Anførelse og dennes umiddelbare Foranstaltninger til at give Handelen en vis Retning.

Vi bemærke at National-Deconomiens første Forbring til Handelsstanden er at den skal virke directe paa Productionen, og derved indirecte eller middelbart paa National-Velstanden. At dette ikke har fundet Sted uden i en meget svag Grad,

viser Erfaring; nogle Marsager have vi anført. Den vigtigste staaer tilbage, det er den, at Landets Handel har for en stor Deel isoleret sig fra Landets Natural- og Konstoproduction, ved at virke kun indirecte paa Productionen og Nationens øvrige sande Velfaandskilder, det er: at Landets Fordeel ved Handelen bør betragtes som bestaaende i den Netto: Profit, den rene Gevinst anslaaet i Penge, som Handelen kaster af sig, og bringer ind i Kjøbmændenes Kasse. Det gaaer nok an paa denne Maade at berige en Nation, thi Overskuddet kan gaae over i Nationens Productions: Midler — og Holland, Engelland, de spanske Nederlande, have unægtelig paa denne Maade samlet deres National: Rigdom, da de have derved faaet deres Jordbund ypperlig opdyrket, og erholdt mange Anstalter til almindelig Nytte anlagt, saasom, Veie, Kanaler, Broer, Havne, offentlige Bygninger, Fabrikker, Stiftelser. Men de Lidssomstændigheder, hvorunder dette skeete, ere ikke til, og ere ikke altid til alle Nationers Raadighed. Holland og de spanske Nederlandes berigende Handel var grundet paa det Monopol med ostindiske og vestindiske Varer, som de berøvede Portugiserne; Englands derpaa

at det berøvede Hollænderne det betydeligste af den øst- og vestindiske Handel, og at alle deelte den østersøiske Handel. Rigdomme opdyngede sig, og Capitaler, ubrugelige med Fordeel i Handelen, flød over i andre Næringsveje. — Dette skedte, men det skeer ikke altid. Benedig har nu intet af de store Rigdomme dens Monopol med Orientens Vare een Gang bragte hid; Portugal ligesaa lidt; efter dette Lands eensgang saa vigtige, Besiddelser i begge Indierne, har det intet. Mange af de forhen saa rige Handelssteder have nu lidet eller intet — Hvorfor? fordi Rigdommene vare blot personlige, ikke nationale. Er Hamborg i Grunden ikke en fattig Stat, uagtet alle dens Medlemmers Velhavenshed og Rigdomme. Fordi en Kjøbmand i Dag binder en Lønde Guld, er Staten derfor ikke en Lønde Guld rigere end i Gaar; han giver ikke en Skilling mere til Staten, beforder ikke derfor en Lønde Korn mere avlet; spiller han sine Penge bort til en Udlænding, saa er det Staten ligegyldigt. Staten er derved lige saa lidet rig ved hans bundne Lønde Guld, som en Landevei er rig fordi en Vogn med Penge ruller hen over den. Sættes derimod Pengene i Dy-

dyrkning af 500 Tdr. i Land, eller i en nyttig Fabrik, saa kan han spille Gaarden eller Fabrikken bort, men Landet er en Lønde Guld rigere.

Paa denne middelbare Maade kan et Land beriges ved Handelen; men den er deels usikker, deels nu omstunder ikke iværksættelig til nogen stor Udstrækning, for Danmark det sidste ikke, fordi den monopolistiske Handel med meget søgte kostbare Vare, nu ikke finder Sted i den Grad som i det femtende, sextende Aarhundrede, og om den end kunde finde Sted, saa blev Danmark ikke i Besiddelse af saadanne Handelsgrene. Det første, at denne Maade er usikker, fordi den vundne Profit kan let tabes igjen, da den er blot personlig, uden Forbindelse med Staten. Har saaledes ikke nylig en udmærket kyndig Forsfatter erklæret, at Frugten af al Danmarks Handel i 20 Aar, gik paa een Gang forloren, da Engelland 1807 tog 600 danske Skibe og Ladninger.

Paastanden er maaskee noget for stærk; men den er dog for en stor Deel sand, og bliver da et Beviis paa hvor precair den Rigdom er, som en svag Nation tør love sig af den umiddel-

bare Handelsproductivitet. (Flere Sted af samme Virkning nævnes siden.)

Er Rigdommen precair, saa er det farligt for en fattig Nation at sætte sin Velfærd paa Spil ved denne Art Handel. Først naar Landets Grundvelfærds Kilder ere oprensede, naar der fra alle andre Næringsveje og den middelsbare productive Handel med, ere Capitaler tilovers, bør det Nationen at gaae over til usikre Handelsforetagender. Og Handels naturlige Fremfærd er derved bestemt.

Men enten det nu maa tilskrives Statsbestyrelsens eensidige Forestillinger om Handels berigende Evne, eller den Blindhed over det Naturlige, som det udvortes Glimrende volder, eller Handels egen Tendens, at vende sig først til de Affairer, som love størst Gevinst, eller alle Aarsager tillige, saa er det vist, at Danmarks Handel, allerede i dens første Udspring, geraadede paa en Afvei, hvorved Landet vandt intet, men har tabt betydeligt.

Neppe var Hansestedernes Handel paa Nisgerne høist indskrænket under Fredrik den 2den for Christian den 4de begyndte paa at sætte Danmarks Handel i Gang. Det nærmeste ber

fymrede han sig ikke meget om; Hollænderne, Antwerperne, Engellænderne, seilede staaendvis ind og ud af Østersøen (han anmærker selv i en af sine Dagbøger eller Almanacker for 1614, at der een Dag laae 300 Skibe i Sundet) uden at dette vakte hans Tanke at forskaffe Landet en Deel af denne vigtige Handel, der kunde gjort Kjøbenhavn til et af de store Varemagaziner i Verden. Cromvel gav siden sin Navigations-Act, og nu er denne Handel saa naturlig for Danmark, og saa fordeelagtig og sikker, for en Deel tabt. Ikke engang den schlesvigiske Canal har kunnet bringe meget deraf i Danmarks Hænder, og hverken Tønningen, eller Holtzenau med de Pakhuse man byggede i Haabet, have hjulpet.

Christian den 4de lod sig heri blænde. Allerede 1616 gav han et Compagnie Privilegium eller Octroy til Handel paa Indien, China, Japan. Efter 14—16 Aar skyldee Compagniet Kongen 156,000 Rd. 1625 gav han et Privilegium for et Compagnie paa Vestindien. Senere Regenter have altid rettet deres Opmærksomhed paa den store Handel. Dog betydede den i det Hele kun lidt, indtil den amerikanske

Krigs Udbrud. Enten var det Unaturligheden af de opmuntrede Handels; Grene, eller den urigtige Opmuntrings; Maade, eller Mangel af Handels Capital, som voldte Standningen; Nok er det, at før hiin Tidspunct var Danmarks Handel ubetydelig, og bragte ingen Rigdom ind i Landet. Man finder endog fra denne lange Periode 1614 — 1780, kun faae store og rige Handelshuse. Og hele Handelsfordelen bestod vel fornemmelig i Tolden, som hidrog til Statskassens Behov; men som dog formodentlig forsvandt igjen med Rente og Rentes Rente paa flere Maader.

Imidlertid var Toldens Beløb meget betydelig. I Aaret 1806, var den af Danmark alene, over 23 Tønder Guld. I Aaret 1816 af Kjøbenhavns alene, over 400,000 Spec. og 1800,000 Rbd. R. B., = 700,000 Sp.

Under den amerikanske Krig var det, at den danske Handel begyndte at tage et høit Sving. Det danske Flag var respecteret; af Folkeretten var endnu nogen Levnings tilbage; der var dog nogen Neutralitet antagen, og de nordiske Magters Bevæbning gav Folkeretten nogen Vægt. En vidtstrakt Commissions Han-

del indfandt sig, og Landets Rishmænd gjorde
deels for egen, men fornemmelig for fremmed
Regning betydelige Uffairer. Ved Freden til
Versailles 1783 forsvandt en stor Deel af dette
Blus, og efterlod sig snarere Tab end Fordeel.
Imidlertid var vores Handelsstand kommen i
Gang, og da Revolutions-Krigen udbrød tog
den virksom Deel i den store Handel, som falde
meget vanskeligt for de vigtigste Handelsnationer,
for Krigens Skyld. Denne Handels-Periode
varede i 17 Aar, fra 1790 til 1807, og er
upaatvivlelig en glimrende Periode; men, jeg
spørger: vandt Landet noget væsentlig derved?

Er det den at tilskrive om vor Natural-
Production har forsøgt sig? eller maa dette ikke
meget mere tilskrives, de vise Landboes Løve?

Gik vort Fabrikvæsen! betydeligt kjendeligt
frem fra 1790 — 1807?

Hvilke store indvortes Anstalter i Landet
frembragte denne Tilstand?

Vandt Statens Pengevæsen? Ivertimod.
Fordi man handlede om Kræfterne, og man fik
uhyre Vare-Oplag, som ikke kunne affættes,
kom Danmarks Handelsstand 1799 i saa vansket

lig en Forsatning, at den ikke kunde hjælpe sig selv, men Staten maatte række den Haanden.

1807 gjorde Ende paa denne Periode.

Hvad Staten har vundet ved denne hele Handel, vide vi ikke at beregne, alt hvad den har tabt ligesaa lidet, men en Deel deraf, den directe Statsudgift for Handelen, som nu tryk-
ker Staten i Form af Statsgjeld kan deels beregnes.

Fra den amerikanske Krigs Begyndelse (ældre directe Tab og Udgifter, saasom Kjøbe-
summen for St. Croix uberegnede o. fl.) kan man for Handelens Skyld anføre følgende store Ud-
gifter.

1. Udrustnings Bekostningerne i Anledning af
den bevæbnede Neutralitet, angivet mig som
paalidelig for 60 Tønder Guld 6,000,000
2. Det forulykkede vestindiske Com-
pagnies Actier, indløste Regje-
ringen med 5000 Actier a 260 1,500,000
3. Canal Compagniets Actier indlø-
stes (1784) med Kongl. Obliga-
tioner for omtrent . . . 500,000

Sateris 8,000,000

Transport	8,000,000
4. Østersøist i guineiske Compagnie	
Obligationer med (11,000 a 70)	
Aar 1787	825,000
	8,825,000

5. Til den 1799 oprettede Deposito Kasse blev *) udfærdiget	
Sedler	6,000,000

Dette er dog 14 Mill., eller om man vil regne 1ste Post fra, som mindre direkte vedkommende Handelen, dog 8 Millioner Rdlr. temmelig gode Penge, som deels endnu hænger som en Statsbyrde paa Nationen for Handelsens glimrende Periode fra 1780 — 1807, og som Nationen nødvendig bør trække fra, naar den vil beregne hvad dens Handelsgevinst i denne Periode, var. Saa længe Landet har udenlandsk Gjæld, kan den i det mindste ikke forbigaaes. At denne Summa virkelig er meget større, er der ingen Tvivl om.

Lægges nu hertil det vel tilfældige, men derfor ikke mindre virkelige Tab af Skibe og

*) Vid. Hsted om Danmarks Pengevæsen, 119.

Ladninger 1807, saa, om dette angivet til, fra 18 Mill. Spec., nedsattes som egentlig dansk Tab til 10 Mill., saa har vi paa vores glimrende Handel fra 1780 — 1807, et Tab af 17 — 18 Millioner Specier. Naar disse fra drages den hele Gevinst, saa er Resten rigtig nok reen Profit. Men denne bliver neppe saa stor, at den kan omstøde min Paaastand, at Danmarks Handel har hidtil været ført paa en Maade som ikke har betydelig forøget National: Velstanden.

Vilde man indvende, at Tabene have været tilfældige; at vi forregnede os i 1783, at vi forregnede os i 1799, at vi forregnede os atter i 1807, saa er det unægtelig høist betænkeligt og vanskeligt at give sig af med en Erhvervs:Green, hvori man i 27 Aar kan gjøre tre saadanne Teilregninger.

Angaaende Tabet 1807, som vist nok var vanskeligt at forudsee, vil man kunde bemærke at inden Tabet kunde finde Sted, maatte Beløbet være til i Forveien, som Gevinst, sølgelig maa Handelen have frembragt i det mindste denne Gevinst i forveien, og altsaa forøget Nationens Rigdom. Men jeg tvivler meget paa, at om Summen for Tabet end er rigtig, at Tabet deri

for heelt kan være for dansk Regning. Kan man vel troe at den danske Handelsstand kunde bære et Tab af 10 Mill. Specier — ? og den gik dog ikke til Grunde efter dette Tab. Tabet var derfor ganske vist for en overmaade stor Deel ikke dansk. Den formodede Handelsgevinst, Product for en Deel af fremmede Capitaler var derfor eller ikke dansk. Dette gaaer ogsaa ud paa at godtgjøre at Danmarks Handel har ikke paa en umiddelbar Maade bidraget til meget betydelig at forøge Nationalvelstanden. I det man indrømmer nogen Nytte, maa man vogte sig for at forestille den sig større end den er.

Danmark har altsaa efter vor Formening ikke Aarsag til at ansee sin store udenlandske Handel som nogen stor Velstands Kilde. Den Rigdom den skulde bringe ind i Landet sees der i det mindste ingen ret tydelig Spor til, og der som den endog har haft den Folge, at den har indbragt anseelige aarlige Summer i Statskassen ved Soldintraderne, hvorved Landets Indusfrie har maaskee haft den Fordeel at Statsrebeløbet har kunnet være mindre, end uden saadant Tilskud, saa har Statskassen ogsaa haft

mange store Udgifter deels til Handelens Befordring, deels i Følge af dens Mislykken, som nu hænge paa Statskassen i Form af Statsgjæld. I det Foregaaende forrige nævnede jeg nogle saadane Udgiftsposter, af Veløb flere Millioner gamle Penge, og det var let at faae denne Sum fordoblet.

Har nu i 37 Aar vores Handel blomstret, tre Gange, og tre Gange pludselig visnet uden at bære de forventede Frugter, uden at berige Landet.

Er det af alle erkjendt at Danmark alle tre Gange leed et føleligt Tab, især 1807.

Er det bevisligt at mange Millioner ere anvendte fra Statens Side til Handelens Ophjælp, eller til at holde den i Veiret naar den sank, eller til at raade Bod paa de Tab den forvoldte.

Ere disse Poster afgjorte, saa gjentager jeg den Paastand at denne Indgriben i den store Handel er en høist betænkelig Sag for Danmark, og bør fra Statens Side behandles med al mulig Varsomhed.

Det er mærkeligt, at Danmarks Handel ikke af sig selv kunde tage noget stort Sving.

Indtil 1779 — 80 havde vi ikke uden en høist ubetydelig Handel, først omtrent 1757 begyndte den at træde frem; en Deel Skibe blev da udsendt til Middelhavet. Men i Syvaars Krigen var Danmarks Flag ogsaa et neutral Flag. Den ostindiske og chinefiske Handel, den vestindiske, Fragt: Handlen kunde ikke gaae uden langsomt, alle Foranstaltninger uagtet, inden den amerikanske Krigs Conjuncturer, og Revolutionens Krigen, samt Engellands og Frankrigs langvarige Krige, Spaniens Omtumling, Italiens Besættelse, Hollands Indlemmelse i Frankrig, Hansestedernes Undertrykkelse, samt deres paafølgende Forening med Napoleons øvrige Rige, og dennes gigantesque Continentalsystem.

Det var disse, i Historiens Aarbøger saa høist besynderlige, Begivenheders lange Række, der gav Danmarks Handel Liv, og som ene kunde sætte Liv deri. Saa vanskeligt var det at omforme denne Steenblok til en Mercurius. Men derte Liv var konfigt. Det beroede paa Omstændigheder, og maatte høre op med dem. Det udsprang ikke af indvortes Kraft og Fylde. Havde Danmark begyndt paa en kraftfuld Deeltagelse, hundrede Aar før 1780, paa en Tid,

da Hollændernes og Engellændernes Handel al deres Udstrækthed uagter, dog endnu ikke, i det mindste ikke for Engelland var bleven en saa stor National Nødvendighed, som den siden blev, og derfor heller ikke var saa robsæstet, havde det været muligt at tilvende Danmark en Deel, og fornemmelig af den Østersøeste. Men Dieblirket forsømtes over de kraftløse Anstalter til Handel paa Ostindien, og paa Vestindien den Tid, uden Colonier. Nu omstunder er Handels Gang og Orden bestemt. Andre Nationer, fornemmelig Engelland, Holland, Frankrig, understøttede deels ved en bedre geographisk Beliggenhed, deels ved en stor Masse af egne Producter, deels ved den erhvervede Handelskyndighed, større Rigdom og endelig ved stor Nationalkraft, satte dem snart i Besiddelse af Verdens vigtigste Handel; og der var lidet eller intet tilbage for de Nationer, der vaagnede kun seent, der ikke af Erfaring havde lært Handelsvæsenet, forstode ikke Handelspolitiken, og satte des overalt Styrke til at beskytte sine Foretagender. Danmark, under denne Tilstand, havde altsaa næsten uovervindelige Vanskeligheder for at faae en stor Handel; thi det maae ikke glemme

meß at for at faae en saadan Handel var det ikke nok at ville, man maatte tillige kunne. Det gjaldt om intet mindre end om, at frarøbe Engelland, Holland, Frankrig en Deel af deres Handel, og dertil hørte en politisk Styrke, som Danmark ikke besad, lige saa lidet som Sverrig Portugal, Italien og andre Stater. Naar en vis Næringsvei een Gang er vorden en Nation nødvendig til sin Existence, saaledes som Handel er bleven det for Engelland, saa maa en saadan Nation af al Magt sætte sig imod andre Nations Deeltagen i denne Næringsgreen, og derfor ere Nationerne saa skinsyge i Handelspolitiken.

Saa længe Europas politiske Stillling forblev nogenledes i en vis Stadighed, maatte Forholdet mellem de forskjellige Landes Handel ogsaa vedligeholdes, det er, de smaae Stater, som traadte sidst frem paa det allerede med Sælgere og Kjøbere overskødigen besatte Marked, fik ikke videre Spisserum end de store Handels Nationer tillod. Frankrig allene kunde trænge igjennem, thi Frankrig var stærkt, det var frygtet af Holland, og i det mindste agtet af Engelland; omtrent som Nordamerika i vore Tider. Men

Danmarks Handel maatte lade sig nøie med de Spaaner der faldt af, og de Handelsleiligheder det allerede havde skaffet sig, beholdt det, fordi Folkeretten endnu ikke ganske var tilintetgjort af Monopolets Despotisme. Saaledes gik vores lille ostindiske Handel sin Gang, og det lod sig gjøre, at vi 1733 kjøbte St. Croix, en Ø, som Ingen anden Nation kjendte om. Men hver Gang der var Spørgsmaal om betydelige Handelsplaner, kom Engelland og Holland strax med Indsigelser. Saaledes da Hollænderen v. Aspern havde bragt i Forslag (Mar omtr. 1728) at forlægge det ostindiske Compagnie til Altona, et i flere Henseender meget nyttigt Forslag, saa viste sig strax en Modstand, der tilintetgjorde Planen. Underhandlingerne med det spanske Hof, om at erholde Portorico, blev ogsaa tilintetgjorte af samme Marsag.

Under dette umiddelbare Tryk uden fra, maatte vores Handel møde mange Standsningsaarsager i de øvrige Rationers blomstrende Handel, som den skulde concurrere med. De Rationer, der kom først, havde allerede sat sig i Besiddelse af Betingelserne for en blomstrende Handel; de havde Colonier, og det de bedste; de havde,

Skibe, duede Søefolk, Havne, Magaziner, Kapital, Kyndighed, ret Handelsaand, Handelsconnexioner, Handelstractater, heldig Beliggenhed. Lutter vigtige Poster, som Danmark for en stor Deel savnede.

Og disses Savn var det unægtelig yderst vanskeligt at overvinde, og derfor synes det mig tydeligt nok, hvorfor Danmarks Handelslaae i Bannagt, saalænge Europas politiske Forsætning forblev omtrent saadan som den var efter den Utrechtiske Fred. Den kunde, som vi forhen anmærkede, ikke af sig selv tage noget høit Sving. Det udbortes Tryk var stort, og en indre Kraft, som kunde virke imod Trykket og tildeels overvirke det, fattedes.

God Handelsbeliggenhed, har Danmark blot for sin Producthandel med Norge og Sverrig, naar det ikke vil benytte sit naturlige Monopol paa den østersøiske Handel.

Kolonier af Betydning fattedes Danmark.

Nationalvelstanden stod paa et lavt Trin i Danmark. De eneste Rige i Landet var Adelsmænd.

Den indenlandske Handel, som ogsaa den nærmeste udenlandske Producthandel var under

en høist vakkende Handels Codex, som holdt dens Foretagender tilbage, og berøvede Landet dens gavnlige Virkninger paa Productionen, som ogsaa gjorde det umuligt at betydelige Capitaler kunde fremstige ved denne Handel.

Formedelt Algerdyrkningens undertrykte Tilstand, bragte denne Næringsvei ingen Nationalvelstand. Hvorfra skulde da de Capitaler komme, som skulde bevæge den udenlandske Handel?

Om Nationens Mennesker i det Hele ere oplagte til Handel, er et Spørgsmaal.

Betænker man endvidere:

Banskeligheden af at trænge sig ind i en Handel, som andre Nationer vare i fuld Besiddelse af:

Mangel af god Handelsbeliggenhed.

Mangel af Colonier af Betydenhed.

Mangel af Capital.

Mangel af en god Handelscodex.

Mangel af sand Handelsaand.

Lægges hertil Forsømmelse af den sikreste, men naturligste Handelsgreen, den paa Øster, søen, og Holland, Engelland, Frankrig, saa synes

heri at ligge Grunde nok til at Danmarks Handel ikke kunde hæve sig selv.

Men i denne naturlige Usmagts Tid indtraf en Forandring i de store Handelsnationers Forsætning. Den amerikanske Krig udbrød. Frankrig, Engelland, Holland, Spanien toge Deel deri, og trængte til fremmed Hjælp i deres Handel, som de behøvede et neutralt Flag til. Her opstod anden Gang da (første Gang var i Syvaarskrigen) vores vigtige Fragtsart; og vores Handel paa China, Ost- og Vestindien, tog en pludselig Vending, s. Ex.

Fra 1732 — 1745 (14 Aar) var Beløbet af ostindiske Retourladninger noget over $\frac{1}{2}$ Million aarlig, 7,470,000 Rd.

Fra 1775 — 1777, 3 Aar, omtrent 8 Millioner.

Fra 1778 — 1782, 5 Aar, 23 Millioner.

Fra 1783 — 1786, 4 Aar, 33 Millioner.

Fra 1775 — 1786, ialt 64 Millioner i tolv Aar, eller omtrent $5\frac{1}{2}$ Millioner aarlig.

Fra 1783 af, faldt denne Handel meget betydeligt. Ifødetfor 6 — 8 Skibe aarligen

til China, var der i 1789, og siden kun 1, høist to.

Fra 1764 — 1769 kom 159 Ladninger fra Vestindien til Kjøbenhavn, det er 26 circa aars lig. 1775, 45 Skibe. 1782, 24 Skibe. 1787, fra St. Croix allene 38. Det 1778 oprettede vestindiske Compagnies Actier, oprindeligen 500, blev under Krigen — 900 Rd. og 1785 tog Kongen dem for 260 Rd., og Compagniet gik overstyr, naagtet dets heldige Handel.

Da dette Stød uden fra holdt op at virke, faldt denne Handel, og vilde have sjunket ganske, dersom der ikke endnu fra denne Periode havde været nogen Rørelse tilbage, som ved Revolutionens Krigen's Udbrud bragte en nye glimrende Handels-Periode frem, der endte sig paa en Maade 1799, men siden tog fat igjen, og sluttes 1807.

Vi mene ikke at sige noget Nyt ved at gjøre opmærksom paa, at politiske Conjuncturer kunne for en Tid lang lede enkelte Handelsgrene i andre Hænder, og at denne Vending forandrer sig, naar de Omstændigheder der voldte den, gaae tilbage. Men vi paastaar, at hver Gang vores Handel har taget noget stort Sving, saa

var det en Folge af udvortes politiske Tilfældigheder, ikke af indvortes Kraft; og at vi bestandig have maattet gaae tilbage med betydeligt Tab, eller dog med Opoffrelse af en stor Deel af Gevinsten. Og naar man nu ikke vil lukke Øinene for den Sandhed, at i hiin vor Handels blomstrende Periode var en meget stor Deel af de Kapitaler, som satte den pludselig udvidede Handel i Bevægelse, ikke indenlandske, men fremmede, og ikke blot som laante, til simple Renter, men som Participantsskabs Capitaler, der delede Handelsgevinsten, saa formindstes derved ikke lidet den formodede store Profit af denne blomstrende Handel.

Kunde man da end beregne Danmark i Sold, Provision, Fragt, Assurance, kort i samlet Profit for Staten og Kjøbmanden, 18 Procent af alle Ost- og Vestindiske indførte Vare, og derfra regnes:

- 1) Regjeringens tabte Summer.
- 2) Assurance udenlands.
- 3) En Deel af Kjøbmændenes Gevinst som gaaer til Fremmede.
- 4) Tab, umiddelbar ved Underfløb, som en Gang ved det asiatiske Compagnie.

Tab ved Skibes Forliis, hvorved er altid

Tab endog under Assurance, og

Tab ved fjendtlig Overlast og Opbringelser, saa bliver ikke stort tilbage. Den Capital, som Danmark selv eier i Handelen, er ikke stor. Den udgjør nu omstunder ikke over 10 Millioner Specier i Capital og Skibe, (Pakhus, Forter, Etablissementer fraregnede.) Disse ere egentlig besiddede af Staten, eller dog paa mange Maader falde til Udgift for Statskassen, hvoraf omtrent 2 Millioner er det asiatiske Compagnies Fonds, som i flere Aar aldeles intet Udbytte har givet. Hvad var det da, om man endtorde regne de 8 Millioner til reen Handelsfordeel af 10 Procent foruden Tolden; det var 800,000 Specier som Beløbet af Handelen, hvoraf dog ikke i det høieste mere end $\frac{3}{4}$ Parter kunde være ægte, National: Indtægt fra Udlandet, og den øvrige $\frac{1}{4}$ Gevinst i Landet, eller Circulations: Indtægt. Vilde man gjøre Handels: Capitalen saa meget større som Værdien af de Skibe beløber sig, der bruges til den udenlandske Handel, f. Ex. 2—300 Skibe a 10000 Specier, saa var hele Handelscapitalen (asiatiske Compagnies med) 12 — 13 Millioner, hvis

Gevinst aarlig kunde være 10 — 1300,000
Specier, og til reen National; Indtægt maaskee
1 Mill. Specier.

Naar man endog kunde gjøre denne Reg-
ning anderledes, saa viser den dog at man maae
ikke uden nøiere Undersøgelse lade sig forlede til
at gjøre sig meget store Forestillinger om den
Gevinst vores Handel skal have bragt os, og
den Forøgelse af Nationalselskand og Statskraft,
som den skulde have begrundet. Selv den Let-
telse, den ved Toldindtraderne har skaffet Sta-
rens Borgere ved at formindste Statskassens
Træng til directe Beskatning, er endog noget
tvivlsom; thi det er ingenlunde afgjort, at Na-
tionen sparer i Skatter hele Beløbet af Tolden.
Det er nemlig høist vanskeligt at sige hvem Told
saavel for ind: som udgaaende Vare falder paa,
om paa Landet eller Udlandet. For den Deel af
Tolden, som hæves af Vare der forblive i Lan-
det, synes det vel at Landet betaler selv Tolden;
men afgjort er det dog ikke, thi det er muligt at
Omstændighederne have nødt til at sælge Varene
saameget lettere som Tolden udgjør. Dog sal-
der vel altid i Almindelighed noget af Tolden paa
Landet selv, som sølgelig kun derved at det er:

lægger en indirecte Skat paa, slipper for at betale en directe Afgift.

Slutningen bliver da, at uagtet Handelen nødvendig hører med til at completere National-Industrien, uagtet vi gjerne indrømme, at den i det Hele har havt nogen gavnlig Indflydelse til at forøge Nationalvelstanden her i Landet, saa er dog Totalvirkningen langt mindre end man synes tilbøielig til at troe, og den har hverken directe eller indirecte paa nogen ret kjendelig Maade beriget Nationen.

Aarsagerne dertil have vi ofte nok angivet i det foregaaende.

Det lader sig neppe tænke, at disse Aarsager ikke skulle vedblive, og derved betages Udsigten til i ordentlig politisk Forfatning at opnaae nogen stor Handel. Det modsatte vil snarere være sandsynligst.

1. Nogle Nationer, som i den lange Krigstiid ingen Handel havde, begynde nu at træde frem. Holland, Spanien, Frankrig. Hvad de tage, faae vi ikke; de, samt alle andre Nationer, søge ikke allene at faae deres forrige Handel, men at udvide den om mulig. — Her ved opstaaer en Concurrence, som Danmark

hverken har indvortes eller politisk Kraft til at overvinde.

2. Fordi Nordamerikas Handel og Skibs-
fart stiger saa overmaade stærkt, og formindsker
efterhaanden Europas. Det er at ansee som
en nye, meget kraftfuld, dristig Nation, der
ligesom med eet træder frem.

3. Fordi Danmarks Handlende i de
sidste tre Handelsperioder have overdrevet sig, og
isoleret sig. De have drevet deres Handel,
ikke Danmarks Handel, derved ikke blot ofte
lidt directe Tab, men tillige ere komne i den
Nødvendighed og Vane, at behøve og bruge mer
gen udenlandsk Credit, saavel Blancocredit som
Boggjæld. Vor Handelsstand har næsten altid
arbejdet over dens egne Fonds. Men dette
formindsker Handelsgevinsten betydeligt, thi
saadan Handelscredit gaaer ikke for simple Ren-
ter. Overalt, hvorledes kan Kjøbmands Dis-
conto være 12 Procent, som her for noget siden,
naar Handel ikke i det hele avancerer 10? Naar
en af de sidste chinesiske Ladninger 1816 gav kun
7 Procent, en af de Expeditioner, som alle mulige
Omstændigheder begunstede, saa bedømmer man
let deraf, hvilken Anledning saadan Handel
giver til Uorden i Afregninger, til Baklen

i Handelsbæsnen, Ustædighed i Børselcourse, ja endog vigtig Indskyldelse paa Riggsbanksejdlernes Credit, og Fristelse til Børselrutterie, som Danmarks Handlende have brugt alt for meget.

4. Fordi de danske vestindiske Colonier ere i maadelig oeconomisk Forsatning, og derved over trænge til Understøttelse af Moderlandet, paa hvilket Tabet tilsidst falder. Plantørerne paa vore vestindiske Øer ere næsten tilhøje betyngede med Gjæld, ikke blot til Staten, for nærværende Tid omtrent $2\frac{1}{2}$ Million Specier, men tillige til Private, fornemmelig kjøbenhavnske Handelshuse, som ogsaa en Deel til Engeland. Det er neppe muligt at dyrke en Sukkerplantage paa St. Croix til høiere reent Indtægt end 6 Procent, og dette er Rentefoden i Vestindien. At denne Cultus ikke kan berige er selvfølgelig klart, og tillige at Plantøren efterhaanden maa komme i Debet til Danmark; hvilket sidst virkelig skeer. Derover maae Fordelen af denne Handel for Private vorde indskrænket.

5. Den vestindiske, saavel som den asiatisk og chinesiske Handel har vist bragt Danmark Fordeel. Men det er et Spørgsmaal, om den ikke var fordeeltigere om den blev frigjort

den, uden at staae under et Compagnies Monopol. I Struensæes Tid, 1771, var dette uden Tvivl i Gjære, da en Agent Schneider stod i Underhandling derom.

6. Endelig saa have ingen Udsigt til, at den saa fordeelsagtige Fragtfart, der beroede paa Krig, vil nu længere kunne drives saa vidt som forhen.

7. Assurancepræmier gaae for en stor Deel ud af Landet.

8. Kjøbenhavn ligger ikke beqvemt for den europæiske og store Handel.

Alle disse Aarsager forekomme mig at paatvinge den Overbeviisning, at efter den almindelige Gang og Orden Handelen nu har taget, vil Danmark ikke med Grund kunne gjøre sig Haab om, at dets Handel nogeninde for bestandig vil naae den Høide, hvortil Tidssomstændighederne bragte den i den Periode, der gik til Ende 1807.

For Diebliffet (NB. dette skrives 1813) har den desuden en stor Vanskelighed at kjempe imod, nemlig vores saa vaklende Pengekurs. Vel afgjøres alle udenlandske Affairer og mangs foldige indenlandske med i Banco; men dermed

er et Kjøbenhavnsk Handelshuus, som sælger til Detailhandlere i N. B. og med Credit, ikke sikkert.

Vil den danske Handel da for Fremtiden ikke kunne overskride visse Grændser, uden at udsættes for Overdrivelse, der ender sig med en Catastrophe til hele Landets Tab, saa kan en større Handel end den vi nu have, neppe være ønskelig, eller Maalet for nogen rigtig beregnet statsoeconomisk Plan. Landet er ingenlunde rjent med, at dets Velfærd sættes paa Spil i en Næringsvei, der pludselig kan afbrydes, og paaføre næsten uoprettelige Tab, der udslette en lang Række af Stræbsomheds Virkninger og lykkelige Tidsomstændigheder. Og naar Landet behøver sine Kapitaler til de første, vigtige Næringsveies Opkomst, til Agerdyrkning, Havfiskerie, mangfoldige simple Fabriker. Naar det trænger til en medhjelpende Producthandel — naar det forsømmer den jævne stadige, nærmeste naturlige Handel paa Østerseen — en Handel, der vel ikke lover store Coups, men lønner rigelig nok, og kunde blive en stadig Velfærdsskilde for os. Naar alt dette er unægteligt, spørge vi om det ligger i nogen naturlig Tingenes Ord-

den, at vi lade det ofte skuffende Haab om stor Gevinst lokke Landets saae disponible Kapitaler fra de jevne simple, stadige Industriegrene, der begrunde for bestandig Nationens Velstand. Lad blot 20 Millioner Specier være det Tab, Statsgjelden er forøget med i Anledning af Handelen. Lad Tabet efter Versailles Freden og i 1807 udgjøre 10 Millioner, saa ere 30 Millioner Specier herved unddragne Natural- og Konstproductionen, eller i det mindste de 20, om man vilde sige, at de andre 10 kom ved Handelen, og gik ved Handelen, som en Fugl man fangede, men lod flyve. Men blot 20 Millioner Specier anvendte paa Algerdyrkningens Opkomst! Hvilken Virkning! For dem kunde 200,000 Tønder Land opdyrkes og bebygges, og de havde i det mindste forøget Naturalproducternes Masse med en Værdi aarlig af 1600 — 20,00000 Specier. For dem kunde 1 — 2 Millioner Tønder Land forbedres saa at hver ydede aarlig 2 — 3 Specier mere. For 20 Millioner Specier kunde vi have de 300 Mile Landevei vi fattes, en Kanal gjennem Sjælland, mange Havneanlæg og Fabrikker. Iføden derfor har vi nu aarlig en Rente:Udgift

af 800,000 til 10,00,000 Specier, hvilken dog vel maae regnes fra inden vi tale om den Gewinnst vores asiatiske, chinesiske, vestindiske, og den europæiske Commissions Handel bringer os. Dette synes mig er saa soleklart, at det næsten blænder. Og dog tænker Ingen derpaa. Er en Deel, og en meget stor Deel af Statens Gjeld en Følge af mislykkede Handelspeculationer, ved at kjøbe et Compagnies Mebel og Krat, eller dets Effecter, som det kaldes i Realisations; Sproget, efter et andet, o. a. m. saa er vel den daarlige Rente en Skat, som Landet betaler til Straf for Feilene, og horer til Debet Conto til Landet. Handelsstanden kan dog aldrig fortryde paa at man regner.

Soruden den Stræben efter at skaffe Landet en stor Handel, har man ogsaa lagt sig meget efter at opmuntre til, hvad man kalder en activ Handel, at hente sine Vare i egne Stæbe, at bringe andre Nationer Vare i egne Stæbe. Det modsatte, Passivhandelen, har man betragter med Skræk, og heri har man tænkt som alle andre Nationer. Imidlertid er passiv Handelen ikke saa farlig. Jeg vil forreelig anføre hvad der kan siges for og imod.

1. Aktivhandel gjør ikke altid Varene bedre Kjøb. Formedelft Crombells Navigations Act maae Engelland nu med egne Skibe hente Vare, som det ofte kunde faae for lettere Fragt med Hapvenborgere, danske, preussiske Skibe. Kjøbenhavn kunde s. Ex. ikke hente Finlapperkar med egne Skibe, og faae saa godt Kjøb derpaa som nu.

2. Naar en Nations Skibe ikke maae bringe en Nation Vare, saa er Udførselen af denne Nations Vare vanskeliggjort, thi Skibene maae gaae ballastede. Maatte engelske Skibe ikke føre Steenful til Danmark, men disse skulde hentes i danske Skibe, saa maatte engelske Skibe efter Havre eller Byg, gaae ballastede hertil. Kornet blev derfor dyrere, og Engelland søgte andre Markeder. Passivhandel opmuntrer Indførsel og Udførsel ligemeget.

3. Aktivhandelen trækker en stor Capital til sig i Skibe. Danmark havde 1050 store Skibe i Aaret 1802, værd i det mindste 2:3 Millioner Specier. Denne Sum gaaer fra Landets productive Midler, trænger man dertil, saa er denne Anvendelse urimelig.

4. Ingen Kapital er saa usikker som denne. Der spildes Gods og Mennesker, som

undgaaes ved Passivhandelen. Og især naar en Krig udbryder. Mistede ikke Danmark 1807, 600 Skibe strax, og siden vist 2 — 300 med Ladninger og Mennesker.

For Krigen havde Danmark og Hertugdømmene 64,311 Commerce; Læster, i Aaret 1814, 36,352, altsaa 27,959 Commerce; Læster mindre nu.

Derimod kan det ikke kalde i Tvivl, at Activhandelen jo som oftest leverer Varer for bedst Kjøb, og at den giver Nationen dobbelt Gevinst, som Kjøbmand og Fragtfører. Ligesom den ogsaa er nødvendig for en Nation, der til Orlogsslaade, behøver en Stamme for duelige Søesolk.

Vi have hidtil betragtet Danmarks Handel med Hensyn til dens større eller mindre Fordeelagtighed, eller, dens berigende Evner, ved at virke middelbar og umiddelbar productivt. Det er: det mere eller det mindre. Vi have antaget at vores Handel var national: oeconomisk fordelagtig; kun troede vi os beføjede til at nedstemme de overdrevne Forestillinger derom. Vi for:

bigst aldeles den gandske modsatte Mening, der paaftaaer, at vores Handel saa langt fra at være gavnlig, er endog til Skade og Tab — i det, siger man, vi have Underbalance i Handelen.

Dette Skærford føre alle i Munden; vi have havt Underbalance til alle Tider — i vores Handels svageste, som i dens meest blomstrende Tilstand. Vi vide ikke om den kan underkues ved at indskrænke eller ved at udvide Handelen.

Ordet Handelsbalance spiller en afgjørende Rolle. Naar det udtales tier alt. Denne Almagt kunde man ikke undres over, dersom man med Ordet forbandt et fast Begreb. Men de gjengse Notioner om denne Balance ere des værre aldeles vaskende, fløve, vrange, og gaae ofte saaledes ind paa hinanden, at det Vrange ophæver det rigtige; og den prætensløse Wiisdom falder hen til at være en tom Lyd.

Det kunde i den statsøconomiske Videnskab ikke undgaaes, at jo adskillige vigtige Grundfætninger, der ere fuldkommen consequente Slutninger af klare Fornuftlove, maatte ved at anvendes eensidigt paa Enkeltheder, worde tvivlsomme eller vel synes falske for Mange.

Glemmer man, eller formaaer man ikke at indsee, at Industrien gaaer sin Gang frem efter evige uforanderlige Regler, troer man at Anomalier kunne tjene til Grunde for positiv, vilkaarlig Indgriben i denne af Naturen bestemte Gang, saa maae Industripolitiken tilsidst fortrænge al udbortes Frihed. Lykkes det end ikke den uoverlæggende Raadgiver at forlede Regjeringen til practisk at hylde de fra det lavere Stade hentede Administrations : Regler, saa vedblive Motionerne dog i Omløb, og volde en skadelig Opposition. Saaledes er det med følgende i sig selv meget simple Materier, Overdaadighed, Rentefod, Kornhandelsfrihed, Vexelskurs, Handelsbalance; lutter Materier, der fra det høiere Synspunkt ere klare og bestemte nok, og de practiske Principer derfor med Hensyn til Staterne tydelige; men som bliver uklare, vaskende, forsvindende naar man lægger isolerede Erfaringer om Enkeltheder til Grund for sit Raisonnement.

Saaledes gaaer det med Handelsbalance. Tusende paastaae at Danmark har Underbalance i sin Handel, og de fleste forstaaer ikke at udtrykke den Paastand med andre Ord; i det Høieste sige de, vi tabe aarlig til Udlændingen, og

Landet ruineres. Paastanden kan være sand, den kan være falsk, alt efter som man er enig om de Begreber man forbinder med Ordet.

En Nations Handel med en anden Nation, eller alle Nationer, er efter dens Væsen aldeles den samme som Handel mellem et Indid vid og et andet. Ved Nytaar bringer hver sin Regning, ere de lige store, saa liquideres, og der er Handelsbalanse. Er den enes mindre, saa betaler han pr. Saldo det manglende, her er atter Handelsbalanse.

Betaler han ikke, saa giver den anden ham Credit. Da Credit repræsenterer en Værdi, en Realitet, saa er her endnu Balanse.

Fatter Creditor Mistanke om at den Credit han har givet, ikke repræsenterer den Værdi den skulde, saa forlanger han, og Debitor giver ham Hypothek, hvorved Crediten faaer fuld Værdi, og forestiller Saldoen, som altsaa maae ansees for betalt, altsaa er endnu Balanse.

Omsider vil Creditor realisere den Credit han har givet. Debitor kan afgjøre Sagen paa flere Maader; han kan have produceret mere for at dække sin Gjeld; han kan ved Deconomie

have sparet dens Beløb. Han kan af sin Eiendoms Masse stille sig ved enkelte Ting for at betale. Han kan endelig lade Creditor tage Hypotheket. I de to første Tilfælde formindskes ikke hans Formue, i de to sidste ikke heller, naar han har fuld Værdi for hvad han overlod Creditor. I sigelig er selv i denne Ende paa Handelen endnu Balanse. (Efter Reglen) Thi at Debitor i denne Anledning har flere Udgifter end hans Gjæld netto er, maa han betragte som usædvanlig høje Renter, hvorved der ikke altid er Tab.

Saaledes er den naturlige Maade hvorved Balansen i Handelen fremkommer. Den vil som en nødvendig Betingelse ved al Handel fremkomme. Paa ingen af Siderne tabes. Finder Tab Sted for den ene, saa opstaaer det derved, at den anden ikke betaler noget eller alt, saa er her Underbalanse; men dennes Oprindelse er enten Vanhæld, eller Bedragerie. I Handelen kan, notagtig talt ingen Underbalanse være. Her staae lige store Værdier imod hinanden. I Handel er nemlig Sælgerens Købers Værdi altid lige stor imod Købers Vare eller Penge, og begge profitere ved Han

desen. Flør f. Ex. for 100 Specier, er virkelig 100 Species værd for Sælgeren, som ikke kan sælge det lettere. Kjøberen vurderer det noget højere fordi han veed Udvei til at sælge det med nogle Procent Fordeel, og Sælgeren maae vide at de 100 Specier ere mere værd for ham end Floret, thi ellers solgte han det ikke. Altsaa i den ordentlige, fri Handel med Concurrens, uden Monopol, og uden særegne Conjunctioner profitere baade Kjøber og Sælger, følgelig kan ingen tabe, det er, ikke være i Underbalanse.

Da der kun er Spørgsmaal om ligestore Værdier, og ikke om disse Værdiers Materie eller Form, saa forandres Sagen ikke om den ene betaler alt eller noget med Guld, Sølv, Penge.

I Handelen tabes altsaa ikke undtagen ved Vanhæd eller Bedragerie, og derfor er der altid Handelsbalanse. Men deraf følger ingenlunde, at der ikke kan tabes ved Handelen. Jeg har for hen gjort opmærksom paa en ikke noksom paaagtet Omstændighed, — at Værdier kunne være lige store, men de ere derfor ikke lige vigtige. Mange Natur- og Kunsting af

hjælpe ingen Nødvendighed — Mange have en snart forsvindende Værdie. Kjøberen af saadanne Vare, naar han vil forbruge eller beholde dem, faaer vel fuld Valuta, s. Ex. for Penge, og Korn, imod Champagne Viin, Postteier, Kobberstoffer, Silkesti. Men man vil dog strax indsee, at om han havde faaet Linned, Dækkestoi, Sølvstøi, saa havde hans Penge skaffet ham en bedre Valuta end i det sidstnævnte. — Thi lige Ting lægges oftest hen til en dødfrugtbringende Kapital, der ikke er tabt, men kan naar man vil, sættes i Gang til Nytte, Brug, Bytte. Da vedligeholdes for en meget lang Tid Eierens Rigdom. Hvorimod Champagner Viin o. a. s. vedligeholdes den kun for en meget kort Tid, Silkestøi, Tjær, o. s. v. ligesledes. Den som anskaffer sig disse Ting, formindster vel ikke sin Formue altid, thi han kan vedblive at være lige riig; naar han fortærer aarelig hvad han har. Men han bliver ikke heller rigere — ja han taber dog derved, da han kunde have forøget sin Formue, om han vilde. Har han derimod repræsenterende Værdier, endog henhørende frugtbare Vare, som kunne sælges, Sølv, Linned, gode Møbler, saa taber

han kun Frugten deraf; men han kan naar han vil realisere dem, og erholde en frugtbringende Kapital.

Her er ikke Tvivl om at Handelsbalanse jo har havt Sted; men desnagtet taber dog Kjøberen. Og dette leder os til den nødvendige Distinction imellem Underbalanse og en ufordeelsagtig, skadelig Handel.

Saaledes som vi her have fremsat Handelen i sin størst mulige Simpleshed som en Ombytning og Afregning imellem to Individer, maae man ogsaa forestille sig den imellem en Nation, og andre Nationer. Handelsstanden under eet betragtet, er at ansee som een eneste Kjøbmand, der paa sin Nations Vegne, ombytter Producter og gjør Afregning med en anden, moralsk Person, Udlandets samtlige Handlende. Efter Reglen vil her altid blive Handelsbalanse, det er, den ene Part betaler hvad den faaer med Værdier, ligemeget af hvilken Materie eller Form. Nationens samtlige Handelsrepræsentant kan intet tabe, han maae tværtimod vinde, dels ved at sælge de indenlandske Varer i Udlandet, dels ved at sælge Udlandets Vare hjemme. For de første faaer han Producenternes

Pris og Avance, for de sidste de udenlandske Markeds Priser med Avance og Godtgjærelse for alle Omkostninger. Taber han i sin Handel, saa er det ved Uheld eller Bedragerie. Der er altsaa Handelsbalanse; og der kan ingen Underbalanse tænkes, thi om Uheld eller Bedragerie finder Sted, saa er dette kun Undtagelser fra en almindelig Regel, og spisser Kjøbmanden Bankerot, saa er dette endnu ikke Underbalanse for Landet, da det kan være Udlandet, der lider Tabet, og om Bankerotten traf allene indenlandske Creditorer, saa var det vel personligt Tab for dem, men ikke for Landet, da alt hvad her skeer, er en anden Fordeling af Formue.

Paa anden Maade kan Kjøbmanden ikke have Underbalanse, eller Tab; laae det i hans Handel at saadant hændtes ofte, eller bestandig, saa maatte Handelen høre op, blev umulig, og ligeledes enhver enkelt Handelsgreen, hvori dette kunde være Tilfældet.

Følgelig kan et Land ikke tabe i sin Handel, naar denne føres forstandigt og aarvaagent.

Vi vedblive at tænke os Landets Handel concentreret i een Kjøbmand. Hvorledes ordner han sin Handel? Alt hvad Udlandet vil

modtage af Landets Vare, bestiller han og sender ud. Alt hvad Landet behøver efter hans Overslag, lader han komme, og sælger ud i Detail. Nogle af Kjøberne liquidere hans Regninger, de som ikke gandske kunne dette, betale det manglende med Penge, eller de faae Credit, først personlig, siden hypothekarisk Credit, de produsere meer for at afgjøre Gjelden, eller de spare, eller seje ud, eller Kjøbmanden tager Pantet. Maaskee nogle forarmes eller ruineses. Men Kjøbmanden bliver betalt, og betaler Udlandet. Imidlertid mærker Kjøbmanden snart, om saadant gaaer tidt paa; og andre blive ogsaa opmærksomme paa at Forbruget kan gaae for vidt, Kjøbmanden bliver varsom med at give Credit, de Andre blive sparsomme i deres Forbrug. Træffer det desuagtet at Kjøbmanden taber, saa gaaer det ham som en anden Debitor, han er da, og Landet med ham, i Gjæld til Udlandet — faaer Credit — og om han ikke spiller Bankerot, tager Udlandet hans faste Eiendom, saa at en Udlænding nu bliver Eier af en Deel af Landet. Herved er endnu intet egentlig Tab for Landet, thi Udlændingen faaer i et Pant, i et Jordegods f. Ex., ikke mere end

han havde tilgode, han havde allerede ved sine forudsendte Vare betalt det. Kun naar han ikke bosætter sig, men trækker Godsens rene Indtægt ud af Landet, er det først at Tabet viser sig, og finder saadant jevnlig Sted, saa maatte man vel kalde sligt Underbalanse i Handelen.

Dersom dette er saadan Underbalanse man troer Danmark er i, og har været lang Tid, saa maatte man kunne opregne hvilke af Landets faste Eiendomme paa denne Maade ere komne i Udlændingernes Besiddelse? Saavidt mig er bekjendt er ikke af Hovedstadens Gaarde mere end to, i Udlændingers Eie; men det er ikke sagt, at de ere komne deri formedelst Handels Gjæld; det kan være skeet for at anbringe Capitaler. Af Landets Landeiendomme ere i Danmark vist faae eller ingen i Udlænderes Eie, ikke mange (om nogle, i Sjælland, Møen, Falster, Laaland ikke) behæftede med Prioriteter til Fremmede. I Hertugdømmet Holsteen eies nogle Parseller af Hamborgere, men de ere deres ved Kjøb. I begge Hertugdømmene, have Udlændere, fornemmelig Hamborgere og Mecklenborgere betydelige Prioriteter i Jordegodser, som ogsaa i et Par Godser i Jylland. Efter For-

ordningen af 5te Januar 1813 S. 50 og 51 har
 Statskassen paataget sig at tilsvare Bidraget
 til Rigsbanken, som udenlandste Panshavere
 ellers skulde tilsvare. Heraf vil det omtrent
 kunne beregnes hvor stor Summa Udlandet har
 staaende i Prioriter i Slesvig og Holsteen.
 Denne Summa menes nu at være halv anden
 Millioner Specier. Men denne Gjæld er
 som man let indseer, ikke en ved Underbas-
 tanse paatagungen hypothekarist Gjæld. Den
 beroer paa Hertugdømmenes Pengesforbindelser
 med Hamborg og Mecklenborg; Hertugdømmene
 laane der, ligesom Sjælland i Kjøbenhavn.
 Med Danmark have de kun smaae Penge-
 Af- fairer. Under betyder dette ikke. Hertugdøm-
 mene have desuden altid haft Ord[er] for Overbas-
 tanse. Skadeligt er det imidlertid; da derved
 dog trækkes aarlig i det mindste 600,000 Spe-
 cier ud for Renter. Saadanne private Gjælds-
 sager har Danmark ofte haft med Udlandet,
 uden at det ansaaes for Tab. Efter Altonas
 Mordbrand, og efter Kjøbenhavns Ildbrand
 1728, laante Hanoveranerne mange Tønder Guld
 til Kjøbenhavn og Altona.

Saadan privat udenlandsk Gjæld betyder
 slet intet, thi den Private veed nok hvorfor han
 laaner; den private udenlandske Gjæld er derfor
 af en ganske anden Natur, end Statens uden-
 landske Gjæld.

Danmarks paastraaede Underbalanse har
 altsaa endnu ikke bragt Landet til den sidste Yder-
 lighed, den endelig Følge af længe, forsat
 og betydelige Tab i Handelen. Denne Følge
 bliver man overalt ingensteds vaer. Hele Ver-
 den er enig om, at at Engelland har Overbalanse i
 sin Handel; hvor seer man at Engellænderne paa
 denne Maade ere blevene Eiere af de europæiske faste
 Eiendomme? Deres Capitaler kunne nok gaae
 ud af Landet, ved Laan, saaledes som Hollæn-
 dernes ogsaa, men det er blot overflødige Capita-
 taler, der frivillig ublaanes, og frivillig laanes.

Men kunde man sige: Endstjøndt vores
 Underbalanse endnu ikke har bragt os til denne
 Yderlighed, saa ere vi dog paa Veien dertil.
 En Nations Formue bestaaer af forskjellige Slags.
 Faste Eiendomme, Jordegodser, Bygninger, løse
 Capitaler, værligt Gods, Prætiesa, Guld, Sølv,

Linned og andet Bohave. Denne samtlige Masse kan ikke formindskes, det er, berøves Nationen og komme i Udlandet uden ved de enkelte Eieres Fremgangsmaade. En privat Mand raader God paa sin Underbalanse ved at feie ud, som man kalder det; og han begynder for sit Credits Skyld, med hoed der mindst falder i Dinene. Han fortærer da først sin løse Capital, han sælger sine Prætiesa, Sølv, Guld, enkelte Stykker Møbler, Linned o. s. v., og efter Reglen sin faste Eiendom sidst. I denne naturlige Orden for Forarmelsen bringes Landets Formue ind i Handelsstandens Hænder, som sender den ud af Landet, og frembringer da Handelsbalanse, uagtet Landet daglig mister en Deel af Nationalformuen og bliver fattigere. Denne Tilstand træder ind naar en Privatmands Forbrug overstreder hans Erhverv; og dersom det er muligt, at en Nations Erhverv kan være mindre end dens Forbrug, saa kan saadan Underbalanse finde Sted, og Nationen derved omstøder vorde fattig.

Men det er let at indsee, at dette Misforhold er umuligt. Forbruget maae nødvendig være ikke større end Erhvervet. Forbrugets

Mulighed beroer jo paa, at de forbrugte Ting ere frembragte, det er, erhvervede. Alle Verdens Menneſker tiſammen kunne ikke forbruge meer; men den Enkelte kan ikke heller, thi da maatte han bruge hvad andre have erhvervet, og det imod deres Villie; hvilket de frabede ſig, og Lovene give dem Medhold. Overſkrider da Forbruget Erhvervet hos en Privat, ſaa er det en enkelt Uorden, ſom kun kan rettes paa een af diſſe Maader, 1) ved at fordele Overſkuddet paa flere Aar 2) ved at ſpare, 3) ved at bruge noget af det allerede ſammenſparede, 4) ved at erhverve mere, 5) ved at bedrage, eller berøve andre deres, ſom da igjen maae rette Feilen paa een af diſſe Maader. En Privatmand kan ſaaledes nok forbruge meer end han aarligen fortjener, men den Trods imod en almindelig moralſk Geleſe ſigt forudſætter; den almindelige Op- poſition, han alle vegne møder, de Farer, den Undergang ſigt leder til, volder at ſaadanne Exempler ere ſjeldne. Overſeer man det daglige Liv med et omfattende Blik, ſaa vil man ikke tvivle om at i Tider, hvori alle oeconomiske udvortes Forhold ere i en vis Regel, lever Pluraliteten, ja Alle egentlig af hvad de aarligen have, og kun ſaae En-

felte, ubetydelige i Antal, og derfor desto mere paafaldende, af mere. En Nation gjør følgende ligesaa. Dens enkelte Medlemmers sunde Forstand paatvinger dem selv Balance imellem Erhverv og Forbrug, og Staten Handelsbalanse. Altid, saalænge denne sunde Forstand maae raade for Bedømmelsen af Anskaffelsen, søger den ogsaa for Midlerne dertil, og Regeringen bærer lette disse, ved en god Credit-Lovgivning, ved streng Overhold af Embedernes Forvaltning, ved at lukke Dørene for alle ulovlige Erhvervsmaader.

Skæer det da end, at Forbrugets Udgifter dækkes ved at tære paa opsamlede Capitaler, ved at realisere døde Capitaler (Læssere, Prætoris sa, Dækketoi &c.) saa er der privat og publik Handelsbalanse, ja, man kunde endog paastaae, at det egentlig ikke strax bør kaldes et Tab, at en Privatmand, eller en Nation dækker sit Forbrug over det aarlig Erhverv, ved at angribe eller tære paa sin disponible eller realisable Formue. En Privatmands Formue, ligesom en Nations Formue, er ingen absolut Størrelse. Den er ikke frembragt for at blive hvad den er, eller forøges; dens Bestemmelse er at den arbejdende,

productive Deel deraf skal bevæge Næringsveierne, og den productive Deel skal realiseres, naar Eieren behøver det; Behøves det, saa er det en Trang, der bliver afhjulpen, og deri ligger ikke altid Tab, det er vel oftest til Fordeel.

Om da i en Nation de disponible, løse Kapitaler gaae til Udlandet for Vare, eller de Ting, der udgjøre den døde Capital angribes, for at gaae samme Vej, saa er det Spørgmaal om hvad man saaer derfor, inden man kan afgjøre, om det er Nationen til Tab af dens Formue. Alt man har saaet lige store Værdi derfor, er der ingen Tvivl om. Men dette er kun nok for Handlende, som kjøbe for at sælge. En Privatmand maae see paa, om de Værdier han saaer, ere ligesaa vigtige, varige Repræsentativer af Formue, som de han betaler dem med; thi ellers formindsker han sin Formue, og om han kun for en Deel erholder flette Repræsentativer, men forresten gode, af saa stort Beløb som hans virkelige Fornødenheder udkræve, saa forbliver han ligesaa riig, som han var. Om en Landmands aarlige Netto-Product, anslaaet i Penge er 5,000 Specier og han for 3000 deraf kjøber Tømmer, Sjøere, Salt, Humle, Læder,

Jern, Hør, Hamp, og andre fornødne Kjøbs-
 stædsbære, og Qvantiteten er tilstrækkelig til at
 holde Gaarden i sin vanne Drift, saa forarmes
 han ikke; saa bliver han lige riig, om han for de
 øvrige 2,000 Specier kjober Silke, Flor, Chams
 pagnevin, ParadisFuglefjer, tracterer, giver bort,
 o. s. v. Han bliver ikke fattigere, derved, om
 de 2,000 Specier end gaae til Udlandet, og Na-
 tionen ved ham bliver det ikke heller, men hverken
 han, eller Nationen ved ham, bliver rigere. Kjober
 han derimod saadanne Vare for 3000 Specier,
 og derober for lidt Lømmen, Jern o. s. v., saa sav-
 nes dette ved hans Gaards Drift, hans Huse
 forfalde, han saaer færre og slettere Nedsfaber.
 Derved formindsker han sin Production, og der-
 ved taber han, Nationen ogsaa. Havde han
 for det for meget udgivne ene Tusende Specier
 isteden for Vin, ic., kjobt udenlandsk Sølvtrøi,
 Juveler, saa havde han dog haft en Værdi,
 der varigt repræsenterede disse 1000 Specier,
 og skjøndt givne ud til Unytte, vare de dog ikke
 tabte. Det er Varigheden af Værdi det her
 kommer an paa. Og endskjøndt man vel ikke
 bliver fattigere naar man udgiver varige Rigs-
 doms Repræsentativer ud, imod snart tilintet-
 gjorte; og taber egentlig talt intet, saa er der

dog altid Forskjel paa, om den Private, der handler saaledes, staaer paa et høit eller lavt Trin af Velstand, i det første kan det være ligegyldigt om han forsømmer at blive rigere, i det andet ikke, og endnu mindre kan det være Nationen ligegyldigt om dets Medlemmer frivillig holde sig paa et lavt Trin af Velstand; thi derved forsømmes uægtelig mange Indtægtskilder, og Staten forbliver i Vanmagt.

Her er da Handelsbalanse, ja her er endog uægteligen Balanse imellem Erhverv og Forbrug, men her fattes Ligevægt imellem Vigtigheden af de erhvervede og forbrugte Værdier, hvorved Nationen deels holdes paa et lavt Velstandspunkt, deels taber, og saaledes kan en Nation drive en skadelig Handel, der har den nærmeste Følge, at Nationens Ting af varig Værdie efterhaanden forsvinde, og Nationen bliver derved fattigere og fattigere.

Vi overtlydede os om, at den saakaldte Underbalanse i Handelen, hvis Virkning er, at Udlandet tilsidst bliver Eier af Landets faste Eiendomme, endnu ikke har viist saadan Virkning i Danmark. Vi spørge, spores den Virkning, som maae gaae foran denne sidste, nem-

lig at Landets mobile Formue gaaer lidt efter lidt ud til Fremmede for Ting af ingen Værd.

Hvorledes kan man bedømme dette? Af Vexelskursen slet ikke, thi den er ofte ikke andet end Pengekurs. Af Vares og Eiendommens Priis, kunde det bedømmes, om der er stor Trang til at sælge, hvoraf lave Priser ere Følgen. Men Arbeidsløn og de allerflestes indenslandske Vare i Prisen, reducerede til Sølvs ere ikke synderlig lettere nu end 1807, nogle endog dyrere. Auktionspriserne paa Løbsore ere derimod lave.

Faste Eiendomme staae lavt nu, men deri er tildeels den høie Disconto Skyld, som for noget siden var i Gang. Og Discontoen var høi fordi der var Pengetrang, og Pengetrangen havde for en stor Deel sin Oprindelse af Handelslens Strilling og af den almindelige Pengesorts Beskaffenhed, nemlig Rigsbanksedler.

Sikkrere vilde det kjendetegn til almindelig fattigdom være, som toges af Privates forsmindskede Masse af unproductive Værdier, saasom liggende saakaldte hele Penge, Sølvtøi, Elned, Gangfløder, Dækketøi, Kjøkkentøi &c. Der er ingen Tvivl om at den Cas

pital, som staaer i saadanne Ting jo er betydeligen formindsket siden 1807. Jeg selv er det skadeligt at denne er for stor, naar Landet trænger til productivt Kapitaler. Men — naar den hos os ikke er forvandlet dertil, men er anvendt til at afhjælpe virkelige Fornødenheder. Og for disse gaae ikke mange nødvendige Penge ud af Landet; thi med Tjære, Salt, Lømmen, Jern, Uld, Kalk, Steenful, drives ingen Luxus; naar den siger vi, ikke anvendes til disse, eller andre for Industrien i Almindelighed fornødne Ting, og til de sædvanlige Artikler, til det daglige simple Livs Nødtørft; saa er denne Forvandling, eller Realisation unægtelig en betænkelig Sag, og gaae Pengesværdier ud af Landet, eller Solbet og Mynter, saa er det et Beviis paa at Productionen ikke længer forslaaer, og at Landets Ting af Værdi gaaer til Fremmede. Dette har ganske vist været Tilfældet med Danmark i de seneste Aar. Men jeg paastaaer, at dette slet ikke er noget Beviis for saa kaldet Underbalanse i Handel, ja at det ikke engang er en Følge af vores Handel og Omsetning med Fremmede,

og at det har en gandske anden Sammenhæng dermed.

Føreløbende anmærker jeg, at et Lands blomstrende Handel ødelægges eller forarmes ikke andre Lande, naar blot Handelen ikke er monopolistisk. Har Hollands, Engellands, Frankerigs blomstrende overbalanserende Handel ødelagt eller forarmet Sverrig, Danmark, Rusland, Preussen, Indstland. Ingenlunde. Disse Lande er med al formodet Underbalanse langt rigere end de vare for 100 Aar siden. Handelsen, overladt til sin fri Gang, kan ikke forarme nogen Nation; det er muligt i Speculationen at angive en Maade dertil. Dette have vi gjort i at antage, at en Nation erholder Værdier af liden eller ingen repræsentativ Ene. Men vi bemærkede, og der maae lægges stor Vægt paa denne Bemærkning, at da en Nation ikke paa denne Maade kan bedrages og forarmes uden ved dens enkelte Medlemmer, saa kommer hvert enkelt Menneskes sunde Bedømmelse over hans Erhverv og Forbrug frem som en Rettesknoer for hans Andeel i den udenlandske Handel, en Rettesknoer, som neppe Een blandt Tusende har Leilighed til at lægge til Side, om

han endog er uforstandig, og letfindig nok til at ville det. Derfor anskaffer næsten Totaliteten af Nationen sig intet uden hvad den har Udveie til at betale, og af oversflødige Ting intet uden hvad den kan betale med hvad den har tilovers fra nødvendige og nyttige. (Det nødvendige Convenienz: Forbrug regnet med). Det er da kun i Speculationen at en skadelig, en fortsat forarmende Handel kan tænkes mulig, i den virkelige Verden finder den i det høieste Sted som et Forsøg, hvis Følge for den private Oeconomie er altid af den Beskaffenhed, at saadanne Experimenter snart maae høre op. Og de vilde endnu være langt sjeldnere, dersom Regjeringen raakte en medhjelpende Haand dertil, ved at give Creditlovene en meget høi Grad af Strængighed for at tvinge Letfindigheden i at gjøre Gjeld, fornemmelig paa Vare, thi Penges gjeld har flere Vanskeligheder, ved at holde Entsbædsmændenes Nefas i Tvile, ved at forebygge og strængt ansee alle ulovlige Berigelses Midler, ved Contrabande, Snyderie ved Leverancer, Magaziner o. s. v. Lad Lovene tvinge Nationen til at holde sig fra ulovligt Erhverv, saa vil den ærlige, den redelige Slids belønnende Frugt, da

bedst bestemme sin Tarvelighed. Den som i sit Ansigtsveed spiser sit Brød, sjaaser ikke dermed; den som kun lader andre svede, han kan sjaase.

Den anden foreløbende Bemærkning er at den Formindskelse af et Lands Rigdom vi her have Hensyn til, vel ikke kan beregnes, thi hvo kan see efter paa Kistebundene, randsage Sølvskabene, Linnedskabene, Sadeburene, og sammensligne deres nærværende Tilstand med en foregaaende; men denne Formindskelse af privat Rigdom, af Velhavenhed røber sig ved Statsborgernes nødtvingne Nedsættelse til et lavere Punkt hvad det daglige Vellebnet angaaer. Vi kjende alle, at denne Nedstemning er gaaet meget vidt for Embedsmænd, Pensionister og Rentenerer, foruden mange andre, og man kan være vis paa at den ikke har fundet Sted forinden der er gjort mange Forsøg for at undgaae den ganske eller for en Deel. Disponible Capitaler ere derved forbundne, solide værlige Ting, Mynt, Sølv ligesaa. De sidste Ting ere upaarløseligen vandrede ud af Landet, Capitalerne forsaavidt de bestode i Courant: Sedler, og ikke kunde omsættes i Realiteter, ere vel forblevne i Landet, men fordeelte, eller omstroede uden at

vorde noget fast Støttepunkt for nogen enkelt Mand's Velstand. Desuden ere vel mange Capitaler i Courant forblevne i Landet, men Kjøbmændene og andre staae i Banco; Gjæld i Udlandet, disse Capitaler ere derfor altsaa egentlig ogsaa udvandrede. Den Knaphed, som voldte denne Formindskelse i Nationalformuen reiste sig ikke af Handelen, thi den herskede 1807:1813 da vi ingen synderlig Handel havde; og et overmaade indskrænket Forbrug af udenlandske Ting fandt Sted. Hvad da af Landets Realiteter i dette Tidsrum vandrede ud af Landet, gif selvfølgelig ikke ud for at betale udenlandske Varer med, med mindre de gif ud for at betale Kjøbmands Gjæld med, tvertimod Udlandet fik uhyre store Varebeholdninger fra os, som betaltes med rede Penge; og naagtet al vor flette Cours havde Danmark upaatvivlelig det man kalder Overbalanse i Vares Handel i dette ellers saa kummerlige Tidsløb.

Det var da allerede heraf klart, at det ikke er ved eller formedelsf Handelen, at Nationalformuen er formindsket. Og dette vil vorde en afgjort Sag naar vi angive de sande Aarsager dertil.

Naar en Privatmand ved Nytaar gjør sin Balance, er det for hans Casse: Balance nok at Indtægt og Udgift staae lige. For hans Formues Status er det derimod ikke nok; hans Indtægt og Udgift kan balansere, og han kan alligevel have formindsket sin Formue. Dette flæer efter Reglen ikke, og ikke let med Mandens gode Villie. Men udbortes Omstændig: heder kan nøde ham til, at han maae lade det flæe. Han bringes i dette Tilfælde paa flere Maader, ved en virkelig Stigen af Priserne paa de nødvendige Ting, hvorved hans aarlige Er: hverv formindskes i Forhold til hans Forbrug; Ved en Formindskelse i hans Erhvervs Værdie medens hans Forbrugs Værdi forbliver det samme. Ved en directe Formindskelse i hans Erhvervs Beløb, medens Forbrugets Størrelse eller Værdie forbliver uforandret. Enhver af disse Maader vil Privatmanden søge at raade Bod paa ved at behandle Uleiligheden som forbi: gaaende, og skaffe sig interimistiske Indtægts: Kilder ved at angribe sin Formue, ved Spar: somhed eller Udbæren.

I Tidrummet før 1807 blev man intet saadant var. Det aarlige Erhverv og Forbrug

var nogenlunde ordnet, og i det Hele fandt ingen Formindskelse af den private Formue Sted; det er, den fandt ikke Sted under en blomstrende Handel, og under fri Brug af alle udenlandske Vare. Men dette viste sig først fra 1807 af, under tillukket Handel og under stor almindelig Sparsomhed, der hos mange Klasser gik over til Knaphed og virkelig Savn. Det strider imod alle ret bedømte Facta at ville paastaae at vore liggende rede Penge, vort Guld og Sølv: tvi gik ud af Landet, og at mange Familier bleve fattige, for at de kunde leve høit derfor. En stor Deel gik ud, mange Familier bleve fattige. Men det var hverken med deres egen gode Villie, eller for deres Vellevnets Skyld. Behøves der videløstigt Grublerie for at indsee den saanærliggende Uarsag; for at erkjende at det ene og allene var Staten selv, hvis yderst vanskelige Stilling fra 1807 af til 1814 var Skyld deri. Man behøver blot at kaste et løst Blik paa Danmarks Finantsforfatning 1807 og paa de uundgaaelige Virkninger af Krigstilstanden i de følgende Aar for at indsee at Statens Forlegenhed maatte kaste sig paa alle Private. Finantserne vare beregnede paa Fred, og der var ingen

fuldt Krigskasse. Krigen berøvede Finantserne alle Indtægter af Norge, af Øresunds Told, af hele Tolden for en stor Deel. Indtægten blev paa mange Maader nogle Millioner mindre, medens Udgiften blev mange Millioner større. Statens Fornødenheder maatte udredes af Statens Medlemmer. Disse havde fra deres sædvanlige Ligevægt mellem deres Erhverv og Forbrug intet tilovers undtagen ved overordentlige Midler, og selv disse vare meget nedsatte ved de mange Nationaltab, Krigstilstanden havde medbragt. Naar nu paa den ene Side Skatter og Afgifter, og Byrder og Pengesortens tiltagende Slethed berøvede enhver en betydelig Deel af hans aarlige Erhverv, hos de fleste blot beregnet til Forbruget, og paa den anden Side den uhyre indirecte Afgang i Erhvervets Værdi fornemmelig, ved Pengesortens dybe Fald under dens nominelle Værdi, og paa den tredie Side næsten al Udvidelse af Production var gjort umuligt, saa er det begribeligt nok, at Privates Formue maatte formindskes. Børsens idelige Trang paa Banco fra 1808 — 1813, var ingenlunde Bankecomtoirets eller Regjeringens alene, men uægtelig Handelsstandens med,

som blev blandet sammen. Og da Staten, deels for sine egne Fornødenheder, deels for Handelsens Forlegenhed maatte rye til Udlandet, og ingen anden Ressurser havde end Statsborgernes disponible og realisable Formue, saa er det klart nok hvorledes denne for en stor Deel forsvandt, og hvorledes Landet er bleven fattigere eller har formindsket sin Nationalformue. Og det ikke blot derved, at saamange Realiteter ere tabte, men tillige derved, at endnu mange flere Realiteter ere ligesom pantsatte, i det de repræsenterer den udenlandske Statsgjæld; og foruden denne endnu Handelsstandens Debet til Udlandet. Hiin var omtrent 20, nu omtrent 18 Millioner Rbd. S. M. eller 9 — 10 Millioner Specier. Denne var vist 10 Millioner S. M. 5 Millioner Specier. Hin, den udenlandske, er vel ikke synderlig anderledes end 1807; men derimod er den indenlandske overmaade meget forøget, og Nationen lider ved at maae udrede saa meget mere i Renter end forhen, en stor Afgang i sin Formue, eller Nedsættelse i dens Velstand, da Capital og Rente til Udlandet gaae uafbrudt.

Ogsaa Handelsstandens udenlandske Gjæld, hører hid som en Byrde paa Nationen. En

Deel deraf kan vist nok betragtes som egentlig udenlandst Statsgjeld, da den kunde være fremkommen derved, at Bancolaanene fra 1810, 1811 og 1812 tilsammen af Beløb 4,626,862 Rbd. S. M. er af de Handlende tilveiebragte ved deres udenlandske Credit, og endnu er kun for en Deel tilbagebetalt af Staten. Men for det øvrige have de intet tilgode her i Landet, denne Gjeld skjøndt isoleret fra Landets egentlige Handel og Nationalformue, paanøder Statens Medlemmer store Uleiligheder. Den giver Anledning til Afbetalinger, Omsætninger af alle Slags, og vedligeholder en idelt Bancotrang, som var for det meste Aarsagen til den høiere Disconto, der ganske vist har sin Oprindelse fra Handelsstandens Forlegenhed, enten nu denne beroer paa store Varekøb, paa Nødvendighed af at dække Engagementer o. s. v. Og ved denne Disconto er denne Art af udenlandst Gjeld bleven langt skadeligere for Landet end den egentlige Statsgjeld, og private Debitorens hypothekariske Skyld til Fremmede, thi den berøver alle Næringsveie Kapitaler — ingen Næringsvei kan give 15 — 20 Procent, ikke engang de Handlende selv kunne betale saadan Disconto

til nogen ordentlig Handelsaffaire. At de ikke desmindre have betalt den, kan da ikke forklares uden af en Trang til Omsætning og Afregning. Men fordi de have betalt denne Disconto, maae hele Landet betale den, og derved ikke blot trykkes, men undertrykkes af Industri.

Er da Landets formindskede Nationalformue: Statsborgernes indskrænkede Levemaader og Usmagt i mange Industrigrene: tydelige Følger af Statens Uheld, saa er det ikke her Sted at snakke om Underbalance i Handel.

Noget maae imidlertid skrives paa Handelsstandens Regning. Danmark, som ethvert andet Land, hvor Industrien ikke ligger i dyb Søvn, behøver Handel; men hvilken Handel? en Handel, som paa en opmuntrende Maade afsætter Landets Producter, og anskaffer alt hvad Nationen forlanger fra Udlandet. Uden saadan Handel kunde Nationen ikke have sig over en meget lav Tilstand, og ved den kan den stige høit i Velstand. Men anden Handel behøver en Nation ikke, uden som et Berigelsesmiddel for Kjøbmændene selv, hvis Gevinst dog kun som en umiddelbar Profit i Form af Penge kommer ind i Landet, hvor den dog ikke altid bliver

Nationens. Gevinsten af denne Handel bliver ikke altid Nationens; men Tabet derved falder altid meer eller mindre Nationen til Last.

Ved den første Art Handel, hvilken man kunde kalde Landets, er Handelen national, det er Nationen, som sælger, kjøber og ombytter. Tilfældigt Tab deri tilhører Nationen, hvilket den maae bære, siden den ved denne Handel har i Almindelighed Fordeel.

Ved den anden Art Handel, som er Kjøbmændenes egen, er Handelen ikke national. Det er Kjøbmændene der kjøbe, sælge, vinde og tabe. Denne Handels Kapital, som bruges herved, er isørleret fra Nationens øvrige Kapital. Gevinsten kan gaae over til Nationen; men den kan ogsaa lade være at gjøre det. Tabet derimod, og Uleiligheden derved, blander sig med den egentlige National: Handels Kapital, og virker usfordeeligt derpaa, formindsker den, forværrer dens Vexelskurs, gjør høi Disconto, uden Landets Trang, blot af Kjøbmændenes Trang, og ved Ruptur ødelægger mange Private, og tildeels Landet med.

Nationens nødvendige Handel og Kjøbmændenes frivillige Handel, ere to særskilte Arter

ter. Den ene skal en Nation have, den anden kan den have, naar hiin først er i Stand. Ved den første vinder en Nation altid, ved den anden kan den ofte tabe, og da denne Mislighed altid blander sig ind i hele Handelen, saa kan den ofte være skadelig for Nationen. Derfor har en Nation Ret til at fordrø, at de Handlende i deres isolerede Handel iagttage al mulig Forsigtighed, og holde sig inden visse Grændser. At Danmarks Handelsstand ikke har gjort dette, at den naagtet den maae erindre de Følger af Overdrivelse, som viste sig 1799, endnu i dette Dieblis ikke gjør det, er vel tydeligt. At man nu som for 20 Aar siden opdyndynger Varesforraad, der maaſtee kunne sælges med 8 — 10 Procent Disconto, at endog betydelige Handelshuse i Kjøbenhavn undertiden ere forlegne, endog til smaae Udbetalinger; at 70; 80 vestindiske Ladninger i 1814 kunde gaae igjennem vore Handlendes Hænder, uden at efterlade sig nogen mærkelig Kraft: Alt dette og mere er vel et afgjørende Beviis paa at Kjøbmændenes egen, isolerede Handel nu omstunder er i Uorden, og det er naturligt, at Følgerne deraf maa ogsaa angribe den egentlige National-

Handel, og skade Nationalvelstanden fremme-
deles.

Det er ikke Nationens Skyld. Hvad den
faaer af Handelstanden betaler den. Den Crea-
dit Grossererne have givet Detailhandlerne, og
disse iagen Forbrugerne, som i saa vanskelige
Tider vist nok ikke ere ordentlige til at betale,
er rigtig nok en Uleilighed. Men ikke at tale
om at saadan Credit dog altid har fundet Sted,
saa er Summen Grossererne have tilgode hos
Detailhandlerne, langt mindre end den Detail-
handlerne have tilgode hos Forbrugerne, thi
skjønt den Quantitet af Vare, som Detailhand-
lere afsætte er nøiagtig lig eller, er egentlig
den samme som den, Grossererne afsætte til De-
tailhandlerne, saa er dog denne Varequantitet
i disse to Handelscirculationer af hoist ulige
Værdi, der første er vist 20 : 25 Procent mere
end denne. Crediten som falder derpaa er der-
for vel ogsaa større omtrent i samme Forhold.

Vi samle nu under eet vores Bestemmelser
om Handelsbalansen:

1. Man forstaaer herved en Handel,
hvorved Nationen faaer ikke fuld Baluta for
sine Producter eller Ting, saa at den bliver sat-
tigere i det at National Formuen formindskes.

2. Det er ikke gandske Handelens Skyld, men Statens Vanheld, som i de senere Aar har paanoget Danmark Tab af Nationalformue, ved Statsskjuld, Renter til Udlandet.

3. Den ikke ubetydelige Andeel Handelslen har havt, og har endnu til at forbolde en Formindskelse af Nationalformuen, maa tilskrives, ikke den Handel Kjøbmændene føre for Landet, men den overdrevene, isolerede, de føre for dem selv og for en Deel for Fremmede.

Vi have hidtil neppe nævnet en Art af Handelsbalanse, som Uvidenhed gjør saa stort Bæsen af, den at man betaler sine udenlandske Fornødenheder med Penge. Skjøndt den Tanke der ligger til Grund for den Paastand, at saasdan Betaling er et Lands Ruin virkelig neppe fortjener en alvorlig Undersøgelse, vil jeg dog bidrage min Deel til, at man dog en Gang kan hørde af den væmmelige Snak qvit, som den giver Anledning til.

1. Da ingen giver Penge bort, saa faaer en Nation Baluta for Penge, Guld eller Sølv, ligesaavel som for Rug, Løkker, Hør.

2. Det er en Nation ligegyldigt om den betales med Penge, eller med de Varer den behøver. En Nation maae endog heller tage Værelse i Betaling end Penge, thi de give strax en Handelsartikkel.

3. En Nation kan ikke ved at betales med Penge fra Udlandet faae mere Guld og Sølv end der behøves, først til Circulationen, og dernæst til andet Brug i Huusholdninger eller til Stads. Det første er nødvendigt, det sidste er indskrænket, thi det gaaer til en død Kapital, hvoraf Eieren taber Renten. Har Nationen fra sit aarlige Forbrug noget tilovers, som den ikke kan anvende til productiv Kapital, saa kan det lægges hen til den døde Kapital; men det Guld, Sølv, eller andet, som den bestaaer af, kom ikke ind i Landet som Uarsag til denne døde overflødig Kapital; dens Værdi var allerede tilfærdet i den overflødige Production, ligemeget i hvilken varig Form Overskuddet sættes i: Obligationer, Sølv, Guld, Juveler, Søm, Kobber, Jern, Mæssing. Efter Handelsbalansen: Tabeller skulde England fra 1700: 1801 have faaet 347 Millioner Pund Sterl. i Guld og Sølv, mere end udført. Pitt anslaaer imidlertid alt

Guld og Sølv, myntet og umyntet i hele Storbritanien og Irland kun til 50 Millioner Pd. Sterl. i umyntet og omrent ligesaa meget myntet.

4. En Nation kan ikke ved at sende Penge til Udlandet miste sit Nummerair. Guld og Sølv er ofte saadan i Pris at det er fordeelagtigere at betale dermed end med andre Vare. Sendes Penge ud saa blive de sjeldne i Landet, Sjeldenhed forhøier Prisen. Bliver den høi, saa kan Udlændingen ikke modtage dem, men Udlandet kan finde Regning ved at betale med Guld eller Sølv eller Penge, og derved komme disse ind igjen.

5. Den hele Sag gaaer ud paa den falske Forudsætning, at Guld og Sølv er Rigdom.

Jeg har vel erklæret at det intet har at betyde, om Penge, Guld, Sølv gaae ud af Landet. Forhen angav jeg det for et Nationaltab, at vores Sølv Mynt, og meget Sølv er borte. Men man maae gjøre Forskjel paa den circulerende, og den døde Capital. Den første vil i Ordenen holde sig complet, ved Uorden completere sig af den sidste. Den circulerende er ingen Deel af National Rigdommen uden som et Productions-Middel.

Den anden er upaatvivlig Rigdom, fordi den er realisabel naar behøves. Gaaer Circulationens Capitalen ud, saa trækkes den ind igjen, gaaer den døde Kapital ud, saa er den upaatvivlelig som oftest tabt. En Arbeidsmand begynder Aaret uden een Skilling i Lommen, hele Aaret har han Penge nok, og giver uden Betænkning daglig sin Dagløn ud. Men nodes han ved Vanheld til at sælge sit Uhr, en Sølvstee, et Par Kroker, saa er han ganske vist saameget fattigere.

At vi ogsaa mistede vores grove Courant og Specier, maae derfor ligeledes regnes til Tab, thi formedelsst Bankofedlerne, der repræsenterede Circulationens Kapital var den virkelige Mynt, at ansee som en død Kapital.

Følgelig kan man ganske forbigaae det hele Raisonnement om denne Art af Underbalanse, og overlade det til den hellige Censfoldighed.

Vi have seet:

1. At vores Nationalhandel er ikke i den Tilstand man kunde fordre, i det den virker kun lidet til Natural- og Konstoproductionens Fremme.

2. At Hovedaarsagen dertil er at Kjøb; mændenes egen unationale Handel har søkket Kapitaler saavel fra den nationale Handel, som fra Industrien.

3. At Handelen i de seneste Tider, fra 1780 af, vel i det hele bragte Rigdomme ind; men at disse ved Omstændigheder for en stor Deel gik bort igjen ved Tab, og at disse Tab nu trykke Landet.

4. At alle disse Tab dog ikke bør skrives paa Handelens Regning, men paa Vanheld som Staten var stædt i.

Til Slutning vilde vi forsøge at angive de Aarsager, som voldte at Handelen tog en for Danmarks National; Velstand skadelig Retning.

Den første var Regjeringens Mening om en udbredt Handels Vigtighed. Derfra reiste sig de mange forulykkede Handels; Compagnier, til Tab for Private og til en vedvarende Byrde som Statsgjæld.

Den anden. Regjeringens Indgriben i Handelsstillingen, for at komme den til Hjælp i betrængte Omstændigheder, f. Ex. ved i 1799

at gjøre 6 Millioner Bankofedier o. m. andet, hvilken store Sum er Statsgjeld nu.

Den tredie. Den Formening om Kjøbenhavns beqvemme Beliggenhed til Transithandel, som nu er aldeles falsk. Derover er Lønningen, eller Altona, vore naturlige Handelsstæder: stæder ikke komme op.

Den fjerde. Handelstandens Overdrivelse: ser ere ikke modsatte noget Standsnings-Middel. I den amerikanske Krig, i Revolutionskrigen, i Napoleons Krige talte vi meget om Neutral-Handel. Fra Regjeringens Side fandt vi ikke noget Brud derpaa, noget Medhold eller Opmuntring Sted; men — gif det dog ikke undertiden med denne Neutralhandel, som det kunde, formedelsk Privat svigfuld Omgang?

Den femte. At Handelen er givet Vettelse ved Kredit-Oplagene, er godt; at Transit-Oplagene give Handelen al Spisserum, er ogsaa gavnligt. Men vedligeholde ikke disse Transits-Oplag, Handelens Tendents til Overdrivelse? Er det s. Ex. beregnet efter vore Handelsbeskeds Fonds at gjøre Kjøbenhavn til et almindeligt Varemagazin. Have de Kræfter, saa er der: paa intet at sige, naar for Næsten Speculation

nerne passe paa Verdens nærværende Handelsstil-
ling, men denne er virkelig nuomfundet under
en Revolution. Er da disse Transit: Specula-
tioner urigtige, som de for en Deel efter Symp-
toner synes at være, saa bliver Enden derpaa, efter
lang Bæls-circulation og Discountering en Krise,
der opløser sig i en almindelig Catastrofe; thi
ualmindelig lykkelige Conjunctioner med store
Coups ligger ingenlunde for en Tid lang i den
nærværende europæiske Statsorden. Fra denne
Rant er ingen Redning at vente.

I øvrigt er vores Handelspolitik upaakla-
gelig, Toldbrullen forstandig; vi have Transitoplag,
fri Kornhandel, den indenlandske Handel er lettet
ved nogle Indskrænkninger i de forrige Lovbud om
Landprang og Forprang, Gyldr. og Lødsvæsen er
godt; vi have vestindisk fri Handel, particulier og
indisk, Handelsmonopolet paa Island er udvidet.

Vi slutte hermed vores almindelige Over-
sigt af Danmarks Industrie. Vi fandt i Na-
turalproduction, Agerdyrkning og Fiskerie,
fornemlig i den første, Landets sande Velstands-
Kilde, men bemærkede at denne Kilde trænger
meget til at oprenses. Vores Konstoproduction,
saa vi paa et temmelig lavt Trin, men dog i

en langt naturligere Fremskridts Orden end for-
hen. Handelen, endelig, bemærkede vi, frem-
stødt af tilfældige Omstændigheder, synkende
strax naar Sesdet holdt op at virke, og i Føl-
det at volde Landet store Tab, synes nu atter at
befinde sig i en spændt Tilstand, som passer
hverken til Landets Kræfter eller til Verdens
snart ordnede nye Handelsstilling, og som man
maaatte ønske nedstemt fra den farlige Høide til
en tryk Middelmaadighed.

Sjette Afdeling.

Om Danmarks Folkemængde.

Efter at vi i det Foregaaende have søgt at for-
skaffe os almindelig Indsigt over Naturen og
Tilstanden af Danmarks tre Nationalvelstands-
Kilder, og deres særskilte Virkninger til Vel-
standens Befordring, gaae vi nu paa disse
faste Trin videre for at opsoge et almindeligt
Resultat, som kunde lede til et bestemt Begreb
om Danmarks sande Statskraft.

Vi have hidtil betragtet de enkelte Elemen-
ter, den materielle Basis for Nationalvelstanden.
For at indsee Vækkelsen af den Bygning,
som Tilfælde og bestemt organisk Virkning have
opført paa disse Grundvolde, maae vi gjøre os
bekjendte med den Maade hvorpaa og Mid-
lerne hvorved hine første Materialier ere an-

vendte til at opføre Statsbygningen. Disse Midler ere:

Pengevæsenet, hvis Bestaaffenhed har er meget stor Indflydelse paa alle Industriegrenes Gang, og derved paa den private og paa blife Velstand.

Finantsevæsenet med Skattevæsenet, som en vedvarende men uundgaaelig Standnings Aarsag for Nationalvelstanden.

Administrationen og Embedsforvaltningen.

Kulturen. *)

Bed Obergangen fra de materielle til de immaterielle Midler til Statskraftens Udvikling, møder vi eet Object, der paa en Maade staaer imellem begge. Folke mængden. Af alle Nationalvelstandens Bestanddele er denne den relativeste, den kan være en Aarsag, den kan være Virkning. Den kan i høi Grad fremme og i høi Grad nedsætte Nationalvelstanden. Selv de Gamle, Solon, Aristoteles, Plato

*) Vi forbigaae disse Materier her, af Aarsager som vi have angivet i Forerindringen.

indsaae dette, og for at holde Mennesketallet i et vist Forhold billigede de svære Børns Udsættelse, ja Solons Love tillod endog Faderen at dræbe dem.

Ved Folkemængden forstaaes det Antal Mennesker et Land har; ved Befolkning det Antal Mennesker en vis Strækning eller Egn af Jordens Overflade har.

Sonnenfels og flere have opstillet Folkemængdens Forøgelse, eller rettere den størst muelige Folkemængde, som et Statsgrundprincip. Og endnu er denne Tanke dybt rodfæstet i mange Statsoeconomers Hjerner. Det er vel rigtigt at en lykkelig Tilværelse af en Nations Folkemængde er i det mindste et Kjendetegn paa Rigtigheden af den statsoeconomiske Plan, men deraf følger ingenlunde, at Folkemængdens Befordring er et politisk Grundprincip. Alt altsaa alt i Statens Administration skal gaae directe ud paa at fylde Landet med Mennesker, i den Tanke at Staten derved kan være lykkelig uden Hensyn til om dens Medlemmer selv ere det, eller i den Mening, at de selv nok finde paa Raad drevne ved deres Trang.

En Stat kan være lykkelig med en stor Folkemængde; men en stor Folkemængde kan ogsaa være den nærmeste Aarsag til Statens Afmagt, ja bringe den paa Randen af Ruin.

Denne Paastand tilkommer det os at bevise. Vi ville da først angive den Synsmaade, hvorefter saa mange Regjeringer og Statsøconomer finde en stor Folkemængde vigtig, dernæst ville vi angive en alt for stor Folkemængdes farlige Virkning, og tilsidst den naturlige Orden hvori Folkemængden gaaer frem, og prøve de deraf udledte Sætninger paa Danmarks Folke­mængde og Befolkning.

Folkemængdens gavnlige Virkninger antages grundede derpaa.

1. At da Mennesket udgjør en material Aarsag til Arbeide, saa maae der kunne forrettes mere af mange end af faae.
2. Jo mere Arbeide, des flere Vare.
3. Jo flere Vare, des større Nationalformue.
4. Jo flere Mennesker des større Befolkning, derved mere Rørelse i Landet, megen Besparing i Transport, større Lethed i Udsætning.

5. Jo flere Mennesker i en Stat, des stærkere kan det udvortes Forsvar være.

Ved at drøfte disse Grunde, vilde de findes deels kun halv sande, deels falske, og ved at bevise dette saae vi tillige Leilighed til at lede Opmærksomheden hen paa de snart skadelige, snart farlige Følger af en stor Folkemængde.

1. At mange Mennesker kunne forrette mere end saae, er sandt nok; men det er ikke altid sagt at det skeer. Om meget eller libet Arbeide forrettes, beroer ikke paa Mængde af Arbeidere allene, der maae tillige være passende Gjenstande for Arbeidet, det er, Gjenstande, som lønne Arbeidet tilstrækkelig, og der maae foruden Visshed om fuld Erstatning for Arbeidet være Midler, som gjøre Arbeidet muligt.

Mange Mennesker allene vilde ikke kunne opdyrke en ufrugtbar Sandgrundsstrækning, fordi den ikke lønnede Arbeidet; kunde den ved Mergling &c. gøres frugtbar, saa behøves Forstud, det er Kapital, der behøves Af sætning af de sundne Producter. Fordi det synes, som om der er Arbeide i et Land er det dog muligt at det ikke er der, fordi de ovenmeldte Betingelser fat,

tes, og derfor efterlades det, ikke just af Dovenskab, men af vigtige Regningsgrunde.

2. Jo mere Arbeide der forrettes, des flere Vare frembringes. Forudsat at Arbeidet ikke spildes paa en uhenigtsmæssig Maade, saa kan man indrømme at større Mængde af Arbeide frembringer flere Vare. Men det større Product er ikke nødvendig en Folge af flere Arbeider; det kan foranlediges ved en bedre Arbeidsmaade, større individuel Anstrængelse. En Stat er bedre tjent med at dens Arbeidere anstrænge sig for at frembringe f. Ex. $\frac{1}{2}$ mere end forhen, end med at Folkemængden tiltager $\frac{1}{2}$. Om det er fordeelagtigt for en Nation at forsøge sin Folkemængde for at skaffe flere Vare frem, saa er det dog kun under den Forudsætning, at: den Arbeidskraft, som allerede er tilstæde, er fuldkommen i Brug. Er Dovenskab, Lædighed, Ubehændighed Nationalpræget, saa er det underligt at ville afhjælpe Feilen ved at skaffe flere dovnede Klodser frem.

3. Jo flere Vare des større Nationalformue. De Vare, en Arbeider frembringer, som han selv ved sit Forbrug tilintetgjør, forsøge ikke Nationalformuen, uden paa en middelbar Maade.

Umiddelbar forøges Rationalformuen med en større Mængde Vare over Forbruget, naar disse Vare have nogen Værdie til Bytte, til Gjengjæld for andre Vare. Har da den forøgede Folkemængdes hele Masse af Producter ikke anden Virkning end den at den hele Masse forføres netop fordi Folkemængden er forøget, saa er der intet bundet; bliver der et Overskud, saa kommer det an paa om dette kan afsættes.

4. En større Folkemængde voldrer en større Befolkning; det er i mange Henseender fordelagtigt for Rationalindustrien at Menneskene boe nær sammen. I et slet befolket Land strider Industrien kun overmaade langsomt. Det er derfor at et Land, som vil sætte sig i Opkomst maae for det første mere see hen til at Landet bliver extensivt eller protensivt opdyrket, end intensivt, thi den intensive Dykning ligger i naturlig Orden sidst, og den protensive bør gaae foran; en Paastand, som visse Agromaner nægte, uden at forstaae hvad der tales om; men Uvidenhed, Eensfoldighed og Arrogance skulde overalt saadanne Herrer blive i deres egne Sirkler med, hvor de maafee kunne beundres; men

uden for er saadant neppe tolsfri, ikke engang fri for den ærligste af al Told, Møllertold.

5. En stor Folkemængde letter nok det udoortes Forsvar forsaavidt at den leverer flere Soldater, og det er at befrygte, at det er for en meget stor Deel denne Betragtning, som har gjort Folkemængden til en saa vigtig Gjenstand for de fleste Regjeringer. Men da en Samling af Mennesker ikke bliver til en virkelig Armee uden Tildannelse, Vaaben, Ammunition, Fæstninger, Proviant og Penge, det er, uden en allerede tilstædeværende betydelig Statskraft, saa beroer det paa den, om en Armee og Krig er mulig; er Armeen kun mulig til Fredsparade, saa er Folkemængdens Befordring blot i dette Hiemeed unyttig, ja høist skadelig, thi den fører til en nominal Armee, der naar det bliver Alvor, pludselig paralytiseres.

Er da en større Folkemængde i andre Henseender endnu ikke ønskelig for et Land, saa er den høist skadelig, naar den befordres alene for at udfække Soldater. Et Menneske som blot Soldat betragtet, er en dyr Vare. Er hvert fjerde, femte eller sjette Menneske vaabendygtigt, saa maae Staten for at opdrage een Soldat,

opdrage og føde fire, fem, sex Mennesker oven i Kjøbet.

Uf de Grunde, hvorpaa man støtter den almindelige Mening om en stor Folkemængdes Gavnlighed ere altsaa ingen som ubetinget kan gælde. De ere alle saa relative, saa udsatte for Undragelser, behøve saa mange Indskrænkninger, at man ingensunde kan antage dem som almeene Principer.

Vi ville nu anføre de positive Uleiligheder af en alt for stor Folkemængde.

1. Ethvert Menneske, som ikke paa en middelbar eller umiddelbar Maade producerer den Værdi han tilintetgjør, formindsker Nationens Formue. En Folkemængde er for stor naar den har saadanne Mennesker. Derved bliver Nationen absolut fattigere. Har et Land 100,000 saadanne for dens Næringsveie unyttige Mennesker, saa berøve de Landet 400,000 Lønder Korn, Brænde, Uld, Hør, Smør, Kjød &c., som kunde været solgt.

I et Land, hvor ingen stor Rigdom finder Sted, er en stor Folkemængde endnu mere trykende end i en rig Nation. Opdragelsen indtil Arbeidsaarene, Omkostning paa Alderdommen,

Engelighed o. m. gaaer paa Nationalformuen, jo større denne er, jo lettere kan den taale Tabet, jo mindre, des tungere trykker dette Tab, der tilsidst forarmer hele Staten. Men selv den rige Nation vil omstøder ikke kunne bære Byrden. Den er virkelig meget stor, og Tabet er stigende, om end det overflødige Antal forbliver det samme. Lad 100,000 Mennesker blot berøve Landet 400,000 Tønder Korn = 1 Million Specier aarlig, næste Aar er Tabet ved Renter 40,000 Specier større, i 18 Aar 2 Mill. o. s. v.

2. Folkemængdens Misforhold til Næringsveiene er Fattigdom og Armod's vigtigste Kilde. Alderdom, Bamsørhed, Bamseld, end: og moralisk Fordærvelse ere Armod's Kilder, der endog kunde aabne sig i Stater, hvor Folkemængden og Industrien staae i det rette Forhold; de ere Menneskeheden naturlige, og en Stat maae finde sig deri. Der kan for en Deel raades Bod paa dette Ondes Folger, ganske afværge kan det ikke. Men et unyttigt Overflud af Mennesker kan og bør en Nation forebygge, thi det er en alt for stor National: Luxus at anskaffe sig en ulykkelig Klasse af Mennesker, for at underholde dem som en Stamme af Fattige, der efter at have

henbragt en stor Deel af deres Liv som National : Ulemise : Lemmer, maae tilsidst overgives til Elendighed.

3. Naar Folkemængden er større end Industriens Tilstand udfordrer, skeer det at der er for libet Arbeide, derover bliver Arbeidet deelt imellem flere, end der burde forrette det. Nationen vænnes derved til Lædighed. Er den engang bleven lad og træg, saa har Nationen lidt et uhyre Tab. Dens Arbeide bliver dyrt, Forbedring standser, Nationalvelstanden staaer stille eller synker og Almuen demoraliseres.

4. Med Tabet af den moralske Kærlighed udeslukes al Stræben efter et anstændigt og behageligt Liv, den stærkeste Spore til Anstrængelse; Lædighed gjør ladere og ladere, Arbeiderne give efter for Afstumpningen, for den moralske og physiske Sløvhed, og træde godsvillig ned til den usleste Existence, i jammerlige usunde Boliger, Ureenlighed og Lurvethed i Bøhave, og Beklædning, og flerte Fødemidler. I saadan Tilstand kunne de endog for deres fludderagtige, seendragtige, trævne Dagværk tilbringe sig en høiere Arbeidsløn end Arbeidet er værdt, saa at der endog kan være Mangel paa Arbeidere.

Derover maa Industriens Fremgang standse, da Ingen kan faae Arbejde forrettet uden for uansturlige Priser.

En uforholdsmaessig Folkemængde har altsaa en uundgaelig Virkning til at forarme en Nation, ved at paasøre et directe Tab i det at den forbruger alt hvad den erhverver, at den ofte forbruger mere, paa Nationalformuens Beskøftning. At den indirecte voldes at Industrien holdes paa et lavt Trin.

Disse Grunde ere dog vist saa vigtige, at ingen Nation bør ved sine Foranstaltninger bidrage til at Folkemængden voxer over Fornødens heden.

For at bedømme naar dette er Tilfældet, maa man bemærke Folkeformerelsens naturlige Gang i et Land, hvor alting gaaer frem efter Naturen; uforvandsket af politiskt Konstlerie.

Antallet af de Mennesker Jorden kan have bestemmes ved det Antal den kan føde. Føde er Grundnødvendigheden; Bopæl, Klæder, o. s. v. høre vel ogsaa dertil, men Bopæl, Klædning o. s. v., behøves kun forsaavidt der gives Mennesker, som fødes saa tilstrækkelig, at de kunde gjøre Brug af disse Ting.

Altſaa Nærings-Quantitet er Baſis.

I en enkelt Nation gjælder det ſamme, dog med den Forſkjel, at den ved Ombytning kan forſkaffe ſig Næringsmidler. Imidlertid kan derved let opſtaaе ſtor Vanſkelighed. Norge kan for Sommer og Fiſk ſaaе Korn, Spanien ligesaa for Viin, Uld; men træffer det ind at ingen vil have Sommer, Fiſk, eller Viin, Uld, eller udsætter Anſkaffelse deraf til næſte Aar, ſaa er diſſe Lande i yderſt Forlegenhed. Lande ſom ved Ombytning af Vare ſkulle ſtaaе ſig Fødemidler, ere i en langt vanſkeligere Stilling end Agerdyrknings Lande, og deres Forſynelſe med Fødemidler er altid noget uvis, hvorover en vis Grad af Knaphed altid maa være der, eller dog let kan befrygtes. Det er derfor ikke ſaa meget Production af ſælgelige Vare, ſom Production af Subſiſtence-Midler, der underſtøtte Folkemængden ſikkert.

Denne Knaphed beroer ogsaa for en Deel paa hvad Menneſkene i en Egn ville ſpiſe. Colquhoun bemærker: at der herſker ſtorre Overflod i de nordlige Egne af Engelland end i de ſydlige fordi Menneſkene der ſpiſe en forſkjellig Mængde, Melk, Havre, Byg, Kartofler; hvorimod de

sydligte spise kun Kjøb, Hvede o. s. v., i Biltshire er 23 Procent fattige, i Cumberland kun 5 Procent.

Jo videre Agerdyrkningen gaaer, desstørre bliver dens Product, og desstørre Folkemængde kan ernæres. Antager man et vist Forhold imellem Agerdyrknings-Productet og Folkemængden, f. Ex., at det hele aarlige Product er tilstrækkeligt for det dobbelte Antal af Mennesker, som Agerdyrkningen bruger, saa at f. Ex. 1 Million Agerdyrkeres Product giver Føde for 2 Mill. Mennesker, saa kan denne anden Mill. ogsaa finde sig; men om denne Forøgelse nu gaaer videre, til 3 Mill., saa maae den ene Million frembringe et større Product (tregange større for at hele Folkemængden kan faae nok). Om den kan dette, kommer an paa om den kan sætte større Arbeidskraft i Bevægelse, og dette beroer paa om den kan anstrænge sig, om Nationens Capital har noget tilovers til at forsøge Agerdyrknings Kapitalen med, kan den ikke, saa standser Folkeformeringen af Mangel paa Næring, og gaaer ned til 2 eller 1 Million, ja det skeer endog før; thi Folkemængden beroer i Almindelighed paa Production; men i det enkelte

heroer den tillige paa om Individerne kunne faa deres Andeel af Productionen.

I det praktiske Liv gaaer dette saaledes til. Lad Landet frembringe Næring for 2 Millioner. Formedelt Formuens ulige Fordeling ville nogle Enkelte forbruge meget af Productionen, f. Ex. en rig Mand vil holde en hoben Tjenestefolk, som leve af langt bedre Naturting, saa de stetteste blive os den egentlige arbejdende Klasse; han vil holde Stadsheste, sende noget af Productet ud, som kunde føde mange hjemme, og faaer Ting igjen som ingen eller liden Næring er. Lad denne Formindskelse udgjøre Næring for 5000 Mennesker, saa maae disse forsvinde, og denne Forsvinden begynder i Almueklassen. Den nærmeste Følge er at der fødes færre Mennesker, og dse flere. Vanskeligheden af at leve, standser Egteskab, derfor færre Fodte. Men Vanskeligheden i at skaffe Underholdning gjør at der dse flere, ikke ligefrem af Hunger, men af Ureenlighed, flet Føde, Mangel paa Kjødspise, af usunde Boliger, flette Klæder; Næringsforg, Mangel paa Beqvemhed, paa Pleie i Sygdomme, og i Barndommen. Uagtet altsaa Folkemængden er af Naturen tilbøielig

til at forsøges, saa standses den dog idelig ved at saa mange dæ i Ustide, og dæ egentlig af Mangel. Det Oprørende derved er, som Malthus siger, ikke Døden selv, men den Jammer og Elendighed, der gaaer i forveien.

Denne relative Mangel af Fødemidler i et Land, som, i det hele ikke mangler, finder Sted i alle Stater meer eller mindre. I Stater hvor Velstanden er stillestaende eller i Afstaaende er Folkemængden altid større end Subsistensen. Arbejdsløsheden er altid et Minimum.

Lave Priser synes ikke at have altid Virkning til Folkemængdens Forøgelse. I England fra 1701 : 1764 var lave Priser uden denne Virkning, fra 1796 : 1811 vare Kornpriserne meget høie og Folkemængden tog meget til, som bemærkes af Colquhoun.

Hvor Velstanden stiger, er der flere og flere Kapitaler, som sættes i Næringsveie, og Arbejdet betales. Men selv der, som i England, er dog denne relative Mangel tilstæde, formedelsk Formuens høist ulige Fordeling.

De indvortes Uarsager, som standse eller formindste Folkemængden, samle sig i, at det er

de samme som formindste Productivkraften og Productionen.

1. Udbredt Lediggang, hvorunder en stor staaende Armee.

2. Formues ulige Fordeling.

3. Overdreven Anvendelse af Capital i Handel udenlands.

4. Armod og Næringsløshed ere Folge deraf, og igjen Aarsag til videre Uffolkning.

Grundprincippet for Regjeringens Bestræbelse for Folkemængden maae derfor være: at frembringe en activ Industri i Forening, eller jevnslides, med en beqvem Stilling for Almuen.

Opløser man dette Princip i sine Bestandsdele, saa faaer man følgende practiske Regler:

1. Agerdyrkningen er den sande Kilde til Næring, og den maae derfor opmuntres saavidt det kan skee, ved at holde Landets Kapitaler fra andre Næringsveie, indtil denne er i Orden.

2. At paasee, at hverken denne eller andre Næringsveie oversfyldes, hvorved Arbejdslønnen bliver for ringe og Subsistensen besværlig.

Denne Regel burde vel gjælde for alle Næringsveie. Den bør gjælde for Handelen, især med Hensyn til Kræmere og Detailhandlere, thi jo flere der er af dem, jo dyrere bliver Vareserne for Forbrugerne, og des mere staae de paa Grændsen af fattigdom, dog er heraf ingen meget stor directe Virkning til Skade for Folkesmængden at befrygte.

For Fabrikantere og Haandværkere gjælder den mere, da disses Antal er stort, og mange af dem høre til den egentlige Arbeidsklasse. Derfor burde der herske yderst Varsomhed i at tillade Professionister at nedsætte sig; Længsindretningen burde strengt overholdes og jevnlig forbedres.

Vigtigst er Reglen hvad Agerdyrknings-Ulsmuen angaaer. Denne Næringsvei er tilboielig til at overskylde sig, og gjør det endnu snarere ved mindste Opmuntring. Den Raade hvorpaa dette indtræffe er ved den u hensigtsmæssige Udskykning af Jorden, hvis Skadelighed for Agerdyrknings-Productet og Nationalvelstanden vi allerede have anmærket, og sees allerede her i Landet, fornemmelig i Jylland.

3. Ligesom enhver Næringsvei bør ikke drives af flere end den kan ernære, saa bør nogle visse Næringsveie ikke tillades at drives uden et meget aarvaagent Politiofsigt, saasom Dagleieri, Sjoueri i store Steder, saasom danne uvisse Næringer give let Anledning til at afhjælpe paa Uvissheden med ulovlige Midler. Det er overalt i store Byer at en for stor Folkesmængdes sørgelige Folge, en stor Mængde Fattige, viser sig, som ingen anden Aarsag har, end den Lethed, som det synes, de mange tilfældige Leiligheder til Fortjeneste give til fast Udkomme, men hvilke dog for det meste stufes.

4. I store Byer burde visse Næringsveie ikke tillades at drives af saa mange som kunne leve deraf til Nød. Udskjænkere, Marskendisere, Høkere, Dandskeboder o. s. v. Alt saadant burde drives kun af faae, men i det Store. De kunne da behandles i en større Stil, de kunne leve uden at Almuens Moralitet blev reent undergravet; den kunde faae bedre Vare, eller Smag paa noget mindre Gemeenshed i dens Forskæftelser og Forskæftning. Politiet kunde have Opsyn dermed.

5. Hovedbaarsagen er og forbliver den, at Staten vaager over Forsigtighed i at indgaae Egetestaber. Man kan ikke dsølge at denne Regel har meget vanskeligt, ja haardt, men i at indrømme dette kan det dog ikke nægtes at det jo er fra Letsindighed i at indgaae Egetestaber, at Fattigdommen i Almindelighed eller for en stor Deel gaaer ud. Og upaatvivlig er Staten berettiget til at holde den Letsindighed i Tømme, hvorefter med Egetestab indgaaes især i Almueklassen. Med megen Kraft ndertrykker Bøye sig herom. Man forbyder siger han, Embedsmænd at træde i Egetestab hvis de ikke ved Indskud i Kassen vil lade denne Kasse sørge for Kone og Børn. Men Almuen paalægges man intet saadant Indskud. For Alkommets Forsorg er de tryk, thi Andre paatage sig Sorgen. Fattigkat er den Kasse paa hvis Regning Almuen gifter sig, formerer sig og folder Jorden. Til denne Kasse, hvorefter til enhver betaler i Forhold til sine Indkomster, er det jo flinbarligt at de betale meest hvis Indkomster kan rammes meest, og det er selgelig Embedsmænd, hvis Indkomster mindst kan flinles. Saa at de, der forbydes at synde ubesindigt Egetestab skal betale meest i Bøder for

dem der synde ved ubesindigt Egtteskab. Thi
 Fattigskat er jo dog for største Parten ikke andet
 end Bøder der betales for dem, der ubesindigt
 sætte Børn for de kaldtes paa, ind i Verden.
 Fattigskatten er ubestemt. Enhver Bengel, der
 har naaet den mandbare Alder, kan paalægge
 den. Han kan forhøje den aarligt, han kan
 overtale andre til ligeledes at paalægge den.
 Det hænger ganske af saadanne Bengler, hvor-
 meget jeg skal slæbe i min Næringsvei, og hvor
 lille en Part af Lønnen jeg maa beholde selv for
 Slæbet. Ingen tillades at sætte sig hos en of-
 fentlig Gjæstgiver til Bords uden han kan be-
 tale hvad Portionen koster ved dette Bord.
 Men ved Statens Taffel kan enhver Egteviet
 med Familie sætte sig ned efter Behag, og paa
 fremlagt Bielses-Brev fordrer at jeg skal betale
 Portionen : .

Dette Raisonnement er vel uigjendribeligt
 og leder lige til den Paastand, at det er Stats-
 bestyrelsens Uligt at forhindre saadanne letsin-
 dige Egtteskaber, der ikke blot søde uendelig
 huslig Ulykke for Personerne selv, men en skræk-
 felig Tilværelse for de Offre, de sende ind i Ver-
 den, ere til Vanære for Nationen, til stort Tab

og til yderlig Fornærmelse for de redelig stræbsomme. Intet Egteskab burde tillades uden foregaaende Beviisfremlæg for et i det mindste nogenlunde vist tilstrækkeligt Udkomme for dem selv og Børn til en vis Alder. Denne Sagtagelse er desto billigere, som Fattigskatten i Grunden er en overmaade ulige trykkende Skat. Man lægger ikke Mærke til at de Fattiges Antal i ethvert Land er meget stort, og langt større end det lader til, ved at opsummere de Trængende under forskjellige Klasser af Fattigdom; her kommer ikke andre tilsyne end de der mere eller mindre forlange offentlig Understøttelse. Men et meget stort Antal meer eller mindre Trængende, ja aldeles Arme og Nødlidende tales der ikke om, alle dem nemlig, som Benskab, Familiefjerlighed, eller blot Menneskelighed holde borte fra offentlig Forsørgelse ved privat Understøttelse i Familier. Hvor faa Familier gives vel i Landet, som ikke have en eller flere saadanne ofte aldeles Nødlidende til ubemærket Forsørgelse, og uden at nogen tænker her paa Armod eller paa Fattigskat: En Moder, Tante, Sødskendebørn, o. s. v. Hvad disse koste, udgjør sikkert et stort Beløb.

Denne vel ikke saa ganske frivillige Gattigsskat, som saa mangfoldige udrede, og som trykker mange, fritager dem alligevel ingenlunde for en paatvungen Gattigsskat, der maae trykke dem langt mere end andre, som ere saa heldige at slippe for den første.

Om da end den Retfærdighed, Staten skulder Samfundets redelige og stræbsomme Medlemmer, at forhindre ubesindige Egteffaber og derved Armod, end maae virke til at holde Folkemængden inden visse Grændser, saa er dette et Gode. Staten taber ingenlunde ved at den har kun faae Gattige; og den Vre at Landet i statistiske Tabeller kan paradere med en stor Folkemængde, veier ikke op imod den Sikkerhed for lovligt Erhverv, som er een af Statens Hensigter.

6. Men med denne Næringsveienes Indskrænkning til det Antal Udvøvere, som de kunne ernære anstændigt, bør tillige være forbundet al Frihed i Udøvelsen af enhver moralsk passende Næringsvei.

7. Staten er ikke til for at det størst mulige Antal Mennesker skal tumle deres uheldig Existence omkring deri; men for at Stat

ten's Borgere skulle leve i det mindste et ikke besværligt Liv. Folkemængden er derfor ingen absolut Størrelse. Men den Stand paa Indus-
triens og Kulturens Trappe, som en Nation engang har naaet, udfordrer dog et vist Antal Mennesker, og naar dette formindskes, eller Formindskelsens Forløbere, Fattigdom og uskelt dagligt Liv indfinde sig, saa bør Staten have Aarsagen dertil. Fattigdom er til i alle Stater, sporadisk i alle Stænder. Men naar enkelte Byer, naar enkelte Stænder, enkelte Klasser af Borgere blive fattige, saa er Aarsagen sædvanligen local, temporair, enten i at en Næringsvei er overskudt, eller indskrænket i sin Udøvelse, eller en uforholdsmæssig lav Taxt paa visse Arbeider, f. Ex. Embedsmændenes, eller overdrevent Skattevæsen finder Sted. Dette sidste kan endog frembringe den Underlighed, at et Land som i Fjor havde en passende Folkemængde i Forhold til Nærings Quantiteten i Landet, saaer i Aar alt for mange Mennesker, fordi Skatterne deels ved deres Beløb, deels ved deres Object, gjør Arbeide dyrt, formindsker det, og derved Productionen. Følgelig maae Statens Finantsvæsen være opmærksom paa hvorledes

visse Skatter fremfor andre virke skadeligt paa Arbeidet.

8. Som deels Fattigdom forebyggende, deels Statsborgerne's Belfærd befordrende, Midler kan endnu anføres Omsorg for Skolevæsenet, for Sundheds ; Politiet, og endelig for den egentlige Fattigforsørgelse.

Vi have nu:

Undersøgt de Virkninger man vil tillægge en stor Folkemængde.

Angivet dens betænkelige Følger.

Den naturlige Orden, hvori Folkeformereisen bestemmer sig selv, og

Grundprincipet for Regeringens Bestræbelse, for Folkemængden og opløst dette i praktiske Regler. Vi holde os herved forberedede til at foretage os at anvende vore Sætninger paa vores Fædreland.

En engelsk politisk Arithmetiker Sir W. Petty beregnede, at naar intet enten naturligt eller statsøconomisk Standsnings Middel findes, kan et i det tempererede europæiske Klima liggende Land fordoble dets Folkemængde i 10 Aar. Den store Calculator L. Euler fik paa en lignende Regning, og under Forudsæt-

ning af en Moralitet af 1 : 36, og 3 Fædte mod 1 Død; 12½ til Facit. I Nordamerika fordobles Folkemængden i 25 Aar (hvorefter dog maa mærkes de mange og store Indvandring). I Rusland skeer Fordoblingen i 28 Aar. I Storbritannien i 54. I Irland 46. I Frankrig i 50 Aar. Efter en visnok paa en upaalidelig Tælling og maafee urigtig Beregning skulde Folkemængden i Danmark behøve 140 Aar og i Hertugdømmene 173 Aar for at fordoble sig. Upaalidelig er denne Beregning ganske vist. Men den falder dog alt for langt under 50 og 28 Aar til ikke at mistænkes meget, og til ikke at bringe paa den Formodning, at der maa her have været andre meget betydelige Standsningsmidler; thi efter en omtrentlig Overregning kan Fordoblingen i den danske Stat, skee i 80 Aar.

Årsagerne til Langsomheden maa være: Algerdyrkningens og Landvæsnets flette Forsætning.

Den danske Folkemængde, var

	1762	1787	1801:3	1816
Danm. }		840,000		
Hertug. }	1,315,000		1,528,000	1,630,000

hertil Lauenburg og Colonierne med (Island, Grønland, Færøe = 60,000. Fra 1769: 1815 er Tilvæksten 315,000 = 6,700 aarlig (i 47 Aar) men efter Regning fra 1787: 1801 og senere maae Forøgelsen være 16:17000, paa Grund af Kofoppers Indførsel samt formeldst bedre Gjordemoder; Anstalter og Ansættelse af Districtschirurger.

1801 og 1803 var den danske Folkemængde:

1. Embedsmænd og Pensionister	51,901.
2. Militairet	32,242.
3. Udsørgere	661,637.
4. Borgerl. Næring, Hand., Fabr.	217,136.
5. Søfarende, Fiskere	40,517.
6. Tjenestetjyende	218,553.
7. Dagleiere, Huusmænd . . .	271,675.
8. Fattige	46,651.
9. Rentenerere	4,903.
10. Ilden Angivelse	34,990.

De til Agerdyrkningen = 11,00000 af det Hele.

I Kjøbstæderne	293,000.
Paa Landet	1,233,000.

Agerdyrkningsklassen er for ringe sysselsat; der behøves 1 Mand deri, for at frem:

Bringe Føde for $1\frac{1}{4}$; $1\frac{1}{2}$ til Forbrug og Udførsel ; i England er dette Forhold 1 : 3.

Forholdet af Fødte til Levende 1 : 33. I andre Lande 1 : 29. Paa hvert Egestab kan regnes $2\frac{1}{2}$ Børn. Forholdet af Døde til Levende 1 : 39.

Det er heri Tilvæxt beroer. Giftes Antal til Folkemængde 1 : 124, (sædvanlig i andre Lande 1 : 108.

Der fødes flere Piger end Drenge. Der fødes omtrent 13,500:600 flere end der dør, og hvert 11 : 12 Barn er uægte.

Af hele Folkemængden regner nogle, saasom Laváz, 56,000 til fattige, deraf 23,800 Gamle, Blinde, Døvstumme, Krøblinger.

Høi Alder, saasom 90 : 100 er sjelden, 65 : 70 er vel et almindeligt Maximum. Dette er i statsoeconomisk Henseende intet Tab at Folk ikke leve længe, thi i den høje Alder er Arbeidsfærdigheden borte, og den statsoeconomiske Nytte forsvinder.

Befolkningen = 964 □ Mill 1,630,000
= 1700 der kunde være 2500 = 2,410,000,
eller endog 3000 = 2,892000.

Saameget kunde Folkemængden forøges med Nøiemelighed. Men inden man ønsker dette,

maa man først vide om den er maastee ikke allerede saa stor som den behøver at være, og man maatte forudsee om en større Folkemængde virkelig vil bringe Nationalvelstanden videre.

Den sande Maalestok for Folkemængdens Forhold til Landets Næringsveie maae unægtelig være den Grad af Velstand hvori Nationen lever, og især Almueklasserne.

Det sande Sympton af Misforholdet er Armodes Tiltagen i Antal og Art. Udsæthed i Levemaade gaaer foran, og behude Symptomet.

Leve da nu af 1,630,000 Mennesker 56,000 som egentlige Fattige og Nødlidende, det er: hver 24 Mennesker er Almøselem, meer eller mindre; er saa dette vel ikke stort. Det er ikke 3 pCt., da der iblandt regnes meget gamle, affældige og vansøre. Men naar de 12,000 af disse falde allene paa Kjøbenhavn og Altona d. e., paa en Folkemængde af circa 115,000, naar en meget stor Deel af Arbeiderne paa Landet, Huusmænd, Jnderstier, et Antal af 271,000 leve paa Grændserne af Armød, slet fødte, slet klædte, slet boende — saa er det Beviis for at i det mindste nogle Stænder er for talrigt befolkede, og nogle Klasser for oversyldte. Og

naar nu selv iblandt Bønde; Gaardmændene det daglige Liv er besværligt og maadeligt, saa maae man tilstaae at Velstanden for den talrigste Klasse, Arbeidsklassen, er vist nok kun lav, og ingenlunde opmuntrende til en tilfreds Stemning.

I Stæderne, fornemlig Kjøbenhavn, er denne overflødige Folkemængde, som forarmes; upaatvivlelig forarsaget af Mangel paa Opsyn med den allevegne fra steedte Tilstrømning, som er alle Hovedstæder og store Byer egen; og den Lethed, hvormed man har tilladt Egtteskaber paa usikre Næringsveie og Borgerbreve i alle Næringer. Kjøbenhavns Bygningsmaade er tildeels Skyld deri, ved de mange Kjeldere, som afgive let Popæl, for mange for en Deel ubetydelige og tildeels skadelige Næringsveie; dens Egenkab som Handelsstad, ved Sjouveri; hvor: til kommer at Kjøbenhavn er i det Hele en temmelig dyr By.

Paa Landet, er Skylden fornemmelig Udskyningen; men Productet i det Hele er dog stort nok, kun Formuestilstanden er ikke saa at enhver kan faae hvad han behøver, fordi han deels af Lathed arbejder, ikke nok, deels fordi Arbeidet, som han kan faae,

ikke er tilstrækkelig, da der fattes Kapital i Landbruget. Alt den fattes er vel for en Deel bestandig; men ogsaa for en Deel forbigaaende, voldt af lave Kornpriser, af Skatter; og mange foldige andre Byrder.

Skattevæsenet er overalt nu omstunder en vigtig Aarsag til Mangel af Kapital, af Arbeide, til Trang, Kraftløshed, og til en alt relativ for stor Folkemængde. I Engelland kan Landmanden nu formedelst Skatter ikke dyrke Hvede under 8 Specier Tønden. Dette kan han ikke faae, altsaa forarmes han.

Men saadant Tryk kan hæves, og derved vil strax Folkemængden i Agerdyrkningssklassen blive forholdsmæssig, ja vel noget for lidet, og altsaa stige af sig selv. Moser siger, Menneskene kunne lignedes ved Vare, der komme hvor de bruges, og blive borte hvor de ikke bruges.

Velstand beforder Folkemængden. Fattigdom hindrer ikke altid fra at avle mange Børn, men de dør snart, hvilket sees i Hoiſtorland.

Danmarks Folkemængde er folgelig for nærværende Tid og under nærværende Omstændigheder uden Tvivl for stor, eller egentlig,

større end at Nationalcapitalen kan behørig sysselsætte den. Men Feilen kan let rettes naar Statens Trang tillader at nedstemme dens Krav, eller i det mindste at trække Byrden noget tilside.

Det andet Spørgsmaal: om en større Folkemængde allene vil forøge Nationalformuen, beroer specielt paa Omstændighederne. I Almindelighed kan man gjøre sig et Begreb om et Menneskes Værdi som Productionmiddel.

Minimum af et Menneskes Fornødenhed i Danmark er $33\frac{2}{3}$ Rd. Gr. Cur. eller næagtig $27\frac{2}{3}$ Specier, det er, den tilintetgjør en virkelig Værdi af $27\frac{1}{4}$ Species, om end Nationen ikke altid kunde sælge Værdien.

Medium af Dagleie = 1 Rigsort, $\frac{1}{2}$ Sp. En Familie af 5 Personer er lig $2\frac{1}{2}$ arbejdende Menneske.

Arbeidsdage 300 aarlig, altsaa for hver Familie 750 Arbeidsdage a $\frac{1}{2}$ Specie = 150 Specier, det er for 5 Personer og for 1 = 30 Spec. eller $2\frac{3}{4}$ Spec. pr. Person aarlig, som Staten vinder. Jo bedre Arbeide, des mere Gevinst, jo større Minimum af Fornødenhed, des større Profit ved lige Arbeids Værdi.

Fortjener et Menneske da i Danmark nets
op $27\frac{1}{2}$ Specier, saa vinder Nationen intet, og
taber intet. Forøger Folkemængden sig under
denne Balance saa er Forøgelsen hverken gavns-
lig eller skadelig, undtagen ved det sidste for saar-
vidt at der falder flere Fattige af ved Vanheld, &c.

Fortjener han mere, saa vinder Natio-
nen, og Folkemængdens Forøgelse er gavnlig.

Fortjener han mindre, saa det modsatte.

Da efter vor Regning der fortjenes noget
mere, nemlig $2\frac{3}{4}$ Spec. pr. Person, saa skulde
Folkemængden i Danmark nu være i et rigtigt
Forhold. Men, alt det vilkaarlige i slige Reg-
ninger fradrages, maa vi bemærke at Overskud-
det $2\frac{3}{4}$ Spec. er dog overmaade lidet, og for-
svinder let i enkelte Aar ved usædvanlig Pre-
ter. Deslige Regninger maae være, som
Middeltal rigtige for $\frac{1}{2}$ af Tiden, $\frac{2}{3}$ er enten for
meget eller for lidet.

Naar da et Menneskes Alder $\equiv$ 29 Aar,
saa indbringer han a $2\frac{3}{4}$ Spec. kun $79\frac{3}{4}$ i alt.
(Man regner nemlig sædvanlig, at 1000 Men-
nerskers Levetid udgjør tilsammen 29000 Aar,
det er 29 Aar for hvert Menneske). Og disse $79\frac{3}{4}$
Sp. maa omtrent være et Menneskes statøeconor-

miste Kapital: Værdi i Danmark. Folkemæng-
den er derfor under nærværende Forhold i Dan-
mark snarere for stor end for liden. Men For-
holdet kan efter vores forhen gjorte Bemærkning
meget snart forandres, og naar det skeer, vil
den være for liden.

Trykfeil og Rettelser.

- Side 13 næstsidste Linie; Myntfodens læs Myntfodens
Nedsættelse
- 14 Lin. 22 en Oversigt af den danske Stats Kræf-
ter, tilføi, som Nationalindustrien
begrunder
- 26 — 13 Statscabinettet l. Statscabinetterne
- 30 — 12 Christian den fjerde l. Christian den
tredie
- 37 — 21 utrolig l. ufaaelig
- 48 — 10 havde gjort, deels, l. h. g. meget
- 53 næstsidste l. nye i Frankrig l. ny; Frankrig
- 64 — 17 igjen burde l. maaſkee
- 88 — 13 og 14 Arbeidere l. Arbeiderne
- 90 — 1 blive l. er
- 102 — 5 Godevare l. Gedevarer
- 116 — 5 Marinos l. Merinos
- 119 — 19 Og er den l. Dernæst er den
- 121 — 13 over l. omtrent
- 122 — 8 lidt over l. omtrent
- 127 — 12 Chatechismus l. Catechismus
- 129 — 9 de l. disse
- 145 — 12 Ribe Amt l. Ribe Amt
- — — 18 mindre l. lige med
- 186 — 20 Hvede samt l. Hvede og Byg
- 171 — 16 Jordbrug l. Jordbrugs
- 188 — 23 under 1 Skp. Hfr. l. og fra 1 Skp. til
- 189 — 21 og 22 gavnlig eller skadelig l. skadelig
- 215 — 8 Kornproduction l. Konſproduction

3640
5.00

- Sider 220 Lin. 16 og 17 en Fabrik som maa bruges af
 idelig I. en vis Fabrik som maa bru-
 ges idelig af
 — 233 — 16 naar saaledes I. Saaledes naar
 — 236 — 2 uldne Strømpebindere I. Uldstrømpe-
 Bindere
 — 246 — 1 Vane I. Vane
 — — — i det Foregaaende I. i Forbigaaende
 — 258 — 1 Nationens I. Nationernes
 — 280 — 2 brugte længst I. brugte længst
 — 309 — 5 kun deraf I. kun 100 deraf
 — 321 — 18 en Regal I. Reglen
 — 355 — 13 umiddelbar I. middelbar
 — 359 næstsidste P. for I. for
 — 415 — 22 hin var omtrent 20 ic. I. hin var (1813)
 omtrent 38,991,621 Rbd. S. eller
 henvod 20 Millioner Specier, nu 1819
 nogle saa Millioner mere, eller 2223
 Mill. Specier.

